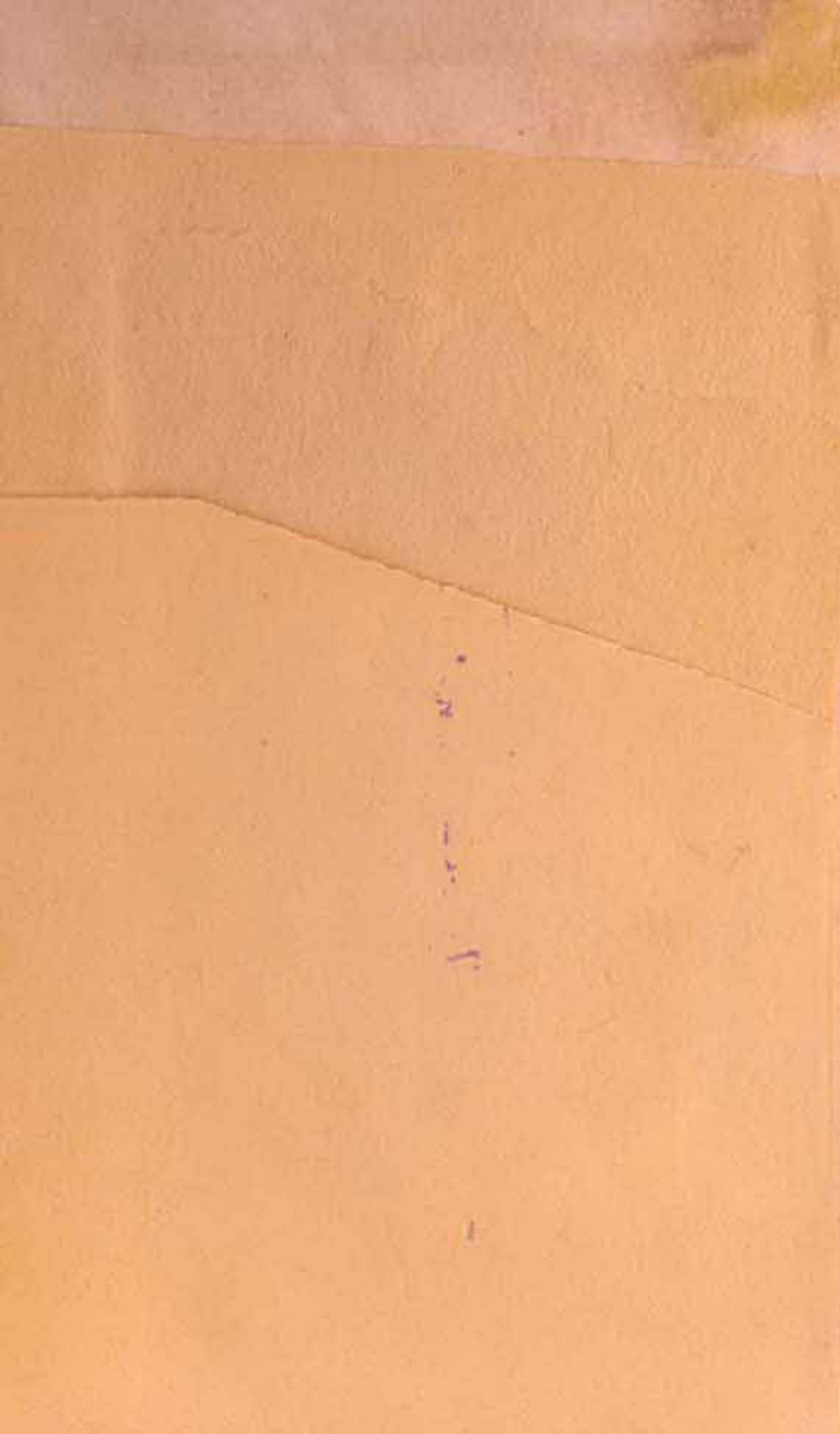

910.4(98)

c-93

ՀԲԻՑՊԵՐԿԻ

ՆԱԲԱԿՈՇԵԱԼՆԵՐԸ

1870

1870

Հ Բ Ի Ց Պ Ե Ր Կ Ի

ՆԱԽԱԿԱԾԵԱԼՆԵՐԸ

910.4(98)

Կ Ա Մ

7-93

ԼՍՏՈՒԹՈՅ ՎՍՏԱՀԵԼՈՒՆ

ՈՒ ԳՈՐԺՈՐՆԵԱՅ ԿԵՆԱՅ ՕԳՈՒՏԸ

1002
5541

8

ՊԱՇՏՊԱՆ Ս. ԼՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ՎԱՆՔԸ

1854. ՌՅԳ.

13361

939-242

926
RS

Stahlhütte Carl Mayer's Eisen-Anstalt in Nürnberg

ԶԲԲՅՊԵՐԿԸ

ՆԱԻԱԿՈՄԵԱԼՆԵՐԸ

Գ Լ Ո Ւ Խ Ա .

ԳԻՐԻՔ ՕՂԱՐՈՒԷ, ԻՐ ԱԼԷԿՏԻ ՊԵՐԻՆ ՈՒ ԻՎԱՆ
ԵՂԵՐՈՐԵՐԻՆ :

ՄԱՐԴ ռուսական Եւրոպայի տախ-
տակն առջեւը բացած ատեն, դէպ ի հիւ-
սիսային արեւելեան կողմը կը գտնէ Ար-
խանկէյ գաւառը, որն որ Ճերմակ ու
Հիւսիսային ծովով ռազմանաւորած է : Աս
գաւառին դիրքն իսկ կը ցուցնէ որ Եւրո-
պայի ամենացուրտ երկիրներէն մէկն է եւ
գետինը քիչ բերրի : Հոն ձմեռն երկայն ու
խիստ է, ամենէն կարճ օրերը՝ միայն երեք
ժամ են, որոնց կը յաջորդեն մութ գի-
շերներ, եւ հազիւ Մայիս ամսոյն մէջ
գետերը կ'աղատին՝ զիրենք Սեպտեմբեր ամ-
սէն վեր ծածկող սառոյցներէն :

Առանց ան պատուական արագոտն եղ-
ջերուն օգնականութեան, զորն որ Նա-
խախնամութիւնը նոյն կողմերուն պար-
գեւած է, բնակիչներն այնպիսի երկայն
ձմերուան ատեն հազիւ քիչ մ'ուտելու
բան կը գտնէին : Իսկ իրենց վայելած կարճ
ամառուան ատեն բռնած ձկերնին ու վայ-
րենի կենդանիներուն մուշտակին վաճա-

ռականութիւնը՝ երկրին ամենամեծ օգնութիւններն են։ Արդ այնպիսի անյաջող պարագաներով զարմանալի բան չէ որ աս շուրջ 16,226 քառակուսի մղոն երկրին բնակիչները՝ 260,000 հոգիէն աւելի չեն, որոնց մէջ 3000 բնտանեաց չափ Լաբոնացի ու Սամոյէտ կը գտնուին։

Գաւառին գլխաւոր տեղը՝ որն որ նոյնպէս Արխանկէլ կամ Սուրբ Միքայէլ կ'անուանուի, Տիվնայի գետին վրայ՝ ցած ու ճախնային տեղ մը շինուած է, եւ բնակիչները 15,000 հոգի կը սեպուին։ Բոլոր քաղաքը փայտէ շինուած է։ Աս քաղաքը Սիպերիայի հետ եղած մեծ վաճառականութեան միջերանոց մըն է։ Իր նաւահանգիստը, որն որ Ռուսիայի ծովական զօրութեան երկրորդ կայարանն է, շատ հոլանտացի, անգղիացի ու գերմանացի նաւեր կու գան, մուշտակի, մետաղաց ու նաւափայտի առուտուր բնելու համար։ Շրիցպէրկ ու Նոր-Չէմլա կիտորսութեան գացող նաւերը հոս խարիսխ կը նետեն։ Հոս նաեւ պատերազմի ու վաճառականութեան նաւերու շինութեան ու հանգերձանաց ատաղձարան մըն է։ Աս պարագաները մէկտեղ գալով՝ պատճառեղած են ան աստիճանի անբեր երկրի մէջ ասանկ քաղաք մը շինուելուն, որուն բնակիչները, մինչեւ իրենց կերակրոյն ծառայած ցորենն օտար երկրէ բերել տալով ալ, մեծ հարբստութիւն ստացած են։

Քառասուն տարիէ վեր, բարի ու աստուածապաշտ վաճառական մը կ'ապրէր նոյն քաղքին մէջ, որն որ ամենուն առջեւը մեծ համարում ստացած եւ ընդարձակ վաճառականութեան մէջ իր խոհեմութեամբն ու արդարասիրութեամբը մեծ ստացուածոց տէր եղած էր։ Ասիկա Գէորգ Օղարով կ'անուանուէր, եւ Ալեքսի անունով միակ որդի մ'ունէր, որն որ իր բոլոր միսիթարութիւնն ու յոյսն էր։ Նոյն երիտասարդը՝ բարձրահասակ ու վայելուչ կերպարանօք էր, զօրաւոր ալ կազմած մ'ունէր, որն որ նաեւ ծնողացն իրեն տուած այրական եւ իր ծննդեան տեղւոյն օդաբաժնին խափութեան համաձայն կրթութեամբն աւելի զօրացած էր։

Հօրն իրեն սորվեցուցած ուսմանց մէջ նաեւ վաճառականի մը հարկաւոր գիտութիւնք ալ կային. վասն զի թէպէտ ինք հարուստ ըլլալով, կրնար իր որդին՝ եթէ աւելի պատուաւոր չէ նէ, գէթ ռամկաց առջեւ աւելի բարձր վիճակի մէջ դնել, բայց իմաստութեամբ ուղեց որ իր որդին՝ վաճառականութեան մէջ իրեն յաջորդէ, նոյնն յառաջ տանի ու աւելի ընդարձակէ, ինչպէս ինքն ալ իր հօրմէն առած վաճառականութեան տունը մեծցուցած ու յառաջ տարած էր։ Աս բարի հայրը տղան Աստուծոյ երկիւղին, մերձաւորաց սիրոյն եւ երկրին օրինաց յարգութեան մէջ աղէկ կրթելու մեծ փոյթ տարած էր։

Ալեքսի շուտով իր հայրենի տան մէջ
ընկեր մ'ունեցաւ։ Օգարով միակ եղբայր
մ'ունէր, որն որ Իվան անունով անչափա-
հաս որդի մը թողլով՝ վախճանեցաւ։ Ասոր
մահն՝ անով աւելի ցաւալի եղաւ, որ խեղճ
տղան քիչ մը յառաջ մայրն ալ կորսն-
ցուցած էր։

Օգարով եղբօրը վրայ ունեցած սէրն
անոր տղուն անցուց։ Անոր բարերարն ը-
լալ ուղեւորով՝ իր տունն առաւ, որպէս զի
Ալեքսիին հետ մէկտեղ մեծցընէ։ Աս բա-
րերարութիւնը չէ թէ եղբօրորդիէն երախ-
տագիտութիւն մ'ընդունելու համար էր,
այլ պարզապէս բարեպաշտութեան գործք
մ'ընելու եւ Աստուծոյ մեզի մասնաւորա-
բար այրեաց ու որբոց հոգ տանելու տուած
հրամանին համար։

Իվան բարի ու մշտազուարթ պատանի
մըն էր, եռանդեամբ ինք զինքն աշխա-
տութեան տուող եւ նոյնը փութով կատա-
րող ու լմնցընող. իր ամէն գործոցը մէջ
ալ այնպիսի ճարտարութիւն կը ցուցը-
նէր, որ իր հասակին նայելով՝ չէր յուսա-
ցուեր։ Բայց մէյ մ'որ գործքը լմնցընե-
լու ըլլար, ա՛յլ բան մը չէր կրնար զինքը
հանդարտ ու հաստատուն բռնել. մտացը
մէջ ամենեւին տպաւորութիւն մը տեւա-
կան չէր, եւ ամենէն ցաւալի դիպուածն
ալ իր մոքէն շուտով անհետ կ'ըլլար կը
կորսուէր։ Ընդունած յանդիմանութիւն-
ները զինքը շատ անգամ մինչեւ յարտա-

սուս կը շարժէին, որովհետեւ բուն ի ներ-
քուստ բարի էր եւ մտադրութեամբ ու
խորհրդածութեամբ շարութիւն մը չէր ը-
ներ. բայց այն յանդիմանութեան տպաւո-
րութիւնը՝ շուտով մը աներեւոյթ կ'ըլ-
լար, անանկ որ թեթեւամիտը քիչ մը ետ-
քը նորէն այնպիսի գործքեր կը գործէր,
առանց մտածելու թէ ուրիշներուն եւ թէ
իրեն համար գալու դժբախտ հետեւու-
թիւնները: Իր վառվռուն բնութիւնը զին-
քը անխորհրդածեալ ձեռնարկութեանց
մէջ կը ձգէր, որոնք իրեն շատ անգամ
մեծ տրամուլթեան առիթ կ'ըլլային. բայց
ասոր հետքն ալ ծնողքէն ընդունած յան-
դիմանութեանց համար ունեցած ցաւէն
աւելի չէին տեւեր: Բայց աս ալ ստոյգ է՝
որ իր զուարթութիւնն ու վառվռունու-
թիւնը պատճառ կ'ըլլար որ ծնողքն ու
ծանօթք իրեն դիւրաւ կը ներէին: Արդ-
ասով իր բնութեան մէջ եղած թեթեւա-
մտութիւնն երթալով աճեցաւ եւ զԱլեքոյի
ալ իր ետեւէն ձգեց:

Ընթերցողք պատմութեան ընթացքին
մէջ պիտի տեսնեն թէ աս թեթեւա-
մտութիւնը եւ անոր հետեւութիւնն ե-
ղող անհնազանդութիւնը՝ ինչ դժբախ-
տութեան անդնդի մէջ գահավէժ ձգեցին
աս երկու երիտասարդները:

Ինչպէս տեսանք, Օզարով որոշած էր
որ իր որդին վաճառական ընէ, եւ անոր
տուած կրթութիւնն աս նպատակին կ'ուղ-

ղէր : Ի վան ալ նոյն կերպով կը կրթուէր :
 Բայց ինք նաւահանգիստը հօրեղբօրը գրա-
 տնէն աւելի կը սիրէր : Նաւավարաց հետ
 խօսակցիլն իր ամենամեծ դուարձութիւնն
 էր . անոնց երկայն ու վտանգաւոր ճամբոր-
 դութեան պատմութիւնը, անցած ծովե-
 րուն, գացած տեղերուն եւ գլուխնին ե-
 կած վտանգներուն նկարագրութիւնը՝ մեծ
 մտադրութեամբ մտիկ կ'ընէր : Շատ ան-
 գամ նաւերու մէջ կը մտնէր եւ անոնց
 ամէն կողմերը մանրամասն մեկնել կու տար .
 նաւաստեաց, նաւապետին եւ անոր տե-
 ղակալին ու ղեկավարին պարտքերը մէկիկ
 մէկիկ կը հարցընէր կը սորվէր, եւ երկայն
 ճամբորդութիւններ ընելու բաղձանքը կը
 յայտնէր : Աս թեթեւամիտը կը ջանար իր
 ծովային ճանապարհորդութեան բաղձանքը
 Ալեքսիին ալ հաղորդելու . օտար երկիրնե-
 րու բարուց ու սովորութեանց եւ նաւար-
 կութենէ յառաջ եկած օգուտներուն վրայ
 յաճախ հետը կը խօսէր . այնպէս որ Ալեքսի
 կամաց կամաց կորսնցուց իր հօրը վաճա-
 ռականութիւնը յառաջ տանելու բաղձան-
 քը եւ իր բախտախնդիր հօրեղբօրորդւոյն
 երեւակայութեան մէջ ծնած գաղափարնե-
 րուն տուաւ ինք զինքը : Այսպէս մեծ աղ-
 դեցութիւն կ'ընէ երիտասարդաց վրայ օ-
 րինակը . ամէն բանին՝ միայն աղէկ երեւցած
 կողմը կը տեսնեն, եւ առանց վտանգները
 կամ դժուարութիւնները մտածելու՝ մէ-
 կէն կը բորբոքին, մինչեւ որ փորձառու-

Թիւնն իրենց աչքը կը բանայ եւ իմաստուն անձանց խորհրդեան շանաայնուն համար սրտերնուն մէջ ցաւ կը պատճառէ . բայց ան ատեն հասարակօրէն ալ մտածելու ժամանակն անցած ու շարիքն անդարմանելի կ'ըլլայ :

Օղարով շուտով հասկըցաւ իր որդւոյն վաճառականութեան սէր չունենալը . եւ ուղեց իմանալ որ ինչ վիճակի կը բաղձայ : Որովհետեւ Ալեքսի հօրմէն ամենեւին բան մը ծածուկ չէր պահէր, իր սիրան անոր բացաւ ու խոստովանեցաւ որ երկայն ճամբորդութիւններ քնելու եւ հեռու տեղեր պտըտելու համար նաւարկութեան գիտութիւն սորվիլն իր միակ բաղձանքն է : Հայրն առ յայտարարութեան վրայ խիստ զարմացաւ . բայց խոհեմութեամբ զգուշացաւ իր որդւոյն կամացը մէկէն գէմ կենալէն : Միայն անոր առջեւը դրաւ այն անթիւ վտանգները՝ որոնց մէջ կ'իյնար, մէկիկ մէկիկ նկարագրեց առաջնուական բայց վտանգալից վիճակին հետ միացած դժուարութիւնները . ասոնց դիմացը ցուցուց իր պապերուն եւ իր հանդարտ ու շահաւոր վիճակն ալ, որով պատուաւոր ու դիւրին կերպով իրենց քաղաքակցաց համարումն ու մեծ հարստութիւն ստացած էին :

Եթէ Ալեքսիին մայրը կենդանի ըլլար, ստուգիւ պատանին անոր քաղցը ազդարարութեանց գէմ չէր կենար, որովհետեւ բարի որդւոյ մը վրայ մօր ազդեցութիւնը շատ

զօրաւոր է: Բայց իր հօրեղբորորդւոյն իրենց տունը գալէն քիչ մը ետքը՝ Ալեքսի գժքախառութեամբ իր մայրը կորսնցուցած էր. ուստի եւ Իվանին գրդուութեամբն երկայն ժամանակէ վեր նաւուղղութիւն սորվելու առաջադրութիւնը մօքին մէջ հաստատած ըլլալով, իր հօրն ազգարարութիւններուն խուլ եղաւ: Անոր համար Օզարով ստիպուեցաւ զիրենք Պետրորուրգի նաւուղղութեան դպրոցը գնելու:

Նոյն հոյակապ ուսումնարանը Ռուս պատանիները նաւական գիտութեան ամէն ճիւղերուն մէջ մեծ փութով կը կրթուին. անկէ զատ՝ նաեւ ուսումնական ու քաղաքական աշխարհագրութիւն, ուսողութիւն, աստղաբաշխութիւն ու նաւական ճարտարապետութիւն ալ կը սորվին. հոն նաեւ մեքենականութիւն, բնապատմութիւն եւ օտար լեզուներ ալ կը սորվեցնեն: Օզարով մտածեց որ աս զանազան գիտութիւններն իր որդւոյն շատ օգտակար կրնան ըլլալ՝ նաեւ անիկայ իր միտքը փոխելու ալ ըլլայ. միանգամայն, որովհետեւ մէկ հատիկ որդւոց հետ իրենց հայրենի տան մէջ հասարակօրէն մեծ ներողամտութեամբ կը վարվուի, անոր համար աս կողմանէ ալ մտածեց որ Ալեքսիին շատ օգուտ կրնայ ընել քիչ մը ժամանակ օտարականներու հոգացողութեան տակ կրթութիւն եւ ուրիշներու հետ ապրիլ, ուր որ ուրիշները մեծարելու, իր պիտոյքն ան-

ձամբ հոգալու եւ իր ընթացքին վրայ մտա-
դրութեամբ հսկելու հարկաւորութիւնը՝
անոր հաստատուն կրթութիւն մը կրնային
տալ :

Գ Լ ՈՒՍ Բ .

Երբ Գորեղ Բօրորայ Տայրաքաղաքը կեցած
խամանակը :

ՕՋԱՐՈՎ երկու երիտասարդներն ա-
ռաւ անձամբ Պետրոքուրդ տարաւ : Ասիկա
իրենց առաջին մեծկակ ճամբորդութիւնն
էր, որմէ զգացած հաճութիւննին՝ իրենց
աշխարհք պտըտելու ցանկութիւնն աւելի
եւս բորբոքեց :

Մայրաքաղաքն անոնց առջեւն այնչափ
հետաքրքրական տեսարաններ բացաւ՝ որ
աղչելէն ուրիշ բան չէին կրնար ընել : Նոյն
քաղաքը ԺԸ. դարուն սկիզբը Մեծին
Պետրոսի ձեռքովը շինուած է Նեւայի ե-
ղերքը : Աս գետին վրայ մինչեւ կայսերական
պալատին առջեւը կը յառաջանան վաճա-
ռականութեան համար եկող անթիւնաւե-
րը : Քաղքին մէջ շատ ջրանցքներ բացուած
են, որոնց վրայ միշտ բազմաթիւ նաւակներ
կը պտըտին : Այս ամենայն եւ մանաւանդ
քարէ, աղիւսէ ու նաեւ մարմորէ շինուած
անհամար մեծամեծ պալատները շատ զար-
մացուցին մեր երիտասարդները՝ որոնք ի-
րենց քաղքին աղքատին փայտէ տներէն
զատ չէնք չէին տեսած :

Օղարտվին առաջնորդութեամբը՝ քաղ-
քին հետաքրքրական տեղերը մէկիկ մէկիկ
պտրտեցան, ամենէն յառաջ՝ ծովապետու-
թեան հոյակապ պալատէն սկսելով, որուն
ոսկեզօծ սրածայր գագաթը մայրաքաղ-
քին ամէն կողմէն կ'երեւայ, որուն ընդար-
ձակ մթերանոցներն ու գեղեցիկ նաւարան-
ները՝ ուսկից որ գրեթէ կայսեր պատու-
հաններուն առջեւը նաւերը ծով կ'իջեցը-
նեն, ամենուն զարմանքը կը պատճառեն:
Անկէ ետքը կարգաւ տեսան Հռոմայի Ս.
Պետրոսի եկեղեցւոյն ձեւովը շինուած Գա-
զանի եկեղեցին. Միայնարանի պալատը,
որն որ Աատարինա կայսրուհւոյն սիրական
բնակութիւնն էր, եւ որուն մէկ սենեկին
մէջ իրենց ցուցուցին ծանրագին ադամանդ-
ներու հաւաքումը եւ ի մէջ այլոց՝ աղաւ-
նւոյ հաւկըթի մեծութեամբ ադամանդ մը,
կայսերական թագն ու դաւազանը: Նոյն
պալատին ուրիշ մէկ կողմը շքեղ դրամոց
հաւաքումն ու կայսեր անձնական գրքա-
տունը տեսան: Ետքէն ամարուան փառաւոր
պարտէզը գացին, որուն միայն վանդակը
սքանչելի վարպետական գործուածք մըն է:
Տեսան Սահակայ եկեղեցին իր 52 ոտնա-
չափ բարձր եւ չորսու կէս ոտնաչափ տրա-
մագծով մէկ կտոր կրանիդէ շինուած սիւ-
ներովը, եւ Պետրոս Մեծին պղնձէ արձա-
նը՝ որուն պատուանդանն ահագին ժայռի
զանգուած մըն է: Պտրտեցան նաեւ Առա-
գինոսիտիւր ըսուած երկու դատիկոնով մեծ

շուկան կամ վաճառանոցը, որուն մէջ ամէն մէկ ճամբան իր սեպհական վաճառականութեան առարկաներն ունի: Տեսան նաեւ արծրթէ, ոսկիէ ու թղթէ դրամ շինելու ամրոցը: Ս. Ալեարոսի եւ Ս. Ալօղոսի եկեղեցին՝ որուն մէջ Մեծին Ալեարոսի ու Կատարինայի փառաւոր շիրիմները կան եւ որուն մէջ պահուած են նաեւ Ռուսաց իրենց թշնամիներէն առած ան զինուորական յաղթանակները՝ որոնց որ Գաղանի եկեղեցւոյն մէջ տեղ մնացած է:

Ամրոցէն ելելով նաւով ամարուան պարտիզին ըստ ամենայնի դիմացը, Նեւայի աջ եզերքը գացին, ուր որ մարդու հասակի բարձրութեամբ պատով մը շրջապատած փայտէ տնակ մը տեսան՝ աղքատ գեղացւոց խրճրթի նման, զորն որ 1703ին Ալեարոս Մեծ ինք անձամբ շինեց, երբ որ այսօրուան ձմերուան հոյակապ պալատին տեղն՝ անբեր ու ճախճախուտ երկիր մըն էր: Մեծն Ալեարոս նոյն տեղէն իր նոր քաղքին շինութեան հոգ կը տանէր. նոյն տան դաւթին մէջ՝ նաւակ մ'ալ կայ, զորն որ մեծ ինքնակալն իր ձեռքը շինած է: Ասկէ ետքը ակրմբանոցը, ծերակուտի պալատն ու կայսերական անձնապահաց զօրանոցը պտրտելէն ետեւ, Անգղիական կոչուած շքեղ գետեղերքէն անցնելով, որն որ հին Հռոմայ արժանի գործուածք մըն է, գիտութեանց ու արուեստից ճեմարանը գացին, ուր ամբողջ օր մը հաղիւ բաւեց

բնապատմութեան ու արուեստից թան-
գարաններուն մէջ եղած անբաւ գանձերը
վեր ի վերոյ մը տեսնելու : Այս ամենայն
սքանչելիք մեր երիտասարդներն այնպէս
ապշեցուցին, որ իրենց ծննդեան տեղը
շուտով մոռնալով, իրենց հասակին բնա-
կան թեթեւութեամբն ու անհոգու-
թեամբն՝ ուրիշ բան չէին մտածեր, բայց
եթէ իրենց աչքին տակ ունեցած սքանչե-
լիքներով զմայլիլ :

Բայց աս ամենայն ուրախութիւնը շուտ
տրտմութեան փոխուեցաւ, երբ որ Ալեքսի
ու Իվան նաւական դպրոցը մտնելէն ետեւ՝
Օգարով ուղեց իրենց հրաժարական ողջոյն
տալով, ճամբայ ելլել իր տեղը դառնալու :
Իրենցմէ չբաժնուած՝ հոգած հայրը զիրենք
սրտաշարժ խօսքերով յորդորեց իրենց
պարտքերը ճշդիւ կատարելու, եւ մասնա-
ւորապէս յանձնեց անոնց Աստուծոյ եր-
կիւղն ու աստուածապաշտութիւնը : Իմաս-
տութեան սկիզբն՝ Աստուծոյ երկիւղն է,
ըսաւ . հոս ձեր մեծ փութով ստանալու
ամէն գիտութիւններն ալ՝ ձեր կրօնի ու
բարոյականի մէջ բրած յառաջագիմու-
թեամբն արժէք կրնան ունենալ : Իմաս-
տութիւնն անարատ հոգիներու մէջ կը
բնակի, եւ ան ատեն միայն ճշմարիտ գի-
տուն կրնաք սեպուիլ, երբ որ ձեր գործոց
հիմունքն աստուածապաշտութիւնն ու ա-
ռաքինութիւնը կ'ըլլան : Ճարտարութիւնն
ու գիտութիւնն օգուտ մը չեն ունենար,

Թէ որ Աստուծոյ երկիւղն ու իր օրինաց սէրն անոնց հետ միանալու շրջան. գիտութիւնն ու ճարտարութիւնը՝ նոյն երկու առարկանութիւններէն բաժնուելու որ ըլլան, աւելի փառաւոր կ'ըլլան՝ քան թէ օգտակար. եւ կը նմանին տղու մը ձեռք տրուած սուր դանակին: Հսկեցէք ուրեմն ձեր մտաց ու գործոց վրայ, որպէս զի ձեր սրտին մարբութիւնը պահէք: ԶԱստուած միշտ ձեր աչքին առջեւն ունեցէք եւ իր պատուիրանները զգուշութեամբ պահեցէք. ան ատեն իր օրհնութիւնն ալ ձեր վրայ կ'իջնայ:

Աս խօսքերը լսած Ժամանակնին՝ երիտասարդներն առատ արցունք կը թափէին. մեծ յարգութեամբ իրենց հօրն օրհնութիւնն առին, եւ խօսք տուին որ անոր խմատուն աղջարարութիւնները միշտ իրենց մօրին մէջ պահեն:

Օգարով առանձինն զիվան խրատեց որ իր բնական թեթեւամտութիւնը սանձէ եւ միայն օգտակար բաներու զբաղի, որպէս զի չինայ այնպիսի յանցանքներու մէջ որոնք զինքը կրնային ի կորուստ տանել: Յանձնեց նաեւ որ միշտ փոփոխակի իրարու օղնեն: Ետքէն սիրտն ելած՝ զիրենք Աստուծոյ հովանաւորութեան յանձնելով բաժնուեցաւ:

Իվան բոլորովին անձնատուր եղաւ իրեն սիրելի վիճակին վերաբերեալ գիտութեանց. թէպէտ ընթացքին մէջ փոյթը քիչ մը

պաղեցաւ, ինչպէս որ իրեն պէս թեթեւա-
միտ տղոց սովորաբար կը հանդիպի, ի վե-
րայ այսր ամենայնի իր սքանչելի հանճարո-
վը՝ միշտ կը գերազանցէր իր աշակերտա-
կիցները, որոնք զինքն իր աղէկ բնաւորու-
թիւններուն համար շատ կը սիրէին: Թե-
թեւամտութիւնն ու տաքգլխութիւնն իր
գլուխը շատ բաներ կը բանային. բայց ըն-
կերները շուտով իրեն կը ներէին, եւ նոյն
խսկ վարպետներն ալ զինքը խափու չէին
պատժեր, որովհետեւ ըրածները չէ թե-
չարութեան, հապա թեթեւամտութեան
դորձքեր էին եւ ուրիշ ամէն կողմանէ
սքանչելի աշակերտ մըն էր: Ասանկով
Իվան շատ գոհ էր նոյն դպրոցին մէջ ըլ-
լալուն վրայ, ուր որ մեծ հաճութեամբ
կ'անցընէր ժամանակն իր ընկերակիցնե-
րուն հետ, որոնք ամէնն ալ իրեն բարե-
կամ էին:

Ստոյգ է Ալեքսիին յառաջադիմութիւնն
իր հօրեղբորորդւոյն յառաջադիմութեան
չափ չէր, բայց որովհետեւ խիստ աշխա-
տասէր էր եւ աղնուական բնութիւն ու-
նէր, անոր համար ինքն ալ ընդհանրապէս
ամենուն սիրելի եղաւ: Երեւելի տաղանդ
եւ մտաց աշխուժութիւն ունեցող մարդիկ
հասարակօրէն իրենց հաւասարակիցներուն
վրայ մեծ ազդեցութիւն կ'ընեն, մանաւանդ
տղոց մէջ, որոնք գիւրաւ ուրիշին կը հետե-
ւին: Ասանկով Ալեքսի ալ շուտ մը սկսաւ
բոլորովին իր հօրեղբորորդւոյն հետեւիլ:

ակամայ եւ գրեթէ առանց խմանալու՝ Իվանին կամքն իր կամքը կ'ըլլար, եւ միշտ անոր կամքը կ'առաջնորդուէր։ Թէպէտ Իվան ընուծեամբ բարի ըլլալով՝ Ալեքսիին վրայ ստացած իշխանութիւնը գէշի երբեք չէր գործածեր, բայց իր թեթեւամտութիւնը՝ հօրեղբօրորդւոյն համար առանց մնասալար հետեւութեան չմնաց, վասն զի աս վերջինը կամաց կամաց վարժեցաւ առանց վերջը մտածելու ամէն առթի մէջ Իվանին խորհրդեան հետեւիլ։ Հոս միտ դնելու է թէ ինչպէս հարկաւոր է երիտասարդի մը որ ուրիշի հետ կապուելու ատեն՝ աղէկ ընտրութիւն ընէ. որովհետեւ նոյն հասակին ընական եղած բարուց դիւրաթեքութիւնն ու նմանելու բաղձանքը զինքը մեծամեծ վտանգներու մէջ կը ձգեն՝ երբ որ յաճախ կը տեսնուի թեթեւամտ երիտասարդներու կամ այնպիսիներու հետ՝ որոնց վրայ առաքինութեան սկզբունքն աղէկ մը հաստատուած չեն։

Ալեքսի եւ Իվան Պետրոբուրգի նաւական դպրոցին մէջ երեք տարի մնալով, նաւուղղութեան մէջ բաւական ընդարձակ տեղեկութիւն ստացած էին, այնպէս որ հմուտ նաւապետի մը քով կրնային դրուիլ՝ արդէն ստացած դիտութիւննին փորձով ալ կատարելագործելու համար։ Ուստի եւ դպրոցին վերատեսուչներէն պատուաւոր վկայականներ առած՝ Արխանկէլ դարձան։

Խիստ մեծ ուրախութիւն եղաւ Օղա-
րովին իր բազկաց մէջ ընդունելը մեծցած
եւ գեղեցիկ երիտասարդ եղած որդին ու
եղբօրորդին, որոնց միտքն ալ զանազան
օգտակար գիտութիւններով զարդարուած
էր: Երկու երիտասարդք ալ իրենց հայրը
կամ հօրեղբայրն ու բարերարը տեսնելով՝
շատ ուրախացան: Որպէս զի ուսմանց ըն-
թացքին վերջը քննութեան պատրաստուե-
լու համար անոնց կրած մեծ ու տաժանելի
աշխատութենէն զիրենք հանգչեցրնէ: Օ-
ղարով քանի մը շաբաթ իրենց հանգիստ
շնորհեց:

Գ Լ Ո Ւ Խ Գ .

Անհապաղանքութիւն:

ԱՍ հանգստի ժամանակը Ալեքսի եւ
Իվան ամէն օր քանի մը ժամ նաւահան-
գիստը նաւերու քով կ'անցընէին եւ միշտ
մտադիր ըլլալու նոր նիւթ մը կը գտնէին:
Արխանկելի առջեւ խարիսխ նետող նա-
ւերը, իրենց տերանց ազգին զանազանու-
թեան պատճառաւ, թէ՛ ներքին կարգա-
ւորութեան, թէ՛ նաւաստեաց կառավա-
րութեան եւ թէ՛ մէջի վաճառներուն կող-
մանէ իրարմէ տարբեր նորութիւն մ'ու-
նէին: Բայց Անգղիացւոց նաւերուն գե-
ղեցկութիւնն ու շինուածքին հաստատու-
թիւնը, անոնց ընթացքին արագութիւնը,
ամէն կողմ տիրող կարգն ու կանոնը, նա-
ւաստեաց ճարտարութիւնը՝ Ալեքսիին եւ

Իվանին մտադրութիւնն իրենց կը յա-
փրշտակէին: Ուստի զարմանալի բան չէ որ
իրենց ծովական ընթացքն անդղիական նա-
ւով սկսելու բաղձանք ունեցած ըլլան:

Իվան յոյս ունէր քիչ ժամանակէ ռուս
նաւու մը մէջ մտնելու, բայց մինչեւ որ
ամէն բան կարգի գրուէր նէ՛ պէտք էր
ստրասել: Ալեքսիին գալով՝ հայրը կ'ուզէր
որ սորված ուսմունքը վաճառականութեան
մէջ դործածէ. ուստի եւ սրտնեղութեամբ
կը տեսնէր անոր ծովական ընթացքի մէջ
մտնելու յամառութիւնը: Էրբեմն այն-
պէս կ'երեւար որ պատանին իր հօրն ազդ-
արարութիւններուն զիջանելու վրայ է,
բայց Իվանին ազդեցութիւնը շուտով վրան
կը հասնէր: Պատմութեանս ընթացքին
մէջ կը տեսնենք որ ինչպէս աղէկ կ'ըլ-
լար՝ եթէ աւելի հօրը խրատներուն հե-
տեւէր, քան թեթեւամիտ եւ անզգոյշ
բարեկամի մը:

Նոյն միջոցին երկու երիտասարդք ճան-
շուորութիւն ըրին անգղիացի նաւապետի
մը հետ, որուն նաւն Արխանկելի նաւա-
հանգիստը խարխիս նետած էր: Աս մար-
դը գրեթէ ամէն ծովերու վրայ նաւար-
կած ու օգտակար գիւտեր ըրած էր: Իր
նաւն ալ չէ թէ միայն հաստատուն շի-
նուած էր, այլ նաեւ քեւեռի կողմերը
ճամբորդութիւն ընելու համար ամէն տե-
սակ հարկաւ որ արշար ու պատրաստ
թիւն ունէր:

7/31-1922

ИПОННА, Мленикская

Հիւսիսային բեւեռը շրջապատող՝ սառուցով ծածկուած ծովն ու ցամաքը դեռ խոր խաւարով ծածկուած էր։ Գեռ ճըշգիւ չէին ճանչնար, ինչպէս նաեւ հիմակ ալ տակաւին չէն ճանչնար, Ասիայի ու Ամերիկայի հիւսիսային ծայրը. եւ դիտնոց մէջ խնդիր էր թէ արդեօք բեւեռին քով կայ մի ընդարձակ երկիր մը՝ որ արեւմտեան կողմանէ՝ հիւսիսային Ամերիկայի, արեւելեան կողմանէ ալ՝ Նոր-Սիպերիայի հետ միացեալ ըլլայ. չէ նէ՝ Ամերիկան նոյն երկիրներէն բոլորովին զատուած է մի։ Արդարծուէր որ հիւսիսային ծովն երբեմն ըստ բաւականին կ'ազատի զինքը ծածկող սառուցներէն՝ որոնք մինչեւ բեւեռ երթալու արդեւք կ'ըլլան. անոր համար կը ջանային հիւսիսային արեւմտեան դիէն՝ Ատլանդեան ծովէն խաղաղական ծով տանելու անցք մը գտնել, կամ՝ աւելի աղէկ ըսելու համար՝ Ասիայի հիւսիսային կողման չորս կողմը Պերինկի ծովուն մէջ նաւելի ճամբայ մը գտնել։

Աս խնդիրներուն լուծումը թէ՛ դիտութեան եւ թէ՛ նաւարկութեան համար այնպէս օգտակար է, որ անգղիայի տէրութիւնը նոյն ճամբով խաղաղական ծով հասնող առաջին նաւուն 20,000 փաւնդ սղեւիին խոստացած էր, եւ 5000 ալ՝ հիւսիսային բեւեռին հասնողին կամ անկէ ալ անդին անցնողին։ Նոյն ժամանակէն վեր՝ ամէն աղգաց նաւորդներն աս անց-

քը գտնելու փորձն ըրին. բայց ոչ որ իր նպատակին հասաւ: Միայն վերջին փորձերէն առ հաւանականութիւնը յառաջ կու գայ որ եթէ ան անցքն ըլլայ նէ ալ, ի վերայ այսր ամենայնի սառոյցներն անգործածելի կ'ընեն:

Արդ՝ անգղիացի նաւապետը մեծ վարձքին հրապոյրէն գրգռեալ, միտքը դրած էր որ նոյն գործքը փորձէ. մեր երիտասարդներուն հետ ալ ստէպ ստէպ ասոր վրայ կը խօսակցէր: Աս մարդը քաղցր բնութիւն ունեցող, գիտուն ու փորձառու մէկն էր: Ասկէ աւելի բան հարկաւոր չէր զԱլեքսի եւ մանաւանդ զԻվան իրեն քաշելու եւ անոնց մտքին մէջ իր վրայ մեծ համարում մը տալու: Անոր համար ասոնք ալ մըտքերնին դրին որ նոյն ճամբորդութիւնը մէկտեղ ընեն: Յարմար առիթ մը գտնելով՝ իրենց միտքը յայտնեցին նաւապետին, որն որ զիրենք յաջողակ ու իր ծովական գործողութեանց օգնելու եւ նաւական յիշատակագիրը բռնելու յարմար գտնելով, իրենց առաջարկութիւնը շատ սիրով ընդունեցաւ. մանաւանդ որ հարկաւորութեան տուն՝ այսպիսի քաջ ու բոլորովին անձնատուր ընկերներ կ'ունենար իր իշխանութեան տակ:

Երիտասարդներուն միտքը դրածը յառաջ տանելու համար՝ միայն մէկ արգելք կար, որն որ զիրենք կը նեղէր: Օգարովին հաւանութիւնն անհրաժեշտ հարկաւոր էր.

բայց ինք նոյն ատեն իր վաճառականու-
թեան գործոցը համար երկրնկէկ ճամբոր-
դութիւն մը կ'ընէր: Սակայն ժամանակը կը
ստիպէր, ինչու որ նաւապետը ճամբայ
երլելու համար միայն յաջող հովի մը կը
սպասէր: Որովհետեւ շատ կը բաղձար մէկ-
տեղ առնել երկու երիտասարդները, մա-
նաւանդ զԻվան՝ որուն համարձակ, ամէն
բանի ձեռք զարնող, քաջասիրտ ու ճար-
տար բնութիւնն իրեն մեծ օգուտ կրնար
ընել, անոր համար ամենայն ինչ ի գործ
դրաւ զիրենք համոզելու որ Օղարովին պա-
տասխանին կամ դարձին չսպասեն: Տէս,
անձնասիրութիւնն ու անձնական շահը՝ նոյն
խկ գիտուն ու կրթուած մարդու մը ին-
չէր ընել կու տայ: Նաւապետն ամենեւին
միջոց մը թող չտուաւ համոզելու համար առ-
տղայութեան հասակէն հաղիւ ելած երի-
տասարդները, որ յանցաւոր ընթացքի մը
ձեռք զարնեն, իրենց հօրը կամ իրենց բա-
րերարին կամացը դէմ գործեն: Ճամբոր-
դութիւնը հաղիւ երեք ամիս կը քշէ, կ'ը-
սէր անոնց. ասանկ կարճ ժամանակի մէջ
չէ թէ միայն մեծ անուն կը հանէք՝ այս-
պիսի փառք բերող գործքի մը ձեռք զար-
նելնուդ համար, որն որ ստուգիւ պիտի
յաջողի, այլ նաեւ Անգղիայի տէրութե-
նէն խոստացուած վարձքէն ալ ձեզի ա-
ռաա մաս կ'ելլէ: Ի՛նչ հաճութիւն կ'ու-
նենայ ան ատեն Պր. Օղարով. նոյն ժա-
մանակուան գոհութիւնը՝ հաղարապատիկ

տեղը կը լեցընէ իրեն պատճառուած թե-
թեւ նեղութեան :

Զիվան վաստրկելու համար առկէ աւելի
բան հարկաւոր չէր. արդէն անիկա ինք
զինքն որոշած էր : Ալեքսի դեռ դէմ կը
կենար, խիղճը կը վկայէր որ առ բանս գէշ
է եւ թէ առանց հօրը հրամանին այս-
պիսի ծանրակշիռ բանի մը ձեռք զարնելը
անոր սիրոյն ամենամեծ ապերախտութիւն
է : Բայց Իվանին ու նաւապետին խօսքերն
առանց դժուարութեան յաղթեցին անոր
խղճին անձկութեան. իր հօրեղբորորդւոյն
ամէն թելադրութեանց անսալու սովորու-
թիւնն առ առ թին մէջ ալ վրայ ելաւ :
Ասանկով մեր երկու թեթեւամիտները
կուրորէն իրենք զիրենք օտարական բախ-
տախնդրի մը ձեռք տուին : Ճամբայ չելած՝
Օղարովին նամակ մը գրեցին, որուն մէջ
անգղիացի նաւապետին իրենց առջեւը դրած
զանազան պատճառները մանրամասն մէջ
կը բերէին : Չկրցանք, կ'ըսէին, մեր առա-
ջին ընթացքը՝ Հերայի հրամանատարին պէտ
երեւելի մարդու մը սուաջնորդութեամբ
սկսելը թող տալ. թէպէտ եւ շատ կը
բաղձայինք հրամանացմէ հրաման առնել,
բայց հովը չէր ներեր : Սակայն քիչ ժա-
մանակէն անշուշտ ետ կը դառնանք եւ
ան առեւն անձամբ թողութիւն կը խնդրենք
առ պակսութեան համար : Այսպէս ա-
ռանց հրամանի, յայտնի զրուցենք՝ իրենց
հօրն ու բարերարին կամացը դէմ՝ Ճամբայ

ելան։ Աստուած տայ որ իրենց անհնազան-
դութեան վրայ շուտով զղջալու պատճառ
շունենան։

Գ Լ Ո Ւ Խ Գ .

Ճա՛նքարդո՛ւմիւնս ուրիշաւորո՛ւմիւնս։

ԽԱՐԻՍԻԸ կը վերցուի, յաջող հով մը
առագաստներն ուռեցընելով՝ հանդարտու-
թեամբ նաւը յառաջ կը մղէ։ Մեր երկու
բախտախնդիրներն իրենց աչքին առջեւ
միայն համատարած ծով մ'ունէին, իրենց
հորիզոնն առանց ամպի երկինք մըն էր։
Իրենց ծննդեան տեղւոյն տուած վերջին
հրաժարականն առանց այլայլութեան չէր .
ի վերայ այսր ամենայնի բնակութեան նո-
րութիւնը, նաւին մէջ առջեւնին ելած
զանազան առարկաները, եւ մեծ նաւար-
կութեան մը սկիզբը հասարակօրէն տիրող
խառնակութիւնները մէկտեղ գալով, ի-
րենց մտածմունքը կը գրաւէր եւ մտքեր-
նին կը դարձընէր թող առած տեղերնէն .
մանաւանդ որ նոյն վայրկենէն կը սկսէին
ի գործ դնել նաւական դպրոցին մէջ սոր-
վածնին։

Նաւաստեաց խումբն երեսունուչորս զօ-
րաւոր ու աշխոյժ անձինքներէ կը բաղկանար .
կարգն ու մաքրութիւնը նաւին ամէն կողմը
կը տիրէր . ամէն հրաման շուտով ու մտա-
դրութեամբ կը կատարուէր։ Նաւապետն
ալ իր անձին ամենեւին չէր խնայեր . իր

բոլոր ճարտարութիւնն ու գործունէութիւնն ի գործ կը դնէր : Բարեսիրտ էր, բայց միանգամայն ճիշդ ու կարգասէր, իր ստորակարգեալներուն հետ արդարութեամբ կը վարուէր. իրենց կերակուրն ու առողջութեան հարկաւոր եղածները շատ փութով կը հոգար : Բայց նաեւ կը պահանջէր որ անոնք ալ իրենց պարտքերն ամենայն ճշդութեամբ կատարեն, իր տեղակալէն սկսեալ մինչեւ վերջին նաւավարը նոյն ճշդութեան ենթակայ էին. եւ որովհետեւ բոլոր իր մարդիկն իր ծովական գիտութեան վրայ մեծ վստահութիւն ունէին, անոր համար ամենեւին նաեւ թեթեւ տրտունջ մ'ալ չէր լսուեր իրեն դէմ :

Մեր երիտասարդներուն հետ քաղցրութեամբ վարուելով, իրենց ծովական կրթութիւնը կատարելագործելու համար բան մ'ալ զանց չէր ընէր. աղէկ չհասկըցածնին կը մեկնէր, զիրենք կը կրթէր ծովական տախտակներ դժադրելու եւ աստղաբաշխական հաշիւներ ընելու մէջ, որոնք նաւավարներու շատ հարկաւոր են, ծովական տախտակներն անոնց առջեւ բանալով՝ իր պատահած անթիւ վտանգաւոր տեղերն ու անոնցմէ ազատելու համար գործածած միջոցներն իրենց կը ցուցնէր. նաեւ նաւին ամենէն ստորին նաւավարներուն պաշտօնէն սկսեալ մինչեւ նաւապետութեան գործքերը յաջորդաբար իրենց կատարել կուտար : Մէկ խօսքով ըսելու համար, կար-

ծես թէ անոնց կրթութեան համար ունեցած հոգսով՝ կ'ուզէր առանց Օղարովին հաւանութեան զիրենք աս ճամբորդութիւնն ընելու համոզելով գործած ու անոնց գործել տուած յանցանքին տեղը լեցնել:

Ի վերայ այսր ամենայնի երկու երիտասարդք աս իրենց հաճոյական վիճակին մէջ բոլորովին գոհ չէին. մանաւանդ Ալեքսի, որն որ մտածելով թէ հայրն աս ճամբորդութեան վրայ պիտի չհաճի, շատ կը նեղուէր: Ինք իրեն կ'ըսէր որ պէտք էր հօրը դարձին եւ կամ գոնէ հաւանութեան նամակին սպասել. իր հայրը սրտանց սիրելուն համար՝ անոր անհաճոյ գործք մը գործելուն վրայ խիստ կը տրտմէր: Աս կերպով սկսուած ճամբորդութիւնը, կ'ըսէր մտքին մէջ, յաջող վախճան չիկրնար ունենալ:

Աս ճշմարիտ, բայց շատ ուշ եկող խորհրդածութիւնն իր խղճմտանաց ձայնն էր. նոյն անաչառ դատաւորն՝ Աստուած ի մեզ տնկած է՝ ուղիղ ճամբան մեզի ցուցնելու համար. մարդս երբեմն խուլ կ'ըլլայ իր ազդարարութեան, բայց անկէ բոլորովին փախչիլն անկարելի է. ինքն է որ մեր գործած չար գործքերը հայելոյ մը պէս մեր առջեւը կը դնէ, ինքն է որ զմեզ կը յանդիմանէ, ի մեզ խայթ ու ամօթ կը ծնանի: Երանի՜ անոր՝ որն որ իր խիստ, բայց բարեկամական ձայնին կը լսէ եւ նոյնը խղիւղելու չինայիր. այնպիսին ստոյգ է՝ կրնայ յանցանք գործել, բայց զեղջն ու անով

Նաեւ Թողութիւնն ալ իրեն չիզայցուիր :
Արեայ իմացուիլ որ այսպիսի խորհրդա-
ծութիւններով Ալեքսիին աս ճամբորդու-
թենէն յուսացած զուարճութիւնները որ-
չափ դառնութեամբ կը լեցուէին : Ուր որ
խղճմտանաց հանդարտութիւն չկայ՝ հոն
ճշմարիտ հաճութիւն չիկրնար գտնուիլ :

Իսկան ալ իր կողմանէ, Օղարովին բա-
րութեան յիշատակը մտքէն բոլորովին հա-
նելու չափ ապերախտ չէր, ինքն ալ Ալե-
քսիին ըրած յանդիմանութիւնները մտքին
մէջ իրեն դէմ կ'ընէր. երբեմն նաեւ աչ-
քէն արցունք ալ կու գար : Բայց իր ան-
հաստատ միտքը շուտ մ'ուրիշ բաներու
կ'ուղղուէր, այնպէս՝ ինչպէս որ վայրկեան
մը արեւը խաւարցընող բարակ ամպերը
թեթեւ հովէ մը կը ցրուին :

Իրենք աս վիճակի մէջ եղած ատեն՝
նաեւ անընդհատ ու յաջող ընթացքով
յառաջ երթալով, առանց պատահարի մը
Նոր-Ջէմլա հասաւ : Աս երկիրը՝ որն որ
Սառուցեալ ծովուն մէջ երկու մեծ կղզիէ
կը բաղկանայ, Արխանկէլի կառավարու-
թեան տակն է, եւ 4255 քառակուսի մղոն
տարածութիւն ունի. ցամաք երկրէն Այ-
կացի նեղուցով զատուած է, իսկ բուն
կղզիք իրարմէ՝ Մաթաշնէի անուն նեղու-
ցով : Ռուսք նոյն անբեր ու անբնակ կղզի-
ները միայն երեքամեայ ամարումն ատեն
կու գան, հոնկէ ճերմակ աղուէս, ճերմակ
արջ, ծովու հորթ ու կարապ որսալու հա-

մար : Արկիրը գրեթէ միշտ ձիւնով ծածկուած է, որուն տակ մամուռ ու քիչ մ'ալ խոտ կը գտնուի : Աս ահաւոր կողմերը՝ արեւը տարւան երեք ամիսն ամենեւին չի ծագիր . եւ բոլոր նոյն ժամանակ ամէն կողմ պատու խոր մութը՝ միայն երբեմն երբեմն հիւսիսայեւ Քիչ մը կը փարատի : Իսկ ամառուան օրն անոր հակառակ՝ նոյնպէս ամբողջ երեք ամիս կը տեւէ :

Մինչեւ հիմակ աս կղզեաց միայն եզերքը ծանօթ է . որովհետեւ ան զարհուրելի երկրին ներսի կողմերն երթալու ոչ ոք կը համարձակի : Հիւսիսային կողմը լեռներով լեցուն է, իսկ հարաւայինը՝ որն որ նուազ ամայի է, ձկնաշատ գետակներ, որսի կենդանիներ ու առատ թռչուն կը մատակարարէ :

Հոս քիչ մը զԱլեքսի եւ Գիվան թող տալով, տեսնենք թէ Օզարով իրենց ճամբորդութեան վրայ ինչ կը մտածէ : Աերը յիշուած նամակն առածին պէս՝ աս բարի հայրն աճապարելով Արիանկէլ դարձաւ, յուսալով որ իր խօսքերովն ու ազդարարութիւններովը երիտասարդաց միտքը կրնայ փոխել, մանաւանդ Ալեքսիինը՝ զորն որ կ'ուզէր բացարձակապէս վաճառականութեան վիճակին մէջ դնել : Իսկ Իվան, որովհետեւ շատոնցունէ իր միտքը յայտնած էր եւ հօրեղբայրն ալ կը տեսնէր որ ծովական արուեստին անընդդիմանալի կոչում մ'ունի, չէր յուսար որ անոր միտքը կա-

բենայ փոխել տալ եւ ինքն ալ չէր ուզեր
բռնադատել կամացը դէմ ընելու. միայն
կ'ուզէր գոնէ իմանալ որ ինչպիսի մար-
դու ձեռք կ'իյնայ:

Արնայ դիւրաւ խմացուիլ թէ տուն հա-
սած ատեն՝ որչափ մեծ եղաւ զարմացումը,
երբոր իր սրբւոյն ու եղբորորդւոյն տեղ
գտաւ անոնց նամակը՝ որուն մէջ իրենց ճամ-
բայ ելլելն անոր կը յայտնէին: Խմացաւ որ
Ալեքսին գլխէ հանած էին. եւ թէպէտ
Խլանին՝ իր հօրեղբորորդւոյն վրայ բրած բռ-
ւոր ազդեցութիւնը կը ճանչնար, սակայն
եւ այնպէս զիրենք իր նաւուն վրայ առնող
նաւապետին ալ աս բանիս մէջ ունեցած
գործակցութիւնը մակարեբելով, անոր վրայ
աղէկ համարում մը չէր կրնար ունենալ,
որուն համար ալ կը վախճար որ չըլլայ թէ
երկու երիտասարդք անպիտան մէկու մը
ձեռք ինկած ըլլան: Բայց չարիքն անդար-
մանելի էր, եւ աս խեղճ հայրն ուրիշ բան
չէր կրնար ընել՝ բայց եթէ իր ամէն օրուան
աղօթքին մէջ աս երկու անխորհուրդնե-
րուն համար Աստուծոյ աղաչել որ անոնց
վրայ գթայ, ու Պատուեա ղհայր քո եւ
ղմայր պատուիրանը չպահողներուն սպառ-
նացածը՝ ամենայն խատու թեամբ իրենց վրայ
չկատարէ:

( ) ԶԱՐՈՎ իր որդւոյն ու եղբորորդւոյն անհնազանդութեան վրայ վշտացած ատեն՝ անոնց նաւն իր ճամբան յառաջ կը տանէր, եւ օրէ օր կը յառաջանար Սառուցեալ ծովուն մէջ, որն որ Յունիս եւ Յուլիս ամիսները նոյն անուան արժանի չէ, որովհետեւ արեւն ան ժամանակը հորիզոնին վրայէն ամենեւին չբաժնուելով՝ ջերմութիւնն անտանելի կ'ըլլայ: Ռուս երիտասարդք՝ որոնք իրենց ուսման մէջ աս երեւութին գոյութիւնն ու պատճառն իմացած էին, անձամբ ալ տեսնելով կ'ապշէին: Ստուգիւ գիտէին որ բեւեռի կողմերը՝ ամառնային արեւադարձին ատենը օրը երկու ամսէն աւելի կը տեւէ, նոյնպէս ալ ձմեռնային արեւադարձին ատենը երկրիս նոյն կողմերը թանձր մութ մը կը պատէ: Աս բանս անկէ յառաջ կու գայ որ օրուան տեւողութիւնը, ամէն մէկ տեղւոյն՝ հասարակածէն ունեցած հեռաւորութենէն կախում ունենալով, որչափ որ թէ՛ մէկ եւ թէ՛ մէկալ կողմանէ հասարակածէն հեռացուելու ըլլայ, այնչափ ալ ամառուան ատեն օրերն երկայն կ'ըլլան, ձմեռուան ատեն ալ՝ գիշերները, եւ աս փոփոխ երկայնութիւնն ամենէն աւելի մեծ է բեւեռի կողմը՝ որն որ ամենէն հեռաւոր ծագն է: Նաւապետը Արիանկէլէն ելած ատեն՝

աս կողմերուն տեղեակնաւուղիղ մ'առած էր : Նոյն մարդը փորձառու նաւավար մըն էր , որն որ իր արուեստին աւելի գործնական՝ քան թէ տեսական մասին ծանօթ էր , բայց միանգամայն երկայնժամանակեայ փորձառութեամբ շատ ճարտար էր : Մեր երկու երիտասարդներն անոր հետ հայրենակից ըլլալով՝ հետը շուտով կապուեցան եւ անոր հինօրեայ փորձառութենէն շատ բան շահեցան :

Նոյն միջոցին արեւը կը սկսէր հորիզոնէն վար իջնալ : Նաւապետը ճանչցաւ որ ձմեռը մօտեցած ըլլալով՝ իր ճամբորդութեան նպատակին հասնիլն անկարելի է . ուստի եւ մտածեց որ կամ՝ Արիանկէլ դառնայ եւ կամ՝ ապահով նաւահանգիստ մը մտնէ , ուր որ իր նաւովը կարող ըլլայ ձմեռն անցընել : Նրբոր իր միտքը յայտնեց նաւուղիին , որն որ արդէն նոյն նաւարկութիւնը շատ անգամ՝ բռած էր , անիկա չէ թէ միայն հաւանեցաւ , հաղա նաեւ խրատ տուաւ որ առանց յապաղելու շուտով կատարէ : որովհետեւ ձմերուան մօտենալու ատեն նոյն կողմերը տիրող մըրիկները՝ ալ երկայն ատեն չէին ուշանար :

Թէպէտ իր խորհուրդը շուտով ի գործ դրուեցաւ , բայց իր վախցածն ալ չուշացաւ : Հարաւային արեւելեան կողմանէ մէկէն մըրիկ մը բրդելով՝ նաւը միշտ դէպ ի յառաջ կը քչէր : Փուշ տեղ ամէն ջանքն ի գործ կը դնէին առաջաստիներն ամփո-

փելլու. հովը նաւն առած՝ խաղալիկ մը պէս
կը տանէր, կայմերուն մէկ մասն ալ կոտ-
րեց: Նաւը երբեմն փրփրացող ալեաց վրայ
յեցած՝ ահագին բարձրութեամբ վեր կ'ել-
լէր, երբեմն իր առջեւն ահրելի անդունդ
մը կը բացուէր եւ անանկ կ'երեւար թէ
նաւն իր յատակը պիտ'որ իջեցընէ: Եր-
կինքն ամպերով ծածկուած էր, եւ թանձր
խաւար մը գրեթէ բոլոր աս դազան դար-
ձած ծովը կը պատէր: Նաւաստիք ամենայն
ճիգն ի գործ կը դնէին մըրկին դէմ՝ դնե-
լու. բայց զուր տեղ: Հերա կայմերն ու
կազմածքը կորսընցուցած ըլլալով՝ աս ան-
ծանօթ ծովուն վրայ չէր կրնար կառավա-
րուիլ. եւ ամէն վայրկեան կրնային խու-
թի մը կամ նոյն հիւրատեաց կողմերը
շրջապատող սառուցէ ժայռի մը զարնուիլ:
Իրենց առաջնորդելու համար աստղ մ'ալ
չէր երեւար: Օրերը հազիւ երկու երեք
ժամ կը տեւէին, եւ ան ժամերն ալ ա-
ղէկ գործածէին անկարելի էր, որովհետեւ
հովը դարձած ըլլալով՝ մի եւ նոյն կատա-
ղութեամբ կը փչէր. հետը միանգամայն
սառեցընող պաղ մ'ալ բերած էր, որն
որ զամէնքը կը ստիպէր նաւին ծածկը
թող տալով՝ վար իջնալու եւ անձկու-
թեամբ սպասելու աս զարհուրելի մըրկին
վախճանին:

Ալեքսի եւ Իվան նաւին խցին մէջ ան-
կիւն մը նստած՝ վախէն անշարժ կը կե-
նային, այնչափ զարհուրելի էր աս մըրիկը:

Պարսպ տեղ նաւապետին կերպարանքէն
բան մը գուշակել կ'ուզէին, իրենց նայ-
ուածքն ի զուր անոր կը հարցընէր թէ
արդեօր ազատելու յոյս կայ: Նաւապետը
լուռ ու տրտում կը կենար: Ամէն վայր-
կեան վտանդը կը մեծնար, եւ արդէն ե-
րեք օր էր՝ որ միբիկը նոյն կատաղութեամբ
կը շարունակէր: Երկու հօրեղբօրորդիք աս
մեծ վտանգն իրենց անհնազանդութեան
եւ Օղարովին պատճառած տրտմութեան
արդար պատիժը կը համարէին. զղջումը
սրտերնին մտաւ, բայց շատ ուշ էր:

Ո՛հ, կ'ըսէր Ալեքսի, ինչո՞ւ մեր պարտ-
քը մոռցանք. առանց հօրս հրամանին աս
ճամբորդութեան ձեռք զարնելնուս համար
է՛ որ Աստուած աս վտանգին մէջ ձգեց
զմեզ, որուն մէջ գուցէ պիտի կորսուինք:
Ո՛հ, ի՞նչ վշտաց մէջ կ'իյնար հայրս՝ եթէ
հիմակուան մեր դռնուած վիճակը ճանչ-
նար: Եւ եթէ հոս կորսուելու բլանք, ո՛չ
մեր ինչ եղածը, ո՛չ ալ մեր զղջումը կրնայ
իմանալ:

Իվան ալ դառն յանդիմանութիւններ
կու տար ինք իրեն. կը զգար թէ ինչ ա-
պերախտութիւն հատոյց հօրեղբօրը բարու-
թիւններուն, չէ թէ միայն առանց հրա-
մանի իրմէ բաժնուելով, այլ նաեւ գըլ-
խաւորաբար անոր որդին ալ իր ետեւէն
ձգելով: Ինք զինքը Ալեքսիին մահուան
պատճառ կը կանչէր, եւ կ'իմանար որ իր
թեթեւամիտ ընթացքովն Աստուծոյ բար-

կութիւնն իրենց դէմ գրգռեց : Նաւապետն անոնց մօրէն անցածները դիւրաւ կը գուշակէր . եւ հաւանական է որ ինքն ալ իր խղճմտանաց յանդիմանութիւնը կը կրէր :

Աս տխուր մտածմունքներէն արթնցան նաւին սաստիկ բախմամբը , որով կարծեցին թէ նաւը հաղար կտոր եղած է : Ամենուն երեսին գոյնը մէկէն նետեց , եւ նաւապետը պոռաց . Աստուած օգնէ մեզի . վասն զի ինք օգնութեան հասնելու որ չըլլայ՝ ամէնքս ալ կորսուած ենք : Նոյն ատեն Ալեքսիին ու Իվանին խղճի խայթը կրկնապատկեցաւ . հաղիւ կը համարձակէին աստուածային ողորմութիւնը օգնութեան կանչելու : Ի վերայ այսր ամենայնի իրենց եռանդը բորբոքելով , ծնկան վրայ եկան եւ սկսան Աստուծոյ աղօթել որ իրենց ներէ , ողորմի ու աս մեծ վտանգէն ազատէ :

Նաւին մէջ խոր խաւար մը կը տիրէր . չէին կրնար ո՛չ պատուհան եւ ո՛չ թընդանօթի ծակ բանալ , ապա թէ ոչ նաւին վրայ յարձակող կատաղի ալիքները մուտք գտնելով՝ նաւն անմիջապէս ծովուն տակ կը սուղէին : Հովին սլելն , ալեաց մռնչիւնն ու մթութեան թանձրութիւնը՝ կ'աւելցընէին նաւաստեաց սարսափը , որոնք ամէն բոպէ մահուան կը տպասէին :

Ան սաստիկ հարուածէն ետեւ՝ միօրինակ նաւին կողն ուրիշ հարուածներ կ'ընդունէր , որն որ նաւապետին մակաբերել տուաւ թէ ալիքները նաւուն դէմ ահա-

գին սառույցներու կտորներ կը զարնեն. ա-
նոր համար ալ իրաւամբ կը վախնար որ
չխորտակի: Իր կասկածները նաւուղղին
հաղորդած վայրկեանը, առաջինէն աւելի
սաստիկ բախիւն մը երկուքին ալ հաւա-
սարակչութիւնը կորսնցընել տալով՝ գե-
տինը ձգեց: Հերա ահագին բարձրութեամբ
մը վեր ելլելէն ետքը՝ այնպիսի զարհուրելի
շառաչմամբ մը վար ինկաւ, որ կարծես
թէ բոլոր տախտակամածները քակուելու
վրայ էին. ետքէն սաստիկ ցնցելով, քիչ
մ'ալ դէպ ի յառաջ շարժում՝ բրաւ,
վերջապէս անշարժ մնաց: Իսկ մորիկն իր
զարհուրելի մռնչիւնը յառաջ կը տանէր,
այլքներն ալ ահագին մեծութեամբ սա-
ռույցներ նաւուն կողը կը մղէին:

Նաւապետէն ու նաւուղղէն զատ՝ ա-
մէնքն իրենք զիրենք կորսնցուցած էին,
ամէն մարդ այնպէս կը կարծէր թէ ժայ-
ռի մը զարնուած ըլլալով՝ ծովուն տակ
պիտի սուզին: Նաւապետն ալ նոյն վախն
ունէր, բայց իր խոհեմութիւնն ու հան-
դարաութիւնը զինքը թող չտուին, եւ
միտքը դրաւ որ աս յուսահատական վիճա-
կէն ազատելու համար ամէն կարելի միջոցն
ի դործ դնէ:

Նաւուղղին հեռ մէկտեղ նաւուն յա-
տակն աճապարեց, իմանալու համար թէ
արդեօք նաւին ողնափայտը մնաս մը կրած
է եւ ջուր կ'առնէ: Ուրախութեամբ տե-
ռաւ որ աս ամէն կողմերն անմնաս մնացած

էին, միանգամայն դիտելով ալ որ ալիք ներուն մռնչիւնը քիչ մը նուազած է, մտածեցին որ մրրիկը քիչ մը հանդարտած է: Անմիջապէս ծածկին վրայ ելելով՝ տեսան որ երկինքն աստղներով զարդարուած, մրրիկն ալ դադրած էր. միայն ծովը դեռ անհանդարտութեան մէջ էր:

Աստղներուն լուսովն աղէկ մը դիտելով՝ համոզուեցան որ նաւը ժայռի դարնուած չէ, հապա ծովուն տակէն դէպ ի վեր բարձրացած ահագին սառուցի մը վրայ խրած է: Սառուցի մեծ կտորներ նաւը մէկ կողմանէ կը շօշափէին, իսկ մէկալ կողմը ծովը բաց էր, բայց ամէն րոպէ ահագին սառոյցներ կը բերէր նաւին դէմ:

Երբոր նաւապետը վար իջնալով՝ իրենց գտնուած դիրքը նաւաստիներուն իմացուց, ամէնքնալ խոր վհատութեան մէջ ինկան, իրենց յուսահատական միճակն իմանալով: Սառոյցներու մէջ խարխախ նետածի պէս կեցած նաւը՝ միշտ չորս կողմանէ աւելի եւս կը գոցուէր. մրրիկը կայմերը կոտորած, առադաստներն ալ պատռած էր. յառաջ երթալ կարելի չէր, եւ եթէ կարելի ալ ըլլար, շուտ մը դարձեալ սառոյցները նաւին բոլորտիքը պիտի պատէին: Ասկէ զատ՝ բոլորովին չընակուելու տեղ մըն էին. աշխարհագրական տախտակները կը ցուցնէին որ մօտ են Շքիցպէրկին, ուր որ նոյն եղանակին մէջ օրը քանի մը ժամ միայն կը տեսէ: Պաղն երթալով կը սաստկանար:

Կարծես թէ նաւաստիները յուսահատու-
թեան մէջ ձգելու համար ամենայն ինչ
կը միանար: Ոմանք կը ցաւէին թէ ինչո՞ւ
նաւը ծովուն տակ սուզած չէ, որով կան-
խատես եղած չարիքներնէն շուտ մահուամբ
մ'աղատած կ'ըլլային. ուրիշներն ալ թէ-
պէտ նոյնպէս յոյսերնին կտրած, բայց ա-
ւելի կրօնական հոգի ունենալով՝ ձեռու-
նին երկինք կը վերցընէին եւ Աստուծո՞մէ
քաջասրտութիւն ու յուսոյ նշոյլ մ'ընդ-
ունել կը ջանային:

Նաւապետն ալ աս վերջիններէն էր:
Թեպէտ եւ զԱլէքսի ու զԻվան առանց
Օղարովին հաւանութեան՝ իրեն հետեւելու
յորդորելովը՝ խիստ գէշ դործք մը դործած
էր, ի վերայ այսր ամենայնի ամէն կրօնա-
կան սկզբունքը կարսնցուցած չէր. բրած
յանցանքը կը ճանչնար, բայց իր վստահու-
թիւնն Աստուծոյ անչափ բարութեան վրայ
դրած էր, որն որ չէ թէ յանցաւորին
մահը՝ այլ անոր դարձը կ'ուզէ: Աս առ-
տուածային սղորմութեան վրայ ունեցած
վստահութիւնն իր զօրութիւնն ու քա-
ջասրտութիւնը նորէն արծարծելով, սկսաւ
հնարք մտածել որ նաւաստիներն ու զինքը
նոյն զարհուրելի վիճակէն ազատէ: Այս-
պէս կրօնը բարեպաշտ մարդուն՝ դժբախ-
տութեան տուն քաջալերութիւն կու-
տայ, իրեն սորվեցընելով որ մարդիկներուն
բախտն Ամենակարողին ձեռքն է, թէ ա-
ռանց Անոր հրամանին՝ իրենց գլխէն մազ

մ'ալ չ'իյնար, եւ թէ իրենց բոլոր վատահոութիւնն Անոր վրայ գնողները ձեռքէ չի-թողուր:

Ալեքսի եւ Իվան ալ՝ որոնք մանկութե-նէ ի վեր Աստուծոյ երկիւղին մէջ մեծցած էին, կը ջանային այսպիսի մտածմունքներով քաջալերուիլ: Նաւապետը նախ խօսքն իրենց ուղղելով, ըսաւ թէ Աստուծոյ օգնութեամբն աս վտանգաւոր վիճակէն ազատելու համար դեռ հնարք կայ: Ասով երիտասարդներն իրենց հասակէն վեր քաջասրտութիւն մը ստանալով, նաւապետն իմացաւ որ հասարակաց փրկութեան համար ամէն ձեռք զարկած բանին մէջ՝ ասոնցմէ կրնայ մեծ օգնութիւն դնել:

Իսկ նաւաստիք խոր տրտմութեան մէջ իյնալով՝ վրանին ամենեւին զօրութիւն մնացած չէր. ասկից զատ՝ աշխատութենէ եւ կերակրոյ ու քնոյ պակսութենէն ալ սաստիկ տկարացած էին: Անոր համար ծովը խաղաղցած եւ նոյն ժամանակ ալ վախնալու բան մնացած չըլլալով, նաւապետն աղէկ կերակուր մ'եփել եւ ամենուն սովորականէն աւելի օղի բաժնել տալէն ետեւ, հրամայեց որ երթան հանգչին՝ մինչեւ ինք ճար մը մտածէ զիրենք աս վտանգէն ազատելու համար:

Օրը ծագելու կը սկսէր. նաւապետը դիտակով զննեց թէ արդեօք մօտ են ան կղզիներէն մէկուն՝ զորոնք նոր ատենները իրմէ յառաջ գտած էին աս վտանգաւոր ճամբոր-

դու թեան ձեռք զարնող նաւապետները եւ
 հոն ամէն տեսակ աշխատութեանց ու զըրկ-
 մանց մէջ ձմեռն անցուցած էին: Երբոր դի-
 շերտան մթութիւնը բոլորովին ցրուեցաւ,
 կը կարծէր որ հեռուէն ժայռի սեպացեալ
 գագաթներ կը տեսնէ, զորոնք սառուցի
 լեռներէն որոշելը դիւրին է: Ասով սիր-
 տը յուսով լեցուեցաւ, եւ միաբը դրաւ
 որ իր նախորդացը պէս ձմեռը հոն կրնայ
 անցընել, որովհետեւ բոլոր բաղմութիւ-
 նը ձմեռն ի բուն պահելու համար բաւա-
 կան պաշար ալ ունէր: Ուստի Աստուծոյ
 շնորհակալ ըլլալով՝ իր կարծիքը նաւուղ-
 ղին խնայրնելու տճապարեց: Անիկայ նաւ-
 ապետին իրաւունք տալով որ մօտ տե-
 դերը հաւանականաբար կողի կամ ցամաք
 երկիր մը կայ, որոշեցին որ նաւաստիներէն
 քանի մը հոգի խրկեն չորս կողմը դիտելու
 թէ արդեօք բնակութեան հետք մը կամ
 ձմեռը պատապարտելու այր մը կը գտնուի:

Նաւապետն անմիջապէս ժողովելով բո-
 լոր բաղմութիւնը, որոնք կերակրով ու
 քնով քիչ մը վրայ եկած էին, իրենց այս-
 պէս խօսեցաւ. Մեր գտնուած վտանգա-
 ւոր վիճակը դուք ալ աղէկ կը ճանչնաք:
 Բայց ոմանց կարծածին չափ յուսահատա-
 կան վիճակի մէջ չենք: Ես իմ ձեռքէս
 եկածին չափ մեր փրկութեան համար ամէն
 կարելի միջոցն ի գործ կը դնեմ. բայց
 նաեւ ձեր օգնութեան ալ կարօտութիւն
 ունիմ, եւ ճիշդ հնազանդութիւն կը պա-

հանջեմ: Հոս ուրիշ բոլոր մարդկային օգնականութենէ զուրկ՝ միայն մեր զօրութեան մնացած ենք. բայց զԱմենակարողը մեզի օգնական ունինք, որն որ զմեզ թող չիտար՝ եթէ մեր բոլոր վստահութիւնն իր վրայ դնենք ու չվհատինք: Բաւական հաստատուն պատճառ ունիմ կարծելու որ ասկէ քիչ մը հեռու՝ ձմեռն անցընելու կզղի մը կը գտնենք: Մինչեւ ամառապրելու չափ նաւին մէջ բաւական ուտելիք կայ, եթէ չափաւորութեամբ վարուինք եւ հարկաւոր զրկումները կրենք: Չմեռն անցնելու որ ըլլայ, աս տեղերէն ելլելու ապահով միջոց կը գտնենք: Հիմա բնակութեան տեղ գտնելու համար մարդ պիտի խրկեմ. եւ կը յուսամ որ մինչեւ անոնց դարձը՝ համբերութեամբ ու վստահութեամբ կը սպասէք հասարակաց փրկութեան համար ըրած փորձիս ելքին:

Նաւաստիք՝ որոնք նաւապետին վրայ մեծ վստահութիւն ունէին, սրտանց հնազանդութիւն խոստացան. հոգի առին ու կը յուսային որ անիկայ ղիրենք աս դրժբախտ վիճակէն կ'ազատէ: Ալէքսի ու Իվան ալ նոյն վստահութիւնը ցուցուցին. մանաւանդ որ իրենք ուրիշներէն աւելի պատճառ մ'ունէին հանդարտութեան, որովհետեւ իրենց բախտն ու կեանքն Աստուծոյ ձեռքը յանձնած էին, որն որ ամէն վտանգներու մէջ մարդս կը զօրացընէ: Ուստի երբոր նաւուղիդն ամէն բան կարգի

դնելէն ետեւ՝ կ'ուղէր ճամբայ ելլել երթալու կղզին գտնելու: ուր որ կը կարծէին թէ ձմեռը պիտի անցընեն, մտածեց որ նոյն սառուցեալ դաշտերն անցնելու համար իրեն ամենէն ապահով ընկեր կրնան ըլլալ աս երկու երիտասարդները, որովհետեւ աղէկ ալ կը ճանչնար իրենց հնազանդութիւնն ու քաջասրտութիւնը: Այեքո՛ի ու խփան ալ իրենց կողմանէ նոյն վտանգաւոր գործքը սիրով յանձն առին. ո՛չ սառուցներու վրայէն քալելու վտանգը, ո՛չ աշխատութիւնը, ո՛չ ցուրտը կարող եղան իրենց քաջութիւնն եւ իրենց դժբախտութեան ընկերացը օդտակար ըլլալու բաղձանքը նուազցընել: Մանաւանդ որ ընելիքնին՝ ողորմածութեան գործք մըն էր, եւ աղէկ գիտէին որ Աստուած իրենց օգնական կ'ըլլայ եւ զիրենք կը պաշտպանէ:

Գ Լ ՈՒԽ Ջ.

Դէտէլ — Բարդէլ — Եւ — Զէն օրը:

ՆԱԻԱՊԵՏՆ երիտասարդներուն դիտաւորութեան վրայ շատ ուրախացաւ, եւ անոնց ճամբորդութենէն աղէկ հետեւութիւն կը գուշակէր: Երեք ճամբորդներն աղէկ մը հագուեցան. կօշիկներնուն տակ՝ սառուցներուն վրայ չտահելու համար՝ սուր երկաթներ գամեցին. ամէն մէկը մէյ մէկ աղէկ մուշտակ ու երկաթապատ գաւազան մ'առաւ. նաեւ հրացանով ու սրով զի-

նեցան, գօտիններնէն կացին մը կախեցին, կապարի ու վառօղի աղէկ պաշար առին. այս ամենայն կ'ընէին՝ չէ թէ իրենց նման թշնամիէ մը վախ ունենալնուն համար, հապա նոյն կողմերը շատ յաճախ գտնուող սատտիկ կատաղի ճերմակ արջերուն դէմ իրենք զիրենք պաշտպանելու համար: Ու տեղաց պաշարնին երեք օրուան պաքսիմաթ եւ աղած միս էր, շիշ մ'ալ օղի: Վերջապէս հետերնին դիտակ մը եւ շատ մը ռետինէ ջահեր ալ առին:

Նաւապետին հետ խօսք ըրին որ կղզին հասնելու ըլլան նէ, ժայռին ծայրն աղէկ կրակ մը վառեն, նաւէն ալ նոյն եղանակաւ պատասխան տրուի: Իսկ եթէ գտնուած տեղը՝ ձմեռն անցընելու յարմար ըլլայ կամ նոյն տեղը բնակելու այր մը գտնելու ըլլան, երեք հրալից փամփուշտ արձակեն: Աս նշաններուն համեմատ՝ նաւապետն իրենց ետեւէն պաշարով մարդիկներ պիտի խրկէր եւ նաւուն բեռը փոխադրելու պատշաճ միջոցները բանեցընէր:

Այսպէս պատրաստուելէն ու ջերմ աղօթք մ'ընելէն ետքը, Ալեքսի եւ Իվան նաւուղղին առաջնորդութեամբը, առտու ըլլալէն հինգ ժամ յառաջ ճամբայ ելան: Օդը հանդարտ էր, լուսինն իրենց ճամբան կը լուսաւորէր, որուն կ'օգնէր նաեւ աստեղաց լոյսը՝ որն որ նոյն կողմերը շատ պայծառ է: Պաղը շատ կծու էր, անոր համար ընթացքնին շուտցընելու պարտաւորեցան:

Ինչպէս ինք իրմէ կ'իմացուի՝ շատ մեծ դժուարութեամբ կապուած էր աս ճամբորդութիւնը։ Ստիպուած էին միշտ սառուցի անհարթ գաշտերուն վրայէն քայլելու։ Եւ կատարեալ չտառած ճախիններու հանդիպած ժամանակնին ալ՝ մեծ շրջաններ պէտք էին ընել։ միօրինակ վախի մէջ էին որ ճերմակ արջերու չհանդիպին, անոր համար որպէս զի հարկաւորութեան ատեն իրարու կարենան օգնել քովէ քով կ'երթային։ Ասանկով չորս ժամ ճամբայ ընելէն ետքը՝ արշալոյսը ծագելու ատեն սեւ ժայռերու զանգուած մը տեսան, եւ քիչ մը ետքը կղզին հասան, որուն այնչափ հեռու ըլլալը նաւէն չէր երեւար, վասն զի չէր կարծուեր որ ճամբան այնչափ դժուար ըլլայ։

Ալեքսիին եւ Իվանին ուրախութիւնն այնչափ մեծ եղաւ, որ ծնկան վրայ գալով՝ երկիրը պաղին եւ եռանդեամբ շնորհակալ եղան Նախախնամութեան աս աղափարանարանը գտնել տարուն համար, ուր որ իրենց վշտաց վերջն եկած կը համարէին։ չէին տեսներ թէ գլուխնին դեռ ինչ չարիքներ կրնայ գալ։

Բայց ինչ երկիր էր աս իրենց դռածը։ Ամէն կողմէն սառուցով ու ձիւնով ծածկուած էր, ամենեւին ոչ ծառ կար եւ ոչ աչքը հանգչեցընելու թուփ մը։ միայն ասղին անդին ալիքներէ նետուած խորտակեալ նաւերու կտորտուկներ կը տեսնուէին։ Օգը զարհուրելի, աչքը զօրածին

շափ՝ ընդարձակ անապատներ, մերկ ու վրայէ վրայ դիզուած ժայռերով երկիր մը։ Տեղ մը կենդանի արարած չէր տեսնուեր։ Չորս կողմն ամենայն ինչ մեռեալ էր, եւ ոչ ազդաւի մը տխուր կռնչիւնը կը լսուէր, որն որ շատ երկիրներ ձիւնով ծածկուած դաշտերուն կենդանութիւն մը կու տայ։ Բնութիւնն աւերակներու ցոյց մը կու տար։ Ի վերայ այս ամենայնի աս զարհուրելի տեսարանին մէջն ալ՝ հաստատուն երկրի մը վրայ ըլլալնուն համար իրենք զիրենք երջանիկ կը սեպէին, ուր որ նաւուն մէջ եղողներն անշափ վտանգներու մէջ էին։

Այս ամենայն տխուր տեսարանը զննելէն ետեւ՝ դէպ ի ներսի կողմերը քիչ մը յառաջ դացին, որպէս զի երկիրը դիտեն ու կրակ վառելու յարմար տեղ մը գտնեն, եւ հոն հանգչելով ու կերակուր ուտելով՝ զօրանան։ Հանգիստ առնելէն ետեւ նաւուղիդը, որն որ ինչպէս ըսինք՝ աս կողմերը շատ անգամ՝ ճամբորդութիւն ըրած էր, չորս կողմը քիչ մ'ալ զննելով՝ ըսաւ թէ գտնուած տեղերնին՝ Շրիցպերկի մէկ մասն է։ Եւ իր ընկերներուն նոյն տեղերուն ստորագրութիւնն ըրաւ։

Շրիցպերկ, որն որ մէկ մեծ ու խել մը պղտիկ կղզիներէ կը բաղկանայ, հիւսիսային կիսագնդին ամենէն հիւսիսային մասն է, 25 եւ 45 աստիճան երկայնութեան, եւ 77 ու 82 աստիճան լայնու-

Թեան մէջ կ'իյնայ եւ հասարակօրէն իրրեւ Ամերիկայի մաս կը համարուի։ Աստեղս Անգղիացիք գտան 1553ին։

Աս կղզեաց խումբն անոր համար Շրիցպէրկ (Սրածայր լերինք) կ'անուանուի, որովհետեւ ձիւնով ու սառուցով ծածկուած լեռներով ու ժայռերով լեցուն է։ Տարւան տասն ամիսը՝ երկիրը կանգուններով բարձրութեամբ կը սառի. եւ տեղ տեղ՝ երբեք չհալող սառոյցներէ բաղկացած է յատակը. որուն վրայ քանի մը մատ միայն հող կը գտնուի. եւ վրան միայն մամուռ ու քիչ մը մատղող տնկեր յառաջ կու գան. դրեթէ ուրիշ առնկ չիտեսնուիր։ Ամառը տաքն անտանելի կ'ըլլայ։

Աս անապատ երկրին մէջ մարդուն օգտակար եղած կենդանիներէն՝ միայն արագոտն եղջերու կը գտնուի, որն որ ամառը հիւսիսային ու արեւելեան հովէն ապահով եղած ձորերուն մէջ բուսած քիչ մը խոտով, ձմեռն ալ անոր փոխանակող մամուլ կը սնանի։ Աղզիները շրջապատող ծովը՝ տարւոյն մեծ մասը թանձր սառուցով մը պնակեալ կը ծածկուի, որ տեսնողը կը կարծէ թէ թանձր սառուցէ դաշտեր ըլլան, որոնց մէջ ապին անդին նոյնպէս սառուցէ ահագին լեռներ վեր ջցուին։

Ամարուան ատեն, երբ որ սառոյցները հալած կ'ըլլան, ծովը ձկերով կը լեցուի, եւ եղերքը բնակող ճերմակ արջերը, գայլերն ու աղուէսներն անոնցմէ առատ կերակուր կը

գտնեն։ Նոյն կենդանիները ձմեռը երկրին ներսի կողմերը յառաջանալով՝ շատ փնասակար կ'ըլլան։ Նաեւ ծովային եղ ու ծովաշուն, կէտ ու շանաձուկ ալ շատ կը գտնուի, որոնք անանկ կողմեր կը կենան, ուր քաղցր եղանակին ատենը պղտիկ ձկանց առատութենէն բաւական ճարակ կարող կ'ըլլան գտնել։ Հոն նաեւ աղկիոն ու ծովու ճայ ալ կը գտնուի, բայց քիչ. տեղւոյն օդական բնակիչները՝ միայն աս վերջիններն են։ Մարդիկ ոչ կրնան եւ ոչ ալ կ'ուզեն աս զարհուրելի կողմերը բնակիլ։ Ի վերայ այսր ամենայնի ամէն տարի կիտորսութեան համար Ռուսի եւ ուրիշ աղգերու նաւեր շատ կու գան, աս նաւերը Շէրէնպուրկի կողմերը խարխիս նետելով՝ ամարուան ատեն քանի մը շաբաթ հոն կը կենան։

Թէպէտ եւ նաւուղղին աս նկարագրութիւնը երկու երիտասարդաց սիրտը շատ անհանգիստ ըրաւ, բայց հոգի առին ու զօրացան երբ որ լսեցին թէ շատ նաւորդներ գտնուած են, որոնց նաւը սառոյցներէ փակուելով, Շրիցպերկի վրայ տարի մը ապրած են՝ խրած նաւերնուն պաշարովը, իրենց բնակութիւնը ժայռերու խռոջներուն մէջ հաստատելով եւ եղանակներուն փոխուելուն սպասելով, որ ատեն կիտորսութեան համար եկող նաւերը զիրենք ազատած են։ Ի մէջ այլոց Հեռնիպէրք Հոլանտացւոյն ու Մոնք Գա-

նիացւոյն պատմութիւնը պատմեց անոնց, որոնք այսպիսի դէպքի մը մէջ երկրին որպիսութիւնն իմանալու համար հոն խաւրուած ըլլալով, ետ դարձած ժամանակնին՝ ոչ ընկեր, ոչ ալ նաւ դռնելով՝ Շրիցպերկի վրայ բոլոր ձմեռ մնալու ստիպուած, եւ ամառը հոն եկող նաւով մը աս ահա գին բնակութենէն աղատելնէն յառաջ մեծ չքաւորութեան տարած էին:

Մեր երեք ճամբորդները շատ կը բաղձային կիտորաներուն հասարակօրէն կեցած տեղը հասնիլ, որովհետեւ կը յուսային որ հոն խիւղեր ու ձմերուան բնակութեան համար իրենց խիստ օգտակար բաներ կրնան գտնել: Միանգամայն՝ որովհետեւ ամէն տարի Արխանկէլէն դէպ ի Շէրէնպուրկ նաւ մը կու գայ, որպէս զի եթէ առջի տարւոնէ հոն մնացող կայ նէ՝ կարող ըլլայ աղատել, կը յուսային որ ամառը հասնելուն պէս՝ իրենք ալ անշուշտ աս կերպով իրենց վշտերէն կ'ազատին:

Այսպէսով քիչ մը հանդարտելէն ու հոգի առնելէն ետեւ՝ ուղեցին նաւապետին նշան տալ որ ողջ առողջ կղզին հասան: Բայց ամէն ժայռերն անանկ բարձր, ցից եւ ըստ մեծի մասին սառուցով ծածկուած էին, որ մագլելով վեր ելլելն իսկ անկարելի կ'ըլլար: Աերջապէս խորածոր մը հասնելով՝ ճամբանին անոր մէջէն շարունակեցին: Ժայռերուն ծագերը դեռ արեւէն կը լուսաւորէին, բայց իրենք շատ

վար դռնուներով՝ հազիւ թէ տկար լոյս մը մինչեւ իրենց կը հասնէր։ Քալած երկիրնին սառուցէ կեղեւի մը երեւոյթ կուտար, բայց նաւուղիդը կ'ենթադրէր թէ տակը գետ մ'ըլլայ։ Նաեւ կը համարէր որ եթէ կիսորսներն առ կողմերը խիւղ շինած ըլլան, պէտք է որ նոյն գետակին մօտերն ըլլայ, որովհետեւ կէտերը մանր մանր կտրելու եւ պատրաստելու համար՝ վճիռ ջրոյ հարկաւորութիւն ունին։ Աս խորաձորոյն մէջ միշտ դէպ ի վեր ելլելով՝ ճամբան յառաջ կը տանէին. բայց ժայռերն այնպէս դահալէժ էին, որ մագլելով ելլելու ատեն՝ ամէն վայրկեան կեանքերնին վտանգի մէջ էր։

Սաստիկ կը բաղձային՝ նաւին մէջ մնացած իրենց դժբախտ ընկերներուն՝ կղզին հասած ըլլանուն ուրախարար նշանը տալ. բայց այնպիսի բարձրութեան չէին կրնար հասնիլ՝ ուսկից իրենց կրակին լոյսը կրնար տեսնուիլ։ Քիչ մը ետքը տեսնելով որ ձորը լայննալու կը սկսի եւ ժայռերը դարատափ մը կը ձեւացընեն, սկսան ընթացքնին շուտցընել։ Իվան՝ որն որ առջեւէն կ'երթար, գետնէն քանի մը կանգուն վեր այրի մոլտք մը տեսնելով, երեքն ալ ուղեցին երթալ մէջը պտըտիլ։ Իրարու օգնելով՝ յաջողութեամբ մոլտքին հասան, որուն առջեւը ժայռը լայն ու աստիճանաւոր տափարակ մը կը ձեւացընէր։ Իվան շուտ մը այրին մէջ մտնել կ'ուզէր, բայց

խոհեմ նաւուղիղը զինքն արգելեց, ըսելով թէ կրնայ բլլալ որ մէջը ճերմակ արջ կամ ուրիշ վայրենի կենդանի մը գտնուի: Աստուծոյ թեան համար հրացան մ'արձակեց դէպ ի պրին մէջը, որն որ շատ արձագանգ տալով՝ որոտման նման թնդիւններ պատճառեց: Երբոր հարուածէն ետեւ ամենայն ինչ հանդարտ մնաց ու կենդանի մ'ալ չերեւցաւ, համարձակեցան ցած ճեղքուածքէ մը ներս մտնել: Ուրախութեամբ ու զարմացմամբ տեսան թէ այրն այնպէս ընդարձակ էր որ չէ թէ միայն իրենց, հապա նաեւ ուրիշ շատերու ալ՝ օդոյն անհարթութենէն տպաւէն կրնար բլլալ: Այլը դէպ ի ժայռին ներսի կողմը քանի մը կանգուն կը տարածուէր. նոյն ժայռէն ձեւացած պատերն աղէկ միացած ու չոր էին. բոլորը կրնար աւելի եւս մեծնալ: Յատակը գրեթէ ամէն կողմ հարթ էր, եւ գորշ ու բարակ աւազով ծածկուած: Աստուած մեզի հետ է, կանչեց Ալեքսի, զմեզ իր աւանձինն հովանաւորութեան տակ առած է: Փնտռածնիս գտանք, եւ մեր ճամբորդութեան բոլոր ընկերներով կրնանք ձմեռը հոս անցընել: Մեր նաւէն հանել կրցած ամէն բան հոս կրնանք տեղաւորել: Աստուած օրհնեալ բլլայ: Ինչ շնորհակալութիւն պարտաւոր ենք ընելու աս այրը մեզի պարգեւելուն համար: Աս խօսքին՝ երեքն ալ մէկտեղ ծնկան վրայ դալով ու աչուրնին երկինք վերցընելով՝

եռանդեամբ շնորհակալութեան աղօթքնին ըրին :

Հիմայ բանը կը մնայ, ըսաւ նաւուղի-
ղը, ըրած գիւտերնիս մեր ընկերներուն ալ
հաղորդել : Փորձենք մէյ մը, չե՞նք կրնար
մի արդեօք սողալով՝ առ ժայռին ծագն ել-
լել : Անմիջապէս այրէն դուրս ելլելով՝ տա-
փարակ տեղէն ժայռը զննեցին, եւ շուտ
մը ծագը հասնելու անցք գտան : Անչափ
աշխատութեամբ ու մէկզմէկ բռնելով՝ կրը-
ցան հասնիլ նոյն ծագը, որն որ իր բար-
ձրութեամբը չորս կողմը կը տիրէր եւ քիչ
մը ընդարձակկէկ տափարակ տեղ մ'ունէր :

Դեռ օրուան լոյսը զիրենք կը լուսա-
ւորէր . բայց աչքերնուն առջեւ բացուած
տեսարանը՝ այրը գտնելնուն ուրախութիւնը
շատ նուաղցուց : Իրենց բոլորախօն ուրիշ
բան չէին տեսներ, բայց եթէ վայրենի ու-
վրայէ վրայ կուտուած ժայռեր, որոնք
սաստիկ երկրաշարժէ կործանած քաղքի
մը տխուր տեսարանին պէս կ'երեւային :
Ամէն իրենց երեւցած բաները զարհուրելի
էին : Ծովին կողմը դառնալով՝ համատա-
րած սառուցի դաշտ մը կը նշմարէին, զորն
որ այնչափ դժուարութեամբ անցած էին :
Ներքին կողմերը դառնալով՝ ձիւնով ծած-
կուած ընդարձակ երկիր մը կը տեսնէին,
ուր ո՛չ ծառ կը բարձրանար, ո՛չ կենդա-
նի արարած մը կ'ապրէր . եւ առ ընդար-
ձակ դաշտաւայրն ալ միայն ժայռերով եղե-
րած էր : Առջեւնին ելած մի միայն միտ-

Թարական առարկան նաւն էր, զորն որ իրենց դիտակին օգնութեամբը յայտնի կը տեսնէին. որովհետեւ ուղիղ դժով մը միայն երկու մղոն հեռու էր: Անմիջապէս իրենց հետ վեր տարած փայտերը գիլելով՝ կրակ տուին: Օրը լմննալու վրայ էր: Քիչ մը ետքը նաւին քովը մեծ կրակ մը տեսան, որն որ իրենց տուած նշանին պատասխանն էր: Նաւուղիդն երեք հրալից փամփուշտներն ալ՝ քիչ քիչ միջոց տալով՝ ետեւէ ետեւ արձրկեց: Նաւէն ալ նոյն կերպով պատասխան տուին:

Ալ հիմակ ապահով ըլլալով որ տուած նշաննին իրենց ընկերներն իմացան, ստոյգ կը սեպէին որ նաւապետին հրամանովը քանի մը հոգի ալ կու գան իրենց հետ կը միանան: Աչքերնուն առջեւն ունեցած տխուր տեսարանէն մտքերնուն մէջ ծնած արտում՝ ազդեցութեան՝ քաղցր յոյս մը փոխանակեց, եւ լռութեամբ կ'աղօթէին Աստուծոյ, որ իրենց ընկերներուն երջանիկ ճամբորդութիւն մը շնորհէ:

Աս զգածմունքով ջահերուն լուսովն այրն իջան, որ հոն գիշերն անցընեն: Նաւէն ելլելէն ետքը՝ ցրտին սաստկութենէն շատ նեղութիւն կրած էին: Ստոյգ է հով չկար, բայց օդը խիստ ու կծու էր: Իսկ գիշեր կոխած ատեն՝ բոլոր հորիզոնը մարախուղ մը պատեց, օդը կակրղցաւ ու խոնաւցաւ: Չիւնն ստրերնուն տակ տեղի կու տար ու սառնամանեաց լուծուիլը

մօտ կ'երեւար: Գեռ այր չհասած՝ հեռուէն ահագին հնչիւն մը լսուեցաւ, որմէ նաւուղիդը դուշակեց թէ օդը պիտի փոխուի, եւ աս բանս իրեն մեծ անձկութիւն պատճառեց: Փորձիւ գիտէր որ աս հիւսիսային գաւառներուն մէջ ամառուան վերջը կատաղութեամբ տիրող մրրիկը, շատ անգամ կը նորոգի ամէն կողմ ձիւնով ու սառուցով ծածկուելէն ետքն ալ, եւ հասարակօրէն սառոյցներուն հալելովը կը սկսի: Երկինքն ամպով կը պատի, թանձր մէգ մը երկրիս ամէն կողմը կը տարածի, եւ շուտ մը անձրեւ կը սկսի գալ, որն որ ձեան կը փոխուի եւ այնչափ կը տեւէ՝ մինչեւ որ հոփս ամպերը ցրուէ: Իսկ երկինքը պայծառնալէն ետեւ՝ զարհուրելի պաղ մը կ'ըլլայ:

Երեք դժբախտներն այրը մոնենլուն պէս, վայրենի կենդանիները հեռացրնելու համար՝ մուտքին առջեւը մեծ կրակ մը վառեցին: Պաքսիմատով ու աղած մսով ընթրիքնին ընելէն ետեւ, Աստուծոյ շնորհակալ եղան մինչեւ նոյն ատեն իրենց վրայ ցուցուցած հովանաւորութեան համար ու հանգչելու ջանացին: Ար յուսային որ երկրորդ օրը նաւապետին իրենց հետ միանալու համար խրկած ընկերները կը տեսնեն: Ալեքսի եւ Իվան իրենց տաժարնելի ճամբորդութենէն խիստ յոգնած ըլլալով՝ աս քաղցր յուսով շուտ մը քուն մտան: Իսկ նաւուղիդը չէր կրնար առանկ

մտած մուկներով հանդարտիլ : Շատ կը վախնար որ մըրիկն ու գէշ օդը նաւապետին խրկած անձանց ու նոյն իսկ նաւին եւ մէջը մնացողներուն գլուխը մեծ փորձանք մը չբերէ : Իր վախն երկու երիտասարդաց չէր յայտնած, անոնց ուրախութիւնը չաւրելու եւ ժամանակէն յառաջ զիրենք չտրամեցընելու համար, մանաւանդ որ յայտնէին ամենեւին օգուտ մը չունէր, որովհետեւ չէին կրնար աս չարեաց առջեւն առնել : Բարեւիրտ մարդն իր մերձաւորին հոգւոյն խաղաղութիւնը կը մեծարէ, եւ զանիկայ խռովելու ամէն բաները հեռացընելու կը ջանայ : Ուրիշները չտրամեցընելու համար՝ շատ անգամ իր արամուսթիւնն ու վախը սրտին մէջ կը փակէ : Միայն ան ատեն իրենց պատահելու շարիքը կը յայտնէ, երբ որ անով կրօնան նոյնէն զգուշանալ :

Բոլոր գիշեր նաւուղիին աչքը քուն չմտաւ : Զարհուրելի մենչիւն մը ահանջները կը հնչեցընէր : Հովը զարնելով՝ կրակին ծուխն այրին մէջ կը մղէր, այնպէս որ գրեթէ շնչառութիւնը կը կտրէր : Փորձառու մարդուն վախցածն իրօք ալ պատահեցաւ : Շուտ մը երիտասարդաց ձայն տուաւ : Արակին փայտերը ցրուած էին, երկինքը սեւ ամպերով ծածկուած, հոփն ու ժգին կը մենչէր եւ ձիւնախառն անձրեւն այրին մուտքէն գէպ ի ներս կը մղէր. հեռուանց սառնամանեաց խորտա-

կելու ահագին շառաշիւնն ու ակեաց ձայնը կը լսուէր: Բոլոր ան սառուցեալ բնութիւնը շարժման մէջ կ'երեւար:

Փառք Աստուծոյ, ըսաւ Ալեքսի, որ ապահով տեղ ենք: Եթէ աս մըրիկը ճամբան մեր վրան հասնէր, ինչ կ'ըլլար մեր վիճակը:

Ստուգիւ Աստուած մեզի մեծ բարերարութիւն ըրաւ, պատասխանեց Իվան, զմեզ աս այրն առաջնորդելով, ուր կըրնանք հանդարտութեամբ մըրկին անցնելուն սպասել: Բայց նաւին մէջ մնացող ու նաւապետին գէպ ի հոս խրկած մեր ընկերներն աս ահագին մըրկին ատեն ինչ պիտ'որ ընեն: Աստուած անոնց ալ օգնական ըլլայ:

Աս երեք դժբախտ ընկերք երկայն ատեն նոյն նիւթերուն վրայ խօսելով՝ մեծ փափաքանօք առտու ըլլալուն կը սպասէին, որպէս զի մըրկին հետեւանքները տեսնեն: Բայց զիրենք պատող թանձր մութը փարատելէն յառաջ շատ ժամեր անցան, իսկ իրենց վախը մըրկին հետ կ'աւելնար: Շատ ժամեր հսկելով անցընելէն ու իրենց ընկերաց վիճակին վրայ հոգալով՝ զանոնք Ամենակարողին հովանաւորութեան յանձնելէն ետքը, մուշտակներնուն մէջ փաթթուելով՝ դարձեալ քուն մտան:

ՆՈՐԷՆ արթնցած ատեննին՝ մըրիկը
գաղթած էր. յուզեալ ալեաց մռնչիւնէն
զատ բան չէր լսուեր : Երկինքը պայծառա-
ցած էր, լուսինը դեռ կը փայլէր, աղօտ
աստղներն ալ տակաւին կը շողային. սաս-
տիկ պաղ հով մը կը փչէր : Նաւակոծեալք
անմիջապէս ուղեցին առջի իրիկուն կրակ
վառած ժայռին վրայ ելլել, ուսկից կրնային
հեռու տեղերը տեսնել : Խիստ մեծ աշ-
խատութեամբ հազիւ կրցան ելլել. որով-
հետեւ անձրեւին ու ձեան վրայ անմի-
ջապէս պաղը գալով, ժայռը սառամանեօք
ծածկուած էր : Նոյն միջոցին լուսինը
մտնելով՝ չորս կողմի խոր խաւար մը պա-
տեց, ուստի եւ ամենեւին բան մը չէին
կրնար տեսնել. միայն ականջնին ա-
լեաց զարհուրելի գոչիւններէն ու խոր-
տակած սառոյցներու գղղղիւնէն կը հըն-
չէր : Սաստիկ անձկութեամբ ու անհամ-
բերութեամբ օրուան ծագելուն կը սպա-
սէին :

Այլ մ'ալ արեւելեան կողմը երկնից
վրայ կարմրիկեկ աղեղ մ'երեւցաւ, որն որ
սկաւսուակի ձեւով քիչ քիչ մեծնալով՝
ժայռերուն ծայրերը տկար լուսով լուսա-
ւորեց. ալ առտու եղած էր եւ հեռաւոր
առարկաները կ'որոշուէին : Բայց ինչ զար-
հուրելի տեսարան կը սպասէր իրենց : Ծո-

վուն ան սառույցները՝ որոնց վրայէն իրենք կղզին եկած էին, ըստ մեծի մասին անբեւոյթ եղած էին. ալիքներն անբաւ սառույցներ կը բերէին եզերքը. սառուցէ լերինք նոյն ալիքներէն մղուելով՝ ծովը պատող ժայռերուն դէմ կը բախէին, եւ կարծես թէ զանոնք փոշի դարձնել կ'ուզէին: Ծովը դեռ յուզման ու տատանման մէջ էր եւ խիստ բարկացած մարդու մը կը նմանէր, որուն վրայ հանդարտութիւնը աստիճան աստիճան կու գայ:

Երբոր օրուան լոյսը գիտակ գործածելու թոյլ տուաւ, նաւուղիդը սկսաւ նայիլ ան կողմն՝ ուր որ նաւն առջի օրը սառույցներով պատած կեցած էր. բայց բան մ'ալ չտեսաւ: Ախար զինքը պաշարեց. եւ իր աչուրներուն չփտահանալով, Ալեքսինն ու Իվանին նայել տուաւ, որոնց աչքն աւելի սուր էր: Բայց անոնք ալ բան չտեսան: Ամենուն ալ այնպէս կ'երեւար որ ծովուն ան տեղն՝ ուր որ նաւը խրած էր, հիմակ արձակ ու ալիքներով ծածկուած է: Իրենց շրթանց վրայ խօսք մը չէր գար, արցունքն երեսնին կ'ողողէր: Երեքն ալ քար դարձածի պէս մնացին: Աերջապէս Ալեքսի գոչեց. Ի՛նչ եղան արդեօք մեր ճամբարդութեան խեղճ ընկերները: Թէ որ նաւն ալեկոծութենէ քայքայեցաւ նէ, Աստուած իրենց օգնութեան հասնի: Բայց գուցէ ցամաք երկիրը մղուած են, ուր որ ապաւէն մը կրնան գտնել: Իսկ մենք բոլոր

աշխարհքէն զատուած, առանց օգնութեան, ձիւնով ու սառույցով ծածկուած անբնակ կղզւոյ մը վրայ մնացինք:

Ինչ եղած են արդեօք մեր նշան տալէն ետքը՝ նաւապետին աս կղզին խրկած մարդիկները, ըսաւ Իվան: Անշուշտ իրենց ոտքին տակի սառույցը պատռելով՝ գերեզմաննին ծովուն ալիքներուն տակ գտած պիտ'որ ըլլան:

Նաւուղիդը՝ որն որ աղէկ կ'իմանար թէ իրենց եւ թէ նաւուն մէջ մնացողներուն գլուխն եկած արկածը, կը ջանար դրսէն հանդարտ երեւալով՝ զԱլեքսի եւ զԻվան աւելի եւս չխռովելու, որովհետեւ գիտէր որ վհատութիւնն իրենց տիտւր վիճակն աւելի եւս կը գէշցընէ: Չենք կրնար հաստատութեամբ գիտնալ, ըսաւ ամուր ձայնիւ, որ նաւապետը մեր հրեղէն սիւնն ու հրալից փամփուշտները տեսածին պէս՝ դէպ ի կղզին մարդ խրկեց մի: Իսկ եթէ ժամանակին ճամբայ ելան նէ, մըրկէն յառաջ կղզին կրնան հասած ըլլալ, եւ դեռ կրնանք զիրենք գտնել: Նոյնպէս նաւն ալ սառույցներէն ազատելէն ետքը՝ կրնայ ցամաք մը մղուած ըլլալ, ուսկից մեր ընկերներն զմեզ ալ ազատելու ճար մը կը գտնեն: Յոյսերնիս չկորսընցընենք եւ զմեզ յանձնենք Նախախնամութեան, որն որ զմեզ յաջողութեամբ աս կղզին հասցուց: Ինք զմեզ կը պահպանէ մինչեւ որ աս տաւապանքէն ազատինք:

Բայց ինչ որ է նէ՝ հիմայ մենք մեզի մնացած ենք, ըսաւ Ալեքսի, առ երկայն ու խիստ ձմերուան ատեն ինչ պիտ'որ ընենք: Կերակուր ուստի՞ պիտի գտնենք, անշուշտ շուտ մը անօթութենէ պիտի մեռնինք:

Քաջասիրտ նաւուղիղը պատասխան տուաւ. Բարեկամք, չյուսահատինք, բոլոր մեր զօրութիւնը գործածելով, Աստուծոյ օգնութեամբն ու պաշտպանութեամբը մեզի անհրաժեշտ հարկաւոր եղածը կրնանք հոգալ: Մենք մեր ձեռքէն եկածն ընենք, Աստուած ալ մեզի կ'օգնէ: Երեք հոգի ըլլանիս ալ մեզի մեծ օգուտ չէ՞ մի: Ինչ զարհուրելի վիճակի մէջ կ'ըլլար մէկը՝ եթէ առ ամայի կողոյն վրայ առանձին գտնուէր: Կրնանք փոփոխակի իրարու օգնել, եւ այնպիսի գործքերու ձեռք զարնել՝ զորն որ առանձին մէկը չէր կրնար գլուխ հանել: Առողջ ու զօրաւոր ենք, պաղի ու աշխատութեան ալ վարժած, եւ Աստուծոյ մեր վրայ խրկել ուզած աշխատութիւններն ու զրկումները կրնանք տանիլ:

Այսպէսով կը ջանար առ քաջ ու բարի մարդը երիտասարդները քաջալերելու եւ զօրացընելու իրենց վստահութիւնը՝ զորն որ ցաւը նուաղեցուցած էր: Իր խօսքերսմը անոնց սրտին մէջ նոր զօրութիւն մը ստացաւ կրօնական զգածմունքն ու աստուածային Նախախնամութեան հաւատքը՝ որն որ ամենայն ինչ կը կարգաւորէ. եւ զիրենք համողցուց որ Աստուած նոյն դժբախտ վիճակին մէջ զիրենք ձեռքէ չիթողուր:

Արդ ասանկ մտածմունքներով զօրանալով՝ երեք դժբախտութեան ընկերք ուղեցին որ եթէ տակաւին կարելի է նէ՝ իրենց ընկերներուն ալ օգնութիւն ընեն. ուստի ժայռին ծագը մեծ կրակ մը վառեցին եւ իրենք այրը դառնալով՝ սկսան մտածել որ ինչ ընեն: Երկու երիտասարդք նաւուղին վրայ մեծ վտտահութիւն ունէին, վասն զի կը ճանչնային որ փորձաւու եւ խոհեմ մարդ է:

Նախ քիչ մը կերակուր ուտենք, ըսաւ ինք, եւ ետքը երթանք կղզին պարտինք, գուցէ կրնանք ուտելիք եւ ձմերուան պաշար հոգալ: Ունեցած կերակուրնին հազիւ երկրորդ օրուան կը բաւէր: Աս չքաւորութիւնը զերիտասարդները շատ անհանգիստ կ'ընէր. իսկ նաւուղիղը զիրենք ապահովեցնելու կը ջանար:

Կերակուրնին ուտելէն ետեւ՝ մնացած քիչ պաշարնին մէկտեղ առած եւ աղէկ մ'ալ զննած՝ լուսնոյ աղօտ լուսովը ճամբայ ելան: Չորոյն մէջէն յառաջ կ'երթային: Նաւուղիղը միշտ կը յուսար որ մէջը պաշարով այր մը կը գտնեն: Աս անցքը խիստ զարհուրելի էր, որովհետեւ բոլոր ժայռերով շրջապատած էր, որոնք գիշերուան մթութենէն ահրելի կերպարանքներ կ'առնուին, ոմանք ալ ճամբուն վրայ այնպէս դուրս ցցուած էին, որ մարդ կարծէր թէ անմիջապէս պիտի փչնէ: Քալած ատեննին՝ վայրենի անասուններէն մեծ

զգուշութիւն կ'ընէին, եւ մեծ մտադրութեամբ կը դիտէին որ արդեօք մարդկային բնակութեան առաջնորդող նշան կրնան մի տեսնել: Ճամբան խորտուփորտ ու սահուն էր, պաղն ալ սաստիկ. բայց իրենց թանձր մուշտակներն եւ բրած ընթացքին շարժումը՝ զիրենք կը պահպանէին: Արդէն քանի մը ժամու ճամբայ բրած էին՝ առանց մտադրութեան արժանի բան մը տեսնելու:

Հորիզոնին վրայ լուսինն իր ընթացքը լմնցուցած էր, եւ մեր ճամբորդները կը լուսաւորուէին միայն աստղներուն աղօտ լուսովը, որն որ ձեան վրայէն ցլանալով՝ քիչ մ'աւելի օգնութիւն կը մատուցանէր իրենց. այնչափ որ իրենց ճամբան յառաջ տանելու բաւական կ'ըլլար: Բայց Աւեքսին եւ Իվանին սրտի վրդովմունքն ամէն առջեւնին ելած առարկային՝ ահաւոր կերպարանք մը կու տար: Գացած կողմերնին միօրինակ աւելի վայրենութիւն մը կը ստանար: Երկու կողմերը բարձր ու սեպացեալ ժայռեր կը բարձրանային, որոնք երբեմն աս դժբախտներուն վրայ այնպիսի կամարներ կը ձեւացընէին, ուսկից երկինք տեսնել անկարելի կ'ըլլար:

Չորս ժամէն աւելի ճամբայ ընելէն ետեւ աս ձորոյն մէջ՝ որն որ ամէն ուղղութեամբ ալ կը դառնար, երկու երիտասարդք կ'ուզէին որ քիչ մը հանգչին եւ մտածեն թէ արդեօք լաւադոյն չ'ըլլար որ ալ իրենց այրը դառնան, եւ օրուան ծա-

դերու ատենը՝ կղզին ուրիշ կողմանէ մը դի-
տեն։ Իսկ նաւուղիդը պատասխան տուաւ
թէ հանգչիլը կրնայ իրենց շատ փնտաւար
ըլլալ, վասն զի տաքնալու եւ վայրենի ա-
նատուններէն պահպանուելու համար վա-
ռելու փայտ չունէին։ Իր կարծիքն ան էր որ
մինչեւ առտու ճամբանին յառաջ տանին,
եւ ան ատեն կը յուսար որ իրենց օգտա-
կար բան մը կրնան գտնել։ Երիտասարդք
մտածելով որ Աստուած մինչեւ նոյն ատեն
ինչ զարմանալի բարութեամբ իրենց օգնած
էր, հոգի առին ու զօրացան։

Գ Լ ՈՒՍ Ը.

Ուրիշարդ գիտեր։

Երեք գոթախտ բարեկամք չորս ժամու
չափ ալ ճամբայ բրին առ գոթաւարակոխ
ու անդնդապատ ժայռերուն մէջէն, որոնք
այնպէս կ'երեւային իբր թէ երթալով ի-
րարու կը մօտենան եւ իրենց յառաջ եր-
թալու ճամբայ պիտի չլծողուն։ Աս տես-
նելով՝ կարծէին թէ նոյն երկայն ու տա-
ժանելի ճամբորդութիւնը փուչ տեղ ըրած
ըլլան եւ կը մտածէին որ ետ դառնան,
Աստուծոյ աղաչելով որ զիրենք ողջ առողջ
իրենց այրը հասցընէ։ Մէյ մ'ալ դէպ ի
վար իջնալով՝ ժայռերով շրջապատած ու
կամար ձեւացած տեղ մը հասան, որն որ
միայն մէջէն անցք մ'ունէր ու հովէն աղէկ
պատապարած էր։ Երբ որ մօտէն կը քննէին

աս խոռոջը՝ որուն այնպիսի անհեթեթ կերպարանք մը տուած էր բնութիւնը, Իվան ոտքով անանկ բանի մը զարնուեցաւ, որն որ ոչ քար կ'երեւար եւ ոչ ալ սառոյց։ Աւելի մտաուստ քննելով՝ տեսան որ փայտի կտոր մըն էր։ Ալեքսի ու նաւուղիղը շուտ մը սկսան ասդին անդին փնտռել, եւ շատ մը հաստ ճիւղեր ալ գտան՝ որոնք երկրին վրայ ցրուած էին։

Աստուած օրհնեալ ըլլայ, գոչեցին երեքն ալ մէկտեղ, զմեզ տաքցընելու հարկաւոր եղածը գտանք։ Մեր ճամբորդութիւնն անօգուտ չեղաւ։ Չեր կարծածէն աւելի մեծ գիւտ ըրինք, ըսաւ նաւուղիղը։ Վասն զի աս ճիւղերը ծառի բնէ մը կտրուած եւ մարդիկներու ձեռքով հոս բերուած են։ Անշուշտ հոս կամ աս մօտերը մարդիկ ալ պիտի եղած ըլլան։

Մտքերնին դրին որ աղէկ կրակ վառեն, եւ չորս կողմերնին ճշդիւ քննելու համար՝ մինչեւ առտու հոն անցընեն։ Քիչ մը կերակուր կերան, մնացած պաշարն ալ հետեւեալ երկու օրուան համար երկու մաս բաժնեցին, յուսալով որ ան ալ լմբնալէն ետքը Աստուած իրենց ուտելիք կը խրկէ։

Արակին քովը պառկած՝ անոր բարեբար տաքութիւնը վայելելով, Աստուծոյ իրենց ըրած աս մեծ պարգեւին վրայ խօսած ատեննին, Իվան առուակի մը ձայն լսեց ու մէկալնոնց ալ իմացուց։ Անմիջապէս սկսան փնտռել ու շուտ մը յստակ ջրոյ առու

մը դառան, որն որ ան ժայռերուն մէջէն կը
բխէր, եւ քանի մը ոտք հեռու պզտիկ ա-
ւազանի մը մէջ մտնելով՝ աներեւոյթ կ'ըլ-
լար: Աստուած քարի եւ սղորմած է, գո-
չեց նաւուղիդը, մինչեւ հիմայ մեր ծարաւը
ձկնով անցընելու պարտաւորած էինք, հի-
մայ մեզի ջուր կը բխեցընէ, ահաասիկ մեր
կարօտութիւններուն մէկը լեցաւ: Նախա-
խնամութիւնը կը շարունակէ մեզի օգնու-
թեան հասնելու:

Առուէն ջուր առնելով՝ սերահութեամբ
խմեցին, որովհետեւ երկայն ատենէ վեր
ջրէ զրկուած էին, եւ աղած միս ուտել-
նուն պատճառաւ՝ ծարաւը զիրենք շարու-
նակ կը շարշարէր: Բոցին լուսովը զննելով՝
տեսան որ առ ջուրն իր մէջն բնդունող ա-
ւազանը՝ շորս կողմը կարգաւորեալ շա-
րուած քարերէ շինուած էր: Ի վան վա-
ռուած փայտ մ'առաւ ու դնաց մտէն
գիտեց. ասով ամէնքն ալ համոզուեցան
թէ աւազանը մարդու գործք է: Աս գիտն
իրենց սիրտ տուաւ, եւ առտուանց վրա-
նին տիրած անձկութիւնն ալ բոլորովին
փարատեցաւ: Երկայն ճամբորդութենէն
յոգնած ըլլալով, ուզեցին քիչ մը քնա-
նալով զօրանալ: Արցածնուն չափ փայտ
ժողովելով՝ կրակին քով դիզեցին, եւ սրո-
չեցին որ երկուքին քնացած ատեն՝ երրոր-
դը կարգաւ հսկէ, որպէս զի թէ կրակը
միշտ վառ պահէ եւ թէ վտանգներէ զգու-
շանայ: Նաւուղիդն ու Ալեքսի մեւշտակ-

ներնուն մէջ աղէկ փաթթուելով, եւ տաքնալու համար՝ կրակին աւելի մօտենալով՝ պառկեցան. առաջին պահպանութեան Իվան ինք զինքն առաջարկած էր: Սասաիկ պաղ ատեն, բաց օդի տակ քնանալը, դիւրին բան մը չէր. բայց մեր ճամբորդներն Արխանկելի հիւսիսային օդին վարժած Ռուսերէն էին, եւ իրենց քիչ մը տաքութիւն պատճառող կրակը բոլոր գիշեր վառ պահելու փայտ ունենալնուն համար Աստուծոյ շնորհակալ եղան: Այսպէս փոփոխակի հսկելով՝ քնացան, մինչեւ որ ժայռերուն ծայրերը՝ կարմրեկ գոյն մը ստանալով՝ առաւօտն աւետեցին:

Արեւու լուսոյն կարճ տեւողութիւնն աղէկ գործածել ուղեւով, ճամբանին շուտ մը սկսան յառաջ տանիլ: Իրենց գտնուած տեղը շրջապատող ժայռերուն մէջէն միայն մէկ անցք կար, ուսկից դուրս ելան: Բայց ան ալ դիմացի կողմն ուրիշ ժայռով մը բոլորովին գոցուած երեւցաւ: Ժայռին վրայէն ելք մը փնտռած ատեննին՝ աջ կողմը ժայռին վրայ առտիճանաձեւ բան մը տեսան, որն որ ժայռէն հաւասար հեռաւորութեամբ կտրուած էր ու մարդու ձեռաց գործք ըլլալը կը ցուցնէր: Նոյն գիւտէն ոյժ առնելով՝ սկսան ան առտիճաններուն օգնութեամբը ժայռին վրայէն սողալով վեր ելլել: Բաւական բարձրութեան մը հասած ատեննին՝ նոյնպէս մարդու ձեռքով շինուած ճամբայ մը տեսան:

որն որ ժայռին բոլորտիքն օձաձեւ յառա-
ջանալով՝ մինչեւ նոյնին ծագքը կը հանէր :

Երբոր վեր հասան, յանկարծ իրենք զի-
րենք ուրիշ աշխարհք մը փոխադրուած կար-
ծեցին, այնչափ զարմացած մնացին իրենց
աչքին առջեւն ելած հաճոյական առար-
կաներուն վրայ : Արեւելեան կողման բարձր
ժայռերուն վրայ արեղական պայծառ գուն-
դը կը բարձրանար : Իսկ վարը՝ հարաւային
կողմանէ լեռներով պաշարուած լայն հո-
վիտ մը կը լուսաւորէր, որուն հիւսիսային
կողման լեռները շատ բարձր էին : Հարա-
ւային կողմը կը անոնուէր Սառուցեալ
ծովը, որն որ նեղ պարանոցի մը պէս մին-
չեւ դաշտին մէջերը կը հասնէր, ուր որ
նոյն դաշտէն անցնող գետակ մը իր մէջը
կ'ընդունէր : Չեամք ծածկուած երկրի մը
վրայ աստին անդին գեղեցկատեսիլ կանան-
չութիւն կ'երեւար, որուն վրայ կեցած ցօղի
կաթիլները մարգրտի պէս կը փայլէին :
Երկինքը պայծառ ու կապուտակ էր, եւ
աս տեղը ուրիշ կողմերէն քաղցր օդ մը
կը տիրէր : Նաւուղիդն երիտասարդներուն
մեկնեց թէ ինչպէս մինչեւ նոյն ատեն տե-
սած սառուցեալ կողմերնին՝ ասանկ յան-
կարծական փոփոխութիւն մը կրնայ ունե-
նալ : Հովիտն ահագին ժայռերով պատըս-
պարուած էր հիւսիսային եւ արեւելեան
հովէն . իսկ հարաւային կողմանէ բաց բլ-
լովով, արեւը՝ որ ամարուան ատեն հինգ
ամիտի չափ հորիզոնին վրայ կը կենայ, կըր-

նար ամենայն զօրութեամբ նոյն հովիտը տաքցընել. ջերմութիւնն ալ հովիտը պատող խճաքարէ ժայռերէն ցոլանալով, կրնար աս հիւսիսային կողմը սաստիկ մեծ աստիճանի մը հասնիլ եւ այնպէս տնկոց արագ աճում մը պատճառել. եւ որովհետեւ շատ ժամանակ չէր որ ամառն անցած էր, անոր համար դեռ պաղն ամէն տնկերը չէր կրցած ապականել:

Երեք ճամբորդները ճամբէ մը վար իջան, որն որ նոյնպէս մարդու ձեռքով շինուած կ'երեւար, բայց այնպէս ցից էր, որ իջած ատեննին՝ միակերպ իյնալու վտանդի մէջ էին եւ քանի մ'անգամ ոտքերնին սահելով՝ անդնդոց մէջ գահավիժելու վտանգի մէջ ինկան: Արաճ՝ օրուան մէջ՝ առանց ատեն կորսընցընելու՝ ուղեցին հովիտը բոլոր պտըտիլ: Աչքերնուն պատահած առաջին առարկան եղաւ պարանոցին եզերքը շատ փայտի կտորներ: Քիչ մը մտածելով մակաբերեցին որ աս գերաններն ուժառի բները հոս նետողը՝ իրենց այնչափ անձկութիւն պատճառող վերջին մըրրիկն եղած պիտոր ըլլայ:

Հիւսիսային Ամերիկան, ըսաւ նաւուղիոր, ըստ մասին խիստ ընդարձակ անտառներով ծածկուած է: Մեծ գետերը շատցած ատեննին՝ երբեմն անտառէն ամբողջ ծառեր խլելով՝ դէպ ի ծով կը մղեն: Հոմն ու մըրիկը զանոնք մինչեւ աս անբեր կղզին կը բերեն, ուր ամենեւին ծառ մը

չամենով՝ փայտի չքաւորութիւն կը տիրէ :
Հոն եղերքը մնալով, բնակչաց ձեռքը մի-
ջոյ կու տան աս ահագին ցրտէն իրենք
զիրենք պահպանելու : Այսպէս Նախահնա-
մութիւնն ամէն կերպով կը հոգայ երկրիս
չորս կողմը ցրուած մարդիկները, որ մէկն
ալ չկորսուի :

Համբանին գէպ ի գետին երկայնու-
թիւնը յառաջ տարած ատեննին՝ Ալեքսի
տեսաւ որ անոր եղերքը տեղ տեղ դգալ-
խօտով ու ջրային կոտեմով ծածկուած էր
եւ քանի մը կտոր փրցընելով՝ նաւ-
ուղղին ցուցուց : Ասիկա սրանչելի գիւտ
մըն է, ըսաւ փորձառու մարդը, որուն
համար մասնաւորապէս պէտք ենք Աս-
տուծոյ շնորհակալ ըլլալ : Գգալխոտին
հիւթը՝ աղդոյ դարման մըն է ընդագարու-
թեան (սփուրդոս), որմէ որ աս պաղ
երկրիս մէջ եւ անպիտան կերակուրներով
շատ գիւրաւ կրնանք բռնուիլ : Նոյն
տնկին նաեւ եփածն ալ բաւական աղէկ
կերակուր կ'ըլլայ : Արէօնլանտացիք եւ Իս-
լանտացիք բոլոր ձմեռ գործածելու համար
դգալխոտը ամառը տակառնելով կը հա-
մեմեն : Գուցէ մենք ալ նոյն եղանակաւ
կրնանք գործածել : Զրային կոտեմն ալ
նոյնպէս ան հիւանդութիւնը կը բժշկէ
եւ աղէկ ալ կ'ուտուի : անկէ ալ պաշար
կրնանք պատրաստել :

Իսկան գէպ ի պարանոցը յառաջ դա-
ցած ըլլալով՝ հոն ձուկ տեսաւ : Նաւու-

զիղն ու Ալեքսի հովտին մէջ ուրիշ գիւտեր գտնելու համար պտըտած ժամանակ ի վան ուղեց աս ձկերէն բռնել: Պարանոցին դէպ ի երկայնութիւնը քիչ մը յառաջ երթալով, ջրոյն մէկալ մասէն նեղ երկրով մը բաժնուած ճահիճ մը տեսաւ, որուն մէջ մեծ ձուկ մը կը շարժէր ու փուչ տեղ կ'աշխատէր պղտիկ անջրպետն անցնելով՝ ծով մտնել: Փառք Աստուծոյ, ըսաւ ի վան մեծ ուրախութեամբ, աս ձուկը մերն է, մեղի քանի մ'օրուան կերակրոյ պաշար կ'ըլլայ: Իսկզբան կը ջանար կացնով զարնելով՝ սատկեցընել. բայց անասունը փախչելով ջրոյն տակ կ'երթար, ուր տղմուտ ջուրը կը պղտորէր, այնպէս որ ալ չէր երեւար: Արջապէս երիտասարդը հնարքը գտաւ: Ծառի ճիւղ մ'առնելով, բահի ձեւով տաշեց եւ անով երկրին բարձրացած մասն այնպէս մը ճղքեց՝ որ ջուրը բոլոր դուրս վազելով՝ ալ ձուկը չէր կրնար շարժիլ: Ան ատեն դիւրութեամբ մը կացնով գլխուն զարկաւ, որով ձուկն ինք զինքը կորսընցուց. քանի մ'անգամ ալ հարուածը կրկնուելով՝ սատկեցաւ:

Ի վան ձուկը ճահիճէն դուրս հանեց, մաքրեց ու փորձելով իմացաւ որ շուրջ երեսուն լիտր կրնար գալ: Ատոր կտորնելով՝ ծառի ճիւղ մը շամփուրի ձեւով տաշեց եւ ձուկը խորվելու համար կրակ պատրաստեց: Նոյն միջոցին Ալեքսի ու նաւ-

աւղիղն իրենց ընթացքէն դառնալով՝ Ի-
 վան ուրախութեամբ իր որսը ցուցուց :
 Երեքն ալ Աստուծոյ շնորհակալ եղան ,
 որ պաշարնին լմբնալու մօտ՝ իրենց կերա-
 կուր խրկեց : Նաւուղիղն ալ ասոր իբր
 փոխարէն՝ Իվանին լուր տուաւ որ իրենք
 ալ առջի գտած այրերնէն շատ աւելի մեծ
 ու յարմար այր մը գտան , զորն որ իրենց
 բնակարանն ընելու շատ համաձայն կը սե-
 պեր . որովհետեւ հովտին արեւելեան կողմն
 էր , եւ նոյն իսկ հովտն իրենց առջի այրին
 խորածորէն աւելի բնակելու յարմար էր :

Չկէն մաս մը խորվելով՝ ախորժակով
 կերան : Բայց իրենց վայրկենական բարօ-
 բութիւնը՝ նաւին մէջ մնացած դժբախտ
 ընկերներնին մտքերնին ձգեց : Նաւուղիղն
 իր վախը յայտնեց որ հաւանական է թէ
 մորկին զոհ եղած ըլլան : Ալեքսի եւ Իվան
 ալ իրենց վիճակը չէ թէ միայն համբե-
 րութեամբ կը կրէին , այլ նաեւ Աստու-
 ծոյ շնորհակալ ալ կ'ըլլային որ իրենց
 կեանքը պահպանեց , ուր որ իրենց ընկեր-
 ները հաւանականաբար Սառնապատ ծո-
 վուն տակն իրենց գերեզմանը գտած էին :
 Կը յուսային ալ որ իրենց գլուխն եկած
 ամէն բան համբերութեամբ կրնան կրել :

ԱՆԵՐԱԿՈՒՐՆԻՆ լմննալու չափ՝ երեք ընկերք շուտ մը ճամբայ ելան նոր գտնուած այրն երթալու համար, որովհետեւ օրը լմննալու վրայ էր : Իվան ձկան մնացած մասն ու շամփուրը հետն առաւ, իսկ նաւուղիդն ու Ալեքսին փայտի մեծ կտորներ քաշկռտելով կը տանէին, որպէս զի անոնցմով մինչեւ առտու կարող ըլլան շարունակ կրակ վառել : Իրենց ճամբուն վրայ այրին մօտերը մարդու հետքի նման հետք մը տեսնելով՝ ուրախութիւննին աւրուեցաւ : Թէպէտ Ալեքսի եւ Իվան ի սկզբան կարծելով որ քիչ մը վերջը իրենց նմաններ պիտի տեսնեն, սկսան ուրախանալ : Բայց նաւուղիդը գլուխը ցնցելով ըսաւ թէ նոյն հետքը՝ ուրիշ բան չիկրնար ըլլալ : Բայց եթէ բեւեռական վայրենի ճերմակ արջի մը հետք, որն որ ան կողմերը շատ յաճախ է :

Աս մեկնութենէն երկու երիտասարդք պաղեցան մնացին, եւ իբր թէ նոյն անասունն արդէն իրենց ետեւէն ինկած ըլլար, սկսան չորս կողմերնին նայիլ : Նաւուղիդն իրենց իմացուց թէ ճերմակ արջը՝ միայն սաստիկ անօթի եղած ատեն՝ մարդու փնակու տայ : Նոյն ճերմակ արջը հասարակ արջէն աւելի մեծ ու աւելի ծանր է, վասն զի շատ անգամ մինչեւ վեցհարիւր լիար

ծանրութիւն կ'ունենայ, գլուխն ու վիզն աւելի երկնկեկ է, ձեան պէս ճերմակ, երբեմն նաեւ քիչ մը գորշկեկ, երկայն մազերով բոխրովին ծածկուած կ'ըլլայ:

Քանի որ ծովը սառցայններէ ազատ է, աս անասունը ձկերով, ծովու հորթով, ջրային թռչուններով ու կիտի դիակով կը կերակրի: Բայց երբոր նոյն ճարակը կը լմննայ, ան ատեն սառուցի կտորի մը վրայ կը նաւէ ու հեռու տեղեր կ'երթայ որսը գտնելու, բան մ'որ չգտնէ, նոյն կերպով ետ կը դառնայ: Երկայն ժամանակ ալ անօթի մնալու որ ըլլայ, շատ փասակար կ'ըլլայ, եւ աս կատաղութեան մէջ իր նմաններուն վրայ ալ կը յարձակի: Մարդիկներու բազմութենէ ալ ամենեւին չի վախնար, եւ իրեն հետ կռուողներէն դժուարաւ կը յաղթուի: Աս կենդանին Շրիցպերկի վրայ արտաքոյ կարգի շատ է, որովհետեւ նոյն կողմերը խիստ քիչ հեղ իրեն դէմ որս կ'ըլլայ:

Ալեքսի եւ Իվան ճերմակ արջին վրայ առանց դողալու եւ ոչ մտածել կրնային: Բայց նաւուղիին իրենց ըսաւ որ Մեր միացեալ զօրութիւնն անոր յարձակման դէմ կրնայ դնել, եւ շատ կը բաղձամ որ մէկ հատ մը մեռցնենք, վասն զի անոր մորթը, միտն ու ճարպը՝ մեզի մեծապէս օգտակար կ'ըլլայ: Ճերմակ արջ սպաննելու ամենէն աղէկ եղանակն աս է: Արջին մօտեցած ատենը՝ անոր առջեւը ցնցոտի մը, ձեռքնոց

մը կամ ինչ եւ իցէ նիւթ մը նետելու է։ Արջն ան նետուածը մտադրութեամբ մը քննելու ատեն, մարդ բաւական ժամանակ կ'ունենայ անոր գլխուն գնդակ մը ուղղելու։ Եթէ գնդակը նպատակին չհասնի, անասունը կատղութեամբ կը յարձակի զինքը գրգռողներուն վրայ, եւ եթէ մարդ զինքը զարնելու համար նիզակ կամ դաշոյն չունենայ, անշուշտ կորսուած է։

Երիտառարդները խոստացան որ ճերմակ արջ մը վրանին գայ նէ՝ ամենեւին չվհատին, եւ սպաննելու համար նաւուղին օգնեն։

Այրը հառածնուն պէս՝ նոյնը լուսաւորելու եւ տաքցնելու համար կրակ վառեցին, եւ շուտ մ'ալ համոզուեցան որ նոյն տեղն արդէն մարդկան բնակարան եղած էր։ Այրը մարդիկներու ձեռքով մեծցուցած կ'երեւար։ Անջրպետներու վրայնստարանի ձեւով խորշեր փորուած էին, եւ ասոնց առջեւը՝ քարէ շիտակ տախտակ մը կար տակը մոյթերով, որն որ կ'երեւար թէ սեղանի տեղ ծառայած ըլլայ։ Գետինը աստին անդին փտտած փայտի եւ ածխոյ կտորներ կային, վերին կամարն ալ միսէն ու մեղծէն բոլորովին սեւցած էր։

Երեք բարեկամք կրցածնուն չտի շատ փայտ ժողվելով՝ այրին դրան առջեւը մեծ կրակ վառեցին. Իվան ալ իրիկուան կերակրոյ համար ձկան ուրիշ կտոր մը կը պատրաստէր։

Ամէնքն ալ կը յուսային որ կամ աս տեղւոյն հին բնակիչներէն մէկը կը գրտնէն եւ կամ նաւէն իրկուած իրենց քանի մ'ընկերներուն կը հանդիպին, կամ դոնէ մինչեւ որ զիրենք աղատելու մարդ գայ նէ՝ իրենց կենաց պահպանութեան հարկաւոր եղած միջոցը կը գտնեն։ Մինչեւ պառկելու ատեն աս տեսակ մտածմունքներ իրարու կը հաղորդէին։ Արակին վրայ փայտ գրուեցաւ, ճերմակ արջերու դէմ հրացաններն ու կացինները պատրաստուեցան։ Ասոնք ընելէն ետեւ՝ երեքն ալ իրենց մուշտակներուն մէջ փաթթուած՝ աղօթքնին ըրին ու քնացան։

Գրեթէ կէս գիշեր էր, մէյ մ'ալ նաւուղիդն արթննալով՝ տեսաւ որ կրակն անցած էր, ուստի նորէն փայտ դնելու համար ելաւ։ Այրին դրան մօտեցած ատեն՝ տեսակ մը զօրաւոր ու կերկրեալ հաջելու ձայն լսելով, իմացաւ որ արջ մը մօտեցած է։ Հաւանականաբար ասիկայ ձկան նետուած աղիքը գտնելով՝ կերած էր, ետքէն իր սուր հոտառութեամբն իմանալով որ այրին մէջ ուրիշ ձուկ ալ կայ, սկսած էր դէպ ան կողմը դալ։ Նաւուղիդը շուտ մ'ընկերներուն ձայն տուաւ եւ ամէնքը մէկտեղ սկսան նոյն զարհուրելի թշնամոյն հետ պատերազմելու պատրաստուիլ։ Հրացաննին առած՝ դէպ ի դուռ յառաջանալով, տեսան որ արջն այնչափ մօտ էր՝ որ հաղիւ քանի մը քայլ կար իրենց համներու։ Մու-

Թը շատ Թանձր էր, այնպէս որ հրացանով նշան տռնել ու նպատակին ուղղել չէին կրնար: Նաւուդիղն անմիջապէս անասնոյն առջեւը փայտի կտոր մը նետեց: Արջը հոտուքտաց, ու չորս կողմը դարձնելով՝ շօշափեց: Նոյն վայրկենին հրացանին մէկուն կրակ տրուեցաւ: Իվան հրացանը շուտով պարպելով, գնդակն արջուն գլուխը գարուտեղ՝ վզէն անցաւ: Անասունը կատղելով կրակին բոցին վրայէն ներս նետուեցաւ, եւ ետեւի Թաթերուն վրայ կենալով՝ առջեւիններով կ'ուզէր իր հակառակորդացը դէմ՝ յարձակիլ ու զիրենք պատառել: Բայց արի նաւուդիղն անոր առջեւն ելլելով սուինով կուրծքը զարկաւ, գետինը պառկեցուց: Իվանին ու Ալեքսին տուած ուրիշ քանի մը հարուածով՝ անասունը սատկեցաւ:

Աս արջը շատ մեծ ու շատ ալ ծանր ըլլալով՝ սպանուած տեղէն շարժելու համար երեքն ալ իրենց բոլոր զօրութիւնը պէտք էին ի գործ դնել: Պէտք ենք Աստուծոյ շնորհակալ ըլլալ, ըսաւ Ալեքսի, զմեզ աս վտանգէն ազատելուն համար եթէ ասոր գալը ժամանակին իմացած չլէլայինք, երեքնիս ալ կը պատուէր: Եւ դէպ ի նաւուդիղն գառնալով, Հաւատարիմ՝ բարեկամ, ըսաւ, Աստուծմէ ետքը քեզի պէտք ենք շնորհակալ ըլլալ մեր կենաց պահպանութեան համար:

Ես, պատասխանեց նաւուդիղը, վտան-

դը՝ չէ թէ միայն ձեզմէ, այլ նաեւ ինծմէ
ալ մերժեցի, իմ կեանքս պաշտպանելու
պարտաւոր էի, եւ ասով՝ նաեւ ձերն ալ
պահպանեցի: Ան միայն բրի՝ ինչ որ ամէն
մարդ պէտք է որ ընէ: Աստուած է որ ին-
ծի զօրութիւն ու աշխուժութիւն տուաւ,
աս ահաւոր անասնոյն յաղթելու համար.
Իրեն է ուրեմն ամէն փառքը:

Իսկ արջը հիմայ մեզի շատ օգտակար
է, իր թանձր մորթը՝ մեզի տաք անկողնոյ
կամ պաղէն պահուելու համար վերմակի
տեղ կրնայ ծառայել. միտը երկայն ատեն
մեզի կերակուր կը մատակարարէ, ճարպովն
ալ մոմ կը շինենք: Աս անասնոյն ամե-
նեւ ին մէկ մասը մեզի անօգուտ չէ: Խիտս
պաղերն ու երկայն գիշերներն եկած ատեն,
չեմ կատկածիր որ աս կենդանիներէն շա-
տերը մեզի այցելութիւն պիտ'որ ընեն.
բայց կը յուսամ որ եթէ քաջասրտու-
թեամբ դիմացնին ելլենք, զամէնքն ալ
կը սատկեցնենք. իսկ գահապէժ յարձա-
կումը միշտ վնասակար է: Նպատակին չհա-
նող հարուած մը՝ աս կենդանեաց կատա-
ղութիւնը կը գրգռէ, եւ ան ատեն իրենք
զիրենք կուրօրէն վտանգի մէջ կը նետեն:
Անոր համար պէտք է անոնց հետ խոհե-
մութեամբ կռուիլ. որպէս զի առանց զմեզ
վտանգի մէջ ձգելու՝ կարող ըլլանք զիրենք
սպաննել:

Ալ մեր երեք բարեկամները քնանալ
չուղեցին: Անմիջապէս սկսան արջուն վրայ
ՇԲԻՑՊԵՐԿ.

զբաղել. կաշին հանեցին, փորտախբը պար-
պեցին ու միտը կտրտեցին: Կաշւոյն տակ
երկու մատ հաստութեամբ ճարպ գտան՝
զորն որ մեծ փութով ժողվեցին: Կաշին
չորցրնելու համար՝ բաց օդի մէջ տարա-
ծեցին. ետքէն ալ՝ որպէս զի դիւրաթեք
ըլայ՝ հալած ճարպով օծեցին: Մսին մեծ
կտորները, սրունքը, քամակը սառեցրնելու
եւ երկայն ժամանակ պահելու համար
դուրս պաղ օդին մէջ դրին: Փորտախբն ալ
նոյնպէս մաքրեցին, որովհետեւ կրնար ետ-
քէն մէջը միս դնելու գործածուիլ, աղիքն
ալ գալարելով պահեցին, որպէս զի հար-
կաւոր եղած ատեն՝ առասանի տեղ գործ-
ածեն: Աւելորդ եւ անգործածական մա-
սերն իրենց բնակութենէն հեռու տեղ
նետեցին, որպէս զի հոտելով՝ օդը չապա-
կանեն:

Նոյն գործողութեանց զբաղելու ատեն՝
իրենց ներկայ վիճակին եւ ապագային հա-
մար ընելիքներնուն վրայ կը խօսէին ու
գաղափարներ կը շինէին: Ա՛լ հիմակ յայտնի
էր որ ձմեռը նոյն ամսոյի կողմոյն մէջ պիտի
անցընէին. ուստի եւ օրէ օր աւելի սաստ-
կացող ցրտէն իրենք զիրենք պահպանելու
եւ իրենց բաւական կերակուր հոգալու մի-
ջոց պէտք էին մտածել: Բայց հարկ էր որ
աճապարէին. վասն զի արեւը լերանց ե-
տեւէն խիստ քիչ վեր կ'ելէր, եւ պղտիկ
բոլորակ մ'ընելով՝ հորիզոնին վրայ հաղիւ-
երկու ժամ կը կենար: Ա՛լ շատ մօտ էր հինգ

ամսուան դիշերը, որ ատեն պիտի ստի-
պուէին շարունակ իրենց այրին մէջ կենա-
լու, վասն զի սաստիկ պաղը, ձիւնն ու
մթութիւնը՝ որն որ միայն քիչ անգամ
հիւսիսայդով ու լուսնոյ լուսով կը փա-
րատի, միանգամայն վայրենի անասուննե-
րը՝ դուրսը երկայն պտոյտ ընել թող
պիտի չտային:

Աս երեք դժբախտներուն վիճակը՝ հա-
սուն կերպով մտածելով՝ իրօք շատ դժուար
էր: Բայց իրենք նաւէն ելելէն ետքը՝ աս-
տուածային պաշտպանութեան այնչափ սրը-
տաշարժ ցոյցերը տեսած էին, որ Աս-
տուծոյ վրայ ունեցած վատահուծիւննին
անշարժ մնաց: Իրենց բնական այրը ցրտին
դէմ՝ բաւական պատսպարուած չէր՝ որ
փայտի բաւական պաշար ալ ունենալով՝
կարող ըլլային ձմերուան խստութենէն
պահպանուիլ: Նաւուղիդը ձորին մէջ մար-
դու շատ հետքեր գտած ըլլալով, միշտ կը
յուսար որ անոնց բնակարանը, դուցէ գու-
ցէ ալ քանի մը մոռցուած կամ թող
տրուած կահ կարասիք գտնէ: Ուստի
մտքերնին դրին որ քանի որ դեռ լոյս կար՝
երթան փնտռեն:

Չկան ու արջին միւսը մէկ ամսէ աւելի
կրնար զիրենք կերակրել. բայց բոլոր եր-
կայն դիշերուան չէր կրնար բաւական ըլլալ:
Որովհետեւ Շրիցպերկի վրայ շատ արջ կայ.
նաւուղիդը կը յուսար թէ անոնցմէ դեռ
քանի մը հատ ալ կրնայ սպաննել: Բայց

նոյն վայրենի անասնոց հետ կռուելը՝ խիստ վտանգաւոր էր։ Նաեւ վառօդն ալ խնայութեամբ գործածելու պարտաւորած էին, որովհետեւ աղ չունենալով՝ միսն ալ անով կը համեմէին, միանգամայն՝ ինչպէս ըսինք՝ նպատակին չհասնող մէկ հարուածն ալ իրենց վտանգաւոր էր։ Անոր համար մէջերնին խօսք ըրին որ անկէ ետքը արջերը սուինով ու կացնի հարուածով սպաննեն։ Քանի որ աս անասնոց մինակ մէկ հատին հետ էր կռիւը՝ բանը դիւրին էր, վասն զի մէկին դէմ՝ իրենք երեք էին։ Բայց շատը մէկէն որ պատահելու ըլլար՝ յաջողքնելը դժուարին կ'ըլլար։ Ի վերայ այսր ամենայնի առաջին կռուոյն յաջող ելքը՝ զիրենք անանկ քաջալերած էր, որ Ալեքսի եւ Իվան կը կարծէին թէ արջի մը հետ զատ զատ կռուելով ալ՝ կրնան անոր յաղթել։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ժ .

Նոր արշաւանիւնէր ու նոր գիւտեր։

Երկրորդ օրը արեւը ծագելէն երկու ժամ յառաջ՝ ձորոյն մէջէն դէպ ի արեւելեան կողմը ճամբայ ելան։ Երեք ճամբորդները նորէն առատ դդալխոտ ու ջրկոտիմն գտնելով, աղէկ պաշար մը պատրաստեցին։ Պարանոցին բոլոր երկայնութեան վրայ շատ փայտ կը գտնուէր. քանի մը ծառերու վրայ ալ յայտնի կը տեսնուէր որ կացնի հարուածներով ճիւղեր կտրուած էին։

Բայց բուն փնտռածնին, այսինքն՝ մարդու
բնակարան եղած հիւղ մը չգտան, եւ
ութը ժամէ աւելի պարապ տեղ պտըտելէն
ետեւ, յոգնած՝ այրը դարձան: Նոյն իրի-
կունը դարձեալ մէջերնին խօսք բրին որ
երկրորդ օրը նոր արշաւանք մ'ալ ընենդէպ
ի ձորին արեւմտեան կողմը եւ մինչեւ պա-
րանոցին բերանը յառաջ երթան: Աս
ճամբորդութեան ամէն հարկաւոր պա-
տրաստութիւնները տեսան, արջուն մսէն
ու ձկէն ալ երկու օրուան համար հետեր-
նին առնելու պաշար պատրաստեցին:

Հանդարտ քնով մը զօրանալէն ետեւ,
արշալուսէն երեք ժամ յառաջ աղէկ զի-
նած՝ ճամբայ ելան, Աստուծոյ աղօթք մա-
տուցանելով որ իրենց ընթացքն օրհնէ:
Ճամբուն վրայ ժայռերուն ամէն ճեղքերը
կը քննէին, ամէն կողմ աղէկ կը դիտէին:
Ամէն տեղ հանդիպած հետքերէն կ'իմա-
նային որ ատեն մը նոյն կողմերը մարդիկ
բնակած պիտի ըլլան, բայց տեղ մ'ալ ա-
նոնց բնակարանը չէին կրնար գտնել: Ա-
մէն կողմ կտրուած ցցեր ու տախտակներ,
կէս մ'այրած փայտեր տեսնելով, իրենց
կարծեաց մէջ միշտ աւելի կը հաստա-
տուէին թէ զանոնք գործածողներուն բնա-
կութեան տեղը հեռու պիտի չըլլայ, ասով
ճամբանին աւելի եւս մտադրութեամբ յա-
ռաջ կը տանէին: Ո՛րչափ աւելի որ դէպ ի
պարանոցին բերանը կը յառաջանային, այն-
չափ աւելի ժայռերը բարձր ու զարհուրելի

կ'ըլլային. կարծես թէ բնութիւնը զանոնք
ծովուն ալեացը դէմ իբրեւ թումբ մը զե-
տեղած էր :

Աւերջապէս երեք ճամբորդներն այնպիսի
տեղ մը հասան, ուր ժայռերուն կործա-
նած գղեակներու նման ու ահագին կոյտը
մէկ կողմանէ ձորոյն սահման կը դնէր,
մէկալ կողմանէ ալ Սառուցեալ ծովին :
Հոն պարանոցը ծովին հետ կը միանար :
Որովհետեւ օրը ծագած էր, ճանապարհորդք
մտքերնին դրին որ ծովուն վրայ հեռու տե-
ղեր նայելու համար մագլելով սուր ժայռէ
մը վեր ելլեն : Հոն առջեւնին ահրելի տե-
սարան մը բացուեցաւ : Ահագին սառոյցներ
ջուրը կը ծածկէին, վրայէ վրայ կամ
քովէ քով զարհուրելի եւ անկարգ եղա-
նակաւ մը դիզուած սառուցի լեռներ բար-
ձրացած էին, որոնց վրայ կը ցլանային
մտնելու մօտ եղող արեւուն ճառագայթ-
ները : Իրենց բոլորտիքն ամենայն ինչ տխուր
ու անապատ էր : Ար տեսնէին որ բոլոր
մարդիկներէ բաժնուած են, եւ ամենեւին
նաւ մը չիկրնար ան կղզւոյն մօտենալ,
ուստի եւ իրենց ամէն կարօտութիւնը հո-
դալու համար իրենցմէ ուրիշ մէկէ յոյս
չեն կրնար ունենալ : Նաեւ այնչափ նե-
ղութեամբ ու յարատեւութեամբ փնտը-
ռած բնակելի խիւղին յոյսն ալ թողու-
ցին : Ահաւոր զգածմամբք լեցուած՝ իրենց
վիճակը սկսան մտածել : Մէկն ալ չէր ու-
ղեր անօգուտ տրտունջներով իր ընկերն

աւելի եւս տրամեցընել : Ուստի քանի մը վայրկեան տրամալի խորհուրդներու մէջ թաղուած՝ տխուր նայուածքնին ծովուն սառուցեալ երեսին վրայ պարտցընելով կը կենային :

Ասանկ խորհրդներու մէջ ընկղմած՝ Իվան մեքենայէս իր ընկերներէն հեռացած էր : Մէյ մ'ալ իր նայուածքը երկու մեծ ժայռերու մէջ մեծ անջրպետ մը ձեւացընող ճեղքուածքի մը վրայ ինկաւ : Մօտէն դիտելով՝ վարը պատի պէս բան մը տեսաւ, որն որ շէնքի նմանութիւն ունէր : Ընկերները կանչելով նոյնը ցուցուց. անոնք ալ նայնպէս դուրս ցցուած ժայռի մը վրայ բարձրացած պատ մը տեսան : Աշխատութեամբ հովտին մէջ որ իջան, ինչ կը տեսնես, առջեւնին խիստ զառիվեր ժայռի մը քով քարաշէն անակ մ'ելաւ, որուն ծակտիքը մամուլ գոցուած էին : Յարկի ձեւով դուրս ցցուած ժայռի մը վերի կողմը՝ մուխ դուրս ելլելու համար ծակ մը կար, եւ պատը մինչեւ վեր սեւցած էր : Տնակին առջեւի կողմը դոց դուռ մը կար. երկու երեսներն ալ մէյ մէկ պատուհան փեղկերով. իսկ չորրորդ կողմը՝ ժայռերու կռթընած էր : Տան բոլորակքը լայն ու խորունկ խրամ մը կը պատէր, որուն ներքին կողմը՝ շիտակ քարերով պատի պէս հիւսուած բլալով՝ մէջն իջնալը դժուար էր : Գրան առջեւը շարժական կամուրջ մը դրուած էր : Գիւղքն ալ անանկ աղէկ էր, որ չէ թէ միայն

ամէն հովերէն կը պահպանուէր, այլ նաեւ մարդ անկէ ծովին ու ձորոյն մեծ մասին տեղքն ալ կը վայելէր :

Երեք բարեկամք առ դիւտին վրայ այնպէս ուրախացան որ իրենց տխրութիւնը յանկարծակի ցնծութեան փոխուեցաւ : Բարերարն Աստուած զմեզ առ տեղը առաջնորդեց, բսին, ինչպէս կրնանք առկէ ետքը վհատիլ, որովհետեւ Աստուած այնպէս յայտնի եղանակաւ մեզի հետ է :

Իմանալու համար որ տան մէջ բնակիչ կայ՝ թէ չէ, սկսան բարձր ձայնիւ կանչել : Բայց պատասխան տուող չեղաւ : Անտուն խրամին մէջ ցատքեցին, եւ փոփոխակի մէկզմէկ վեր վերցընելով՝ պատին վրայէն մինչեւ դուռ հասան : Չարկին, նոյնպէս պատասխան չկայ : Ի վան պատուհանի մը փեղկը բացաւ : Մէջը թանձր մութ մը կը տիրէր ու նեխութեան գարշելի հոտ մը սկսաւ դուրս բուրել. երկրորդ պատուհանին փեղկն ալ բացին : Ներսը խաղաղ ու անբնակ կ'երեւար : Արջապէս Ի վան նոյն պատուհաններուն մէկէն ներս մտնելու սիրտ բռաւ : Ապականած հոտ մը քիչ մնաց զինքը կը խղդէր. շուտ մը դուռը բանալով՝ օդը նորոգուեցաւ, եւ նաւուղիդն ու Ալեքսի ալ ներս մտան : Որովհետեւ իրիկուն եղած էր, նաւուղիդը ջահ մը վառեց, զորն որ արշաւանքներնուն ատենը միշտ հետերնին կը կրէին, ասով տեսան թէ տնակը ներսի կողմանէ աստաղծով պատած էր. ամէն ծակ-

տիրքները մամուլ աղէկ դոցուած էին, եւ
առ փայտեայ միջնորմը պատով շրջապատած
ու ժայռին կամարովը ծածկուած էր: Պա-
տին առջեւ Նստարաններ կային, որոնց մօտ
սեղան մը դրուած էր: Ասկից դատ՝ դտան
Նստել կացին մը, քանի մը թի, տրմուխ,
շամփուր, պղտիկ կաթսաներ, գէլի մը, քան-
դակագործի մը, մուրճ մը, ու սղոց մը,
որոնք իրենց մեծապէս հարկաւոր կրնային
ըլլալ:

Երկու կողման պատերուն՝ ժայռին դպած
կողմը, ժայռը, ինչպէս որ դիւրաւ կ'երեւար,
մարդու ձեռքով փորուած խռոց մ'ունէր:
Աջ կողմը շիտակ քար մը կը յառաջանար՝
որն որ կրակարանն էր. վրան ծակ մը կ'ե-
րեւար՝ ուսկից ծուխը կրնար դուրս ելլել,
որն որ կափարչով մ'ալ կրնար դոցուիլ:
Կրակարանին վրայ երկու հատ երկրթէ-
սաներ գտան, որն որ իրենց մեծ ուրա-
խութիւն պատճառեց, վասն զի անոնց մէջ
կրնային դիւրութեամբ իրենց կերակուր-
ներն եփել. նոյն տեղը սկաւառակ մը ու
երկրթէ երրորդ սան մ'ալ գտան: Աս
ճանրագին գործիքներուն ժանգով պա-
տած ըլլալը կը ցուցնէր թէ նոյն տեղւոյն
բնակիչները շատոնց թող տուած գացած
էին: Առջի բնակիչներուն ինչ եղած ըլլալը
չէին կրնար գուշակել. բայց շուտով իրենց
օարսափովն իմացան:

Չահին լուսովն աղէկ մը ամէն անկիւն-
ները դիտելով՝ ճեղք մը տեսան, որն որ

կ'երեւար թէ այրին ներքին կողմերը կը տանի: Ի վան շուտ մը սկսաւ ան կողմը յառաջանալ. բայց ջահը մարելու սկսաւ, եւ խոնաւ ու աղականած օդ մը զինքը ետ մղեց: Նաւուղիդը գետնի տակ երկայն ժամանակ փակուած օդին փնասակար հետեւու թիւնները ճանչնալով, երկու երիտասարդաց ապսպրեց որ օդը չմաքրուած՝ ներս չմտնեն, ապա թէ ոչ՝ կրնան անդգայ մնալ: Արդ փայտ ժողվելով՝ մեծ կրակ մը վառեցին, եւ կրակը կրցածնուն չափ ներս դէպ ի խոռոջը մղեցին: Արակը բաւական ժամանակ վառելէն ետեւ՝ նաւուղիդը խոռոջին մէջ հրացան մը պարպեց եւ ետքը զգուշութեամբ ներս մտան:

Մուտքն երթալով կը լայննար ու մեծ այր մը կը տանէր: Ջահին լուսաւորութեամբը, մէկէն ի մէկ՝ թանձր մուշտակներու մէջ փաթթուած, գորշ ու երկայն մօրուօք, սեղանի մը ետեւ նստարանի մը վրայ նստած ու այրին անջրպետին կռթնած անշարժ կեցող մարդու կերպարանք մը տեսնելով՝ վախերնէն ետ ետ քաշուեցան: Աս տեսարանն այնպէս յանկարծական եւ այնպէս ահազին էր, որ երեսներնուն գոյնը նետեց եւ ուղեցին ետ դառնալ: Նախ նաւուղիդն ինք իրեն գալով՝ ըսաւ. Պէտք է որ ասիկայ մեռած մարդ մ'ը լլայ, վասն զի եթէ կենդանի ըլլար՝ հրացանին ձայնէն կ'արթննար: Մերձենանք ու մօտէն քննենք: Ալեքսի ու Իվան գողալով մը մօտեցան եւ տե-

սան որ իրենց այնչափ վախ պատճառողը՝
անկենդան եւ արդէն չորցած մարդ մըն
էր։ Չինքը շարժած ատեննին՝ մուշտակի
մազերն ու զգեստները փոշւոյ պէս սկսան
թափիլ։ Ուստի իմացան որ աս մարդը շատ
ժամանակէ վեր նոյն այրին մէջ ամէն մարդ-
կային օգնութենէ զրկուած՝ մեռած է։

Աս գիւտը զամէնքն ալ տխրեցուց։ Ան
մարդը հաւանականաբար մըրկէ մը նոյն
կղզւոյն վրայ նետուած էր, գուցէ շատ
ընկերներով, եւ ալ կարող չէր եղած ան-
կէ ելլելու։ Ասանկով իր տխուր գոյու-
թիւնը այսպէս լքեալ վիճակի մէջ լմըն-
ցուցած էր։ Գուցէ իրմէ յառաջ իր բոլոր
ընկերները մեռնելով, ինք միայն մնացած
էր, որով եւ ոչ որ կարող եղած էր զին-
քը թաղել։

Արնայ մեր վախճանն ալ աս կերպով
ըլլալ, ըսին Ալեքսի ու Իվան. կարելի է որ
մենք ալ շատ տարիներ աս ամայի կղզւոյն
վրայ դժբախտ կեանք անցընելէն վերջը՝ ե-
տեւէ ետեւ մեռնինք։ Ան ատեն՝ վայ ա-
մենէն ետքը մեռնողին։

Գլուխնիս դժբախտ բան մը հատածին
պէս՝ պէտք չենք այսպէս թերահաւատ ու
յուսահատ ըլլալ, պատասխանեց նաւու-
ղիդը։ Աստուած մինչեւ հիմայ սքանչելեօք
չօգնեց մի մեզի։ Աս ձմերուան բնակարանն
ու մէջի գործիքներուն գիւտն ընել տա-
լով՝ նոր բարերարութիւն մ'ալ չըրան մի
մեզի։ Չմեղ իր մասնաւոր պաշտպանու-

Թեան տակն առնելը յայտնի չէ մի: Ուրեմն կրնանք մի յուսահատիլ: Երախտագիտութեամբ մը Աստուծոյ մեղի բրած բարիքները մտածենք, եւ ետքէն գուցէ ամենեւին գլուխնիս չգալու չարիքներէն յառաջունէ չվախնանք: ՅԱստուած վրտաւ ըլլանք, իրեն կամացը հետ միարանինք, եւ Նախախնամութեան օգնակաւութեամբը մեր վիճակը լաւացընելու միջոցներ գտնելու ջանանք:

Նաւուդղլին՝ աս ներքին համոզմամբ ուսրտանց խօսած խօսքերը՝ երիտասարդները քիչ մը զօրացուցին. բայց իրենց երեսը տրտում ու տխուր կ'երեւար: Թէպէտ նաւուդղլին ալ ուրախ մը չէր, բայց ջանաց զբաղմամբ իր բարեկամներուն տրտմութիւնը ցրուել: Վասն զի զբաղումը՝ տրտմութեան դէմ ազդու դարման մըն է: Նախ ուղեց իրենց միտքը տխուր խորհրդածութիւններով լեցընող տեսարանն աչուրներնուն առջեւէն վերցընել: Իրենց առջեւը դրաւ որ աս շատ ժամանակէ վեր մեռած մարդը Թադէլն իրենց պարտքն է: Աս խօսքին ճշմարտութիւնը ճանչնալով, տնակին մէջ գտնուած գործիքներով՝ խրամէն դուրս Թեթեւ աւաղ եղած տեղ մը փոս մը փորեցին, եւ մարմինը մէջը դնելով՝ վրան ծածկեցին:

Աս անծանօթի մը Թադման հանդէսը տխրական գործողութիւն մըն էր, գլխաւորաբար պարագայիցը համար, որուն Թախ-

ձեռք օրախ ձեռք զարկին: Ալերջապէս
բարեպաշտ նաւուղիքը սկսաւ խօսիլ եւ
լսաւ. Թող ի խաղաղութեան հանգչի.
օրհնենք իր դերեղմանը: Բայց մենք նոյնին
քով Աստուծոյ վրայ ունեցած վստահու-
թիւննիս ամենեւին չկորսնցնելու, իրարու
օգնելու եւ Աստուծոյ մեր վրայ խրկած
ամէն վշտերը համբերութեամբ կրելու խոս-
տումնիս նորոգենք: Իր բարութիւնը մեր
վրայ մեր զօրութենէն վեր բան չիխրկեր.
եւ եթէ առ ամացի տեղէն ազատիլը մեզի
օգտակար է, նոյն շնորհքն ալ անշուշտ
կ'ընէ մեզի: Երկտասարդները ձեռուրնին
երկընցընելով նաւուղիին՝ զորն որ հօր պէս
կը պատուէին, սրտանց խոստացան որ իր
խրատները կը բռնեն:

Ասկից իրենց բնական այրը դառնալու
համար ատենը շատ ուշ բլրալով, որոշե-
ցին որ նոյն գիշերը տնակին մէջ անցընեն,
եւ երկրորդ օրը երթան արջու մորթն ու
միտը եւ ձկան մնացած մասն իրենց նոր
բնակարանը բերեն եւ ձմեռը հոն անցը-
նելու համար կարգաւորուին: Գիշերը վա-
ռելու համար բաւական փայտ ժողվե-
լով ու մնացած պաշարնին ուտելով՝ մե-
ռելին դանուած այրն աւելի մտադրու-
թեամբ քննեցին, եւ ուրիշ օգտակար բա-
ներ ալ գտան: Սեղանին վրայ կանթեղ
մը կար:

Մեր ջահերը լմըննալու վրայ էին, բոաւ
նաւուղիքը, բայց արջու ճարպը հալե-

ցընելով ու թաշկինակներնէս պատրոյդ շինելով՝ աս կանթեղին մէջ կրնանք վառել ու լոյս ալ ունենալ :

Ետքէն դտան նաեւ դանակ մը ու սատաւաքաղ մը, անձեռոց ու արուրէ սկաւառակ մը, պտուկ մը, բաժակ մը, արջի շատ մորթեր ու փսիաթ մը, բայց աս վերջինները կէս մը փատած էին :

Գ Լ Ո Ւ Խ ԺԱ .

Արջերու դէմ երկուրդ խէն ճշ :

ԼԵՐԿՐՈՐԴ օրը ճամբայ ելան մէկալ այրին մէջ թողուցածնին բերելու համար : Առանց պատահարի մը նոյնին մօտեցան . օրը ծագելու սկսած էր, եւ հորիզոնին վրայ լուսաւոր բոլորակ մը կ'աւետէր արեգական երեւը, որն որ նոյն ժամանակները ժայռերուն գագաթներէն հազիւ քիչ մը վեր ելելով՝ պղտիկ շրջան մը կ'ընէր ու նորէն աներեւոյթ կ'ըլլար : Նաւուզիդն իր հիւսիսային կողմերն ըրած առջի ճամբորդութիւններէն դիտնալով որ արեւը քիչ մը վերջը երկայն ժամանակի համար իրենց մնաս բարով պիտի ըսէ, աս բանս շատ ցաւով տեսաւ : Ի վերայ այսր ամենայնի երկու երիտասարդները նորէն չարտմեցընելու համար այնպիսի վայրկենի մէջ՝ որ սիրտ առած կ'երեւային, աս ամէն բաները սրտին մէջ պահելով՝ անոնց չճայտնեց : Արդէն այրին մօտեցած էին, մէկ մ'ալ

մէկ մեծ մէկ պղտիկ արջ տեսնելով՝ զարհուրեցան։ Ասոնք իրենց մեռցուցած արջուն փորոտիքը կ'ուտէին։

Բարեկամք, ըսաւ նաւուղիղը, հոս մտադրութիւն ու խոհեմութիւն պէտք է։ Ասանասուններն որսալը դիւրին է. թէպէտ եւ իրենց հետ կռուելու ենք, բայց իրենց մուշտակը, միսն ու ճարպը՝ մեր աշխատութեան վարձքը կ'ըլլայ։ Ասոնք երկուք են, իսկ մենք՝ երեք. իմ աս կենդանեաց հետ կռուիլս՝ առաջին անգամը չէ։ Ուրիշ բան պէտք չէ, բայց եթէ քաջութեամբ եւ զգուշութեամբ դիմացնին ելլել։ Ասոնք իրենց հակառակորդներուն վրայ ամենեւին չեն ցատքեր. հապա ետեւի թաթերնուն վրայ կեցած՝ կը վազեն. եւ առջեւի թաթով հարուած մը տալով՝ գետինը ձգելու կամ զարհուրելի կերպով զրկելով խղդելու համար անվախ յառաջ կու գան։ Հրացան պարպելը կրնայ գուցէ զիրենք միայն կատղեցընել ու աւելի դադանացընել։ Անկէ զատ՝ պէտք ենք նաեւ վառօդին ալ խնայել։ Ուստի պէտք է սուիններով կռուիլ եւ անոնց կուրծքը խոցել։ Ես մեծին հետ կը կռուիմ, ի վան պղտիկն առնէ. իսկ Ալեքսի մեր երկուքէն՝ վտանգի մէջ իյնողին օգնէ։ Հիմայ նայեցէք որ հրացաննիդ խայծ ունի՝ սուինը հաստատուն է։ Նաեւ իւրաքանչիւր դք իր կացինն ալ հաստատուն բռնէ՝ որ հարկաւոր եղած ատեն դորժածէ։

Աս խօսքերը լսած ատեննին՝ Իվանին ու առաւել եւս Ալեքսիին սիրտը կը զարնէր. եւ կը բաղձային որ վտանգն անցած ըլլար։ Նաւուդիդը զիրենք քաջալերեց որ արիւթ թիւննին չկորսընցընեն, վասն զի կռիւը վտանգաւոր չէ։ Աս եղանակաւ քարընկեցի մը չափ արջերուն մօտեցած էին։ Նաւուդիդը մէյ մը պռուաց։ Արջերը վայրենի նայուածքնին դէպ ի անոնց դարձընելով՝ թաթոփնին կնճիթնին մաքրեցին, եւ առանց եկողներուն միտ դնելու՝ սկսան ուտելնին յառաջ տանիլ։ Երեք մարտիկները բարձրկէկ տեղ մը կեցած էին. նաւուդիդն արջերուն վրայ մեծ քար մը գլտորեց։ Նոյն քարը զիրենք քիչ մը անհանգիստ ըրաւ, նորէն իրենց հակառակորդներուն նայելով՝ քարին վրան ինկան եւ բարկութեամբ ասդին անդին դարձուցին։ Ուրիշ ուղղութեամբ երկրորդ քար մ'ալ գլտրեցաւ վրանին։ Պղտիկ արջը դէպ ի ան կողմը գնաց եւ այսպէս իրարմէ բաժնուեցան։ Նաւուդիդը քանի մը քայլ ալ մեծ արջին մօտեցաւ, իսկ Իվան՝ դէպ ի պղտիկին։ Ալեքսի հարկաւորութեան ատեն կամ մէկուն կամ մէկայլին օգնութեան համեկլու համար ետեւ մնաց։

Արջերը աղրանին կրճտելով ու մռնչելով՝ ասոնց դիմացն եկան. եւ քսան ոտք հեռուէն իրենց հակառակորդաց դէմ կանգնուեցան։ Նաւուդիդն իր թշնամւոյն մտադրութեամբ մը նայեցաւ, մօտեցաւ եւ երբ

որ արջն աջ թաթը վեր կը վերցրնէր իրեն զարնելու, արդէն ինք սուինն անոր կուրծքը խոթած էր: Ճարտար շարժմամբ մը սուինը հրացանէն բաժնելով՝ անասնոյն մարմնոյն մէջ մտուած ձգեց: Արջն ինկաւ, բայց ուզեց ելլել: Ան ատեն նաւուղիդը գլխուն ուժգին հարուած մը տուաւ, որով անզգայ մնաց եւ քանը դիւրութեամբ լմնցաւ:

Աղտիկ արջը ծերոյն պէս քաջ չէր երեւար. իսկզբան կը վախնար Իվանին հետ կռուելու, որն որ նոյնպէս չէր ուզեր կռուիլ: Անասունը քանի մը քայլ ետ քաշուելով՝ մեծ արջին կողմը կը նայէր: Բայց երբ տեսաւ թէ անիկայ իր արեան մէջ թաթխուած մնացեր է, կատղելով՝ դադանութեամբ մը Իվանին վրան յարձակեցաւ: Իվան սուինն անոր մարմնոյն մէջ մտեց: Բայց նաւուղին պէս աղէկ չհանդիպցրնելով՝ սուինը կուրծքին վարի կողմը մտած էր, եւ վերքը մահաբեր չէր: Արջն Իվանին հետ նորէն կռուելու համար՝ ելաւ կանգնուեցաւ. բայց Ալեքսի՝ որ միայն քանի մը քայլ հեռու էր եւ ամէն շարժումները կը դիտէր, գլխուն շուտով հրացանի գնդակ մը հանդիպցրնելով՝ գետինը փռեց:

Առին ասանկ յաջողութեամբ լմննալով՝ երեք ընկերները շատ ուրախացան: Ա՛լ հիմայ ձմերուան համար առատ պաշար ունէին: Արջերը տեսած ատենին՝ մտածելով որ չըլլայ թէ անոնք պրիւն մէջ

գտնուած պաշարներուն հոտն առած եւ
 սպառած ըլլան, շատ անհանգիստ կ'ըլլային :
 Հիմակ ամէն հողն ու անհանգստութիւնն
 անցած էր, եւ Ալեքսի ու Իվան առ անա-
 սնոց պատահած ատենը կրած վախերնին
 մոռցան : Այսպէս մարդուն կենաց մէջ
 ուրախութիւնն ու ցաւը մէկզմէկ յանկարծ
 կը փոխանակեն . անոր համար գլուխնիս
 դժբախտ դէպք մը եկած ատեն՝ պէտք
 չենք վհատիլ : Յաւր միշտ չիտեւեր, համ-
 բերութիւնը նոյնը տանելի կ'ընէ մեղի, եւ
 ատեն մը կու գայ որ դժբախտութեանց
 յիշատակն ալ կը մոռցուի : Բարերարն Աս-
 տուած իմաստութեամբ այսպէս կարգա-
 դրած է :

Գ Լ Ո Ի Խ ԺԲ .

Պաշարները նոր բնախորանը ին փոխադրուին :
 Նոր փոխեր էն հոգի :

ԱՐԵՔ բարեկամք առ վտանգին յաջո-
 ղութեամբ անցնելուն համար փոփոխակի
 իրարու ուրախակից կ'ըլլային, եւ իրենց
 յանկարծ այսպէս առատ պաշար մը խրկե-
 լուն համար՝ Աստուծոյ շնորհակալութիւն
 կը մատուցանէին : Նախ պզտիկ արջն այրը
 քաշեցին, հոն մորթը հանելով՝ միսը կտրտե-
 ցին : Այրին մէջ ամենեւին արջ չէր մտած,
 եւ այսպէս՝ ամէն բան տեղն էր : Մեծ ար-
 ջը՝ որ գրեթէ վեցհարիւր լիտր կը կշռէր,
 շատ դժուարութեամբ այրը կըցան բերել

Ետքը դրան առջևը կրակ վառելով՝ աղէկ խորված մը պատրաստեցին. վասն զի բրած ճամբաներնուն երկայնութիւնը, կրած վտանգնին ու արջերը ներս բերելու աշխատութիւնը զիրենք տատիկ յոգնեցուցած ու անօթեցուցած էր:

Իսկան միտը խորվելու ատեն, Ալեքսին ու Նաւուզիդը պզտիկ արջին մորթը հանելու եւ միտը կտրտելու կը զբաղէին: Ասոր միտը խիստ փափուկ կ'երեւար, իսկ մորթն աղէկ վերմակ կրնար բլլալ: Մեծ արջը մարբեցն ու պատրաստելը՝ երկրորդ օրուան ձգեցին: Աերակունինն ուտելէն ու Աստուծոյ շնորհակալ բլլալէն ետքը՝ պառկեցան ու հանգիստ քնացան:

Երկրորդ օրը առտուանց կանուխ երեք բարեկամք պաշարները դիւրին կերպով մէկալ բնակութիւնը տանելու միջոց մը փնտռեցին: Նաւուզիդը խորհուրդ տուաւ որ կողով կամ բալխիր մը շինեն եւ ամէն բան մէջը դնելով դէպ ի տնակը տանին: Աս բալխիրը շինելու համար որչափ բան կը պակսէր: Բայց կարօտութիւնը հնարագէտ կ'ընէ: Բալխրին տակի կողման համար հարկաւոր եղած փայտը շուտով գտնուեցաւ եւ կացնով շտկուեցաւ: Իսկ վրայի տախտակներն իրարու հետ հաստափնելու դամ չունէին. անոր համար արջուն աղիքներովը կապեցին:

Արովհետեւ տանելու բեռերնին իրենց զօրութենէն վեր էր, որոշեցին որ մեծ

արջն այրին մէջ թողուն, եւ նախ մէկալ պաշարները տանին: Երկու արջերուն մորթերը բախրին վրայ տարածելով՝ բոլոր միտը վրան դրին: Աս ամէն պատրաստութիւնները գլուխ հանելու համար՝ երկու օր պէտք եղաւ: Երթալէն յառաջ այրին դրան առջեւը քարերով թումբ մը շինելով աղէկ մը գոցեցին, որպէս զի գայլերը, աղուէսները կամ ուրիշ կենդանիք ներս եղող արջուն այցելութեան չելեն:

Ճամբուն անհարթ ու խորտուբորտ բլրալուն եւ բեռան ծանրութեան համար շատ դժուարութիւններ կրելով, տասուերկու ժամ ճամբայ ընելէն ետքը՝ նոր բնակարանին հասան: Հոն ամէն բան իրենց թող տուած վիճակին մէջ գտան: Իրենց պաշարը հոնտեղը պարպելէն ետքը՝ առջի փայտերնին եղաւ բախիրնին աւելի կարգաւորել. եւ որովհետեւ հոն սղոց ու գչիր ունէին, փայտէ սեպերով հաստատելը դժուար չեղաւ: Աս բանս իրենց օր մը կորսնցընել տուաւ: Գիշեր մ'ալ հանգչելէն ետքը՝ մեծ արջն առնելու համար բախրով այրը դարձան: Ճամբան վայրենի կենդանեաց հետքեր տեսան, որոնք դէպ ի այրն եկած էին, բայց քարէ թումբը ներս մտնելնին արդեւած էր: Մեծ արջը կարելով մաքրեցին, որպէս զի ան ծանր բեռը քիչ մը թեթեւցընեն, եւ իրենց անօգուտ եղած մասերը հեռու տեղ մը նետեցին: Երկրորդ օրը միտը մեծ դժուար

րութեամբ նոր բնակարանը տարուեցաւ, ուր նաւարեկեալները շատ յոգնած հասան:

Հետեւեալ օրերը բոլոր ճարպը կաթ-սայի մը մէջ հալեցուցին եւ անով իրենց կանթեղը լեցուցին: Միօր դուրսը պաղի մէջ դրին, որպէս զի սառի եւ այնպէս երկայն ժամանակ պահուի: Ասդիէն անդիէն շատ փայտ բերին եւ տնակին դիմացը դրին: Ամառը խրամին վրայ հաստատեցին եւ այնպէս կարգաւորեցին որ ուղած ատեննին վերցընեն, որպէս զի ամենեւին կենդանի մը իրենց բնակարանը կարող չըլլայ գալ:

Աս աշխատութիւնները շատ օրերու կարօտ ըլլալով, իրենց տխուր վիճակը մոգերնէն ելաւ: Ամէն լմնցած դորձք իրենց մեծ ուրախութիւն կը պատճառէր, հոգինին կը զուարթացընէր եւ տխուր խորհուրդներն իրենց վրայէն կը ցրուէր. որովհետեւ զրադումը՝ միայն թէ Աստուծոյ ամենակարողութեան եւ բարութեան վրայ վստահութեան հետ միացած ըլլայ, տըրտմութեան դէմ ազդու դարման է:

Երբոր ամենէն հարկաւոր դորձքերը լմնցան, երեք բարեկամք սկսան այրն աղէկ մը դիտել, տեսնելու համար որ արդեօք առջի բնակչէն մնացած ուրիշ օգտակար բաներ ալ կրնան դանել: Տեսան որ ետեւի կողմերը ծխնիքով կախուած գրան նման տախտակով գոցուած մուտք

մը կայ: Բանալով՝ երկայն նրբագաւիթ մը մտան, որուն վրայ ժայռերը բնական կամար մը կը ձեւացընէին. նոյն գաւիթն ալ մեծ այր մը կը տանէր, ուր զանազան ուղղութիւններով այլեւայլ նկուղի նման բաժանումներ կային: Բնութիւնն աս այրը ժայռերուն ներսի կողմը զարմանալի եղանակաւ մը շինած էր: Չոր աւաղով ծածկուած գետնէն մինչեւ կամարը զանազան ձեւերով սիւներ կը բարձրանային, եւ այնպէս կ'երեւար իբր թէ կամարը բռնողն իրենք ըլլան: Ամէն կողմ չոր էր. շատ տեղեր մարդու ձեռքով փորուած խռոջներ կ'երեւային, որոնք բան պահելու կրնային ծառայել: Ան կողմերն իրենց մօտ պաշարը պահելու շատ յարմար տեսան: Աս ծակերը կանթեղին լուսոյն աղէկ մը քննելով՝ կարող ծեփած տակառ մը գտան, որուն մէջ շատ աղ կար: Ի՞նչ ուրախութիւն, ինչպէս աս դիւտին համար Աստուծոյ շնորհակալ եղան: Մինչեւ նոյն ատեն ստիպուած էին իրենց միտը վառօդով համեմելու, որուն համեմանախորժ ըլլալէն զատ, գործածուելով՝ լմննալու վրայ ալ էր: Հիմակ ալ առատ աղ ունէին: Նաեւ գամով եւ ուրիշ գործիքներով լեցուն աման մը գտան, որոնք իրենց շատ օգտակար կրնային ըլլալ:

Ուրախութիւննին եւելօք շատցաւ, երբ որ դուրս ցցուած շխտակ քարի մը վրայ վառօդով լեցուն կարաս մը եւ անոր քով

գնդակով լեցուն աման մը գտան։ Արդէն երկայն ժամանակէ վեր գնդակի ու վառողի պաշարին տեղ բան մը գտնելու համար հնարք կը փնտռէին, որովհետեւ վայրենի անատուններուն գէմ իրենք զիրենք պաշտպանելու համար անոնց մեծ հարկաւորութիւն ունէին։ Ալ ասկէ ետեւ հոգ չունէին։ Նաւու լապտեր մ'ալ գտան, որն որ նաեւ կրնար իրենց հարկաւոր ըլլալ։ Մէջը լեցրնելու համար արդէն առաաճարպ ունէին։ Մտքերնին գրին որ նոյնը պրին կամարէն վար կախեն, որ ամէն կողմ լուսաւորէ։

Սրտերնին երախտագիտութեամբ լեցուած՝ աս բանս ի գործ դնելու համար ետ դարձած ատեննին, մէյ մ'ալ ի վան ոտքը թիթեղէ տփի մը զարկաւ, որուն մէջ կաղամար, գրիչ եւ ըստ մեծի մասին գրուած թուղթ ալ կար։ Երեք նաւաբեկեալք պրէն դուրս ելան աս թուղթը քննելու համար, որն որ կրնար իրենց տեղեկութիւն տալ առջի բնակչաց վրայ։ Գրուածն հոլանտացերէն էր եւ ըստ մեծի մասին կրնար կարդացուիլ։ Ալեքսի ու ի վան նաւուղղութեան դպրոցին մէջ նոյն լեզուն սորված ըլլալով՝ կրնային աղէկ հասկընալ։ Թուղթը նաւապետի մը յիշատակագիրն էր, որն որ տասը նաւատարներով աս անապատ կղզւոյն մէջ հինգ տարի անցուցած եւ իր դժբախտութեան ընկերներէն աւելի ապրած էր։ Ինքն էր

երեք բարեկամաց՝ այրին մէջ գտած ու
թաղած մարդը:

Նոյն յիշատակագրէն իմացան որ քսան
ու հինգ տարի յառաջ հոլանտացի Բա-
յան, նաւին նաւապետն ուրիշ նաւերու
հետ կիտորսութեան համար Սառուցեալ
ծովու մէջ ճամբորդութիւն կ'ընէ եղեր,
որոնք մինչեւ 70 աստիճան լայնութեան
հասեր են: Բայց որոն ան կողմերն առատ
չըլլալով՝ նաւապետը նաւատորմէն բաժ-
նուած եւ աւելի դէպ ի հիւսիս ճամբան
յառաջ տարած էր, յուսալով որ հոն
առատ կէտ ու ծովու հորթ կը գտնէ:
Սառուցներու մէջէն անցք մը գտնելով՝
այնպիսի միջոց մը հասած էր, ուր ծովն
ընդարձակ տեղ սառուցէ ազատ էր: Բայց
նոյն ժամանակ հովը փոխուելով՝ այնչափ
սառույց բերաւ ու նաւին չորս կողմը դի-
զեց, որ ալ անցքը փակուեցաւ ու արգե-
լուեցաւ: Սառուցի ահադին լեռներ հո-
վէն մղուելով՝ նաւը կը ճզմէին եւ ջախ-
ջախելու կը մօտենար: Քիչ մը ետքը բա-
րեբախտութեամբ հովը դադրեցաւ, բայց
այնպէս թանձր մառախուղ մը չորս կողմեր-
նին պատեց, որ կեցած տեղերնէն քսան
քայլ հեռու չէին տեսներ:

Նաւաստիք յուսահատեալ վիճակի մէջ
ինկած էին եւ նաւն ազատելու համար բան
մ'ալ չէին կրնար ընել: Նաւապետն աշ-
խարհադրական տախտակները քննելով
կ'ենթադրէր որ Նոր-Չէմլայէն հեռու չէն:

Արդ իր նաւաստեաց մէջէն չորս հոգի զինելով եւ աղէկ կերակրոյ պաշար տալով՝ խրկեց որ երթան նոյն երկիրը գտնեն։ Նաւը միայն քանի մը մղոն հեռու էր ան պարանոցէն՝ որուն վրայ մեր նաւաբեկեալները հիմայ կը գտնուէին։ Աստուածային նախախնամութիւնը նոյն չորս հոգւոյն ընթացքը շիտակ աս տեղս ուղղեց եւ երջանկութեամբ Շրեյակերկ հասան, չէ թէ Նոր-Զէմլա, որն որ նոյն տեղէն շատ հեռու է։ Նոյն տեղը՝ կործանած հիւղ մը գտնելով, նաւ դարձան աս լուրը տուին։ Ան ատեն պաշարները ցամաք հանելու տրամադրութիւններն եղան եւ ասոր համար մասնաւոր բախիւրներ պատրաստուեցան։ Լուսնոյն լրացած ատենը, օդն ալ պաղ ու չոր բլլալով, խեղճ նաւաբեկեալներն իրենց գործքն առանց վտանգի դուխ հանեցին։ Նախ խիւղը քիչ մը կարգաւորեցին եւ իրենց ամէն բաներն ապահով կերպով տեղաւորեցին։ Իսկ դրսի պատերը շինելը, արջերուն ձեռքէն ազատ մնալու համար՝ չորս կողմը փոս փորելն ու այրը մեծցրնելը, նոյն անընակ կղզւոյն վրայ շատ մեծ նեղութեամբ խիստ ձմեռ մ'անցընելէն ետքը գլուխ հանած էին։

Յիշատակադրոյն մէջ մանրամասն նկարագրուած էր թէ ինչպէս խեղճերը հինգ տարի աս կղզւոյն վրայ անցուցին, թէ իրենց կերակուրն ինչպէս կը գտնէին, եւ թէ ինչ վտանգներու հանդիպեցան եւ

ինչ թշուառութիւն կրեցին : Աս յիշատակագիրը նոր բնակչաց մեծ օգուտ բրաւ, որովհետեւ կղզւոյն գիրքն ու որպիսութիւնը, տեղւոյն ամէն օգտակար տնկերը, անոնց աճած տեղերը եւ նոյն իսկ զանոնք ժողվելու ժամանակը մէջը մանրամասն գրուած էր : Հոն գտնուած ամէն անասուններն ու զանոնք բռնելու դիւրին եղանակն ալ նշանակուած էր : Նոյն թղթերուն մէջ կղզւոյն յատակագիծն ալ գտնուեցաւ, զորն որ նաւապետը շինած էր եւ որուն վրայ ամէն լեռներն ու այրերը ճշդիւ նկարուած էին : Գարձեալ նոյն խիստ օդաբաժնէն եւ կերած անպիտան կերակուրներէն յառաջ գալու հիւանդութեանց առջեւն առնելու կամ զանոնք բժշկելու միջոցներն ալ կ'աւանդուէին :

Աս ամէն պատճառներուն համար յիշատակագիրը մեր երեք բարեկամաց շատ պատուական էր. բայց անոր մէջ այնպիսի բաներ ալ կային՝ որ զիրենք տրամութեամբ ու անձկութեամբ լեցուցին : Տասնութի հոգի աս սառոյցներուն մէջ հինգ երկայն տարի անցընելով, սոսկալի խեղճութեան մէջ մէկը մէկալին ետեւէն մեռած էին : Ինչէր չէր կրած արդեօք ան ամենէն երկայն ապրող խեղճ նաւապետն աս առանձնութեան մէջ՝ զինքն իր տանջանքներէն ազատող մահուրէն յառաջ : Յիշատակագիրը մինչեւ իր հիւանդութիւնը կը հասնէր. վերջերն իր տկարութեան վրան կը խօսէր :

որով նոյն գրուածքը յառաջ տանելու
անկարութեան մէջ ինկած էր :

Աս տխուր խորհուրդներով Ալեքսի եւ
Իվան անձկութեան մէջ ինկան, վասն զի
իրենց տրամալի վիճակը զարհուրելի կեր-
պով մը առջեւնին նկարեցաւ : Աստուծոյ
իրենց ըրած բարութիւնները մոռնալով
միայն առջեւնին եղած չարիքը կը մտա-
ծէին : Յիշատակագրոյն մէջ եղած օգտա-
կար բաները չմտածելով՝ միայն մէջի զար-
հուրելի պատմութիւնն աչքերնուն առ-
ջին կ'ելլէր : Նոյն իսկ նաւուղղին սիրտն ալ
յիշատակագրէն իմացածովը կոտրեցաւ .
բայց ջանաց որ իր տրամութեան յաղթէ,
որպէս զի երկու երիտասարդք բոլորովին
չվհատին : Հայեցուածքն երկինք վերցընե-
լով՝ մխիթարուեցաւ : Գլուխը շատ փոր-
ձանքներ հանդիպած էր, բայց միշտ ալ
օգնութիւն գտած էր : Անոր համար թէ-
պէտ ցաւերն ու վշտերը երբեմն զինքը կը
վախցընէին, բայց յուսահատութեան մէջ
չէր իյնար. Աստուծոյ վրայ ունեցած վստա-
հութիւնը հաստատուն էր : Ուստի տես-
նելով որ ընկերները տրտում տխուր,
գլուխնին կախած եւ գրեթէ անմխիթար
կը կենային, ջանաց անոնց տրամութիւնը
փարատել : Ինչո՞ւ այսպէս կը վհատիք
լսաւ, ինչո՞ւ յոյսերնիդ կը կտրէք : Ի՞նչ
բան է՝ որ յիշատակագրին մէջ ձեզի տրամու-
թիւն կը պատճառէ, անոր մէջ յոյսեր-
նիդ կտրելու ի՞նչ տեսաք : Ան է որ

տասնութիւն դժբախտներ հոս իրենց կեանքը
կնքելու հարկադրեր են: Բայց առ բանս
անտարակոյս մեր գլուխը չի գար, վասն զի
ամէն տարի կիտորսներ Շրիցպէրկ կու
գան, եւ կրնանք անոնց նաւովն առ տեղէն
ազատիլ: Գուցէ մեր նաւապետն իր ըն-
կերներովն արդէն նաւահանգիստ մը հա-
սած ըլլալով, դալու զմեզ առնելու պա-
տրաստութիւններ կը տեսնէ: Հոս միայն
ձմեռ մը պիտի անցընենք. բնակութիւն-
նիս արդէն նոյն ձմերուան խստութեան
դիմանալու ամէն միջոցները կը մատակա-
րարէ. իսկ յիշատակագիրն առաջնորդի մը
պէս ընելիքնիս մեղի կը սորվեցընէ: Նոյն
գրուածքին նայելով՝ մեր բոլորտիքը շատ
օգտակար բաներ կը գտնուին, զորոնք դեռ
գտած չենք: Պէտք է զանոնք փնտռենք
եւ անոնցմով մեր վիճակը բաւարարելու
ջանանք: Աստուած մինչեւ հիմայ մեզի չա-
ռաջնորդէց, չպաշտպանէց մի. ինք չէ՞ մի
որ մեր գոյութիւնը պահպանելու համար
այնչափ միջոցներ տուաւ. կրնանք մի մեր
վհատութեամբ իր նախախնամութեան ա-
պերախտ ըլլալ. մանաւանդ թէ Անոր ան-
սահման բարութեան պէտք չէ՞ք մի վստա-
հիլ եւ զմեզ բոլորովին Անոր առաջնոր-
դութեան յանձնել: Մենք Աստուծոյ ձեռքն
ենք, հաստատութեամբ հաւատալու ենք որ
մեր նկատմամբ իր որոշածը՝ մեր բարւոյն
համար է: Ուրեմն վստահ ըլլանք: Վհա-
տութիւնը՝ միայն կրնայ զմեզ տկարացը-

նել. անոր հակառակ յԱստուած վստա-
հութիւնը՝ ուժերնիս կ'աւելցընէ :

Նաւուդղին աս խօսքերն իրենց վրայ մեծ
ազդեցութիւն ըրին : Երիտասարդք խօսք
սուին որ կամքերնին Աստուծոյ կամացը
հետ միաբանելով, ձեռքերնէն եկածն ընեն
իրենց վիճակը լաւացընելու : Նաւուդղին
իրենց մտածմունքներն ուրիշ բանի դար-
ձընելու համար՝ գիշերն ու սաստիկ պաղերը
գալէն յառաջ ընելիքներնուն վրայ խօսե-
ցաւ : Պէտք է որ փայտի պաշարնիս շատ-
ցընենք, ըսաւ, շատ մը մամուռ ժողովելով՝
անկողին պատրաստենք. ունեցած մներնիս
աղէնք կամ՝ միսնք, մեր բնակարանը պատող
խրամը քիչ մ'ալ աւելի խորունկցընենք,
պատերն ալ պատնէշով պատենք, որ ար-
ջերը կարող չըլլան վրայէն անցնիլ :

Գ Լ ՈՒԽ ԺԳ.

Երկուսն գիշերուան «կըքուսուրուիւնը :

ԱՍ գործքերը զիրենք քանի մը շաբաթ
զրադեցուց : Անկէ ետեւ երկայն գիշերն ու
խիտ պաղը հասաւ : Աղզին այնպիսի թանձր
մառախոզով մը ծածկեցաւ, որ լուսնոյ ճա-
ռագայթները չէին կրնար թափանցել. ա-
մենայն ինչ տխուր ու սոսկալի էր, պաղն
ալ այնպէս սաստկացաւ, որ իրենց բնակա-
րանին մէջ միօրինակ աղէկ վառուած կրակ
մ'ունենալով ալ՝ հաղիւ պաղէն կրնային
պատապարուիլ : Խմելու համար կաթ սայի

մէջ հալեցուցած ձիւներնին՝ կրակէն քիչ մը հեռացածին պէս՝ կը սառէր։ Նաւարեկեալք թէպէտ պաղ օդաբաժնի մը մէջ ծնած ու սնած էին, ի վերայ այսր ամենայնի հազիւ կրնային դիմանալ աս սոսկալի պաղին, որն որ իրենց շունչն ու լորձունքը շրթունքներնուն վրայ կը սառեցընէր։ Իրենց թանձր մուշտակները հազիւ կրնային զիրենք քիչ մը պահպանել։ Անով նաւուղիին միտքն եկաւ որ ռուսական վառարան մը շինէ, որով կարող ըլլան տաքութիւնը երկայն ժամանակ պահպանել։ Այրին ժայռերուն մէկ ճեղքին մէջ տեսակ մը կաւ գտած էր։ Արդ ժայռին խաւ խաւ եղած մասերէն շիտակ քարի տախտակներ հանելով ու վրան կաթսայ մը հաստատելով՝ վառարան մը շինեց, որուն մէջ կերակուր ալ կրնային եփել։ Աս աշխատութիւնը խիստ դժուար էր, առաջին անգամ՝ չյաջողեցաւ ալ, որով պարտաւորեցան շատ անգամ սկսիլ ու աւրել։ Բայց յարատեւութիւնն ամէն դժուարութեանց կը յաղթէ։ Աերջնապէս կրակարանը շինուեցաւ լմնեցաւ, եւ անոր տաքութիւնն իրենց մեծ հաճութիւն մը պարգեւեց։

Հիմակ ալ ամէն բան կարգաւորուած էր։ Իրենց բնակարանին մէջ պաղէն պատրաստարուելու համար՝ տաքութիւն, մութը փարատելու համար՝ լոյս ունէին։ Կերակուրն ալ չէր պակսեր, եւ եթէ փափ-

կաճաշակ մարդոց քիմքը չէր կրնար հաճեցընել նե՛ղէթ քաղցը յաղեցընելու բաւական էր։ Քաղցը ու հանգիստ անկողին մ'ալ իրենց յողնած անդամները կը հանդչեցընէր։ Այրէն դուրս՝ միայն փայտ ժողվելու եւ հալեցընելով ջուր ունենալու համար ձիւն բերելու կ'երէին։

Օր մը երբոր Ալեքսի դուրս ելած էր ձիւն բերելու, տեսաւ որ դէպ ի խրամը արջ մը կու գայ։ Առջի օրը սաստիկ հով մը փչած ըլլալով՝ ձիւները ժողված ու խրամին մէջ շատ տեղեր լեցուցած էր, որն որ ետքը սաստիկ ցրտէն սառած ըլլալով՝ անատունը դիւրութեամբ կրնար վրայէն անցնիլ։ Արիտասարդը սաստիկ վախնալով ձեռքի ամանը դուրսը թող տուաւ, եւ պուռալով այլը նետուեցաւ, տեսածն իմացուց։

Հրացաննիդ առէք, ըսաւ նաւուղիդը, աս ապագամ հիւրը գնդակով կ'ընդունինք. որովհետեւ սուինով փորձելու համար՝ օդը շատ պաղ է։ Գուցէ մեր անդամներն ընդարմանալով՝ չենք կրնար հարուածնիս յաջողցընել։

Շուտ մը փեղկը բացին։ Օդը պարզ էր, լուսինը աղօտ լոյս մը կը ձգէր ձեան վրայ։ Առջն արդէն խրամին հասած ըլլալով, ներքին պատէն մագլելով՝ տան առջեւը հասնելու կը ջանար։ Նոյն վայրկենին նաւուղիդն ու Իվան հրացաննին այնպէս մը դիտուն շտկեցին ու զարկին՝ որ արջը փոսին մէջ ինկաւ սասուկեցաւ։

Գոհութիւնն Աստուծոյ, ըսաւ նաւու-
ղիղը որսը գիւրին ու յաջող եղաւ: Ար-
բաղձամ՝ որ մօտերս դարձեալ ասանկ այց-
ելութիւն մ'ունենանք: Հիմակ որ վառօդ
ու գնդակ ունինք, որսը գիւրաւ կրնանք
գլուխ հանել: Անոնց մուշտակը, ճարպն ու
միսը միշտ մեզի օգտակար է:

Արջը խրամէն հանելով՝ առաջիններուն
սէս կտրտեցին: Փորոտիքը գնդընկեցի մը
հեռաւորութեամբ նետեցին, որպէս զի կեր-
ը լայ աղուէսներու, որոնց միսն արջու մէն
համով կերակուր կրնար ըլլալ իրենց: Խրա-
մին մէջի ձիւնն ալ սկսան մաքրել, որպէս
զի արջերը գիւրաւ չկարենան ներսի կողմն
անցնիլ:

Աս գործքերը գործելու ատեն՝ սաս-
տիկ պաղին պատճառաւ շատ անգամ կը
պարտաւորէին ընդհատելու: Մէյ մ'ալ
արջին փորոտեաց բոլորտիքն երեք աղուէսք
ժողվեցան եւ իրենց ներկայութիւնը հա-
ջելով ու մրմռալով կ'իմացընէին: Աս յան-
դուգն անասունները ճերմակ եւ ոմանք
կապուտի զարնող գորշ են: Թաթերնին
խիտ մազերով ծածկուած է, որով ձեան,
սառոյցներու եւ սահուն ժայռերու վրայ
գիւրաւ կրնան վազել: Որջերնին ժայռե-
րու ճեղքուածներուն մէջ կը դնեն եւ
հոն կ'ապրին. մեր աղուէսներէն աւելի
պզտիկ են, բայց անոնցմէ շատ աւելի յան-
դուգն. ձմեռը գունդ գունդ կը պտըտին՝
իրենց մուշտակը սքանչելի է եւ շատ կը

փնտռուի. իսկ միսերնին մեր աղուէսներ-
րուն մնին գարշելի հոտը չուենալով՝ ու-
տելու աղէկ կու գայ:

Փորոտիքը խիստ սառած եւ գետինը
կպած ըլլալով, նոյն երեք աղուէսները կը
ստիպուէին երկայն ժամանակ աշխատիլ
կտոր մը փրցընելու համար: Ասանկով նաւ-
ուղիդն ու Իվան իրենց հրացանները մանր
գնդակներով լեցուցին ու իրենց բնակա-
րանին դրան առջեւ կեցած՝ այնպէս աղէկ
նշան առին, որ երկուքը գետինը փռեցին:
Ասով իրենց աղէկ միս կրցան ճարել, ուր
որ մինչեւ նոյն ատեն միայն արջի եղտոտ
միտն ուտելու ստիպուած էին: Աղուիսուն
մորթն ալ փափուկ ու դիւրաթեք մուշ-
տակ կը մատակարարէր: Աս երկուքին փո-
րոտիքը տարին տնէն քիչ մը հեռու տեղ
նետեցին, յուսալով որ անով ուրիշ ա-
ղուէսներ ալ կրնան որտալ, եւ սառե-
ցընելով գետինը փակցընելու համար՝ վրան
ջուր ալ թափեցին, որպէս զի կարող չըլ-
լան դիւրաթեամբ ուտել, որով եւ եր-
կայն ժամանակ կեր ըլլայ:

Գ Լ ՈՒ Խ ԺԴ.

ԱՆԷՄԻՆԻ ԳԵՄԵՐՈՒՄԻՆԸ:

ԱՂՈՒԻՍՈՒ մնոյն խորվածք նաւուղիին
եւ Իվանին շատ համով եկաւ. իսկ Ա-
լեքսի՝ որն որ քանի մ'օրուքնէ վեր ախոր-
ժակ չուէր, անկէ ալ համ չէր առներ:

Տրտում՝ տխուր կ'երեւար եւ բոլոր գործ-
քերը շուղելով մը կը գործէր։ Աստկարու-
թիւնն օրէ օր կ'աւելնար. շնչառութիւնը
դժուարցած էր, վերջապէս լինդերն ուռե-
ցան եւ վրանին սեւ բծեր կ'երեւար, շունչն
ալ հոտելու սկսաւ։ Նաւուղիդն աս նշան-
ներէն լնդադարութիւնը ըլլայն իմացաւ,
որն որ ծանր, եւ եթէ որ աղէկ հոգ չտա-
րուելու ըլլայ՝ մահարեւ հիւանդութիւն
մըն է։ Շատ անգամ՝ նաւորդներն ու
հիւսիսային երկիրներու բնակիչներն ասկէ
կը բռնուին։ Աս հիւանդութիւնը հա-
սարակօրէն խոնաւ օդէն, անառողջ կե-
րակուրէն կամ խմուելու ջրոյն անպիտա-
նութենէն կը պատճառի։ Բայց նաւուղիդը
դարմանն ալ գիտէր. Նախախնամութիւնը
նոյն պաղ կողմերը՝ ուր աս հիւանդու-
թիւնը շատ յաճախ է, առատութեամբ
տփռած է ասոր դեղը, այս ինքն՝ դգալ-
խտը։ Ընթերցողներն արդէն կը յիշեն
որ մեր երեք բարեկամները յառաջագոյն
նոյն խտէն առատ պաշար ժողոված էին,
զորն որ նաւուղիդն անյապաղ գործածեց։
Բայց դեղն իսկզբան ազդեցութիւն չը բաւ։

Ալեքսի այնպէս տկարացած էր, որ հա-
ղիւ կրնար անկողնէն ելլել. զինքը քիչ մը
տաք բռնելու համար երկու արջու մոր-
թով ու աղուէսներու մուշտակով պէտք
էր ծածկել։ Ուռած լինդերուն թեթեւ-
մ'ալ դպչուէր՝ արիւն կու գար, աղբաները
կը շարժէին, երեսը հոգի գոյն մը ստացաւ,

մերթին վրայ կապոյտ բծեր սկսան երեւալ՝
 գլխաւորաբար ձեռաց ու ստից վրայ։ Խեղճ
 հիւանդը շատ տխուր էր, եւ անդամալոյծ
 դարձած էր։ Նաւուղիդն ալ խիստ տրտում
 էր, որովհետեւ վտանգին մեծութիւնը կը
 ճանչնար. բայց չուզէր ի վանին իմացընել՝
 անոր ստէպ հարցումներուն պատասխան չէր
 տար, որով անոր անձկութիւնն ալ շատ-
 ցաւ։ Բարեսիրտ երիտասարդը հօրեղբօր-
 որդւոյն քովէն դրեթէ չէր զատուեր, եւ
 քիչ մը բաժնուելուն պէս՝ իր տխուր մտած-
 մունքները կարծես թէ աւելի եւս զինքը
 կը նեղէին։ Խեղճ Ալեքսին պիտի մեռնի,
 կ'ըսէր ինք իրեն, եւ պատճառն ես եմ։ Ես
 զինքը յորդորեցի որ իր հօրը կամացը դէմ՝
 աս դժբախտ ճամբորդութիւնն ընէ։ Իր
 վաղահաս մահն իր անհնազանդութեան
 պատիժն է։ Իսկ իմ գլուխս արդեօք ինչ
 պատիժ պիտի դայ՝ որ կրկին յանցաւոր
 եմ։ Հօրեղբօրս դէմ ապերախտ գտնուե-
 ցայ, եւ իր որդին ալ իրմէ բաժնեցի։ Ա-
 լեքսի պիտի մեռնի. նաւուղիդն ալ անոր
 ետեւէն դերեզման պիտի մտնէ, աս ամայի
 կողմոյն մէջ ես մինակ պիտի մնամ, առանց
 օգնութեան պիտի կորսուիմ եւ վայրենի
 անասուններուն կեր պիտ'որ ըլլամ։ Աս
 պատժոյն արժանի եղայ. Տէր Աստուած,
 գթա իմ վրաս։

Աս մտածմունքներով ի վան դառն ար-
 ցունք կը թափէր։ Բայց քիչ մը ետքը
 աղօթքով սիրտը խաղաղցաւ։ Աչքը դէպ

ի երկինք վերցրնելով՝ ապաշխարող մեղաւորի մը պէս աս աղօթքն ըրաւ։ Աստուած իմ, որ ողորմութեամբ լի ես եւ յանցանքին մեծութիւնը ճանչցող ու զղջացող յանցաւորը չես մերժեր, գթութեամբ նայէ իմ վրաս, եւ վերցուր ինծմէ զիս պատժող ձեռքդ։ Գթա իմ բարեկամիս վրայ, աս հիւանդութենէն զինքն ազատէ։ Անոր պատիժն իմ վրաս դարձուր, որովհետեւ աւելի յանցաւորն ես եմ խնայէ, Տէր, իմ բարեկամիս, իրեն առողջութիւն տուր, որ օր մը կարող ըլլայ իր հօրը տրամութիւնն ուրախութեան դարձնել։

Իվան զղջմամբ ու ցաւով այսպէս կ'աղօթէր։ Նաւուզիզն ալ, տեսնելով որ դեղնօգուտ մը չ'ըներ, իր յոյսը միայն Աստուծոյ բարութեան եւ ողորմութեան վրայ դնելով՝ երիտասարդին առողջութեան համար յաճախ ու եռանդեամբ կ'աղօթէր։ Աստուած աս եռանդագին աղօթքներն ընդունեցաւ ու զարմանալի կերպով մը առողջութիւն տուաւ։ Ալեքսիին հիւանդութիւնը շատ ծանրացած էր, այնպէս որ իր երկու բարեկամներն անոր կեանքէն յոյսերնին գրեթէ բոլոր կտրած էին։ Նոյն միջոցին անգամ մը Իվան կանթեղին ճարպ բերելու համար այրին ներքին կողմերը գացած ըլլալով, երկայն դաւթէն անցնելու ատեն՝ ոտքը շիտակ քարի մը զարնուելով ինկաւ։ Երիտասարդը քարն անկէ վերցուց որ ուրիշ անգամ

մ'ալ ասանկ բան չպատահի: Բայց ի՞նչ
 զարմանք: Նոյն քարը գեանին տակ բան
 պահելու համար փորուած փոսի մը կափա-
 րիչ է եղեր: Փոսին մէջ շատ բաներ կային՝
 որոնք իրենց մեծ օգուտ կրնային բնել,
 գլխաւորաբար աս վայրկենիս: Ասոնց մէջ
 աղէկ գոցուած շիշերով լեմոնի աւիշ, մա-
 նանիխ, քացախ, քացախի մէջ դրուած
 ջրկոտիմն, շաքարօղի, թէյով լեցուն թի-
 թեղէ մեծ տուփ մը, աղէկ շաքարի պա-
 շար մը, նաեւ քանի մը շիշ սքանչելի հին
 գինի գտան: Ա'երեւոյ որ կղզւոյն ետքի
 բնակիչ նաւապետը՝ այս ամենայն հի-
 ւանդութեան առթի մը համար պահած
 էր, բայց ինք չէր կրցած գործածել. եւ
 Աստուծոյ զարմանալի կարգադրութեամբը
 մեր բարեկամներուն ձեռքն ինկաւ, որոնք
 անկէ մեծ օգուտ քաղեցին:

Նաւուղիդն արտասուալից աչուքներով
 գոչեց. Աստուած բարի եւ ողորմած է
 եւ հրաշալի կերպով մեզի օգնութեան
 կը հասնի: Հիմայ կրնանք յուսալ որ մեր
 բարեկամը կը բժշկուի, որովհետեւ հոս
 գտածնիս իրեն շատ օգտակար բաներ են:

Անմիջապէս հիւանդին քացախով կո-
 տիմը տուաւ, ետքէն ալ լեմոնաւիշ մը
 շինեց, դդալիտիւն ըմպելոյն մէջն ալ
 քանի մը կաթիլ քացախ խառնեց: Ասո-
 գեւոր ըմպելեաց զօրութեամբը քանի մ'օր
 ետքը Ալեքսի սկսաւ աղէկի դառնալ.
 հիւանդութեան սաստկութիւնը կը նուա-

զէր, եւ քիչ մը ետքը սկսաւ ուտելիք ուղել: Ան ատեն իրեն ջրկոտիմով աղուխաւ ձագի միս տուին: Իսկ երբոր բռնորովին առողջացաւ՝ քիչ մ'ալ հին գինի, նաեւ քանի մը կաթիլ շաքարօղիով թէյ խմցուցին:

Երեք շաբաթէն Ալեքսի կատարեալ առողջացաւ, եւ կրցաւ մէկալներուն կերած կերակուրն ուտել, որն որ հասարակօրէն աղուխաւ միս էր, վասն զի նոյն կենդանիները՝ որոնք Շքիցպէրկ շատ կը գտնուին, ամէն օր այրին քովերը կը թափառէին, ուսկից զիրենք զարնելը գիւրին էր: Աս կենդանիներն իրենց ընկերաց մահուընէ չէին վախնար, ամէն ատեն հոն գտնուած կերակրէն եւ իրենց անօթութենէն յանդգնելով՝ միշտ կու գային:

Նաւուղիդն ու Իվան ալ կրնային իրենք զիրենք աղէկ հոգալ, եւ հիւանդութենէ չբռնուելու համար՝ հալած ձեան ջրին մէջ քանի մը կաթիլ քացախ կը խառնէին. ամէն օր քիչ մը շաքարօղիով թէյ կ'առնուին. իսկ միսը ջրկոտիմով կը համեմէին: Բաւական միս ու աղ ունէին, միայն առուակի ջուր կը պակսէր:

Նոյն միջոցին մութն երթալով կը թանձրանար, պաղն ալ այնպէս կը սառտկանար՝ որ նաւարեկեալք հաղիւ կրնային գուրսը գործել: Ամէն կողմ թանձր միգով պատած էր. ձիւնն անդադար կը տեղար. վառելու փայտը ձիւներուն տակէն

դժուարաւ կրնային հանել, արդէն ալ
զգալի կերպով քիչցած էր: Ա՛լ դիւրաւ
չէին կրնար փոսը՝ հովին շարունակ փչելով
բերած ձիւներէն մաքրել. ձիւնն այրին
բոլորովոր բարձր պատած էր. բայց աս
բանս տարին պահպանութեան շատ կ'օգ-
նէր: Սակայն դուռն ալ այնպէս տառած
ու մուտքը ձիւնով գոցուած էր, որ հազիւ
կրնային բանալ: Աս դէպքն ալ ան ա-
ղէկութիւնն ունէր՝ որ արջերուն յարձա-
կմանէն կը պահպանուէին:

Գ Լ Ո Ի Խ Ժ Ե .

Այն ժե՛շ Գաղաթիւնն ու՝ այլ-այլ
ժիւղեր:

ՏԱՆ պատուհանէն դուրս հրացան մը
պարպուած ատեն՝ ձայնը ներսէն որոտման
նման դղրդիւն մը կը հանէր եւ քանի մը
վայրկեան ալ կը տեւէր: Մեր երեք բա-
րեկամք ասկից մակարեցեցին որ այրն ու-
րիշ ճամբաներ ալ պիտի ունենայ: Նաեւ
նաւապետին յիշատակագրէն ալ կը մակա-
րեւէին որ ուրիշ անցք պիտի ըլլայ: Աս-
կից զատ՝ անոր մէջ յիշատակուած ամէն
պաշարները դեռ գտած չէին: Եւ որով-
հետեւ օդին անհարթութեան պատճա-
ռաւ տնէն դուրս չէին կրնար ելլել, անոր
համար ուղեցին այրին մէջն եղած ամէն
ձեղքերն ու անցքերը՝ որոնք զանազան
ուղղութեամբ կը տարածուէին, որչափ որ

կարելի է ներս մտնելով քննել : Ամէնքը մէյ մէկ կացին առին, Իվան՝ որն որ առջեւէն կ'երթար՝ կանթեղ մը բռնած էր, Ալեքսի՝ բաճ մը, իսկ Նաւուդիդը՝ ջահին մնացած կտորները, որպէս զի եթէ կանթեղը մարի նէ, նոյնը վառէ : ասոր համար աղէկ կայծքար մ'ալ ունէր քովը :

Աջ կողման ամենէն հեռաւոր ճեղքէն զգուշութեամբ անցնելով, մեծ այր մը հասան, որուն լայն ու բարձր կամարը ժայռի բնական սիւներուն վրայ կը յենուր : Յատակն աւազով ծածկուած էր, եւ վրան մարդու հետքեր ալ կը տեսնուէին : Աս այրին ամէն կողմը քննեցին եւ մեծ ուրախութեամբ տեսան որ վրայէ վրայ դիզուած արագոտն եղջերուի եղջիւրներու կոյտ մը կար : Ասոնք թէպէտ իրենց օգուտ մը չէին կրնար ընել, բայց ուրախալի յոյս մը տուին, որովհետեւ հատատութեամբ իմացան որ կղզւոյն վրայ նոյն կենդանին կը գտնուի, եւ իրենցմէ առջի Նաւորդները բռնած են :

Արագոտն եղջերուն իրենց շատ եղանակաւ օգտակար կրնար ըլլալ : Նախախնամութիւնը նոյն կենդանին մասնաւոր հատատած է ան հիւսիսային անբեր երկիրներուն մէջ՝ ուր պաղն ամէն բան կ'ապականէ, որպէս զի ան խիստ օգարածնին տակ եղողներն իրենց ամէն կարօտութեանց մէջ գործածեն : Արագոտն եղջերուն հասարակ եղջերուին կը նմանի : Թէ

արուին եւ թէ՛ իդին եղջիւրները դէպ ի
առջեւի կողմը ծռած են. բայց ծայրերը
հասարակ եղջերուին եղջիւրներուն պէս
սուր չեն, այլ լայն՝ թիակի նման ճիւղե-
րով, որոնք կը ծառայեն ձմեռը ձիւները
վերցրնելով՝ տակէն մամուռ ժողվելու,
որով կը սնանին: Աս եղջիւրն ինչպէս
նաեւ եղջերուինն ալ, ամէն տարի կ'իյնայ:
Աս կենդանւոյն ամէն բանն օգտակար է.
իր համեղ միսը, ճարպն ու արիւնը կերա-
կուր կ'ըլլայ. մորթը՝ զգեստի, աղիքը՝
առասան եւ լար շինելու, ջղերը՝ դերձանի
տեղ կը գործածուի, փամփուշտը՝ մէջը
հեղուկ պահելու կը ծառայէ, իսկ ոսկը-
ներէն ու եղջիւրներէն՝ ամէն տեսակ գոր-
ծիք կրնայ շինուիլ:

Ընտանի էգ արագոտն եղջերու մը՝
կարագ ու պանիր շինելու համար կաթ
կու տայ: Լարոնացիք, Սամոյէտք եւ Քո-
րիաքներն իրենց երկրին մէջ աս կենդա-
նիները բազմութեամբ կը պահեն, եւ բալ-
խիրնին ալ քաշել կու տան: Արածուե-
լու ատեննին՝ պահապաննին շներն են,
եւ շատ անգամ կը պատահի որ վայրենի
արագոտն եղջերուներ ալ կու գան հօտին
մէջ կը խառնուին եւ առանց ընդդիմու-
թեան կը բռնուին:

Աս մեծ այրին մէջ առջեւնին զանազան
ճամբաներ կար, որոնցմէ կրնային եր-
թալ: Իրենք ամենէն լայնն ընտրեցին: Ա-
սոր սկիզբը գետնայարկ շտեմարանի մը

մուտքին կը նմանէր . բայց երկիրը խորդ-
ուփորտ էր . մեծ ու պղտիկ քարեր անց-
քին խափան կ'ըլլային . կամարը սրածայր ու
դուրս ցցուած քարերով լեցուն էր , որոնք
տեղ տեղ այնպէս վար կ'իջնային , որ ե-
րեք ճամբորդք պէտք էին իյնալէն եւ կամ
գլուխնին ժայռի զարնելէն զգուշանալ :
Ասկից զատ՝ անցքը շիտակ չէր . երբեմն
աջ , երբեմն ձախ կը շեղէր . գետինն ալ եր-
բեմն կը բարձրանար , երբեմն կը ցածնար :

Նաւաբեկք շուրջ կէս ժամ քալած էին
աս անցքին մէջէն , մէյ մ'ալ ոտքերնուն
տակ այնպէս զառի վայր տեղ մ'եկաւ , որ
քար մը փրթելով՝ երկայն ատեն գլտորե-
ցաւ : Նաւուղիդն ընկերներուն ըսաւ որ
զգուշութեամբ քալեն , վասն զի կը վախ-
նար որ չըլլայ թէ հոն անդունդ մը գտնուի :
Իվան՝ ձեռքը կանթեղը բռնած՝ ժայռին
դէպ ի մէկ կողմը դարձաւ . հոն քարի
կտորի մը վրայ կոխած ատեն՝ քարն է շար-
ժեցաւ , տեղէն ելաւ եւ ծակի մը մէջ ին-
կաւ : Երիտասարդն ինք զինքը չկրնալով
բռնել՝ քարին հետ գլտորեցաւ : Ալեքսի
ընկերին զգեստէն բռնած ըլլալով՝ մէկ-
տեղ մէջն ինկաւ : Նաւուղիդն ալ նոյն-
պէս անոնց օգնել ուզած ատեն՝ սահե-
լով կռնրկի վրայ ինկաւ եւ բաւական տեղ
մը գլտորելով գնաց : Անմիջապէս ալ ան
ինկած քարին վրայ յեցած ժայռը մեծ
դղրդմամբ մը փլելով , իրենց ինկած մուտ-
քը փակեց եւ ճամբանին գոցեց : Իյնալին

զիրենք այնպէս անզգայ բրած էր, որ քանի մը վայրկեան խելքերնին կորսնցուցած մնացին. կանթեղն ալ մարած եւ իրենց բոլորաիրը խոր գիշեր մը պատած էր:

Նաւուզիզը մէկալներէն առաջ ինք իրեն գալով, իր բարեկամները կանչեց: Պատասխան որ չառաւ, սկսաւ վախնալ որ մեռած չըլլան: Վերջապէս հեծելու ձայն լսելով, սկսաւ միտան մէջ բոլորաիրը շօշափելով փնտռել. ձեռքը մաղոտ ու խիստ պաղ սառուցանման բանի մը հանդիպեցաւ: Չեռքը քաշեց՝ կայծքարով ջահը վառեց, տեսաւ որ դպածը՝ ծովու հորթէ շինուած՝ Իվանին մախաղն էր:

Խեղճ մարդը կը ջանար իր դժբախտ ընկերաց օգնութեան հասնելու: Ինք, ինչպէս ըսինք, քիչ բան կրած էր, միայն ձեռքը սկրթած եւ գլուխը պզտիկ ուռեցք մ'առած էր: Իվանին ճակատը վիրաւորած էր եւ սաստիկ կ'արիւնէր. մինչեւ մարմնոյն կէտն ալ ժայռի կտորտուկներու մէջ թաղուած էր: Նաւուզիզին օգնութեամբը ուրք ելաւ. բայց երիկամանց եւ ուսին վրայ սաստիկ ցաւ կը զգար: Իսկ Ալեքսի գեռ բոլորովին անզգայ կը կենար: Գլխուն վրայ ինկած եւ առջին անգին մարմնոյն վրայ փոքր վերքեր առած էր: Իր ընկերներուն օգնութեամբն աւերակաց տակէն դուրս ելաւ եւ խելքը գլուխն եկաւ. բայց բոլոր մարմնոյն վրայ ցաւերը կը տիրէին:

Կանթեղին մէջ դեռ այնչափ ճարպ ու պատրոյգ կար՝ որ կրնար բաւական տոնն վառուիլ : Նոյնին լուսովը չորս կողմերնին աղէկ մը քննելով՝ երեք ընկերք ճանչցան թէ ինչ մեծ վտանգէ ազատած էին : Եթէ քարին հետ մէկտեղ ինկած չըլլային, փլած ժայռերուն զանգուածին տակ անշուշտ կը թաղուէին կը մնային : Աստուծոյ շնորհակալ եղան, եւ թեթեւ վերքերով ազատելուն համար կ'ուրախանային : Բայց վիճակնին միշտ զարհուրելի էր : Խորունկ անդրնդի մը մէջ կը գտնուէին : Ժայռերուն կործանած ըլլալովը՝ ետ չէին կրնար դառնալ, եւ ուրիշ ճամբայ ալ չէին ճանչնար : Օդն այնպէս ծանր էր՝ որ հազիւ կրնային շունչ առնուլ : Հետերնին ուտելիք ալ չէին առած, եւ եթէ հոն երկայն տոնն մնային, մահն անտարակոյս վրայ պիտի հասնէր :

Ալեքսի ու Իվան այնպէս կը հեծէին՝ որ նաւուղիդն իր փորձառութեամբն ալ յուսահատելու սկսաւ : Թէ որ Աստուած չօգնէ, ըսաւ այլայլած ձայնիւ մը, կորսուած ենք : Բայց Ամենակարողը՝ որն որ մեզի ամէն վտանգներու մէջ պաշտպանեց, հիմալ ալ կ'օգնէ : Ամէնքը մէկտեղ ծնկան վրայ դալով ու դողդոջուն ձեռքերնին միացրնելով՝ Աստուծոյ օգնութիւնը սկսան կանչել : Ետքէն նաւուղիդն ըսաւ, Աստուծոյ ամենակարողութեան վրայ վստահ ըլլանք, ամէն վտանգի մէջ իր

օղնութիւնը մեղի մօտ եղաւ, եւ ոչ ալ
հիմայ թող կու տայ որ աս անդնդոյն մէջ
կորսուինք: Չյուսահատինք, ճամբայ մը
փնտռենք, դուցէ ելք մը կամ աղատու-
թեան միջոց մը կը գտնենք:

Պարսպ տեղ երկայն ժամանակ փրն-
տուեցին: Շատ անգամ ելք չունեցող ժայ-
ռերու ճեղքերուն մէջ կը մտնէին: Աւեր-
ջապէս շատ փնտռելէն ետքը՝ բաւական
լայն ճեղք մը դտան, որն որ դէպ ի աջ
կը տարածուէր, եւ զգուշութեամբ մէջը
մտան: Քառորդ մը քալելէն ետքը՝ ժայ-
ռերու շատ անկիւններ դառնալով՝ ճամբան
ուրիշ ուղղութիւն մ'առաւ: Քանի որ
յառաջ կ'երթային՝ այնչափ ալ ելք մը
գտնելու յոյսերնին կ'աւելնար: Աւերջապէս
երկիրը սկսաւ բարձրանալ եւ պաղ օդ մը
զգացին: Արովհետեւ օդը մաքրուելով՝ ա-
ղատութեամբ շունչ առնելու սկսած էին,
աս բանս իրենց նշան եղաւ թէ ելք մը
գտնելը հեռու պիտի չըլլայ: Մէյ մ'ալ
ժայռերէ իջնող առուակի կարկաջ մը
լսեցին: Աս ձայնն ականջներնուն ինչ ա-
նուշ հնչեց, որչափ ուրախացուց իրենց
սիրտը: Ա՛լ հիմայ վախը փարատած էր,
աղատութիւննին մօտ էր: Ընթացքնին
երթալով կը շուացընէին: Քիչ մը ետքը
վազուն ու յստակ ջրոյ մը՝ ժայռերուն մէջ
փորած աւազանին առջեւն ելան, որն որ
քանի մը ոտք հեռու նոյնպէս ժայռերու
պատուածքին մէջ կը կորսուէր: Նոյն

տեղը ժայռերու կոյտը նեղ էր, բայց անհամեմատ բարձրութիւն մ'ունէր. կամարը բոլորովին ծածկուած չէր: Թէպէտ ձիւնն ու սառոյցը նոյնին ծակը սղախկցուցած էին, բայց բոլորովին դոցած չէին, անոր համար առ կողմերուն օդը պաղ էր:

Երեք գժբախտ ընկերք շարժած սրտիւ աղբեր առջին կեցան: Գտանք, ըսին, երկայն ժամանակէ ի վեր բաղձացածնիւ: Գոհութիւն Աստուծոյ ամենակարողին, որն որ իր բարերար ձեռքովը զմեզ հոս բերելով՝ մեր տխուր վիճակին մէջ հարկաւոր եղածը մեղի կու տայ: Զմեզ աս անդնդէն ալ անշուշտ ինք կ'ազատէ: Իր ամենակարողութիւնն ու բարութիւնն անսահման են:

Նոյն ջրէն զովանալով՝ զօրացան, եւ վերբերնին ալ լուալէն ետեւ՝ առջեւնին բացուած ճամբան մտան: Ամէնքն ալ այնպէս կը համարէին որ կղզւոյն առաջին ընակիչները նոյն աղբիւրը կու գային. եւ պատճառ ալ ունէին անանկ կարծելու, որովհետեւ ճամբուն աւազին վրայ յայտնապէս ոտքի հետքեր կը տեսնուէին: Ասկից զատ՝ նաեւ ան փոքրիկ աւաղանին քովի քարերուն շարուածքն ու մամուլ հաստատուած ըլլալը՝ մարդու ներկայութեան ու հնարագիտութեան նշան էր:

Աս յուսով զօրանալով, նաւարեկեալք միշտ դէպ ի վեր բարձրացող ճամբուն մէջ յառաջ կ'երթային, որն որ այնպէս

կերեւար թէ երթալով կը նեղնայ: Մէյ մ'ալ ճամբանին գոցուեցաւ: Առջեւի պատն աղէկ մը քննելով, աւերակներով ու փլած քարերով գոցուած գուռ մը գտան, որն որ կ'երեւար թէ երկայն առանէ վեր չէր բացուած: Իրենց բրնձով քարերը մէկդի առնելով՝ գուռը բացին ու ներս մտան: Ժայռին ճեղքն այնպէս նեղ էր, որ մէյմէկ հոգի ետեւէ ետեւ կը քալէին. հազիւ քսան քայլ ճամբայ բրած էին, մէյ մ'ալ իրենք զիրենք ընդարձակ այրի մը մէջ գտան: Չորս կողմերնիննայելով՝ շուտով իմացան որ իրենց բնակարանին քովն եղած այրն է, ուսկից որ աս խուղարկութիւնն ընելու ճամբայ ելած էին:

Ալ հիմայ յայտնապէս կը տեսնէին որ խղին առաջին բնակիչները ջուր բերելու համար ձմեռը նոյն ճամբէն աղբիւրը կ'երթային, եւ աս կարծեաց մէջ անով աւելի հաստատուեցան որ դրան մօտ եղած Ժայռին փոսին մէջ ջրոյ գոյլեր կային: Արնայ մտածուիլ թէ Աստուծոյ իրենց բրած աս մեծ բարերարութեան վրայ սրտերնուն մէջ զգացած երախտագիտութիւննին ինչ աստիճանի էր: Մաքուր ու յստակ ջուր մը Ալեքսիին այնչափ փառս հասցուցած հալած ձեան տեղ պիտի բռնէր: Անոնց սրտերն ինչ երախտագիտութեան զգածմունքներով լեցուած ըլլալն իմանալու համար՝ թող մէյ մը երեւակայէ մարդ թէ ինչպէս աստիկ է ծարաւոյն տանջանքը:

Շնորհակալութիւննին՝ ջերմեռանդ աղօթ-
քով մը յագեցընելէն ետքը՝ կերակուր կե-
րան, որուն՝ միօրեայ աշխատութենէ ետքը
մեծապէս հարկաւորութիւն ունէին:

Գ Լ ՈՒ Խ ԺՁ.

Այրէն դուրս եւ այրին մէջ արշաւանքներ:

ՆՈՅՆ ատեն սաստիկ հով մ'ելաւ եւ
խոշոր հատերով կը ձիւնէր: Պաղը վերջին
աստիճանի հասած էր: Երբ որ երեք բա-
րեկամք առտուանց արթնցան, հովը դեռ
կը տեւէր, իրենք ալ խղերնուն մէջ գրե-
թէ ձեան տակ թաղուած էին: Միայն
ծուխը կամարին մէջէն իրեն անցք մը շե-
նած էր: Դուրսը մնւթ գիշեր մը կը տի-
րէր, իսկ այրը կանթեղին աղօտ լուսովը կը
լուսաւորուէր: Պաղէն պահպանուելու հա-
մար վառարանը կարմրնալու չափ վառած
պէտք էր բռնել: Դուրս ելլելը գրեթէ
անկարելի էր, որովհետեւ դուռն ու պա-
տուհանները ձիւնը բռնած էր, թէ եւ մէկ
դի ալ առնէին, հովը նորէն կը բերէր
կը գիղէր:

Այսպէսով իրենց բնակարանին մէջ
գրեթէ բանտարկուած էին. բայց զբաղ-
մունք չէր պակսեր: Նախ խիւղը բերուած
փայտի պաշարնին սղոցեցին ու ջարդեցին:
Բայց նոր հոգ մը վրայ հասաւ: Առած
փայտերնէն կշռելով՝ տեսան որ ունեցած-
նին բոլոր ձմեռը չէր բաւեր: Նոյնպէս

կանթեղին ալ բաւական ճարպ չկար :
Բայց դեռ քանի մը ամսոյ համար միս ու-
նէին . եւ կը յուսային որ ձեան թանձրու-
թիւնն աղուէսներն ու արջերն իրենց այց-
ելութեան ելլելու կը ստիպէ : Ուստի ամե-
նէն ստիպողական բանն էր վառելու նիւթ
գտնել :

Նաւուղիդը գիտէր որ շատ չ'երթար՝ աս
խիստ օդին՝ մեղմ՝ օդ մը կը յաջորդէ :
Արդ մտքերնին դրին որ լուսինն ելլելու որ
ըլլայ, պարանոցն երթան եւ կարելի եղա-
ծին չափ փայտ բերեն : Աս նոր արշաւանաց
համար ամէն պատրաստութիւններն եղան :
Երեք արջու մօրթ կտրեցին եւ անոնց-
մով՝ ուսերէն մինչեւ ծնկուրներն ին-
ջոդ զգեստ մը շինեցին, այնպիսի եղանա-
կաւ՝ որ վրայի ծակէն՝ դիտուն վրայէն ալ
կրնար հանուիլ : Իսկ աղուիսու կաշիներն
այնպէս մը յարմարեցուն՝ որ անոնցմով
ծնկուրնին ու թեւերնին փաթտեցին, եւ
չորցած աղիքները՝ չուանի տեղ գործածե-
լով՝ վրան փաթտեցին : Արեւած ատեննին
ձեան մէջ չթաղուելու համար՝ Մամուկե-
ներու պէս հողաթափներուն տակ պզտիկ
տախտակներ դրին : Աս պատրաստութիւն-
ներն երկու շաբաթ տեւեցին : Նոյնպէս
բալխիր մ'ալ շինեցին, որպէս զի իրենց
արշաւանաց մէջ գտած օդտակար բանե-
րն անով կարող ըլլան տուն բերել :

Ուրիշ մտածմունք մ'ալ ունէին : Եր-
բարդ այրին մէջ գտնուած արագոտն եղջե-

բուի եղջիւրներէն իմացած ըլլալով որ կողզոյն մէջ նոյն կենդանին կը գտնուի, կը յուսային որ աս արշաւանաց ատեն ա- նոնցմէ կրնան բռնել: Արդ երեք օրուան կերակուր պատրաստելով՝ պարկերնին լե- ցուցին. եւ իրենք զիրենք Աստուծոյ յան- ձնելէն ետքը՝ հրացանով ու նիզակով զի- նած՝ լուսնոյ լուսովը բնակութիւննին թո- ղուցին: Օդն այնպէս պաղ էր՝ որ շնչե- րնին կը սառէր. ոչ գէմքերնին եւ ոչ ձե- ուռնին կրնային բաց թողուլ: Չեան վրայ կամաց կամաց միայն կրնային յառաջանալ. բայց հողաթափներնուն տակ դրած պղտիկ տախտակները ձեան մէջ չմտնելու շատ ա- ղէկ կ'օգնէր: Թանձր մուշտակները զիրենք պաղէն կը պահէին, եւ միօրինակ շարժման մէջ ըլլալով՝ ցրտէն շատ մեծ նեղութիւն չէին կրեր:

Այսպէս յաջողութեամբ պարանոցը հա- սան: Տրամութեամբ տեսան որ ծովեզրը խորունկ ձեամբ լեցուած էր. ասոր տա- կէն պէտք էր նախ փնտռելով փայտ գտնել հանել, որուն համար գործիք ալ չունէին: Ասանկով իրենց արշաւանքն անօգուտ կը համարէին: Մէյ մ'ալ պարանոցին մէջ բարձրացած սառուցէ լերան ետեւէն ար- ջի խիստ հաջելու ձայն լսուեցաւ: Սկսան զգուշանալ ու կռուոյ պատրաստուիլ: Կա- մաց կամաց յառաջ երթալով՝ երկու արջ տեսան, որոնք սառոյցներու մէջէն ծովու հորթու մը հետ կը կռուէին: Ծովահոր-

Թը Թէպէտ չէր կրնար ջրէն դուրս գիւ-
րաւ շարժիլ, բայց իր երկայն ճանկերովը
շատ քաջութեամբ ինք զինքը կը պաշտ-
պանէր: Արջերն այնպիսի կատաղութեամբ
մը կը կռուէին, որ իրենց մօտեցող նոր
Թշնամիները չիմացան: ուստի իրենք աղէկ
նշան առնելու համար նիզակնին գետինը
խօթելով հաստատելու ատեն ունեցան:

Նաւուդիդն ու Իվան մէկտեղ կրակ ը-
րին, որով անմիջապէս արջերն ինկան.
բայց նորէն ելլելով՝ կատաղաբար ծովու
հորթին վրայ յարձակեցան: Ալէքսի եր-
րորդ գնդակ մ'ալ արձակեց ու արջերէն
մէկուն զլուխը զարկաւ: Աս միջոցին նաւ-
ուդիդն ու Իվան ատեն ունեցան հրացան-
նին նորէն լեցընելու. երկրորդ հրացանը
պարպուելուն՝ մէկալ արջն ալ տեղի տուաւ:
Նայրէն երեք գնդակ ալ ծովահորթին
արձակեցին, որոնք այնպէս աղէկ հանդիպե-
ցան՝ որ քանի մը բոպէ ետքը կենդանին
սատկեցաւ:

Այսպիսի մեծ աւարի մը յանդիպելը
երեք բարեկամաց մտքէն ալ չէր անցներ:
Շուտով հորթը չէ Թէ իր սատուիկ ճարպային
ու գրեթէ անճաշակելի մսոյն, այլ իրենց
կանթեղին ճարպի պաշար մատակարարե-
լուն համար շատ օգտակար էր: Սատկե-
ցաւ ցած ծովու հորթերնին գրեթէ մեծ
կովու մը չափ էր, բայց աւելի ձկան՝ քան
Թէ չորքոտանւոյ մը կը նմանէր: Մեծ ու
կլոր գլխուն երկու կողմը՝ կոր երեք-

Ժանուդի նման, Ճերմակ, զօրաւոր ու գրեթէ
թեւի մը մեծութեամբ երկու հատ ժանիք
ունէր: Կենդանին զանոնք սառուցի մէջ
կը խոթէ, եւ անոնց միջնորդութեամբն
ինք զինքը դէպ ի յառաջ կը մղէ, նաեւ
ժայռերուն կպած խեցեմորթերն անոնցմով
կը զարնէ եւ կ'ուտէ: Ասոնք փղոսկրի պէս
ճերմակ ու հաստատուն են եւ արուես-
տական աղբայ շինելու շատ կը գործա-
ծուին: Ծովու հորթին ձայնը ձիու խխնջա-
լուն շատ նման է. իր զօրաւոր ու խիտ
մորթն ալ օգտակար է:

Երեք աքսորեալք ծովու հորթին միսն
ալ հարկաւոր կը համարէին. որովհետեւ
աղուխսուց սիրական կերակուրն ըլլալով՝
անոնց կերի տեղ կրնար ծառայել:

Սպաննուած երեք կենդանիները սաս-
տիկ ծանր ըլլալով՝ բալխրին վրայ մէկ ան-
գամէն չէին կրնար տանիլ: Անոր համար
երեք անգամէն տանելու ստիպուելով աս
աշխատութեան երեք օր գնաց: Նոր ա-
ւարներնուն ճարպը հալեցընելը, միսն ա-
ղէն ու չորցընելն՝ իրենց շատ օրերու զբաղ-
մունք եղաւ: Նոյն ատեն միշտ աղուէսնե-
րը կը դիտէին, անոնց համար կենդանեաց
փորձախիք ու ծովու հորթի մսի կտորներ
նետելով: Շատերն աս կերէն հրապուրուե-
լով՝ սպանուեցան, այնպէս որ աղուխսու
խորվածն ամենեւին չպակսեցաւ:

Արագոտն եղջերու բռնելու մտած-
մունքն ալ իրենց մտքէն չէր ելած: Անոր

Համար ուղեցին նորէն արշաւանք մ'ընել,
մանաւանդ որ փայտի պակասութիւնն ալ
ղիրենք կը ստիպէր դուրս ելլելու:

Աս արշաւանաց Համար ամէն բան պա-
տրաստեցին, նոյնպէս ձիւները մէկդի առ-
նելու համար՝ թիակներ ալ շինեցին: Ար-
յուսային որ յաջող ելք կ'ունենան, որով-
հետեւ հիւսիսայդ մ'ալ երեւալով՝ այնպէս
պայծառ լոյս մը ձգած էր, որ կէսօրուան
պէս ամէն բան յայտնի կրնային որոշել:
Բայց երկրորդ առտու արթնցած ատեն-
նին՝ ամէն բան փոխուած էր: Հովը սաս-
տիկ կը փչէր, եւ այնպէս ձեան մըրիկ մը
կը հանէր՝ որ աչքերնին չէին կրնար բա-
նալ: Խոր մթութիւն մը ամէն կողմ կը
տիրէր, անանկ որ չէին համարձակեր խիւ-
ղէն դուրս ելլելու: Գուռը՝ զորն որ առ-
ջեւը ժողոված ձեան պատճառաւ հազիւ
կարող եղած էին բանալ, շուտ մը գոցե-
ցին, եւ գոցածնուն պէս՝ դարձեալ ձիւնը
ղիղուեցաւ: Նորէն ներսը փակուելով՝ եղ-
ջերու բռնելու յոյսն ալ զուր եղաւ:

Ասով տխուր խորհուրդները նորէն իրենց
սիրտը մտան: Ի՞նչ պիտ'որ ընենք, ըսին
Ալեքսի եւ Իվան՝ հեծելով մը, թէ որ աս
մըրիկն ու ձիւնը երկայն տեւէ, եւ փայտի
պաշարնիս լմննայ: Առանց փայտի չենք
կրնար պաղէն պատսպարուիլ, թէ որ այս-
պէս ձմեռն երկայն տեւէ եւ բոլոր կղզին
ձեամբ ու տառնամանեօք ծածկուած մնայ,
փայտ ի՞նչպէս պիտի հոգանք:

Աս հոգը մեր երկնաւոր Հօրը թողունք, պատասխանեց նաւուղիդը, եւ մենք մեր պարտքը կատարենք: Մինչեւ հիմա բարերարն Աստուած աս միայնութեան մէջ մեզի ամէն հարկաւոր եղածը հոգայ եւ զմեզ գրեթէ ամէն օր բարերարութեամբ լեցուց: Ո՛վ կրնայ ասկէ ետեւ ապերախ գտնուելով՝ Անոր ամենակարող Նախախնամութեան վրայ տարակուսիլ: Աս խօսքերը երիտասարդաց սրաին մեծ ազդեցութիւն ընելով՝ հանդարտեցան եւ կասկածնին ալ փարատեցաւ:

Որովհետեւ նոյն ատեն զբաղմունք չունէին, նաւուղիդն առաջարկեց որ այրին ներքին կողմերը տանող ճամբաներն աւելի ճշդիւ քննեն. ինչու որ յիշատակադրոյն մէջ յիշատակուած ամէն բաները դեռ չէին գտած: Ամէն մէկը մէյմէկ կանթեղ առնելով եւ իրարու յիշեցրնելով որ զգուշութեամբ քալեն, որպէս զի չըլլայ թէ երկրի տակէն ըրած ճամբորդութիւններնուն գէպքը պատահի, ճամբայ ելան: Գացած ատեննին՝ ճամբայ մը տեսան, որն որ աստիճաններով վեր կը տանէր: Նոյն աստիճաններէն վեր ելնելով՝ ընդարձակ ու շատ չոր այր մը հասան: Մօտէն քննելով՝ տեսան որ գտածնին հին բնակչաց՝ պաշար պահելու տեղն էր: Ասոր մէջ աղէկ մը գոցուած շատ տակառներ ու արկղներ կային: Արկեղ մը մէջ խել մը շապիկ, զանկապան, թաշկինակ, եւ ուրիշ ճերմկեղէն գտան,

որոնց ամէնն ալ աղէկ վիճակի մէջ էին, վասն զի զանոնք խոնարութենէ պահելու համար՝ արկղը ձիւթով ծեփած էին: Աս գիւտն երեք բարեկամաց համար մեծ բան էր, որովհետեւ իրենց ճերմըկեղէնը, փոխնորդ չունենալնուն համար՝ բոլորովին աղտոտած ու պատռւած էր: Տակառնեքէն մէկուն մէջ միտով չորցուցած ձուկ եւ աղած ու միտած արագոտն եղջերւոյ միա կար: Չոր դգալխոտով լեցուն երեք արկղ գտան, ուրիշ երկու հատի մէջն ալ արջու, ծովու հորթի, արագոտն եղջերուի, աղուխու մորթեր կային: Բան մ'ալ ապականած չէր, վասն զի բոլոր արկղներն ու տակառներն աղէկ գոցուած ու ձիւթով ծեփուած էին:

Մեր նաւորդք հաղիւ աչքերնուն կը հաւատային. եւ անհամեմատ ուրախութիւն ունեցան: Նաւուղիդն Ալեքսիին ու Խվանին հասկըցուց թէ ինչպէս փայտ բերելու համար դուրս ելլեն արգելող անպիտան օղին ու մրրկին դէմ տրանջալով՝ տկար ու անմիտ գանուեցան: Հիմայ չէք տեսներ, ըսաւ, որ տրանջածնիդ՝ ձեզի մեծապէս օգտակար եղաւ: Այսպէս Աստուած ամէն բան կը կարգադրէ, շատ անգամ՝ մեզի անհաճոյ երեւցածը՝ մեր երջանկութեան աղբիւր կ'ըլլայ: Հոս գտած ամէն բաներնիս թէպէտ եւ երեւելի դին մը չունին, բայց ասոնց համար Աստուծոյ ըստ արժանւոյն շնորհակալ չենք կրնար

ըլլալ : Փայտ փնտռելու գացած ըլլայինք
նէ, աս գանձերը դեռ երկայն ատեն ալ
մեզի անծանօթ պիտի մնային :

Երեք բարեկամներն այրը պտըտած ա-
տեն՝ կրակին վրայ կաթսայով արջու միսը
կ'եփէր : Նոյն օրը նաւուղիդն աղէկ կերա-
կուր մ'ուզեց պատրաստել : Հատ անգամ
լսած էր թէ Արոէնլանտցիք ու Սամոյէտք
ամարուան ատեն դգալխոտը չորցընելով,
ձմեռն ընդեղենի պէս կ'ուտեն, որն որ
զիրենք ընդացաւութեան հիւանդութենէ
կը պահէ : Կաթսայի մէջ եռացած ջուր
դնելով, մէջը դգալխոտ լեցուց : Չոր տե-
րեւներն ուռեցան, կանանչութիւննին ա-
ռին ու կաղամբի նման հոտ մը բուրեցին :
Ուրիշ կաթսայի մէջ ալ արագոտն եղջե-
րուի աղած մսի կտոր մ'եփեցին : Ճաշեր-
նին շատ աղէկ եղաւ, որուն համար Աս-
տուծոյ մասնաւոր շնորհակալ եղան : Ա՛լ
երկայն ժամանակուան կերակրոյ համար
մտածելիք չունէին. եւ որովհետեւ արջի ու
աղուխոտ որսէն ունենալու խորվածին վրայ
տարակոյս չկար, ասանկով պաշարնին գրե-
թէ մէկ տարւան կը բաւէր : Անկէ ետքը
իրենց ուտելիքն աս կերպով կարգաւորե-
ցին. շաբաթը չորս հեղ արջի եւ աղուխ-
ոտ մսին հետ եփած դգալխոտ պիտի ու-
տէին, երեք անգամ ալ արագոտն եղջե-
րուի միսած միս ու ձուկ :

Գէշ օգերը դեռ շարունակելու վրայ
էին : Իրենք խուզարկութիւննին յառաջ

տանելով՝ տեղ մը հասան, ուր քիչ յու-
սացած եւ շատ բազմացած բան մ'ալ
գտան, այսինքն՝ այրելի նիւթեր, փայտ ու
հանքային ածուխ: Աս վերջինը կ'երեւայ
որ խղին առջի բնակիչները նաւէն հանած
էին, որովհետեւ Անգղիայի ու Հոլանտայի
ամէն նաւերը կ'իտորոտութեան դացած ա-
տեննին՝ հետերնին շատ հանքային ածուխ
կ'առնեն: Որչափ որ փայտի պակսութեան
համար վախ ունեցած էին, այնչափ ալ աս
գիւտին վրայ ուրախացան: Աս վախերնին
ալ հիմայ բոլորովին ցրուեցաւ: Ալեքսի
եւ Իվան իրենց անհամբեր տրանջման վրայ
ամբշտան, եւ խոստացան որ ալ անկէ ետ-
քը նոյն պակսութեան մէջ չիյնան:

Գ Լ ՈՒ Խ ԺԷ.

Արտփոքն Էդվարտ:

Աս միջոցին հոմն իջաւ եւ երկինքն
յստակեցաւ: Տնակն ան ատփճանի ձեամբ
ծածկուած էր, որ երեք բարեկամք դուրս
ելլելու համար խրամ մը բանալու ստի-
պուեցան: Չիւնը պարպելով՝ ներքին կող-
մը ժողվեցին եւ վրան ջուր լեցուցին, որ-
պէս զի սառելով՝ պատի պէս բլայ, այս-
պէսով արջերուն դէմ նոր պատուար մ'ալ
ունեցան: Պատուհանին առջեւ ժողվուած
ձեան մէջէն ծակ մը բացին, որպէս զի
անկէ աղուէսները դիտեն: Աս աշխատու-
թիւնները շատ օրեր տեւեցին, Իսկ պաղն

երթալով աւելի կը սաստկանար՝ քան թէ կը մեղմանար, այնպէս որ աշխատութեան մէջ ըլլալով ալ՝ տնէն դուրս հազիւ կրնային պաղին դիմանալ։ Օդը պարզ էր եւ երկինքն աստղներով լեցուն, որոնց ազօտ լոյսն իրենց գործելուն դիւրութիւն կու տար։

Ան ատեն փայտ փնտռելու համար դէպ ի պարանոցը նորէն ճամբայ ելան։ Մըրիկն իրենց մեծապէս օգնած էր, որովհետեւ ցամաքէն ձիւնն առած տարած ըլլալով, փայտերն երեւան ելած էին։ Բայց ասանկով ալ գետնի վրայ սառած ու փակած ըլլալով, փրցընել հանելը՝ իրենց շատ աշխատութիւն ածեց։ Ժողովուած փայտերով բախիրնին բեռնաւորեցին ու տնակը դարձան։ Աս ալ նոյնպէս քանի մը օր տեւեց։

Առտու մը՝ որ պայծառ լուսնկայով դուրս ելած էին, սովորականէն ուրիշ ճամբով մը պարանոցն երթալ ուզելով՝ հեռուն շարժող բան մը տեսան։ Արմաց կամաց յառաջ երթալով, իմացան որ տեսածնին արագոտն եղջերուաց գունդ մըն էր, որոնք զիրենք տեսածնուն պէս՝ փախչելու սկսան։ Իսկ երեք ընկերք ետեւնէն ինկան։ Բայց ընթացքնին՝ նոյն արագոտն կենդանիներուն քով շատ դանդաղ ըլլալով, աչքերնուն առջեւէն զանոնք շուտով կորսնցուցին։

Աս անասունները՝ որոնք ձեան տակէն մամուռ ժողովելով կ'ապրին, ըստ նաւուղիդը, ձմեռը շատ չեն հեռանար իրենց որ-

ջէն, զորն որ սովորաբար ժայռերու այրի մը մէջ կը հաստատեն: Եթէ իրենց հետքը բռնելով յառաջ երթանք, գուցէ տեղերնին կրնանք գտնել: Նոյն անասնոց ետեւէն երթալով՝ դէպ ի ժայռերու շղթայ մը յառաջացան, ուր որ անոնք մտած էին: Առանկով հովիտ մը հասան, որն որ ժայռերուն մէջէն յառաջ կ'երթար. աս հովիտը ձիւնով ծածկուած էր, եւ ձեան վրայ եղջերուաց ոտքերու շատ նշաններ կը տեսնուէին. որմէ յայտնի կ'երեւար թէ անոնք շատ անգամ անկից անցած դարձած են: Իրենք հովտին մէջէն մեծ գծուարութեամբ քալելով՝ մեծ այր մը հասան, որմէ քիչ մը վար հովտին բերանը՝ ուրիշ պղտիկ մ'ալ կար, ուր որ ուղեցին հանգչիլ ու կերակուր ուտել: Անծ զգուշութեամբ կը շարժէին, որպէս զի եթէ կենդանիներէն դէպ ի նոյն կողմն եկող բլայ նէ՝ չխառչին:

Գրեթէ ժամ մը սպասելէն ետքը շուկ մը լսեցին եւ այրէն գուրս նայելով՝ տեսան որ արագոտն եղջերուաց գունդ մը հովտին մէջ յառաջ կու գայ: Անմիջապէս ուրախութեամբ այրէն գուրս ելան: Արագոտն եղջերուները զատոնք տեսնելուն պէս՝ կանկ առին, դլուխնին վեր վերցուցին սկսան հոտաբռալ, եւ քիչ մը ժամանակ անորոշ կենալէն ետքը՝ սկսան փախչիլ: Երեք բարեկամք անոնց ետեւէն գացին, եւ ժայռերու մէջ խորաձոր մը հասան, ուր երկու հետք

կային, մէկը հովտին հետ կը միանար, իսկ մէկան ան էր՝ ուսկից որ կենդանիները փախած էին: Աս կենդանիներէն հատ մ'ալ չէր երեւար. բայց նոյն տեղը ձեան վրայ իրենց ոտքի նշանները լեցուն էին, եւ կրնար մարդ ապահով ըլլալ թէ իրենց ապաստանարանը նոյն կողմերն են: Նոյն ապաստանարանը շուտ մը գտան: Անոնց տեղն ընդարձակ ու խոր այր մըն էր պզտիկ մոլտքով: Աս այրին քով ուրիշ աւելի պզտիկ մ'ալ կար, որն որ շատ համաձայն էր եղջերուաց ելլելն ու մտնելը դիտելու, միանգամայն հրացանով զանոնք զարնելու բաւական մօտ:

Թէպէտ ճամբորդներն եղջերուաց դարձին սպասելու համար կ'ուզէին կենալ, բայց վրանին գլուխնին սառուցով ծածկուած էր, ոստիկ կը մսէին ու կրակ վառելու միջոց չունէին. ընթացքին ալ արդէն ութը ժամու չափ տեւած էր: Արդ նոյն անգամ՝ եղջերուաց ապաստանարանը գտնելով գոհ եղան, իսկորսալը հետեւեալ օրուան թող տուն:

Ճամբան խօսակցութիւնը՝ միայն արագ-սան եղջերուաց վրայ էր. որոնցմէ հատ մ'ալ ողջ կ'ուզէին բռնել: Այրին մէջ աս կենդանիներէն մէկ հատն երկայն ժամանակ սնուցանելու համար բաւական մամուռ ունէին: Երբոր ան ալ կը մտածէին թէ կրնան նաեւ անկէ կաթ կլթել, բերաններնուն ջուրը կը վազէր:

Հրացանով զարնելով բռնելնուն վրայ ա-
պահով էին, անոր համար մտածմունքնին
միայն ողջ բռնելու միջոցներուն վրայ էր.
աս ալ դիւրին բան մը կ'երեւար, եթէ
կարենային անոնց ապաստանարանին առ-
ջեւը որոգայթ մը դնել: Անոր համար ամէն
հարկաւոր պատրաստութիւններն ընելու
զբաղեցան: Աղիքներով հաստատուն չուան
հիւսեցին, արկեղ մէջ գտնուած արագոսն
եղջերուի մօրթերէն որոգայթը կազմելու
եւ բռնածնին կապելու համար փոկ շինե-
ցին: Ասոնք պատրաստելէն ետեւ՝ անմի-
ջապէս հիւսիսայգի մը լուսաւորութեամբ
իրիկունը ճամբայ ելան: Բոլոր պատրաս-
տածնին բալխրին վրայ բեռնաւորեցին, որուն
վրայ խորված միս, կրակ վառելու փայտ ու
հանքային ածուխ ալ գրին. հետերնին
նաեւ քանի մը գործիք առին, որոնք կրնային
իրենց հարկաւոր ըլլալ: Մտքերնին դրած
էին որ գիշերը կենդանիներուն քնացած
ատենը՝ յանկարծ վրանին հասնին:

Առանց պատահարի մը պզտիկ այրը հաս-
նելով՝ հոն բանակնին գրին: Իմանալու
համար որ կենդանիներն արդեօք այրին մէջն
են՝ թէ չէ, Իվան կամացուկ մը ներս մտաւ,
եւ անոնց հանած դղողիւնէն ներկայու-
թիւննին իմացաւ: Արակոտ պատանին ան
աստիճանի կը բաղձար անոնցմէ մէկ հատը
զարնել, որ ուղեց զնաւուղիղը համոզել
այրին մուտքին առջեւը կրակ վառելու, որ
իրենք ներս մտնեն, որով կրնային դիւրաւ

քանի մը հաստ մէկտեղ զարնել : Բայց նաւ-
ուղիդը չուզեց անոր խորհրդին հաւանիլ ,
մտածելով որ եթէ ամէնն ալ մէկտեղ դէպի
մուտքը վազելու ըլլան , կրնան զիրենք գե-
տինը ձգել , կոխկռտել ու մինչեւ մեռցընել
ալ : Ինք խորհուրդ տուաւ որ կենդանեաց
իրենք իրենցմէ դուրս ելլելուն սպասեն եւ
ան ատեն ուղածնին զարնեն : Իվան կը
մտածէր որ գոնէ որոգայթը շուտ մը լա-
րուի , որով իր կարծեաց համեմատ շու-
տով կրնային հաստ մը բռնել : Նաւուղիդն
ասոր ալ դէմ կը գնէր , ըսելով որ աս
բանս գլուխ հանելը դիւրին չէ , որովհետեւ
արագոտն եղջերուները մուտքին առջեւն
եղած ձայներէն վախնալով , դուրս կը յար-
ձակին , որոգայթը կը փրցընեն կամ վրայ-
էն կը ցատքեն : Աւստի հարկ եղաւ սպասել :

Երեք բարեկամք մեծ կրակի մը քով
շարուեցան , եւ մէջերնէն մէկը փոփոխակի
միշտ կը լրտեսէր : Հաղիւ երկու ժամ ե-
ղած էր , մէյ մ'ալ կենդանիները հաւա-
նականաբար իրենց թշնամւոյն մօտ ըլլալն
իմանալով , այրէն դուրս սկսան նետուիլ ,
ու դէպ ի հովտին դիմացի ելքին կողմը
փախչիլ : Աս տեսնելով՝ երեքը մէկտեղ
հրացաննին պարպեցին , բայց մինակ մէկը
նպատակին հասաւ : Արագոտն եղջերու մը
ինկաւ ու չկրցաւ ելլել : Չադ մ'ալ ին-
կողին քովը կենալով՝ հեծելու ձայներ կը
հանէր , որովհետեւ մեռնողն իր մայրն
էր : Իվան ու Ալեքսի դէպ ի ան հովտին

երկու ելքերը վաղեցին, որպէս զի աս
ձաղին փախչելու ճամբան բռնեն. նաւ-
ուղիդն ալ անոր վիզը չուան նետելու
համար իրեն մօտեցաւ: Քանի մը անպտուղ
փորձերէն ետքը՝ վերջապէս յաջողցուց.
կենդանին առանց դէմ դնելու թող տուաւ
որ ոտուքները կապեն:

Ճամբորդներն իրենց ըրած որսին վրայ
գոհ էին: Չեռքերնին երկու արագոտն եղ-
ջերու ունէին, մէկը՝ սղջ, մէկը մեռած:
Ամէն բան բախարին վրան բեռնաւորելով՝
տուն դարձան: Եղջերուն յօշէին ամբողջ
օրուան մը զբաղում եղաւ. որմէ կտոր մը
նոյն օրը եփեցին: Իսկ ձագը՝ կապերն ար-
ձակածնուն պէս՝ խաղաղ մնաց, տուած
մամուռնին կերաւ եւ շուտով ընտա-
նեցաւ:

Շատ անգամ փայտ բերելու համար
պարանոցը կ'երթային: Օդը խիստ պաղ
էր, ջերմաչափը 26 աստիճանի իջած էր.
առանց ամպի էր:

Բերած փայտերնին ճեղքելու եւ սղո-
ցելու համար քանի մ'օր անցընելէն ետքը,
որ միջոցին խոշոր արջ մ'ալ մեռցընելով՝
չաաճարպ, միս ու մորթ ձեռք բերած էին,
եղջերու բռնելու համար նորէն դաշտն ե-
լան: Երեք օր դուրսը մնալու համար ամէն
հարկաւոր եղածը մէկտեղ առին: Առանց
պատահարի մը հովիտը հասան. եւ պզտիկ
այրը մտնելով՝ ամէն բան կարգաւորեցին. իսկ
մեծ այրը պարապ էր: Աս առիթը գործածե-

լով մեւտքին առջին որոգայթնին լարելու համար երկայն դամեր գամեցին, վրան ալ ջուր թափեցին: Ջուրն անմիջապէս դամերուն վրայ սառեցաւ եւ ձիւնն ալ նստելով՝ դամերը չէին երեւնար: Ամէն բան լմրննալէն ետեւ՝ երեք բարեկամք պղտիկ այրը դարձան, ուր արագոտն եղջերուաց դարձին սպասելով՝ հանդարտ կը կենային:

Գրեթէ երեք ժամ ետքը երջերուները մօտեցան, շատերն առանց որոգայթին մէջ բռնուելու ներս մտան: Աւերջապէս անոնցմէ մէկը՝ որն որ ուրիշներէն աւելի մեծ ու աւելի ծանրաշարժ էր եւ դանդաղ կը յառաջանար, ոտքը որոգայթին մէջ դրաւ, աղատիլ ուղելով՝ հանգոյցն աղէկ մը պնդեց, եւ փախչելու համար փուչ տեղ աշխատելէն ետքը բռնուեցաւ: Մէկալներն աս տեսնելով՝ արագութեամբ փախան: Որսորդները շուտ մը վրան վազեցին: Նաւուղիղը զինքը բռնելու համար եղջիւրներուն վրայ շուան մը նետեց: Իվան ու Ալեքսի փոկով չորս ոտքը կապեցին, եւ այսպէս բախրին վրան դնելով՝ տուն դարձան: Բռնածնին էգ եղջերու մըն էր, եւ մեծութենէն ալ կը գուշակուէր որ յղի է: Այրին ներսի կողմը կապեցին, առջի ձագն անմիջապէս քովը մօտեցաւ: Խեղճ անասունը մեծ վախի մէջ էր եւ օտարիկ կը դողար, բայց փախչելու ջանք չէր ըներ. քիչ մը ետքը կերակուր ուտելու սկսաւ: Նաւաբեկեալք կամաց

կամաց զինքն ընտանեցուցին, եւ մինչեւ
որ մամուռն իրենց ձեռքէն չառնէր՝ կե-
րակուր չէին տար: Այսպէսով քանի մ'օր
ետքը բոլորովին ընտանեցաւ:

Գ Լ ՈՒՍ ԺԸ.

Տրտնութիւն եւ սարսափութիւն:

Երեսէ ընկերաց երկայն ատենէ վեր ու-
նեցած բաղձանքը՝ ալ հիմայ կատարուած
էր: Երկու արագոտն եղջերու ունէին,
որոնց մէկը մօտերն իրենց ձագ ու կաթ
կը խոստանար: Ուրիշ բան չէր մնար ընե-
լու, բայց եթէ անոնց կերակուր հոգալ:
Նստել եղջերուի թարմ միս ունէին, եւ
եթէ պաշարնին լմննալու ըլլար, կրնային
գիւրաւ հոգալ, վասն զի նոյն կենդանեաց
որջը գիտէին: Աղուէսները ստոյգ է որ
հրացանի ձայնէն վախնալով՝ ալ չէին դար,
բայց անոնց տեղ արագոտն եղջերու ու-
նէին, որուն ճարպոյն իրենց դգալխոտն
ալ շատ աղէկ կրնային համեմել: Ասան-
կով ձմեռը հանգիստ անցընելու համար
ամենեւին բան մը չէր պակսեր:

Բայց մարդուս վիճակն այնպէս է՝ որ
մէկ հոգէ մը ազատածին պէս՝ ուրիշ մը
վրան կը հասնի, որպէս զի ասով Աս-
տուծմէ կախում ունենալը մտքէն չէլէ:
Պաղին սաստկութիւնն երթալով կ'աւել-
նար, եւ երեք բարեկամք նորէն այրին մէջ
մնալու ստիպուած էին, սակայն արագոտն

եղջերուաց մամուռ պէտք էր հոգալ, որուն նաւուղիղը շատ փութով ետեւէն կ'իյնար: Շատ անգամ երկայն ժամանակ նոյն գործքին կը զբաղէր, թէպէտ երկտասարդք չէին ուզեր թող տալ, որ չըլլայ թէ փասս մը կրէ: Իսկան ու Ալեքսի վերջապէս աս գործքն իրենց վրայ առին. իսկ նաւուղիղը նոյն միջոցին՝ խոհանոցն ստանային գործքերը պիտի հոգար: Բայց առտու մը երբոր նոյն գործքին համար դուրս կ'ելլէին, նորէն ներս մտնելու ստիպուեցան, որովհետեւ պաղն անտանելի էր: Օդն այնպէս կծու էր՝ որ շնչառութեան արգելք կ'ըլլար, եւ շունչն երեսին ու մուշտակին վրայ կը սառեցընէր: Մերկ ձեռքով հրացանը բռնած ատեննին՝ ձեռքերնին անոր հետ կը կպչէր: Աչքերնին ալ շատ կը ցաւէր, եւ իրենց այնպէս կ'երեւար՝ իրր թէ երեսներնուն կաշին կը ճաթառի: Այսպէս պաղ դեռ չէին զգացած. նաւուղիղն իրենց ապսպրեց որ ամենեւին դուրս չելլեն, մանաւանդ որ մամուռնին՝ մինչեւ խիստ պաղերուն անցնիլը, թէեւ ամիս մը տեւէր՝ բաւական էր: Այսպիսի ահագին օդի ատեն իրենք զիրենք վտանգի մէջ դնել հարկ չկար:

Նոյն միջոցին՝ ներսը զանազան տնային գործքերու տուին իրենք զիրենք: Խզին հին բնակիչներէն թող տրուած արջու եւ արագոտն եղջերուի մորթերը բաւական գիւրաթեք ըլլալով, անոնցմէ հողաթափ

ու զգեստ շինեցին: Ստոյգ է շինած զգեստ-
նին աղուօր շէր, բայց զիւնէք տաքցը-
նելու բաւական էր: Աս աշխատութիւնն
իրենց մեծ դժուարութիւն կը պատճառէր.
որովհետեւ մօրթերը դանակով կտրելու
ստիպուած էին, ասեղ ալ չունենալով՝ դա-
մով կը ծակէին, եղջերուի աղիքէ շինուած
լարը գերձանի տեղ կը գործածէին: Գամբ
տաքցընելով ասեղ շինելը՝ Իվանին միտքը
շատ ուշ ինկաւ: Մարդս միայն կամբ ու
յարատեւութիւն որ ունենայ, տկար մի-
ջոցներով ալ մեծամեծ գործքեր կրնայ
գործել: Հարկը՝ յաջողակ ու հնարագէտ
վարպետ մըն է:

Աս գործքերուն զբաղած ասեռնին՝ նաւ-
ուղիդը մէկէն մեծ ակարութիւն ու ակտի-
ւակի պակսութիւն սկսաւ զգալ: Արիւնը
գլուխը զարկած բլբլով՝ զինքը խիստ կը
նեղէր. վերջապէս վրան սաստիկ հարբուխ
մ'ալ գալով՝ անկողին մտաւ. յառաջա-
ցած հասակը, կրած արտաքոյ կարգի աշ-
խատութիւնները, վատաւոյժ կերակու-
րը, գուցէ նաեւ իր ամուսնէն ու որդիքնե-
րէն հեռու դանուելուն համար ունեցած
արամութիւնը մէկտեղ գալով՝ աս հիւան-
դութեան պատճառ եղան: Մամուռ ժող-
վելու ստեն առած սրաղը փութացուցած
էր հիւանդութեան երեւան ելլելը, որն որ
երթալով կը սաստկանար: Երկու եղբորս-
դուոյ սիրտը անձկութեամբ լեցուեցաւ:
Նաւուղիդը հօր պէս կը սիրէին. նոյն գրժ-

բախտ վիճակին մէջ իրենց բրած ծառայութեանց մեծութիւնը, մանաւանդ ամէն առթի մէջ տուած իմաստուն խորհուրդներուն օգնութիւնը կը ճանչնային: Ինքն էր նոյն ամայութեան մէջ իրենց միակ բարեկամն ու օգնականը: Ար տեսնէին որ առանց անոր՝ նոյն անբնակ կղզւոյն մէջ շատոնց բաներնին բուսած էր:

Երկու երիտասարդք հիւանդին անկողնէն ամենեւին չէին բաժնուեր: Ո՛րչափ կը բաղձային իրենց հաւատարիմ բարեկամին վշտերը թեթեւցնել, նաեւ անոր ցաւերուն մէկ մասը կրելով: Բայց հիմայ զինքը հոգալէն եւ իրենց սէրը ցուցնելէն զատ բան չէին կրնար ընել: Արջի մուշտակներով կը ցածնուն չափ փափուկ անկողին մը շինեցին, վրան ալ աղէկ մը ծածկեցին: Գիշեր ցորեկ վառարանը վառած կը բռնէին, իրեն յաճախ թէյ կու տային եւ ամէն բաղձանքը դուշակելով՝ կատարելու ետեւէ կ'իյնային: Բայց հիւանդն երթալով կը գէշնար, վրան սաստիկ տենդ մը եկած էր, եւ բոլոր անդամներուն վրայ խիստ ցաւ կը զգար: Երիտասարդաց ձեռքէն ուրիշ բան չգալով, եռանդեամբ հասարակաց Հօրը գիմելով՝ նաւուղիին առողջութիւնը կը խնդրէին: Բայց յոյսերնին բոլորովին կտրեցաւ, երբ որ հիւանդն աւելի տկարանալով՝ գրեթէ ալ չէր կրնար խօսիլ:

Աս վիճակին մէջ իր բարեկամներուն նշան բրաւ որ մօտենան, եւ մեծ գոփուարու-

Թեամբ նստելով ու դողացող գլուխը ձախ
 Թեւին կռթնցրնելով՝ ականի մը
 ըսաւ. Սիրելի՛ բարեկամք, կը զգամ որ
 քիչ մը ետքը ձեզմէ պիտի բաժնուիմ։
 Աստուած զիս աս աշխարհքէս կը կանչէ։
 Բայց կրած նեղութիւններս ալ պիտի
 լմննան։ Մի՛ լաք։ Նախախնամութիւնը
 ձեր վրայ կը հսկէ ու Թող չխտար որ կոր-
 սուիք։ Վստահ եղէք յԱստուած. Ինք
 միշտ ձեր օգնականն ու ամենէն ապահով
 պաշտպանն է. ինչպէս որ մինչեւ հիմայ
 օգնեց, այնպէս ալ զձեզ ասկէ ազատելու
 միջոցները կը խրկէ։ Բայց նոյն երջանիկ
 վայրկեանը ես պիտի չտեսնեմ։ Ձեր հայ-
 րենիքը դառնալու որ ըլլաք, իմ կինս ու
 որդիքս ձեզի կը յանձնեմ, զիրենք մխիթա-
 րեցէք եւ որչափ որ կրնաք՝ իրենց օգնու-
 Թեան հասէք, զիս յիշելով որ ամէն Ժա-
 մանակ ձեզի բարեկամ եղայ ու ծառայելու
 պատրաստ։ Մեռնելու վրայ եղող բարե-
 կամի մը վերջին հայցուածը կատարեցէք։
 Մնաք բարով, բարեպաշտ ու աշխատասէր
 եղէք, ան ատեն Աստուած ձեզի հետ կ'ըլ-
 լայ ու հարկաւոր եղածը կու տայ։

Աս խօսքերը շատ դժուարութեամբ
 խօսելէն ետեւ՝ նորէն անկողնոյն վրայ ին-
 կաւ, աչուրները գոցեց, եւ բոլոր անդամ-
 ները բռնուած անդամալուծի պէս անշարժ
 մնաց։ Շնչառութիւնը հաղիւ կ'իմացուէր։
 Երկու բարեկամք կարծելով որ ալ ամէն
 բան լմնցած է, սաստիկ այլայլութեան

մէջ ինկան, սկսան լալ ու հեծել. վերջին վայրկենի մէջ իրենց ընկերին տրտմաւ թիւնը չաւելցընելու համար վրան շատ մը արջի մուշտակներ ձգելէն ետքը՝ հեռացան։ Քովը միայն պզտիկ արագոտն եղջերուն մնաց, որն որ իրեն շատ ընտանեցած էր։

Երկու երիտասարդք ցաւերնուն սաստկու թենէն այնպէս կը հեծեծէին, որ բոլոր այրը կը հնչէր։ Թէ որ մեր հաւատարիմ բարեկամը կորսընցընելու ըլլանք նէ, ի՞նչ պիտի ըլլանք, կ'ըսէին։ Աս ամայի կղզւոյն վրայ ի՞նչ յոյս կրնանք ունենալ։ Քիչ մը ետքը մեզմէ մէկն ալ անոր ետեւէն պիտի երթայ։ Հուսկ վերջը մնացողն ի՞նչ պիտի ընէ։ Աստուած մեզի ողորմի։ Մեր վշտերը մարդու զօրութենէն վեր են։ Սաստիկ ցաւոց մէջ ինկած՝ ծնկան վրայ դալով, Աստուծոյ կ'աղաչէին որ կամ իրենց բարեկամն ազատէ, կամ զիրենք ալ մէկտեղ երկրիս վրայէն բառնայ, եւ այսպէս կրած նեղութիւններնուն վախճան մը տայ։

Քիչ մը վերջը ցաւերնուն սաստկութիւնը քիչ մը մեղմանալով, ասանկ ըսին. Հայր երկնաւոր, մեզի մեծ վշտեր կը խրկես, բայց մեր խեղճ հօրը պատճառած ցաւովնիս ասոնցմէ մեծ տառապանաց ալ արժանի ենք։ Քու կամքդ ըլլայ։ Զօրութիւն տուր մեզի որ վշտերուն դիմանանք։ Ետքը իրարու ձեռքէն բռնելով՝ խօսք տուին որ համբերութեամբ յարատեւեն, մինչեւ ցմահ եղբայրաբար իրարու օգնեն։

Մարդս փոխել չկրցածը՝ պէտք է որ համբերութեամբ կրէ, կ'ըսէին: Աստուած միշտ հրաշալի կերպով մեզի օգնեց, ասկէ ետքն ալ ինք մեր պաշտպանը կ'ըլլայ:

Սրտերնին տրամոսթեամբ լեցուած ըլլալով՝ չէին համարձակեր հիւանդին անկողնոյն մօտենալու, վախնալով որ չըլլայ թէ անոր իրօք մեռած ըլլալը տեսնեն: Դէպ ի ժայռին ներքին կողմերը գացին, որպէս զի էգ եղջերուն ուտելիք տան: Մէյ մ'ալ տեսան որ եղջերուն ձագ մը հանած էր, որն որ արդէն կաթ կ'ուտէր: Ուրիշ ատեն ըլլար նէ՝ աս բանս իրենց մեծ ուրախութիւն կը պատճառէր. բայց աս պարագայիս մէջ վրանին ամենեւին ազդեցութիւն չըբաւ: Թէ որ մեր բարեկամն աս ձագին մօրմէն կաթ ուտելը տեսնէր նէ, կ'ըսէին, երեքնիս ալ կ'ուրախանայինք:

Մէյ մը վառարանին նայեցան, եւ ետքը սկսան դուրսը զբաղում մը փնտռել. բայց պաղէն շուտ մը ներս մղուեցան: Ի վերայ այսր ամենայնի չէին համարձակեր հիւանդին անկողնոյն մօտենալու: Արակին քով նստելով տխուր խորհուրդներու մէջ մտան: Քիչ մը ժամանակ այսպէս կենալէն ետեւ՝ Իվան ըսաւ. Մեր բարեկամին ապերախտութիւն կ'ընենք՝ զինքը վերջի վայրկենին մէջ թող տալով: Պէտք է որ մեր հաւատարիմ բարեկամին մահուան ալ համբերենք: Ասոր համար հարկաւոր եղած զօրութիւնն Աստուած կու տայ մեզի:

Աս ըսելով՝ կանթեղն առաւ եւ Ալեքսիին հետ հիւանդին անկողնոյն քով գացին։ Բայց որչափ զարմացան եւ ուրախացան՝ տեսնելով որ անիկա սաստիկ կը քրտնէր, եւ շնչառութիւնն աղատ էր։ Աս զարմանալի փոփոխութիւնը պատճառողը՝ եղջերուի ձագն էր։ Հաւատարիմ՝ կենդանին, ինչպէս ըսինք, շան մը պէս վարժած էր նաւուղիին՝ որն որ ամէն օր իրեն կերակուր կու տար. ուստի անոր ոտուքներուն վրան պառկելով՝ զինքն աղէկ տաքցուցած էր։

Բարեկամնիս դեռ կ'ապրի, պոռաց Իվան՝ ուրախութենէն ինք իրմէ ելած։ Աստուած գթած է, գոչեց Ալեքսի, մեր բարեկամը նորէն կեանքը ստացեր է։

Նաւուղիղը՝ թէպէտ տկար, բայց սլայծառ աչօք մը երկուքին նայելով, թէյ ուղեց, վասն զի սաստիկ ծարաւ ունէր։ Կաթսային մէջ եռացած ջուր կար, Իվան շուտ մը աճապարեց թէյը պատրաստեց։ Անանկ կ'երեւար որ հիւանդը խորունկ քնէ մը արթընցած ըլլայ, բոլորովին քրտինքի մէջ էր եւ մեծ թեթեւութիւն մը կը զգար։

Երկու երիտասարդք ուրախութենէն չէին կրնար կենալ։ Նաւուղիին այսպէս յուսահատեալ վիճակէն յանկարծ աղէկի փոխուիլը՝ քիչ մնաց զերենք կը խենթեցընէր։ Երբոր հանդարտութեամբ մը կրցան իրենց երջանկութեան մեծութիւնը մտածել, ծնկան վրայ ինկան եւ այսպիսի մեծ

ու անակնկալ շնորհքին համար Աստու-
ծոյ շնորհակալ եղան :

Հիւանդին ամէն կարելի հոգերն ըրին :
Երկուքն ալ փոփոխակի քովը կը հսկէին
զինքը տաքութեան մէջ պահելու եւ տաք
ըմպելիք տալու համար : Հանդարտ քուն
մը զինքն աւելի զօրացընելով՝ երկրորդ օրը
շատ աւելի վրայ եկած կը տեսնուէր : Իվան
ձեռքը գաւաթ մը թէյով կաթ առած՝
հիւանդին մօտենալով, նաւուղիդը հաճու-
թեամբ մը հարցուց թէ Կաթն ուսկից
գաաք :

Իրեն պատմեցին թէ արագոտն եղջե-
րուն ձագ մը հանած է, եւ այսօր առաջին
անգամ Իվան աս կաթը կթած է : Աս-
տուած իմ, ըսաւ նաւուղիդ՝ ձեռուրները
միացընելով, ես մահուան հետ կռուած
ատենս՝ իմ առողջութիւնս հաստատելու
համար նոր դարման մ'ալ տուեր ես, Գո-
հութիւն քեզի : Անկէ ետքը մօի ջուրն ու
թէյով կաթը հիւանդին սովորական կե-
րակուրն էր : Իբ շնչառութիւնն օրէ օր
կ'աղէկնար, տաք ըմպելիքներով կը ջանայ-
ին աւելի եւս նոյնը դիւրացընելու : Ամէն
օր երկու անգամ շաքարօղիով թէյ կու
տային : Հիւանդն երթալով կ'աղէկնար,
եւ կերակուր կ'ուղէր : Երիտասարդք կը
վախնային որ չըլլայ թէ արագոտն եղջե-
րուն միան իրեն դժուարամարս դայ, իսկ
արջու եղոտ միս ու աղած ձուկ տալու
աւելի եւս չէին համարձակեր : Կաթը հի-
ՇԲԻՑՊԵՐԿ.

ւանդը կշտացընելու բաւական չէր : Ուստի ակամայ որոշեցին որ նոր ծնած եղջերուն քորթեն :

Նոյն մէկն հիւանդին կտոր մը տուին , որն որ մեծ հաճութեամբ կերաւ , հետն ալ քիչ մը հին գինիէն խմեց : Մսի սննդաբար ջուրն ու եղջերուի ձագին միսը քիչ ժամանակի մէջ զինքը զօրացընելով , քիչ մը ետքը սկսաւ օրը քանի մը ժամ անկողնէն ելլել : Կամաց կամաց անկողինը բոլորովին թող տուաւ , եւ կը զգար որ զօրութիւնն երթալով կ'աւելնայ : Երկու երիտասարդք իր առողջանալը՝ Աստուծոյ շնորհակալ ըլլալով եւ փոքր ճաշով մը կատարեցին :

Գ Լ ՈՒՒ ԺԹ .

Նոր Բիւր , Գայլերո՝ եւ արջերո՝ հէտ իւր :

ՆԱՒՈՒՂՂԻՆ հիւանդութիւնն ու առողջանալն ամիս մը տեւած էր : Նոյն միջոցին ամենէն ցուրտ ատենն անցած էր , եւ երեք բարեկամք ալ կրնային իրենց բնակարանէն դուրս դործել եւ հեռու կողմեր ալ երթալ պտըտիլ : Սպաննուած արագոտն եղջերուին միսը կերուած լմնցած էր : Նաւուղիդն ալ կամաց կամաց եղջերուի ձագին միսը լմնցուցած էր : Փայտի պաշարին վերջն ալ հասած էր : Անոր համար երկու երիտասարդք մոքերնին դրին որ արագոտն եղջերուի որսի երթան . իրենց ընկերին զօ-

բուլթիւնը դեռ բոլորովին չէր եկած, եւ վախնալու իրաւունք ունէին որ չըլլայ թէ շուտով պաղ օդ ելլելով՝ նորէն պառկի: Ինք անոնց յանձնեց որ արջերէն զգուշանան, որոնք սաստիկ պաղէն ու ձեան թանձրութենէն կերակուր չգտնելով՝ աւելի կը գազանանային: Ինք նոյն ատեն տնային գործքերու կը զբաղէր: Երկու արագոտն եղջերուներն իրեն այնպէս վարժած էին, որ այրին մէջ եղած ատեն՝ ամէն տեղ ետեւէն կ'երթային:

Օր մը երբոր նաւուղիդն իրենց բնակարանին քովի այրին մէջ կը կենար, էգ արագոտն եղջերուն գլուխը վերցուցած՝ պատին քովէն յառաջ կ'երթար, եւ արտաքոյ կարգի բան զգալու պէս՝ կը հոտուրտար: Աւերջապէս ժայռին կամարին վերին կողմն եղած ծակի մը քով կեցաւ, եւ կրցածին չափ քիթը վեր վերցնելով՝ սկսաւ հեւալ ու սել, իբր թէ բանի մը սաստիկ կը փափաքի: Նաւուղիդն աս գործողութիւնը տեսնելով, կը վախնար որ չըլլայ թէ նոյն ծակը ժայռերէն դուրս ճամբայմ'ու նենալով՝ նոյն ատեն արջ մը ներս մտնելու վրայ ըլլայ: Ջէնքերը պատրաստեց, բայց խաբուիլը շուտով իմացաւ, վասն զի կը տեսնէր որ արագոտն եղջերուն անհանգրտութիւն ցուցնելու տեղ՝ իր առջեւի ոտուրները պատին վրայ դրած՝ նոյն ծակին հասնիլ կ'ուզէր: Անթեղը մօտեցրնելով՝ պատին վրայ խորունկ ծակ մը տե-

սաւ : Փորձեց որ մագլելով վեր ելլէ . բայց պարապ տեղ , վասն զի ժայռը շատ ցեց էր : Ան ատեն միտքն եկաւ որ շատոնց սանդուղ մը գտած էր , զորն որ գուցէ այրին հին բնակիչներն ան ծակն ելլելու կը գործածէին . բայց այնպէս փտտած էր՝ որ այրած էին : Ա'իմանար որ եղջերուին զգացածն՝ ուտելու բան մը պիտ'որ ըլլայ . բայց ինչ ըլլալը չէր կրնար գուշակել :

Երբ որ ինք ծակին հասնելու եղանակը կը մտածէր , Իվան ու Ալեքսի վրայ եկան : Բալխրին վրայ մեծ արագոտն եղջերու մը պառկած էր : Որսը ներս առնելէն ետքը , նաւուղիզն իրենց հեռաւորութեան ատեն պատահածը պատմեց : Մէկզմէկ բռնելով՝ ջանացին որ ծակին հասնին , բայց անկարելի եղաւ : Անհրաժեշտ հարկաւոր էր որ սանդուղ մը շինէին . բայց ինչպէս կրնային : Իվան ու Ալեքսի մոքերնին գրին որ քիչ մը հանգչածնուն պէս՝ պարանոց երթան եւ հոնկից՝ յարմար փայտ մը բերեն : Քիչ մը կերակուր ուտելէն ետեւ՝ ճամբայ ելան , եւ եղեւնի փայտով մը ետ դարձան :

Երկաթեղէններու մէջ գէիւր մը գտած ըլլալով , անով ծառին վրայ մէյմէկ ոտք հեռաւորութեամբ ծակեր բացին : Նոյն ծակերուն մէջ գաւազաններ անցընելով՝ շուտով մը սանդուղ շինեցին : Ամենէն յառաջ Իվան կանթեղով մը , ետքէն ալ Ալեքսի նաւու լապտեր մ'առած՝ ներս մտան : Ան

ծակը ժայռին մէջ շատ հեռու կ'երթայ, ըսաւ Իվան, եւ կ'երեւայ որ երթալով կը լայննայ: Իրօք ալ չէր խարուեր: Յած ու նեղ բերնով մը բնական խռով մըն էր, որն որ փռան մը կը նմանէր: Մուտքին մէջ շատ մը չորցած մամուռ ու դգախտտ կար: Հաւանականաբար արագոտն եղջերուն մամուռն հոտն առած էր: Փնտռելով՝ շատ տակառներ ալ գտան: Ալեքսի նաւուղիդը կանչելով՝ գտածնին իմացուց, եւ տակառները բանալու համար կացին կամ մուրճ մ'ուզեց: Առջի բացուած տակառին մէջ ալիւր կար, որն որ շատ աղէկ պահպանուած էր, երկրորդին մէջ՝ սիսեռն, երրորդին մէջ՝ բակլայ, եւ այսպէս ամենուն մէջն ալ ուտելու պաշար կը գտնուէր:

Աս բանս երեք բարեկամաց մեծ ուրախութիւն պատճառեց, որովհետեւ երկայն ժամանակէ վեր աս տեսակ կերակրէ զրկուած էին: Հաւանականաբար խղին վերջին բնակիչը նոյն ուտելիքներն առձեռն պատրաստ ունենալու համար՝ հոն դրած էր:

Հիմայ նաւարեկեալներն աղէկ կերակուր կրնային պատրաստել: Երբեք այսչափ պաշար չէին ունեցեր, նաւուղիդը խոհակերութենէ աղէկ կը հասկընար, եւ գիտէր ալ որ աս տեսակ կերակուրներն իրենց զօրութիւնն աւելցընելու շատ օգուտ կ'ընէ: Միտքը դրաւ նաեւ որ հաց ալ շինէ, եւ եթէ ձեռքն ունեցած տկար միջոցներով կատարեալ յաջողցընել կարող

ալ չեղաւ նէ, գէթ փուռ մը նաւա-
կան պարսիմատ շինեց, որն որ երկայն
ժամանակէ վեր հացէ զրկուած բարե-
կամներուն շատ համով եկաւ: Նաեւ
այիւրով ու ճարպով աղէկ ապուր շինեց:
Ճաշերնին աւելի կատարեալ ընելու հա-
մար՝ մշյմէկ գաւաթ ալ գինի խմեցին:

Երեք նաւարեկելոց հիմակուան վիճակը
կղզին հասած ժամանակուան վիճակին
հետ բաղդատելով, խիստ երջանիկ էր-
բայց ամէն բան զգուշութեամբ կը գործա-
ծէին՝ միշտ ապագան մտածելով: Իրենց
գործքերն այնպէս կարգաւորած էին, որ
ամենեւին պարապ չէին կենար: Երբոր
օդը մեղմ կ'ըլլար, Ալեքսի եւ Իվան փայտ
ժողվելու կամ որսի կ'երթային. նաւուղի-
ղը խոհանոցի եւ ուրիշ ներքին գործքերը
կը հոգար: Փայտ ժողվելը շատ դժուար-
ցած էր, որովհետեւ թանձր սառուցի տա-
կէն պէտք էր փրցընել հանել: Բայց գե-
տինը սառած ըլլալով՝ բեռնաւորած բալ-
խիրը կրնային դիւրութեամբ տեղերնին բե-
րել: Շատ անգամ որսէն առանց երէի կու
գային. ինչու որ արագոտն եղջերուններուն
աչքը վախցած ըլլալով՝ մեծապէս կը զգու-
շանային, անոր համար իրենց ալ մեծ
զգուշութիւն ու խոհեմութիւն հարկաւոր
էր: Իվան եւ Ալեքսի ամէն արշաւանքներ-
նուն մէջ պէտք էին մեծապէս զգուշանալ
արջերէն ալ, որոնք կերակրոյ պակասութե-
նէն՝ սաստիկ կատղած էին:

Նաեւ շատ անգամ գայլեր ալ կ'երեւային, որոնք զարհուրելի կերպով հաջելով՝ իրենց գալուստը կ'իմացնէին: Օր մը երկու երկտասարդք պարանոցէն փայտ բերած տուննին, հեռուէն շատ գայլերու ձայն լսեցին, եւ այնպէս կ'երեւար որ երթալով կը մտնեման: Վիտնալով որ անոնք կրակէն կը վախնան, բախրին վրայ կրակ վառեցին եւ այնպէս ետ դարձան: Գայլերը հեռուէն զարհուրելի կերպով հաջելով մինչեւ տնակը ետեւնէն եկան ու կռուելու չյանդգնելով՝ ելան գացին: Բայց ետքը օտառիկ անօթութենէ ստիպուած՝ շատ անգամ տնակին մօտենալով, կերի համար աղուէսներու նետուած փորտիքը ձեան տակէն հանելու կ'աշխատէին: Ասանկով երկու հատ սաակեցուցին, բայց մորթերնին միայն բանի մը կրնար ծառայել, իսկ մներնին ձեան վրայ նետեցին: Հասարակօրէն կ'ըսուի որ գայլերու միսը՝ գայլէ զատ ուրիշ կենդանիները չեն ուտեր: Բայց երեք բարեկամք քանի մ'օրէն տեսան որ նետուած դիւերը բոլորովին կերուած սպառուած էին: Աւերջէն համոզուեցան որ արջերը, հաւանականաբար արտաքոյ կարգի քաղցէն ստիպուելով, կերած էին:

Իրիկուն մը հանդարտութեամբ քնացած տուննին՝ նաւուղիղը, որն որ իր ընկերներուն պէս խորունկ չէր քնանար, դէպ ի կէողիշերը աղաղակէ մ'արթնցաւ: Իսկզբան կարծեց որ հովի կամ գայլերու

ձայն ըլլայ . բայց շուտով մը արջերու խիստ հաջիւն ըլլալն իմացաւ : Ալախնալով որ չըլլայ թէ ան բազմաթիւ երեւցող արջերը մինչեւ բնակութեան դուռը հասնելով՝ կարենան ներս մտնել , ընկերներուն ձայն տուաւ : Որովհետեւ երկայն ատենէ վեր արջերէ անհանդատութիւն մ'ունեցած չըլլալով՝ խրամին մէջէն ձիւնը մաքրելու հոգ չէին տարած , խրամը բոլորովին լեցուած եւ վրան սառուցէ թանձր կեղեւ մը պատած էր , այնպէս որ արջերը դիւրաւ կրնային վրայէն անցնիլ :

Իսկան լուսամուտքը բացաւ՝ որ դուրսն եղածն իմանայ : Օգը հանդարտ , բայց սաստիկ պաղ էր , ձիւնը հիւսիսայդի լուսէն կը փայլէր : Նոյն լուսով տեսաւ որ հինգ հատ սաստիկ անօթի արջեր խրամին վրայէն յառաջ կու գային : Երեք բարեկամք հրացաննին առնելով՝ զարկին եւ երկուքը գետինը պառկեցուցին . բայց անոնք շուտ մը նորէն ելլելով՝ սաստիկ հաջելով մը ընթացքնին յառաջ կը տանէին : Մէկալ չզարնուողները քանի մը վայրկեան կեցան . բայց ետքէն աւելի եւս կատաղութեամբ յարձակելով՝ կէսէն աւելի լեցուած խրամէն ցատքեցին , եւ ներքին զառիվայրին վրայէն մագլելով մինչեւ գաւիթը հասնիլ կ'ուզէին :

Բնակիչք նոյն միջոցին հրացաննին լեցրնելով ու պարպելով՝ ուրիշ մը այնպէս աղէկ զարկին՝ որ ալ տեղէն չշարժեցաւ :

Ան ատեն մէկալ երկու վիրաւորներն ա-
նոր վրան ինկան ու պատռելու սկսան :
Գետինը պառկողը՝ միայն սաստիկ վիրա-
ւորած ըլլալով , երկու թշնամեացը դէմ՝ ինք
զինքը սկսաւ պաշտպանել : Նոյն կռուոյն
ժամանակ պաշարեալները հրացաննին շատ
անգամ լեցընելով ու պարպելով , երեք
արջերը խիստ շատ վէրքեր առին , այնպէս
որ իրենք զիրենք չէին կրնար պաշտպանել .
բայց իրարու դէմ աւելի եւս զայրացած
էին : Իսկ մէկալ երկու արջերը , շատ աշ-
խատութեամբ մտալելով՝ փոփն զառիվայ-
րէն վեր եղած գաւիթը հասած , եւ հրա-
ցաններուն յաճախ ձայնէն ու ընկերներնուն
վիրաւորուելէն՝ աւելի եւս կատաղած էին :
Երեք բարեկամք անոնց վրայ քանի մը
գնդակ ալ արձակեցին : Երեքն ալ մէկ
հատին նշան առած եւ երկու հոգի գլխուն
հանդիպցուցած ըլլալով , անիկայ ինկաւ .
եւ նորէն երեք գնդակ ալ ուտելով՝ սատ-
կեցաւ :

Հինգերորդը՝ որ ամենեւին վէրք չէր ա-
ռած , կատաղութեամբ մինչեւ տնակին
դուռը հասած էր , ուր որ հրացանով նշան
առնելն անկարելի էր : Գրան սաստիկ կը
զարնէր ու մարմնոյն բոլոր ծանրութեամբը
կռթմնելով՝ ներս մտնել կը ջանար : Ներ-
սինները կը վախնային որ չըլլայ թէ դուռն
աս բռնութեան չկրնալով գիմանալ՝ կո-
տրի : Անդանին վախցընելու եւ փախցը-
նելու համար կացնով դրան կը զարնէին .

բայց արջն իր հոտառութեամբն իմանալով որ ներսը մարդ ու արագոտն եղջերուկայ, ամենեւին վտանգ մը բանի տեղ չէր դնէր: Նաւուդիզն ըսաւ որ իրենց թշնամիէն աղատելու մինակ մէկ միջոց կայ, այս ինքն՝ դիմացէ դիմաց կռուելով՝ սատկեցնել:

Նաւուդիզն ու Իվան նիզակներն ձեռքերնին առին. իսկ Ալեքսի իր ծանր կացինն առած՝ դուռը շուտ մը այնպէս պիտի բանար՝ որ ինք ետեւ գտնուի: Առաջին երկուքն անասնոյն դիմացն ելլելով նիզակը մարմնոյն մէջ պիտի խոթէին, իսկ Ալեքսի կացնով գլուխն աղէկ մը պիտի իջեցնէր: Ասոնք այսպէս որոշելէն ետեւ՝ արջը բոլոր ծանրութեամբը դրան կռթընած առեն՝ Ալեքսի յանկարծ բացաւ, որով կենդանւոյն յենարանը վերցուելով՝ ներս ինկաւ. բայց շուտ մը ոտք ելլելով՝ դէպ ի նաւուդիզին կողմը սկսաւ յառաջանալ: Ինք դիմացն երթալով՝ նիզակը մինչեւ կոթը մարմնոյն մէջ խոթեց. Իվան ալ փորը մսեց. արջն ինկաւ, եւ նոյն վայրկենին՝ Ալեքսիէն ալ գլխուն վրայ սաստիկ հարուած մ'ընդունելով՝ ալ չկրցաւ ելլել: Նաւուդիզն ու Իվան կացիններն առնելով, Ալեքսիին հետ այնպէս սաստիկ կ'իջեցնէին, որ շուտ մը արջին գլխու սկաւառակը ջախջախեցաւ:

Մեծ վտանգէ մ'աղատեցանք, ըսաւ նաւուդիզը, որն որ կրնար գէշ վախճան ունենալ: Բայց Աստուած զմեզ պաշտպա-

նեց. դոհում թիւն տանք իրեն: Մեծ ան-
խաճեմութիւն ու անզգուշութիւն բրած-
էինք, որուն կատարածը կրնար զարհու-
րելի բլալ: Խրամը չէինք մաքրած, խակ ար-
ջերն երթալով անօթութենէ աւելի կը գա-
զանանան: Ամէն բանէն յառաջ ասոր հոգ
տանելու է:

Երկու երիտասարդք վախճալով որ բաց
օդի մէջ երկայն կենալը՝ նաւուղղին փնտ-
մը չտայ, ուղեցին որ անիկա տնակին մէջ
արջերը մաքրելու պատաղած ատեն՝ նոյն
դորձքն իրենք ընեն: Շատ ընդդիմանալէն
ետքը՝ հաւանեցաւ, եւ հինգ արջերը տնակը
բերուեցան: Երկու երիտասարդք սաստիկ
դորձունէութեամբ զբաղելով, բոլոր ձիւնը
ներքին պատին վրայ նետեցին, այնպէս որ
յառաջութէն աւելի մեծ պատուար մ'ե-
ղաւ: Այսպէս գիտուած ձիւնը՝ բրչով
սրածայր ալ կտրելով, վրան ջուր թափե-
ցին, որով սառուցէ պատ մը դարձաւ. ալ
անկէ ետքը արջերուն վեր ելլելն անկարելի
էր: Շատ անգամ ուրիշ արջեր նաեւ բաղ-
մութեամբ ալ կու գային մինչեւ խրամ կը
հասնէին. բայց տնակը հասնիլ չէին կրնար:

Փայտ բերելու կամ որս ընելու երթալը
նաւարեկեալներուն շատ վտանգաւոր էր:
Բարեբախտութեամբ՝ մինչեւ գարուն բա-
ւական պաշար ունէին: Այսպէսով գրե-
թէ միշտ իրենց տնակին կամ գաւթին մէջ
կը կենային:

Գ Լ Ո Ի Խ Ի .

Մէծ հրէի է- իհրորս-իէն :

ԱՅՍՊԻՍ չորս շաբաթ ալ անցուցին : Օգը միշտ սաստիկ պաղ էր , մութ գիշերը՝ որն որ չորս ամէս վեր կը տիրէր , միայն երբեմն լուսնով ու հիւսիսայգով կը լուսաւորէր : Նոյն ատենները չէ թէ միայն դուռը գոց պահելու պարտաւորած էին , այլ նաեւ լուսամուտն ալ . վասն զի այլազգ թէեւ վառարանն ատրաշէկ ալ բռնէին՝ տաքնալն անկարելի էր : Եւ թէպէտ ամենէն խիստ պաղերն անցած էին , անանկով ալ դուռը կամ լուսամուտը բացածնուն պէս՝ այրին պատերուն վրայ բարակ կը սառէր , որով տնակին ու երկու այրերուն մէջ օդը կ'ապականէր եւ բնակչաց առողջութեան վրայ գէշ ազդեցութիւն կրնար բնել : Միայն օրուան մէջ երբեմն երբեմն մաքուր օդ շնչելու համար՝ դուրս ելլելու կը պարտաւորէին . ուր երկայն ատեն ալ կարող էին կենալ , վասն զի օդն այնպէս կծու չէր , եւ մուշտակներնուն մէջ փաթտուելով՝ կրնային պահպանուիլ :

Արագոտն եղջերուաց ճարակը լմննալու վրայ բլլալով՝ երեք բարեկամք գրեթէ ամէն օր ձեան մէջէն շատ դժուարութեամբ մամուռ ժողվելու կ'երթային . ձիւնը թանձր սառուցի կեղեւով մը ծածկուած բլլալով , կացնով պէտք էր կոտրել : Բաց օդի մէջ մարմնոյ շարժումն իրենց շատ օգուտ

կ'ընէր. իսկ երբոր ձեան առատութենէն կամ սաստիկ պաղէն քանի մ'օր ներսը կենալու ստիպուէին, բոլոր մարմիններնուն վրայ ծանրութիւն կը զգային ու վրանին սեւամազձութիւն մը կը տիրէր:

Թէեւ հիմակուան վիճակնին՝ կղզւոյն մէջ ընակելու սկսած ժամանակուան համեմատութեամբ շատ տանելի էր, բայց ձմերուան ու գիշերուան երկայն տեւելն իրենց մեծ ձանձրութիւն կը պատճառէր: Անոր համար անձկութեամբ կը սպասէին գարնան գալուն, որն որ զիրենք ազատելու համար նաւ մը կրնար բերել: Մարդս այսպէս է: Մեծ հոգէ մը ազատելուն եւ աւելի աղէկ վիճակի մը մէջ դանուելուն պէս՝ վայելած բարիքն անարգելով, կը սկսի նոր բաներու բաղձալ, որն որ իրեն հանգիստ չիտար:

Երեք ճամբորդք աս զգածմանց մէջ եղած ատեն, գիշեր մը նաւուղիղը զարհուրելի ձայներէ արթննալով՝ կարծեց որ լսածն արջերու կամ գայլերու ձայն է, որոնք իրենց կը մօտենան՝ Անմիջապէս ընկերներուն ձայն տուաւ՝ որ հասարակաց պաշտպանութեան համար պատրաստուին: Ի վան դուռը բանալով՝ կ'ուզէր դիտել թէ ինչպիսի թշնամւոյ հետ պիտի կռուին. բայց մէկէն անանկ զարհուրելի հով մը փչեց, որ գրեթէ զինքը գետինը կը պառկեցընէր, որով իմացուեցաւ թէ ան մռնչիւնը՝ նոր ելած մեծ մրրկի մը ձայնն է:

Երկինքը սեւ ամպերով բոլորովին ծած-
 կուած էր, խոշոր հատերով անձրեւա-
 խառն ձիւն կը տեղար եւ լուսամուտքնե-
 րէն՝ խիւղը կը թափանցէր: Հոփն այնպէս
 ահագին էր, որ կարծես թէ երկիրն հիմանց
 կը շարժի եւ ժայռերը կը կործանին: Իվան
 ու Ալեքսի շատ անհանգիստ կ'ըլլային, ո-
 րովհետեւ ասոր նման բան տեսած չէին:
 Ծովու վրայի սառույցներուն ձայնն ու ա-
 լեաց մռնչիւնը՝ իրենց վախն աւելի կը մեծ-
 ցընէր: Իսկ նաւուղիղը՝ որն որ հիւսի-
 սային բեւեռին աս երեւոյթը կը ճանչնար,
 ոչ վախ եւ ոչ զարմացում՝ ցուցուց. մա-
 նաւանդ թէ անոր հակառակ աղէկ յոյս
 մ'ունեցաւ. գիտէր որ ձմերուան վերջը
 ասանկ արտաքոյ կարգի մրրիկներ կ'ըլլան:
 Եւ երբոր երկու երիտասարդք անձկու-
 թեամբ մը երեսը նայելով՝ կ'ուզէին իմա-
 նալ թէ արդեօք պէտք են վախնալ՝ թէ
 յուսալ, բարեպաշտ մարդը պատասխան
 տուաւ. Աստուած ամենակարող է, բնու-
 թեան զօրութիւնն ալ՝ իր հարուածնե-
 րուն մէջ ահաւոր: Հոփին մռնչիւնը՝ ցո-
 բեկուան ու ամարուան դայը կ'աւետէ,
 սառույցները կոտրելու համար ալիքները կը
 յուզէ, եւ զանոնք ջախջախելու համար՝
 սառույց սառուցի դէմ կը հանէ: Ուրախ
 ըլլանք, որովհետեւ աս ձեր վախը գրգռող
 երեւոյթները՝ ամարուան մօտենալը կ'ա-
 ւետեն, որով մեր բաղձանաց կատարման
 կը մօտենանք: Ծովը սառուցներէ շուտով

կազաախ, նաւերը կխտորսութեան կու գան եւ զմեզ կ'ազատեն: ՅԱտուած վստահ ըլլանք եւ ազաւենք որ մեր վրայ գլծայ եւ զմեզ ազատելու մէկը խրկէ:

Երկու երիտասարդք աշուրնին ու ձեռուրնին երկինք վերցնելով, ամէնքն ալ քանի մը վայրկեան բարեպաշտ խորհուրդներու մէջ մտան, եւ ետքէն մօտաւոր ազատութեան յոյսը սրտերնուն մէջ խաղաղութիւն ձգեց:

Վեց օր տեւեց մըրիկը. եւ բոլոր նոյն ժամանակը խիւղէն դուրս ելլելն անկարելի եղաւ: Նոյն ատեն Մարտին առաջին կէտն էր: Նշտըր երկինքը պարզեցաւ, լուսինն ալ ժայռերուն ետեւէն մահկի ձեւով երեւցաւ. առաջին քառորդը կը մտնէր: Ի վա՛ն ու Ալեքսի հանդարտութեան առջի օրերը փայտ բերելու համար պարանոցը դացին: Ծովեզրը տխուր ու զարհուրելի տեսարան մը կը բանար անոնց առջեւը. ցամաք նետուած ու ջախջախած սառույցները հովէն վրայէ վրայ դիզուելով՝ անհեղեղ ձեւեր ստացած էին, եւ զանոնք լուսաւորող լուսնոյ աղօտ լոյսն ալ անոնց այլանդակ կերպարանքը արտաքոյ կարգի բան կ'երեւցնէր:

Երկու երիտասարդք եղերքին մօտենալով՝ սրածայր սառույցներու մէջ սեւ զանգուած մը տեսան եւ քակուած նաւի մը կող կարծեցին: Աս տեսիլքէն՝ Հիւր-յի մէջ եղած իրենց ընկերները մտքերնին ինկաւ,

եւ սկսան վախնալ որ չըլլայ թէ նաւա-
կոծութեան բեկորքը՝ անգղիացի նաւա-
պետին եւ իր նաւաստեաց դժբախտ վախ-
ճանին գոյժն իրենց տալու համար հոն նե-
տուած ըլլան : Ուստի որոշեցին որ հեռու-
էն անորոշ կերպով տեսածնին՝ երթան
մօտէն ազէկ մը դիտեն : Մինչեւ հոն հաս-
նելու ճամբան դժուար ու վտանգաւոր էր .
սաստիկ մրրկէն նոր մղուած սառոյցները՝
շատ անհաւասար ու վեր վար էին , տեղ
տեղ ալ այնպիսի միջոցներ թողուցած
էին՝ ուր ծովը սառած չէր : Բայց երիտա-
ւարդները շատ արագէքներու յաղթելու եւ
վտանգներէ չվախնալու վարժած էին . ան-
կից զատ՝ յանդուգն խմբին վառվռուն
երեւակայութիւնը գրգռուած ատեն՝ ա-
մենեւին վտանգէ մը չէր վախնար . իսկ
Ալեքսի քիչ մը դիտելէն ետքը՝ ընկերին
ետեւէն գնաց , միտքը դնելով որ նոյն
վտանգաւոր արշաւանաց մէջ զինքը մինակ
չթողու :

Իրենց հետաքրքրութիւնը մեծապէս գրը-
դուղ առարկային մօտենալով , խիստ ու
անհաճոյ եւ իրենց անծանօթ հոտ մ'ա-
ռին , որմէ կարծես թէ կը խղդուէին : Սա-
կայն եւ այնպէս սուր սառոյցներու վրայ
կոխելով եւ սառոյցներու տակէն ծառերը
հանելու համար հետերնին բերած բրիչնե-
րուն ու թիակներուն վրայ կռթրնելով
ճամբանին յառաջ կը տանէին : Ինչպէս
զարմացան մնացին , երբ որ տեսան թէ ի-

րենց նաւ կարծածը՝ սառույցներու վրայ նետուած ահագին կէտ մըն էր։

Աս վիթխարի գազանը՝ որ վաթսուէն ստքի չափ երկայնութիւն ունէր, քանի մը որ յառաջ սատկած կ'երեւար ու անտանելի դարչահոտութիւն մը կը բուրէր։ Երկու երիտասարդք վտանգաւոր ճամբանին յառաջ տանելով՝ մինչեւ ահագին անասնոյն քովն եկան, եւ զարմացմամբ կը գննէին անոր յաղթանդամ կազմածքն ու գլխոյն մեծութիւնը՝ որն որ մարմնոյն երեքին մէկին չափ կար։ Օձաձկան նման սեւ ու ողորկ մորթը շօշափեցին. եւ տեսան որ փափուկ էր, վրան եղած եղն ալ այնպէս կակուղ էր՝ որ ձեռքը մէջը կրնար մտնել. նաեւ կետին մորթին վրայ կպած շատ խեցիներ ալ տեսան, որոնք կ'երեւար թէ անոր եղովը կ'ապրէին։ Աերջապէս ետ դառնալ ուղելով, եկած ատեննին կրած գոռաւորութիւններով ու զգուշութիւններով հեռացան։ Ըրած գիւտերնին նաւուղիին իմացընելու համար կ'աճապարէին։

Ինք Ալեքսիին ու Իվանին պատմածը լսելով՝ զարմանք չքուցուց. վասն զի գիտէր որ շատ անգամ կէտերը մրրկէն ցամաք կը նետուին, որոնք կամ յառաջագոյն սատկած ըլլալով՝ մակընթացութեամբ ծովուն եղերքը կու գան, կամ սառուցի հարուածներն ու ալեաց բռնութիւնը զիրենք անզգայ ընելով՝ ողջ ողջ ցամաք կը նետէ, ուր շուտով կը սպակին։ Քամիադբայի

բնակիչներն աս բանս իրենւ անակնկալ շահ մը կը դիտեն, որով երկայն ժամանակի համար առատ ու անաշխատ կերակուր կ'ունենան: Թէպէտ նոյն ժողովուրդն անոր կարծի մսէն ու նաեւ եղօտ ճարպէն աղէկ կերակուր կը շինեն, բայց ծովու աս իրենց խրկած բնծան շատ անգամ ահաւոր կ'ըլլայ: Ան կողման շատ բնակիչները կէտը թիւնաւորած նետով կը բռնեն: Արդ եթէ կերածնին՝ նոյն կերպով սպաննուած ըլլայ, անկէ շինած կերակրէն սոսկալի դէպքեր կրնան յառաջ դալ: Շատ անգամ բոլոր դերդաստաններ աս փնտաւար կերակուրն ուտելով՝ կը հիւանդնան կը մեռնին:

Նաւուղիղը՝ որն որ կիտորսութեան գացող նաւերու մէջ շատ հեղ ճամբորդութիւն բրած ըլլալով՝ աս նիւթին մէջ աղէկ տեղեակ էր, ասոր վրայ եղած խօսակցութեանէն յորդորուելով, իր երիտասարդ ընկերացը կետին կատարեալ նկարագրութիւնն բրաւ:

Կէտը, ըսաւ իրենց, ծովու ամենամեծ ձկերէն մէկն է, եւ ջուր սրահող անասնոց կարգը կը դրուի: Զինքը զանազանող որպիսութիւնն ան է՝ որ աղբայ չունի: Գլուխը, ինչպէս որ տեսաք, շատ խոշոր է. բերանն այնչափ մեծ է՝ որ տասը տասուերկու հոգի կրնան մէջը դիւրութեամբ ոտքի վրայ կենալ: Աս ընդարձակ ընդունարանը ծնօտի ահագին ոսկրներով բռնրւած է. վերին ծնօտին ոսկրները կը բռնեն

իր մօրութիւնը, որոնք իրեն ազրայի տեղ կը
ծառայեն : անոնց գոյնը գորշ, սեւ ու
դեղին է : զանազան գոյներու ճառագայթ-
ներով : Ան կէտեր՝ որոնց մօրութիւնը յատակ
կապոյտ է : ասոնք ձագ կը համարուին :
Աս մօրութիւնը բոլորած հաստատուն նիւթը
երկայն ու կարծր մաղեր ունի, կամ նոյն
խիւս մօրութիւն ալ թելերէ բաղկացած է : Ե-
րոնք երթալով կը բարակնան : Աւերին ծնօ-
տին ամէն մէկ կողմը նոյն ոսկրներէն երկու
հարիւր յիսուն հատ ունի : ասոնց ամենէն
զօրաւորները՝ մէջտեղերը կը գտնուին եւ
տասը տասնուհինգ ոսկրաշաղկերկայնութիւն
ունին : Աւրի ծնօտը նոյն ոսկրներէն չունի,
այլ մեծ ու ճերմակ գունով ոսկրներով
է : ասոր վրայ կը կենայ լեզուն՝ որն որ թոյլ
ու ունիւնման եւ ճերմակ գունով ճարպի
զանգուած մըն է եւ բոլորակը սեւ սեւ
բծեր ունի :

Աէտը գլխուն վրայ, աչքերէն ու լողալու
թեւերէն վեր, երկու ծակով մեծ ուռեցք
մ'ունի, ուսկից անասունը սաստիկ զօրու-
թեամբ ջուր դուրս կը սրսկէ : Աս գործողու-
թեան ձայնը՝ որն որ շատ հեռուէն ալ կը
լսուի, այրի մը մէջ մտնելով հնչող հովի
ձայնին կը նմանի : Աէտը վերաւորուած
տանը՝ ջուրն ամենէն բարձր կը սրսկէ եւ
նոյն ժամանակուան հանած ձայնը՝ ծովուն
յուզեալ ալիքներուն ձայնին կը նմանի :
Աս ծակերէն շատ վար, դրեթէ բերնի
ճեղքուածքին ուղղութեամբ կ'իյնայ մոր-

Թով մը պատած աչուքները, որոնք եղան
 մը աչքէն շատ աւելի մեծ չեն: Ըստ ա-
 մենայնի աչուքներուն ետեւը՝ ուստի եւ բեր-
 նին անկեան մօտ են՝ կենդանւոյն մեծու-
 թեան համեմատ՝ թեւերը, որոնք թանձր
 մորթով մը ծածկուած են ու ճերմկէկ
 շերտերով սեւ գոյն ունին: Երբ որ մարդ-
 նոյն թեւերը կը կտրէ, մորթին տակ՝ երկայն
 մատուքներով ու մարդու բացուած ձեռքի
 նման ոսկրներ կը տեսնուին: Աս ոսկրնե-
 րուն միաւորելու տեղերը՝ ձիգ ջղեր կան,
 որոնք գետինը զարնուած ատեն՝ վեր կը
 ցատքեն: Այտը երկու թեւերը թիակի
 պէս գործածելով՝ երկու թիով նաւակի
 մը պէս կը լողայ: Գլուխը բոլորովին միացած
 է մարմնոյն հետ, որն որ նաւու կողի նման
 կորուսիւն մ'ունի: Անդանին ինք զին-
 քը կը կառավարէ իր հորիզոնական պոչո-
 վը՝ որն որ երկու հաւասար ճիւղերու բաժ-
 նուած է:

Սաստիկ շուտ կրնայ լողալ, եւ ջրոյն
 մէջ բրած շարժումը, ջրոյն վրայ զարկած
 հորիզոնական պոչին պատճառաւ՝ կոնա-
 դաւան է: Այն մը փախած ատեն, փոփո-
 խակի գլուխն, ուսն ու պոչը կ'երեւայ, ետ-
 քէն բոլոր մարմինը ջրոյն տակ կը թաղուի
 ու հեռու տեղ նսրէն երեւան կ'ելլէ:

Աս անասնոց գոյնն արեւու ատեն՝ շատ
 գեղեցիկ կ'երեւայ եւ մորթերնուն վրայ
 եղած ալեձեւ բծերն արծաթագոյն կը տես-
 նուին: Բայց իրենց գոյնը միօրինակ չէ. կան՝

որ ճերմակ ու սեւ մարմնը կը ձեւացընեն, կան՝ որ դեղին ու սեւ, կան ալ՝ որ բոլորովին սեւ են, որոնց սեւը՝ տեղ տեղ պայծառ ու փայլուն կ'երեւայ, տեղ տեղ ալ՝ տագոյն:

Աս ծովային հրէշը՝ թէպէտ շատ զօրաւոր է, բայց ահագին թշնամիներ ունի. ամենէն աւելի վախցած թշնամին՝ սղոցածուկն է: Առանց կռիւ մը բանալու՝ դիմացէ դիմաց չեն գար. հասարակօրէն իսկըզբան յարձակողը՝ սղոցածուկը կ'ըլլայ: Երբեմն կետի մը դէմ անոնցմէ երկուքը մէկտեղ կը միանան: Որովհետեւ կէտը պոչէն զատ յարձակողական ու պաշտպանողական զէնք չունի, գլուխը ջրոյն տակ խոթելով՝ երբ որ կրնայ թշնամիոյն զարնել, մէկ հաւուածով մը կը սատկեցընէ. բայց թշնամին սաստիկ յաջողակ ըլլալով կը փախչի եւ վրան ելլելով՝ իր զէնքն անոր ուսը կը մտնէ: Շատ անգամ մինչեւ ճարպին տակը չկրնալով վիրաւորել՝ վերքը թեթեւ կ'ըլլայ: Ամէն անգամ որ սղոցածուկը կէտը վիրաւորելու համար վրան կը յարձակի, կէտը ջրոյն տակ կը սուզանի: Բայց թշնամին ետեւէն իյնալով՝ դուրս ելլելու կը ստիպէ. ան ատեն կռիւը կը սկսի եւ մինչեւ որ կէտն աչքին առջեւէն չիկորսուիր, կռիւը չիդադրիր: Կէտը միշտ ետ ետ քաշուելով՝ կը կռուի, եւ ջրոյն վրայ թշնամիէն աւելի աղէկ կը լողայ: Աս ձկէն ոպաննուած կէտերն այնպէս գարշելի կը հոտին՝ որ հոտը

շատ հեռու ալ կ'երթայ: Ա'բսուի որ սղո-
ցածուկն եւ ուրիշ նոյն տեսակ ձկերը կետի
լեզուն արտաքոյ կարգի կը սիրեն, եւ մինչեւ
անասնոյն կենդանի եղած ատենն ալ նոյնն
ուտելու ետեւէ կ'ըլլան: Ասոր համար ա-
նոնցմէ մէկը կը ջանայ նախ գլուխը կիտին
անդէն բերանը խօթել. եւ երբոր երկու
ծնօտներուն մէջ կը մնայ, սեպի նման բաց
կը բռնէ, որով մէկայնէրը նոյն ծակը մեծ-
ցընելով՝ ներս կը մտնեն եւ լեզուն կ'ուտեն:
Քիչ մը ետքը խեղճ անասունը սաստիկ
ցաւերով կը սատկի:

Աս մանրամասն ստորագրութիւնն ընելէն
ետքը՝ նաւուղիդն ըսաւ. Ապրը ամէնքս
մէկտեղ երթանք նայինք որ ապականելէն
կամ արջերուն, գայլերուն ու ծովու հոր-
թերուն ճարակ ըլլալէն յառաջ՝ կրնանք
մի աղէկ կտոր մը հանել. նաեւ ձեզի աս
անասունն որսալու վրայ ալ մանրամասն
ծանօթութիւն մը կրնամ տալ:

Երկրորդ օրը՝ նաւուղիին հարկաւոր սե-
պած ամէն գործիքները հետերնին առնե-
լով՝ երեքը մէկտեղ խրած հրեշին քովը դա-
ցին: Իրենց ձեռքն ունեցած տկար գործիք-
ներով ան ահագին անասունը մանր մանր
չկրնալով կտրտել, քանի մը տեղէն թանձր
մորթը ճեղքեցին. մորթին ու մսին մէջ-
տեղը գտնուած ճարպին մէջ սուր գործիք-
ներ խօթեցին ու առատ եղ հանելով՝ պզտիկ
տակառներու, մասնաւոր ասոր համար կա-
րուած մորթերու մէջ լեցուցին. կացնով

նաեւ մեծ կտոր մ'ալ փրցուցին, հալեցը-
նելով իրենց կանթեղին եղ պատրաստելու
համար: Եւ որովհետեւ ուտելու առատ
պաշար ունէին, անոր համար նոյն կենդա-
նւոյն անախորժ մսէն շուղեցին առնել. առ-
կից զատ՝ առած եղերնին այնչափ շատ էր,
որ անկից աւելի բան հետերնին չէին կրնար
տանիլ: Մնացածը վայրենի կենդանեաց եւ
արդէն օդին մէջ խոյացող յափշտակիչ
թռչնոց թողուցին:

Երբ որ տուն դարձան, նաւուղիդը կիտ-
որսութեան վրայ աս երկայն տեղեկութիւնը
տուաւ: Պապերը կամ Պիսքայիայի նա-
ւավարները՝ ծովու թագուհւոյն (կիտին)
գէմ՝ առաջին պատերազմ՝ բացողները կը
սեպուին. գէթ աս վտանգաւոր որսին մէջ
ունեցած յաջողակութեամբ ու համար-
ձակութեամբ այնպիսի համարում մը ստա-
ցած են, որ նոյն շահաւոր վաճառականու-
թիւնը փորձել ուզողները՝ նաւապետը, ղե-
կավարն եւ ուրիշ գլխաւոր գործողներն
անոնցմէ կ'առնեն: Հոլանտացիք ու Անգ-
ղիացիք աս որսորդութենէն մեծ շահ ընե-
լու սկսան. ետքէն Ամերիկացիք նոյն գործքն
ընդարձակելով՝ առջիններուն գոնէ հաւա-
սարեցան: Գաղղիացիք ամենէն վերջը աս
գործքիս ձեռք զարկին. բայց անանկով ալ
սկսած ատենները՝ ութը տարւան մէջ՝ Գաղ-
ղիա 114 նաւ մտաւ, 31,000 տակառ եղով:

Աս երկայն ու վտանգաւոր ճամբորդու-
թեան համար հաստատուն շէնքով ու

կազմածքով նաւեր, բազմաթիւ ու քաջ
 նաւաստիք, վերջապէս աս գործքիս հար-
 կաւոր շատ կահ հարասիք պէտք են: Ահա
 մը տեսնելուն կամ անոր ջուր ցայտեցընելը
 լսելուն պէս, բոլոր որսորդները վեցական
 կամ եօթնական հոգի պղտիկ նաւակներնու-
 մէջ կը նետուին: Թիավարելով՝ ձկան մօ-
 տեցած ատեննին, նաւակին առջեւի կողմը
 կեցող ձկնորսը երեքժանին կ'արձակէ: Հա-
 սարակօրէն կը ջանան որ երեքժանին ա-
 կանջներուն քով կամ թեւերուն եւ կամ
 կռնրկին մէջտեղը զարնեն: Երեքժանւոյն
 ճոթը՝ նետի նման ու երկսայրի է. իսկ
 ետեւի կողմը թանձր է, որպէս զի միսը
 կտրելով՝ դուրս չելլէ: Նոյն գործւոյն կոթը
 փայտէ է:

Ահաք վիրաւորած բլլայն իմանալուն պէս՝
 սաստիկ շուտութեամբ երեքժանւոյն կա-
 պուած չուանը քաշելով՝ այնպէս ջրոյն տա-
 կը կը սուզանի, որ նաւակին առաջքը ծռե-
 լով՝ գրեթէ ջրոյն կը հաւասարի. եւ եթէ
 չուանը բանալով ետեւէն թող տալու
 սաստիկ մտադրութիւն չըլլայ նէ, նաւակն
 ալ մէկտեղ ծովուն յատակը կը տանի:
 Ամէն մէկ նաւակ չուանի կոյտ մ'ունի՝
 չորս կամ հինգ մաս բաժնուած, որոնց ա-
 մէն մէկը 80—100 գրկաչափ երկայնու-
 թեամբ կ'ըլլայ: Ահաք ջրոյն տակն ինջնա-
 լու ատեն՝ որսորդները, մեծ զգուշութիւն
 կ'ընեն որ իրենց երկայն չուանը չխառնակի
 կամ մէկ կողմը շատ չերթայ, ապա թէ ոչ

Նաւակին անշուշտ կը սուղանի: Չուանն ըստ ամենայնի նաւակին մէջտեղէն պիտի արձակուի. եւ երեքժամին նետողը՝ նաւակին քսուած տեղը միշտ սպնգով կը թրջէ, որպէս զի չըլլայ թէ չուանին շարունակ քսուելէն եւ սառտիկ երազութենէն բռնկի: Ուրիշներն ալ նոյն բանին կը հսկեն. իսկ հմուտ նաւակավար մը՝ նաւակին ետեւի կողմը նստելով, միտ կը դնէ թէ չուանը որ կողմանէ կը ձգուի եւ անոր համեմատ՝ նաւակը դեկով կ'ուղղէ: Առանց չափազանցութեան կրնայ ըսուիլ որ այսպէս վիրաւորած կէտէ մը քաշուած նաւը՝ հովէ աւելի շուտութեամբ կ'երթայ:

Այսպէս անասնոյն ետեւէն կ'իյնան մինչեւ որ յոգնի կամ՝ սատկի եւ կամ գէթ ալ կարող չըլլայ աւելի հեռու երթալ: Երբեմն 2000 գրկաչափ չուան կ'առնէ մէկ տեղ կը քաշէ: Թէ որ անասունը սառոյցներու մէջ մանէ, անոնց մէջէն բացած ճամբէն կ'երթան. իսկ եթէ սառուցէ շարժուն կողիներուն տակ քաշուելու ըլլայ, շատ անգամ հարկ կ'ըլլայ սրսը թողուլ, երեքժամին զօրաւոր քաշելով հանել եւ կամ չուանը կտրել:

Ահա մը երեքժամուով զարնուած ատեն՝ ուրիշ նաւակները հարուածը տուող նաւին կը մօտենան: Երբոր չուանը փորձելով կը տեսնեն որ թոյլ է, կամ նաւակին առջեւի կողմը շատ չիծռիր կոր, կը սկսին վեր քաշել: Չուանին վեր քաշուած ատենը

ձկնորսներէն մէկը կլոր կ'ամփոփէ, որպէս
 զի եթէ կէտը նորէն փախչելու սկսի՝
 նոյն գիւրութեամբ արձակեն։ Իսկ ջրոյն
 երեսէն փախչողին չուանը շատ չեն թողուր,
 որպէս զի չըլլայ թէ կէտը շարժելով՝ չուա-
 նը ժայռի մը վրայ փաթտուի եւ երեքժանին
 ելլէ։ Սատկած կէտերը երբ որ անմիջապէս
 ջրոյն տակ կ'երթան, նշան է որ գէր չեն,
 եւ որչափ աւելի նիհար են, այնչափ աւելի
 շուտով ծովուն յատակը կ'երթան. բայց
 քանի մ'օր ետքը նորէն ջրոյն վրայ կ'ելլեն։
 Բայց չեն սպասեր որ ջրոյն տակը գացողն
 ինք իրմէ վրան ելլէ, այլ բոլոր որսորդներն
 իրենց զօրութիւնը միացնելով՝ դէպ ի նաւը
 կը քաշեն, որն որ կրցածին չափ կը մօտենայ
 եւ նաւակներուն ետեւէն կ'երթայ։ Քանի
 մ'օրէ վեր սատկած կէտը սաստիկ աղտոտ
 կ'ըլլայ ու անտանելի դարձահոտութիւն կը
 բուրէ։ Միսն ալ երկայն ու ճերմակ որդե-
 րով կը լեցուի։ Ո՛րչափ որ ջրոյն տակ աւե-
 լի կը մնայ, այնչափ աւելի ալ ետքէն
 ջրէն դուրս կը բարձրանայ։ Ոմանց մար-
 մնոյն մինչեւ կէսը ջրէն դուրս կ'երեւայ,
 բայց ան ատեն արտաքոյ կարգի ձայնիւ
 կը ճաթին։ Մօերնին կը խմորի, եւ փորեր-
 նին խոշոր ծակեր բացուելով՝ փորտեաց
 կէսը դուրս կը թափի։ Այտէն ելած շողին
 աչքը զարնելով՝ կրին պատճառած ցաւին
 նման ցաւ կը պատճառէ։

Երեքժանեաւ վիրաւորելէն ետքը ջրոյն
 վրայ կենդանի վեր ելլողներէն՝ ոմանք ա-

պշած կ'երեւան, ոմանք ալ դադանացած ու
կատղած: Աս վիճակին մէջ դանուած ա-
տեն կետին մօտենալու համար մեծ զգու-
շութիւն պէտք է. որովհետեւ եթէ օդը
քիչ մը յստակ ըլլայ, կենդանին թիակնե-
րու շարժումը կ'իմանայ: Ասանկ որ ըլլայ՝
վրան նորէն մէկ եւ երբեմն նաեւ երկու
երեքժանի կը նետեն, կենդանւոյն ունեցած
զօրութեան համեմատ. հասարակօրէն նո-
րէն ջրոյ մէջ կը սուղանի: Ոմանք իրենց
պոչովն ու թեւերովը շարժելով՝ ջրոյն երեսը
կը լողան: Եթէ աս շարժման մէջ չուանը
պոչին պլլուի, ան ատեն երեքժանին աւե-
լի եւս հաստատուելով՝ ալ չիվախցուիր
որ հանէ:

Վիրաւորած կէտը բոլոր զօրութեամբ
ջուրը վեր կը ցայտեցընէ. թնդանօթի
որոտումը սրչափ հեռուէն որ կը լսուի նէ՝
ասոր ջուր ցայտեցընելն ալ նոյնչափ
հեռուէն կը լսուի. բայց արիւնը բոլորովին
կորսնցընելէն կամ բոլորովին տկարանալէն
ետքը՝ շատ նուազ եւ գրեթէ կաթիլ
կաթիլ ջուր կը ցայտեցընէ: Անկէ ետքը
ձայնը կը նմանի պարապ սրուակ մը լեցը-
նելու համար ջրոյ տակ բռնուած ատեն
հանած ձայնին: Աս փոփոխութիւնը նշան
է որ ալ շուտով պիտի սատկի:

Թէ որ երեքժանին կոտրի կամ դուրս
ելլէ, ուրիշ նաւի մը որսորդներն իրենց
երեքժանին կը նետեն, եւ յաջողցընելու
որ ըլլան, ալ կէտն իրենց կ'ըլլայ:

Երբեմն կէտ մը միեւնոյն ատեն երկու նաւու երեք ժանիներով կը զարնուի: Ան ատեն երկու նաւերն ալ անոր վրայ հաւասար իրաւունք ունենալով՝ կէսուակէս կը բաժնեն: Հարուածը տուող նաւակին հետ գացող ամէն նաւակներն ալ կիտին վեր ելլելուն կը սպասեն, եւ նոյն ատեն ամէնքն ալ պէտք է որ նիզակով սատկեցնելու ջանան: Աս ժամանակն ամենէն վտանգաւորն է, որովհետեւ թէպէտ կէտն երեք ժանին արձակող նաւակը կը քաշէ կը տանի, բայց ան նաւակէն շատ հեռու կը մնայ. անոր հակառակ զինքը նիզակով խոցել ուղող նաւակները՝ գրեթէ անասնոյն վրայ կամ քովերը գտնուելով, անոր շարժման ու տատանելուն համեմատ՝ խիստ հարուածներ ընդունելէն չեն կրնար պրծիլ: Պոչովն ու թեւերովն այնպէս կատաղի կերպով ջրոյն կը զարնէ, որ ջուրը ցատքեցրնելով՝ փոշւոյ պէս կը տարածէ: Պոչին մէկ հարուածն ալ նաւակ մը խորտակելու բաւական է: Բայց մեծ նաւերն աս հարուածէն վախնալու բան մը չունին. իսկ ինք մեծ նաւին տուած հարուածէն շատ բան կը կրէ: Նիզակները՝ գրեթէ երկու գրկաչափ փայտէ ու գրկաչափ մ'ալ սուր երկաթէ շինուած են, եւ այնպէս չափաւոր պիտի մխուի, որ ծռի՝ բայց չկոտրի: Նիզակը մխելէն ետքը վերքը լայնցընելու համար ասդին անդին կը շարժեն: Երբեմն կը հանդիպի որ երեք կամ չորս նաւակներու

բոլոր նիզակները կիտի մը մարմնոյն մէջ մտնած կը մնան :

Հիւսիսային ծովու ձկնորսներն ուրիշ կերպ մ'ալ կը գործածեն : Չկան վրայ առանց չուանի արձակ երեքժանի մը կ'արձակեն, որուն վրայ իրենց անունը նշանակուած կ'ըլլայ . գաղանը ղինքը վիրաւորող երեքժանին հետն առած՝ կը փախչի, եւ արիւնը կորսընցընելով՝ քանի մ'օր ետքը կը սատկի : Ախտորսները դին գտնելու որ ըլլան, ան նաւուն կը դարձընեն՝ որուն անունն որ երեքժանւոյն վրայ գրուած է : Թէ որ շատ նաւերէ հարուած ընդունած ըլլայ նէ, նաւապետները ժողովք մը գումարելով՝ ան նաւին կու տան, որ նաւին հարուածն որ աւելի մահացու եղած կը համարուի :

Անասունը սատկածին պէս՝ պոչը կը կտրեն, որովհետեւ խոտորնակ ըլլալով՝ նաւակին ընթացքը կը կամացցընէր . նոյնէն ու թեւերէն՝ զօրաւոր սոսինձ կը շինուի : Ետքէն կէտը նաւակի մը ետեւը կապելով, նոյն նաւակն ալ ուրիշ չորս կամ հինգ նաւակի կցելով՝ մեծ նաւը կը դառնան : Հոն հասածնուն պէս՝ կետին գլուխը նաւին խելաց կողմը, իսկ պոչի կողմը՝ դէպ ի նաւին առաջակողմը կը կապուի : Առջի հոգը կ'ըլլայ ծնօտին վրայ, անոր աղբայի տեղ բռնող ոսկրները ձեռք բերելու համար : Նոյնն աւուորդի մը օգնութեամբ նաւին վրայ կը հանեն : Աս ոսկրները անասնոյն մնացած մարմնոյն չափ կ'արժէ : Ետքէն լեզուն կը

կտրեն, ու մարմնոյն վրայէն բոլոր ճարպը կը
հանեն: Ճարպին ամէն մէկ կտորը մարմնոյն
բոլոր երկայնութեամբը երկայն երկայն կը
կտրուի. ետքը ոտնաչափի մը մեծութեամբ՝
քառակուսի քառակուսի, վերջապէս աւելի
մանր կտրտելով՝ տակառներու մէջ կը
լեցընեն: Աս գործքին համար 4—6 ոտք
երկայնութեամբ մեծ դանակներ կը գործ-
ածեն: Այետը կտրտելու համար անասնոյն
վրայէն քալողները՝ անոր ողորկ ու ճար-
պային մարմնոյն վրայ չոահելու համար՝
տակը սուր գամերով կօշիկներ կը հագնին:
Ոմանց ճարպը ճերմակ կ'ըլլայ, ոմանց՝ դե-
ղին, ոմանց ալ՝ կարմիր: Ճերմակին մէջը
բարակ ջղեր ըլլալուն համար՝ գեղնին պէս
առատ եղ չիտար, իսկ դեղինն ամենէն ա-
ղէկն է: Ճարպը բոլորովին առնուելէն ետ-
քը՝ կիտին կմախքն իր ծանրութեամբը
ջրոյն տակ երթալով, բոլոր որսորդներուն
ցնծութեան աղաղակաւն աներեւոյթ կ'ըլ-
լայ: Բայց աս կմախքը քանի մ'օր ծովուն
տակ կենալէն ետքը, ուռելով՝ ջրոյն երեսը
լողալու կը սկսի, որով ձկանց, թռչնոց
ու արջերու ճարակ կ'ըլլայ:

Աս գործողութիւնը լմնցընելէն ետեւ՝
նաւը ճամբայ կ'ելլէ, եւ նաւահանգիստ մը
մտնելով կամ հաստատուն սառուցի մը
քով կենալով, ճարպը հալեցընելու կը
սկսին: Աս գործքն որսորդներէն ոմանք
նաւուն մէջ կ'ընեն. բայց կրակ ելլելու վա-
խը՝ առհասարակ ցամաք երկիրը նաւէն նա-

խամեծար ընել կու տայ: Շատ անգամ
կիտորսներն աս դործքիս համար Շքիցպեր-
կի կողմերը կը կենան: Թէպէտ կրնայ ճար-
պը տակառներու մէջ թող տրուիլ որ
ինք իրեն խմորելով՝ եղ դառնայ. բայց հա-
սարակօրէն փայտէ մեծ ամանի մը մէջ կը
դնեն, անկէ ալ լայն ու տափարակ կաթ-
սայի մը մէջ: Արակով աղէկ մը եփելէն
ետքը՝ պղտիկ ամաններով կ'առնեն՝ մեծ
մաղի մը մէջ կը լեցընեն, որմէ միայն հե-
ղուկը կ'անցնի. իսկ մնացածը կը նետուի:
Մաղին տակը՝ կէս մը ջրով լեցուն՝ փայտէ
մեծ աման մը կը դրուի, որուն մէջ եղը
կը պաղի, կը զտուի եւ աւելորդ աղտոտ
մասերը ջրոյն տակ կը նստին, իսկ զուտ
եղը ջրին երեսը կը մնայ: Նոյն եղն աւելի
եւս զտելու համար մեծ ամանէն դար-
ձեալ խողովակով մը՝ նոյն մեծութեամբ
ուրիշ ամանի մը մէջ կը վաղցընեն, ան-
կէ ալ երրորդի մը մէջ, որոնք նոյնպէս
մինչեւ կէսը ջրով լեցուն կ'ըլլան: Աւերջա-
պէս անկէ ալ չորրորդի մը կ'անցնի, ուս-
կից առնելով՝ պահելու տակառներուն մէջ
կը լեցընեն: Հալեցընելու ատեն ճարպէն
կորսուածը հարիւրին քսան է:

Աս կերպով կը վարուին Նւրոպացի որ-
սորդները. իսկ կիտին դտնուած կողմերուն
ըուն բնակիչքը՝ նոյն անատունն որսալու
ուրիշ եղանակներ ունին: Արօշնլանտցիք
կիտորսութեան գացած ատեննին՝ իրենց
ամենէն գեղեցիկ զգեստը կը հագնին. ու-

որովհետեւ իրենց ձեռնածուները կ'ըսեն որ
 եթէ մէկն աղտոտ կամ մեռելի դպած
 զգեստներով նոյն որսին երթայ նէ, կէտը
 կը փախչի, եւ սատկելու ալ ըլլայ նէ՝
 ջրոյն երեսը չ'ելլեր: Կանայք ալ աս որ-
 սոյն մէջ կը մտնեն, ասոնց գործքն է ծո-
 վային պատմութեանը պատրաստ բռնել, եւ
 կաշուով ու մորթով պատած նաւերը նո-
 րոգել: Արք ու կանայք առանց վախի մը նա-
 ւերով դադանին դիմացը կ'ելլեն, վրայէն
 մեծ ծովահորթի կաշիէ տիկեր կախուած
 երեքժանին անասնոյն վրայ կ'արձակեն,
 որով կէտը չիկրնար ջրոյն յատակն իջնալ:
 Ինք փուշ տեղ աշխատելով՝ յոգնելու ժա-
 մանակ, նիզակի հարուածներով բանը կը
 լմնցընեն: Ան ատեն արք ծով կը նետուին,
 ծովաշան մորթէն շինուած ծովու զգես-
 տով, որուն կօշիկը, բուն մարմինը պատող
 մասն ու գլխանոցն իրարու հետ աղէկ կա-
 րուած միացած են: Այսպէս մինչեւ գլուխ-
 նին նոյն զգեստով ծածկուելով, ծովաշան
 մը կերպարանք կ'ունենան, եւ դադանին
 բոլորտիքը կ'երթան կու դան՝ առանց
 ընկղմելէն վախ մ'ունենալու, որովհետեւ
 հագածնին՝ լողալու զգեստ ըլլալով, նոյնով
 կրնան ծովուն երեսը ոտքի վրայ ալ կենալ
 ու քայլել: Թէպէտ դանակնին անպիտան
 է, բայց սակայն մօրուքի ոսկրները յա-
 ջողութեամբ կը կտրեն կ'առնեն: Ետքէն
 արք, կանայք, տղայք աւարէն մաս մ'ու-
 նենալու համար, կը սկսին խառնիխուռն,

եղը կտրտել . վասն զի ամէն մարդ նաեւ
հանդիսատեսք որսին իրաւունք ունին : Աս
խառնակութեան մէջ՝ իրար չփիրաւորելու
մեծապէս փոյթ կը տանին . բայց այնպէ-
սով ալ՝ որսէն ոչ որ առանց վէրքի ետ կը
դառնայ :

Գ Լ Ո Ւ Խ Ի Ա .

ԱՐԼԱՆՅ՝ Է՝ ԴԱՂԻՆ ԴԵՂՄԱՆԱԼԸ :

ՎԻՉ մը ետքը ձորը բոլորովին զատ
կերպարանք մ'առաւ : Ժայռերու ծագերը
ծիւն չէր մնացած , բայց լուսնոյ լուսովը փայ-
լուն ու սառուցով պատած կ'երեւային :
Հատ բլուրներուն ձիւնն անձրեւէն հալե-
լով՝ իրենք երեւան կ'ելլէին : Ա՛լ հիմակ
արագոտն եղջերուաց համար մամուռ ժող-
վելը դիւրին էր : Ի վան ու Ալեքսի նորէն
փայտ ժողվելու համար պարանոց դացին :
Այնչափ ատեն բանտարկուածի պէս տնա-
կին մէջ կենալու ստիպուելէն ետեւ՝ որ-
չափ հաճոյական էր իրենց դուրս ելլելնին ,
որչափ աղուոր կ'երեւար հիմայ չորս կողմը ,
ուր ձիւնը խիստ նուազած էր : Պարանոցին
տեսքն ալ փոխուած էր : Ան սարսափելի
բարձրութեամբ սառուցէ լեռները՝ որոնց
հիմը ծովուն յատակը կ'երեւար , հիմայ
ծովուն մէջ ասդին արդին լողալով՝ իրենց
զօրաւոր հարուածներովը ծովին երեսի սա-
ռոյցները կը խորտակէին : Տեղ տեղ վրայէ
վրայ դիզուած սառոյցներ կային , որոնք

քաղքի մը աւերակներուն կը նմանէին . իսկ ուրիշ կողմեր՝ սառուցի դաշտերու մէջ ասդին անդին ջրոյ հոսանքներ կ'երեւային , որոնք հովէն մղուելով՝ ջրերնին սառույցներուն վրայ կը թափէին :

Երկու երիտասարդք բախիրնին փայտի աղէկ պաշարով մը լեցնելով՝ տուն դարձան : Լուսինը ժայռերուն ետեւէն երեսը կը ծածկէր , եւ մթննալու կը սկսէր : Մէյ մ'ալ յանկարծ արեւելեան կողմը երկինքին վրայ կարմրութիւն մը տեսան , որն որ երթալով կը շատնար : Ետքէն արեւուն ճառագայթները տեսնուեցան եւ արշալոյս ըլլալն իմացուեցաւ : Ար յուսային որ արեւն իրենց հորիզոնին վրայ կը բարձրանայ . բայց դեռ շատ ցած ըլլալով՝ միայն իր ցոլացումը քիչ մը լոյս տարգեւեց , որն որ լուսնկայէն աւելի լոյս կու տար : Աս հաճոյական երեւոյթը՝ որչափ կարճ էր ալ նէ՝ իրենց սիրտը միսթարական յուսով մը լեցուց . վասն զի իմացան որ վերջապէս պիտի դառնայ ցորեկուան լոյսը՝ որմէ երկայն ատենէ վեր զրկուած էին :

Աճապարելով եկան աս ուրախալի լուրը նաւուղիին ալ հաղորդեցին , որն որ հազուկրնար հաւտալ . բայց երկրորդ օրը իր աչքովն արեւուն ելլելը տեսնելով՝ համոզուեցաւ . նոյն օրը ճառագայթները քիչ մ'ալ աւելի բարձրացան : Հինգ ամսուան չափ արեւէն զրկուելէն ետքը՝ ինչ պահելի տեսարան էր արշալոյսը տեսնելը : Աուրի

մը, երկայն ժամանակէ վեր աչքը ծածկող վարագոյրը բացուելու ատեն, բնութեան զարմանալի տեսարանը տեսնելով՝ զգացած ուրախութեան նման ուրախութիւն էր աս երեւութին պատճառած ուրախութիւնը։ Աս նոր բարերարութեան համար ալ Աստուծոյ շնորհակալ եղան, եւ ան ժամուն մէջ երախտագիտութեամբ յիշեցին թէ ինչպէս զարմանալի կերպով զիրենք պաշտպանեց, եւ նոյն մութ ու երկայն գիշերուան ատեն՝ իրենց ամէն հարկաւոր եղածները հոգաց։

Հետեւեալ օրերը արեւը բոլոր պայծառութեամբը տեսնուեցաւ եւ հորիզոնին վրայ աւելի երկայն կեցաւ։ Աւերջապէս մէյ մ'ալ ելաւ ու ալ շմտաւ։ Մէկալ կիսագունտը լուսաւորելէն ետքը՝ հետզհետէ հիւսիսային բեւեռին կը մօտենար։ Արեւն երկրագնդին միայն կէտը կը լուսաւորէ, ան ալ՝ իր ճառագայթներուն ուղղահայեաց ինկած տեղէն՝ ամէն կողմ՝ 90 աստիճան։ Գարնան ու աշնան ատենը՝ երբոր ինք ճշդիւ հասարակածին վրայ կը գտնուի, իր ճառագայթները հաւասարապէս երկու բեւեռին ալ կը տարածէ։ Որովհետեւ ամառը դէպ ի հիւսիս կը դառնայ ու նոյն կողմերը կը մնայ, ի հարկէ ան կողմերը շարունակ ցորեկ կ'ըլլայ, միեւնոյն ժամանակ՝ հարաւային կողմը երկայն գիշերուան խաւարի մը մէջ թաղուած կ'ըլլայ։

Արեգական երեւնալուն հետ օդն ալ

շաբթէ շաբաթ կը փոխուէր, եւ ամէն կողմ նոր կերպարանք մը կը ստանար: Արեւուն հորիզոնին վրայ կարճ ատեն մնացած առաջին օրերը՝ օդը դեռ պաղ էր. բայց ալ ան խիստ պաղը չէր՝ որն որ անդամները կ'ընդարմացընէ ու շունչը կ'արգելէ: Երեք բարեկամք հիմակ երկայն ատեն բաց օդի մէջ կրնային կենալ. կրնային միանգամայն արածելու տանիլ իրենց արագոտն եղջերուները, որոնք նորէն կենդանութիւն ստանալով՝ ձեան տակէն ուրախութեամբ մամուռ կը փնտռէին: Որչափ աւելի որ արեւը հորիզոնին վրայ կը կենար, այնչափ ալ օդը կը մեղմանար, սառոյցներն ալ մամուռներուն վրայէն կը հալէին: Իրիկունը շատ անգամ ամէն կողմ թանձր միգով մը կը պատէր, որն որ ետքէն տաք անձրեւի մը կը դառնար, եւ քանի մ'օր անձրեւելով՝ երկրին սառոյցներէն ազատելը կը փութացընէր:

Երեք քրտորելոց բնական հովիտը զուարթ տեսք մ'առած էր: Երկիրը գեղեցիկ կանաչով ծածկուեցաւ, որովհետեւ լոռն ու մամուռը շուտ կ'աճէին: Արեւն երթալով աւելի կը բարձրանար եւ աւելի երկայն ատեն կենալով՝ խոտն ու դդալխոտը կը բուսցընէր: Արագոտն եղջերուներն ալ նոյն խոտի օթոցին վրայ ուրախութեամբ ժողվուելով՝ նոր բուսած փափուկ խոտերով կը ճարակէին: Միայն ծովուն կողմը դեռ զարհուրելի կերպարանք մ'ունէր:

Ստոյգ է՝ տեղ տեղ սառույցները հալած էին, բայց տակաւին ահագին լեռներ կային, մեծատարած միջոցներ թանձր սառուցով ծածկուած էին, որն որ արտաքոյ կարգի տեսարան մը կը ձեւացընէր։ Մէկ կողմը բնութիւնն իր երիտասարդական գեղեցկութեամբը կ'երեւար, մէկալ կողմը՝ ձմերուան բոլոր խստութեամբը։

Սառնամանեօք ծածկուած պարանոցն ալ աչքին հետաքրքրական կերպարանք մը կ'երեւցընէր. իրարու վրայ անհեղեղ կերպով դիպուած սառույցները, նայուած կողման համեմատ՝ երբեմն աշտարակներու եւ անվանելի բերդի կերպարանք ունէին, երբեմն գետնաշարժէ կործանած քաղքի մը աւերակներու տեսքը, երբեմն ալ միջին դարու մենաստանի մը ճարտարապետական շինուածքին երեւոյթը։ Սառույցներուն՝ արեւէն կէս մը հալած դադաթները, զանազան կանոնաւոր ու անկանոն զարդեր կը ձեւացընէին, եւ կամ նաեւ ամենաճարտար քանդակագործի մը մեծ համբերութեամբ հաղիւ յառաջ բերել կրցած ամէն սքանչելիքը կ'երեւցընէին։ Լուսոյն՝ աս սառուցի զանգուածէ պատկերներուն մէջ յառաջ բերած սքանչելի ու զանազան երեւոյթները՝ զարմանալիքն աւելի եւս կը կրկնապատկէին։ Նոյն ընդարձակ հայելոյն ու թափանցիկ զանգուածին վրայ, փոփոխակի ամէն դոյներն ալ կը ցոլանային եւ անոնց մէջէն կը փայլէին. մէկ կողմը՝ սսկւոյ, ու-

բիշ կողմը՝ ծիրանեոյ գոյն մը կը շողար . հոս՝ օրդան կարմրի հաբուստ գոյնը , հոն փափուկ կապուտակը կը փայփլէր : Օրը քանի մը անդամ լուսոյ ճառագայթից զանազան ուղղութեամբ զարնելովը փոխուող աս երեւոյթները հրապուրիչ ու նորակերպ լուսանկար մը կը պատճառէին :

Նաեւ արեւը կէսգիշերուան ատեն տեսնելն ալ զարմանալի տեսարան մըն էր : Արեւը մինչեւ կէսօր միօրինակ գէլ ի վեր կը բարձրանար . նորէն վար կ'իջնար՝ ետքէն առանց հորիզոնին վրայէն կատարեալ աներեւոյթ ըլլալու : Արեւը շարունակ տեսնելը՝ չբացատրուելու զգածմունք մը կը պատճառէր . լուսոյ ատեն կը պառկէին , լուսոյ ատեն կ'ելէին :

Գ Լ ՈՒԽ ԻՒ .

Նոր հոգիւր ապարասարանիւններ :

ԳԱՐՆԱՆ գալը՝ մեր աքսորելոց օրտին մէջ Շքիցպերկի կիտորոաց վրայ նաւ տեսնելու յոյսը զրգուեց : Աստուծմէ միշտ կը խնդրէին աս շնորհքը՝ որն որ իրենց ազատութիւն պիտի տար : Բայց կրնար ըլլալ որ ամենեւին նոյն կողմերը նաւ չգար , կամ կղզւոյն այնպիսի մէկ կողմը մօտենար , որ իրենք կարող չըլլային տեսնել :

Երկու երիտասարդք իրենց գերութենէն ազատելու բաղձանքնին շատ անդամ կը յայտնէին : Իսկ նաւուղիդը՝ որն որ նոյն-

պէս որտին մէջ ուրիշ բաղձանք չունէր ,
 բայց եթէ շուտով իր ամուսնոյն ու որ-
 դոց հետ միանալ , իրենց յայտնապէս ը-
 սաւ թէ բաղձանքնին դեռ շուտով չի կրնար
 կատարուիլ , վասն զի կիտորսներուն Շքից-
 պէրկ գալու ատենը դեռ հասած չէ : Զի-
 բնիք յորդորեց որ համբերութիւն ու Աս-
 տուծոյ կամաց հետ համակերպութիւն
 ունենան . վասն զի կրնայ ալ ըլլալ որ նոյն
 տեղը երկրորդ ձմեռ մ'ալ անցընելու ստի-
 պուին : Աւելի չարագունին պէտք է որ
 պատրաստ ըլլանք , կ'ըսէր : Թէպէտ մեր
 ազատութենէն պէտք չէ որ յուսահատինք ,
 բայց յոյսն ալ շատ պէտք չէ գրգռել :
 Այսպէս վարուելով , եթէ բաղձանքնիս կա-
 տարուելու ըլլայ , աւելի կ'ուրախանանք . իսկ
 եթէ անոր հակառակ նաւ գալու չըլլայ
 եւ հոս տարի մ'ալ կենալու պատրաստ
 չըլլանք , տրամութիւննիս շատ մեծ կ'ըլլայ :
 Արդ պէտք ենք այնպէս վարուիլ իբր թէ
 ամբողջ տարի մ'ալ աս կղզւոյն վրայ պի-
 տի մնանք : Մեղի ու մեր արագոտն եղ-
 ջերուաց համար պաշար պէտք ենք ժող-
 վել . եւ այսպէս երկայն բնակութիւն մը
 տանելի ընելու համար ամէն բան պա-
 տրաստել : Թէ որ նոյն պաշարները չսպա-
 ռած՝ նաւ մը մեզի ազատութիւն բերելով ,
 աս կղզիէն ելլենք , գէթ անով գարնան
 ժամանակ զրադած եւ փախած կ'ըլլանք
 դատարկութենէն , որն որ մեր միտքը հո-
 գեր բերելով՝ զուարթութիւննիս կրնայ

յափշտակել: Մեր չքաւորութեան ատեն
առաջին բնակիչներէն մնացած պաշարները
մեզի մեծ օգնութիւն եղան: Չիկընար մի
ըլլալ՝ որ մեր աղատելէն ետքը՝ առ ամացի
կողմէն վրայ ուրիշներն ալ իյնան: Հո-
լանտացւոց թողուցածներովը մենք մեր
կեանքը պահեցինք: Մենք ալ մեր կող-
մանէ կրնանք ուրիշներուն կեանքը պա-
հել: Ուրեմն խիւղը՝ մեր ամէն պատրաս-
տել կարող եղած պաշարներով՝ պատշաճ
վիճակի մէջ թողունք:

Թէպէտեւ նաւուղիին առ խօսքերը երի-
տասարդներն ուրախացընելու յարմար չէին,
բայց խօսածներուն վրայ որչափ աւելի կը
մտածէին՝ այնչափ ալ տուած խրատնե-
րուն խմայտութիւնը կ'ըմբռնէին: Ուստի
այնպէս սկսան գործել՝ իբր թէ տա-
րի մ'ալ Շրիցպերկի վրայ պիտի կենային:

Գարնան ատեն՝ իրենց առաջին գործքն
եղաւ տնակնին մաքրել ու մաքուր օդ տալ,
որովհետեւ վեց ամիս էր որ պաղերուն
պատճառաւ՝ ո՛չ դուռ եւ ո՛չ պատուհան
կրցեր էին բանալ: Ծխէն, մսին շոգիէն ու
եղջերուաց շնչառութենէն օդն ապակա-
նած էր: Եղջերուները դուրսը ձգեցին, եւ
երկու այրերուն մէջ կրակ տ քիչ մ'ալ
վառօդ վառելով՝ օդը մաքրեցին: Ուտելու
պաշարնին ու մուշտակնին դուրս հանելով՝
վերջիններն աղէկ մը ծեծեցին ու թօթուե-
լով՝ արեւու մէջ փռեցին: ամէն աման-
ներն ալ մաքրեցին: Նոյն գործողութիւն-

ներն իրենց զգեստներուն ու ճերմկեղէններուն վրայ ալ կատարեցին: Ետքէն տնակին ներսն ու դուրսը աղէկ մը մաքրեցին ու կարգաւորեցին: Շատ գործածութենէն ապականած վառարանն աւրելով՝ նորէն աւելի հաստատուն եւ աւելի պատշաճագոյն մը շինեցին:

Նոյն տունն միանգամայն արագոտն եղջերուներն ալ կրթեցին: Աս կենդանիները շատ հեզցած ու ընտանեցած էին. նշան տրուածին պէս՝ կու գային եւ իրենց տերանց ետեւէն ամէն տեղ կ'երթային: Սպանուած արագոտն եղջերուաց մորթէն պախուց ու փոկ շինեցին: Կենդանիները հեղութեամբ մը թոյլ տուին որ պախուցն իրենց անցընեն ու բախրին լծեն, որուն վրայի բեռն ամէն օր կ'աւելցընէին առանց շատ ծանրացընելու:

Խոզին մօտերը քիչ մը երկիր փորելով, ոսպ ու սխեռ տնկեցին, եւ քիչ մը ետքը նաեւ բակլայ ալ տնկելու միտք ունէին: Փորած տեղերնէն շատ մամուռ ժողվեցին եւ չորցընելով՝ կաշիէ պարկերու մէջ լեցուցին:

Աս գործքերով ամիս մ'անցաւ: Որովհետեւ պարանոցին վրայի սառոյցներն երթալով կը հալէին, ձուկ բռնելու համար կարթի լար պատրաստեցին: Հին բնակչաց գործիքներուն մէջ կարթ գտած էին. ստակեցուցած կենդանիներուն աղիքները կերի տեղ գործածեցին: Աս փորձն աղէկ

յաջողեցաւ . ան օրուքնէ ետքը՝ ամէն օր իրենց սեղանին վրայէն ձուկ չէր պակսեր : Այնչափ առատ ձուկ կը բռնէին , որ սկսան մէկ մասը չորցընել , մաս մ'ալ մխել :

Իրենց տնակը մտքրած ատեննին՝ շատ անգամ յղկուած տախտակ պէտք ըլլալով , ծովեզրէն բերելու պարտաւորեցան : Երեքն ալ զինեալ եւ եղջերուները բախրին լծելով՝ ճամբայ ելան : Թէպէտ եւ արեւը խիստ զօրաւոր էր , բայց կը տեսնէին որ երկիրը բոլոր խոնաւ , տեղ տեղ ալ ճախ-ճախուտ էր , եւ մամուէն , գգախոտէն ու քանի մը թփերէ զատ՝ բան չէր բուռցընէր : Իրենց համար ուրախալի գիւտ մ'եղաւ առաջին անգամ՝ ան կղզւոյն վրայ աղկիոն ու ծովու ծիծառ տեսնելը : Ասոնցմէ մէկ քանի հատ զարնելով՝ աղէկ խորված մը պատրաստեցին :

Պարանոցին քով՝ քառասունուչորս ժամ՝ անցընելով՝ շատ փայտ ժողվեցին : Ծովէն առատ ձուկ կը բռնէին . հազիւ թէ կարթը կը ձգէին՝ մէյ մ'ալ ձուկ կը բռնուէր : Հոն կեցած ատեննին՝ ուտելիքի վրայ մտածելիք չունէին . արդէն կերակուր եփելու մէջ ալ աղէկ վարժած էին : Կերակուրնին ուտելէն ետեւ՝ մուշտակներնուն փաթտուելով՝ երկրին վրայ կը քնանային :

Աշխատութենէն հանգչելէն ետեւ՝ պարանոցին քովերը կը պտըտէին : Անգամ մը առանկ ստըտելու ատեն՝ բարձր տեղ

մը գտան, որն որ նաւի փրցուած ող-
 նափայտի կը նմանէր, եւ կ'երեւար որ
 մեծ երկրի մը զանգուած բլրայ: Մին-
 չեւ նոյն ատեն մեր երեք բարեկամաց
 նոյն կղզւոյն մէջ տեսած ամէն բլուրներն
 ու լեռները՝ սրածայր ժայռերէ էին: Բայց
 հոս հատ մ'ալ տեսան, որն որ խոտով ու
 մամուով ծածկուած, քովերն ալ խո-
 նաւ ու ճախճախուտ էր: Արան ելելով
 տեսան որ գազաթը մէջն ինկած էր: Ճեղ-
 քը քննելով՝ տեսան որ բոլոր բլուրը սա-
 առուցէ բաղկացած էր եւ միայն վրան կե-
 ղեւի մը պէս՝ մամուով ծածկուած հող
 կար: Աւերի ծագն արեգակէն տաքնալով՝
 հալած եւ ջուրը շատ կողմերէ առուի պէս
 վազելով՝ չորս կողմը ժողովուած էր:

Աս կործանած բլրէն իմացան որ եր-
 կրին մեծ մասը՝ գուցէ հազարաւոր տարի-
 ներէ վեր չհալող սառույցներէ բաղկացած
 էր: Կղզւոյն վրայ ատդին անդին տեսնուող
 ժայռերը՝ իբր թէ անոր կմախներն էին.
 իսկ ան բոլոր ծովուն երեսին վրան գտնու-
 ող դաշտերն ու ձորերը՝ սառուցով ու
 վրան քիչ մը կեղեւի պէս հողով ծածկու-
 ւած էին, նոյն հողն ալ յառաջ եկած էր
 ծովուն բերած ու դիզած տնկերէն եւ
 փայտերէն, որոնք ետեւէ ետեւ փտտելով՝
 հող դարձած էին: Անոր համար ամենեւին
 ծառ կամ տունկ մը խորունկ արմատ չէր
 կրնար ձգել, եւ գետինն ալ միշտ խոնաւ
 ու սրաղ կը մնար: Կրենց տնկած սիսեռն

ու ռսպն ալ՝ քիչ մը արմատ ձգելէն ետքը՝ ապականեցան եւ հաղիւ եղջերուաց ուտելու խոտ տուին։

Նոյն անասունները երեք բարեկամաց մեծ ծառայութիւն կ'ընէին իրենց ժողոված ծառի բները տուն կրելով։ Առանձին առանձին մէյմէկ գերանի մը լծուելով ալ՝ հեղութեամբ կը քաշէին։

Տունը բաւական այրելու եւ շէնքի փայտ կրելէն ետքը՝ սկսան մեծ փութով կարգաւորել։ Շարժական կամուրջը քիչ մը ապականած ըլլալով՝ նորոգեցին, այրին մնաւորին ալ կրկին դուռ մը շինեցին, որպէս զի պաղէն աղէկ պատասպարուին։

Հիմակ ալ պէտք էր ուրիշ պաշարներ ալ պատրաստել, որոնց համար որսորդութիւն ու ձկնորսութիւն պէտք էր ընել։ Ձկնորսութիւնը Ալեքսիին սովորական զբաղմունքն էր, եւ այնչափ առատ ձուկ կ'որսար՝ որ չէ թէ միայն իրենց ամէն օրուան կերակրոյն բաւական կ'ըլլար, այլ նաեւ բաւական չոր ու միսած ձուկ ալ կը պատրաստէին։ Որոն աւելի դժուար էր, վասն զի արագոտն եղջերուները դարնան տեղերնին փոխած եւ առջին անգին խոտաշատ տեղեր ցրուած էին։ Իսկան երկայն ժամանակ պտըտելէն ետքը հատ մը զարկաւ, որով բաւական ատեն ուտելու կերակուր ունեցան։ Բայց որովհետեւ տաքին պատճառաւ արագոտն եղջերուին ու ձկան միտը պահելը դժուար

կ'ըլլար, սկսան անսպական պահելու միջոց
մը փնտռել: Նաւուդիզը հնարք մը գտաւ:
Իր խորհրդեան համաձայն՝ խրամին տակը
սառուցի մէջ շտեմարանի պէս փոս մը
փորեցին, որուն բերանը մեծ ու լայն քա-
րով մը զոցեցին: Աս փոսը հիւսիսային
կողմը բացած էին, որպէս զի արեգական
ճառագայթներուն տակ չիյնայ, եւ այն-
պէս շինուած էր՝ որ տակը ժողովուած
ջուրը կրնար վազել երթալ: Այսպէսով
միան ու ձուկը միշտ թարմ կը մնային:

Գ Լ Ո Ւ Խ Ի Գ .

Նաւուդիզը միջոցներ աւարշտանքներ:

ՓԵՅՏԻ ու կերակրոյ աղէկ պաշար
պատրաստելէն եւ բոլոր տնային գործ-
քերը լմնցնելէն ետքը, նաւուդիզն առա-
ջարկեց որ կղզւոյն վրայ մեծ արշաւանք
մ'ընեն: Ասով երկու գիտում ունէր. նախ
կղզին աղէկ մը ճանչնալ, երկրորդ՝ իրենց
համար օգտակար եղող ուրիշ բաներ փն-
տել: Արնար ըլլալ նաեւ որ կիսորսներն
իրենց կեցած կողման հակառակ կողմը ցա-
մար ելած ըլլային եւ Նախախնամութիւնն
իրենց ընթացքը դէպ ի հոն ուղղէր:

Աս արշաւանաց համար օգը շատ յար-
մար էր, որովհետեւ Մայիսի վերջերն ըլ-
լալով՝ սաստիկ տաքերը դեռ չէին կոխած:
Երկայն ժամանակէ վեր չմոնող արեւը՝ օրէ
օր կը բարձրանար, եւ երեք բարեկամք

գիտէին որ Յունիսի շէն իր վերջին աստի-
ճանի բարձրութեան հասնելէն եւ վերջին
աստիճանի տաքութիւն պատճառելէն ե-
տեւ՝ կամաց կամաց իջնալու կը սկսէր մին-
չեւ որ աներեւոյթ ըլլար: Նաւուղիդը գիտէր
որ կիտորսները Մայիս ամսոյն մէջ նոյն
կողմերը կու գան եւ մինչեւ Շրիցպէրկ կը
յառաջանան. իսկ երկայն օրն անցածին
պէս՝ շուտով ետ կը դառնան, գիտնալով
որ անկէ ետքը հիւսիսային կողմը կենալը
վտանգաւոր է: Ուստի երեք աքսորելոց ա-
զատութեան յոյսը՝ Մայիսի վերջին կէսէն
մինչեւ Յունիսի կէսին մէջ սահմանաւորած
էր. եւ կրնայ մտածուիլ որ իրենց ամէն
օրւան աղօթքին մէջ չէին դադրիր Աս-
տուծմէ խնդրելէն որ իրենց յոյսը պարապ
չելլէ:

Նաւ մը տեսած ատեննին, նոյն կողմոյն
մէջ ազատութեան սպասող մարդիկներ
գտնուելուն նշան տալու համար հարկաւոր
եղածը հետերնին առին: Հատ դժուարաւ
կրցան իրենց խզէն մինչեւ ժայռին ամենա-
բարձր գագաթը ճամբայ մը բանալ, ուս-
կից որ ծովին պարանոցը կ'երեւար: Գի-
տելու համար որոշեալ ատեն փոփոխակի
հոն կ'ելլէին: Արագոտն եղջերուաց օգնու-
թեամբ նոյն բարձր տեղը շոճի ծառ մը
հանելով, վրան արջու մորթ մ'անցուցին,
որն որ ծովուն վրայ շատ հեռուէն ալ
կրնար տեսնուիլ: Աս նշանէն քիչ մը հե-
ռու փայտ գիղելով՝ պատրաստեցին, որ

Հարկ եղած ատեն՝ շուտով կարենան կրակ
վառել։ Եւ որովհետեւ մուխը շատ հե-
ռուէն ալ կը տեսնուի, անոր համար եթէ
մղոններով հեռուէն ալ նաւ մ'անցնելու
ըլլար, նշմարելով կրնար զիրենք ազատելու
նաւակ մը խրկել։

Երեք բարեկամաց աս դործողութիւն-
ներուն մէջ ունեցած զգածմունքը՝ չիկրնար
խօսքով բացատրուիլ։ Ասին ու յոյսը
փոփոխակի իրենց վրայ կը տիրէին։ Մտա-
ծելով որ նաւ մը իրենց նշանը կրնայ իմա-
նալ ու նաւակը խաւրել, ուրախութենէն
սրտերնին կը զարնէր։ Արդէն իրենց երե-
ւակայութեան մէջ կը տեսնէին որ նա-
ւակը հասած է, իրենք ալ թեւերնին տա-
րածած՝ իրենց մտացածին ազատիչը կը
գրկէին։ Մէյ մ'ալ ետքէն երբ որ կը
մտածէին թէ կրնայ ըլլալ որ իրենց կղզւոյն
կամ բնակարանին կողմերն ամենեւին նաւ
մը չմօտենայ, եւ իրենք նոյն տխուր տեղը
ձմեռ մ'ալ անցընելու ստիպուին, բոլոր
քաջասրտութիւննին կը մարէր, աչքերնին
արցունքով, սրտերնին ալ տրտմալի խոր-
հուրդներով կը լեցուէր, եւ միայն Աստու-
ծոյ կամացը հետ ունեցած բարեպաշտ հա-
մակերպութեան տեղի կու տային։

Աս մտածմունքներով իրենց երկայն ար-
շաւանքը սկսան ան ճամբով՝ որով որ
նաւէն իրենց բնակարանն եկած էին։ Կե-
րակուրներն եւ ուրիշ հարկաւոր բաները՝ ա-
րագոտն եղջերուները կը կրէին։ Իրենց առ-

ջիւանդամ՝ ջուր շնորհող առուին եւ առաջին գիշերն անցուցած այրին քով, եւ առջի արջուն հետ կռուած տեղերնին քիչ մը երկնկեկ կեցան: Աս ամէն տեղերն իրենց միտքը տխուր յիշատակներ կը բերէին, բայց միանգամայն առիթ կու տային իրենց շնորհակալութիւնն ալ Աստուծոյ մատուցանելու:

Իրենց նաւէն ելած ատեն, նոյնին կեցած տեղը գիտակով գիտեցին, եւ յաջողութեամբ կղզին հասած քլաւնուն համար կրակով նշան տուած ժայռերնուն վրայ ելան: Համատարած ծովուն վրայ իրենց աչքին առջեւը՝ միայն սառուցէ լեռներ կը տեսնէին, որոնք թեթեւ հովէն ու ալիքներէն կը տատանէին: Նաւու եւ ոչ նշմարանք կար: Նոյն կողմերը նաւի կտորտուկ սկսան փնտռել, որպէս զի իմանան որ արդեօք իրենց կղզին գալէն ետեւ ելած մըրկով նոյն նաւը խորտակած է: Բայց չկրցան անանկ բան մը տեսնել, որմէ կարող ըլլային հետեւեցնել թէ նոյն կողմերը նաւ մը խորտակած ըլլայ:

Առաջին անգամ իրենց դժբախտ ընկերներուն նշան տալու համար կրակ վառած ժայռին վրայ արագոտն եղջերուի մօրթով կայմ մը տնկեցին, որով իրենց հոն ըլլալուն նշանը՝ կղզւոյն մօտեցող նաւին կ'ողէին տալ: Աս ընելէն ետեւ՝ իրենց բնակարանը դարձան. ճամբան շատ դժալիտ ժողկեցին, եւ ճարպով առողջարար ու հա-

մով կերակուր եփեցին: Չորոյն մէջէն անցնող գետակին ափանց վրայ շատ ջրկտտեմն գտան, որուն թարմն երկայն ատենէ վեր չէին կերած:

Քանի մ'որ հանգչելէն ետքը՝ մտքերնին դրին որ ծովուն քովէն կրցածնուն չափ հեռու ճամբորդութիւն րնեն: Ասոր համար հետերնին ութը օրւան կերակրոյ պաշար առին: Որովհետեւ ծովեղրը կարգաւ ժայռեր կային, կը յուսային որ հանգչելու համար այր ալ կրնան գտնել: Բայխիրն ամէն հարկաւոր բաներով բեռնաւորելով՝ եղջերուները լծեցին: Ա'ուղէին ճամբանին այնպէս յառաջ տանիլ, որ ծովուն մէկ մասը միշտ առջեւնին ըլլայ, որով քանի մը մղոն հեռուէն անցնող նաւ մ'ալ աչքերնէն չսրծի: Վերջին օրերուն հանգստեան ատենը, ժամ մ'ալ չէին անցըներ առանց մէջերնէն մէկը դիտակով դիտելու համար ժայռին վրան խրկելու: Բայց ամենայն ինչ անօգուտ եղած էր:

Ջերմեռանդն աղօթքով մը Աստուծոյ ողորմութիւնը խնդրելէն ետքը՝ ճամբայ ելան: Ծովեղրէն քալելը՝ յաճախ մինչեւ ծովուն մէջ երկընցող ժայռերուն համար խիստ դժուար էր: Աղյնպիսի տեղեր բեռներնին իրենք անձամբ տանելու կը ստիպուէին, վասն զի ան զառիվայր ու խորտուրորտ տեղերը՝ արագոտն եղջերուք պարապ բայխիրն իսկ դժուարաւ կրնային քաշել: Երբեմն ճամբանին երկու կողմը ժայռով

պատած ձորի մէջէն կ'ըլլար, որով ծովուն տեղքը կ'արգելուէր: Այսպիսի տեղեր երկայն ժամանակ չէին հանգչեր. հապա աւելի ան տեղերը կը կենային, ուր որ ծովը տեսնելու արգելք մը չէր ըլլար: Նոյնպիսի տեղերը հանգչելով՝ կրակ կը վառէին, բռնած ձկերնին կ'եփէին, կամ ծովու քովերը հրացանով զարնուած թռչունները կը խորվէին: Շատ անգամ ծովուն քովերը փայտ գտնելով կը գործածէին, իսկ ուր որ չէր գտնուեր՝ բախրին վրայիններէն կը վառէին:

Իրենց աս ճամբորդութեան առաջին օրը երեք անգամ կենայէն եւ գոնէ տասը մղոնի չափ ճամբայ ընելէն ետքը, իրենց ու եղջերուաց հանգչելու համաձայն քիչ մը խորունկ այր մը գտան, որուն քովերը եղջերուաց համար բաւական ճարակ կար: Ստոյգ է որ արեւելեան կողմը ժայռ մը դուրս ցցուած ըլլալով՝ ծովուն տեղքը կը խափանէր, բայց արեւմտեան կողմանէ առջեւնին շատ բաց էր: Երեք բարեկամք աղէկ կերակուր մ'ուտելէն ետեւ՝ պառկեցան:

Ալեքսի եւ Իվան ճամբէն շատ յոգնած ըլլալով՝ շուտ մը քուն մտան: Իսկ նաւուղիղը, որն որ աւելի ուշ քնացած էր, որոտման նման ձայնէ մը արթնցաւ: Միտ գնելով՝ երկրորդ ու երրորդ անգամ ալ նոյն տեսակ ձայն լսեց, որն որ ժայռերուն մէջ կը հնչէր: Շուտ մը վեր ցատքեց, երկինքը

զննեց, բայց պարզ ու մաքուր էր։ Ուրեմն որոտում չէր կրնար ըլլալ։ Անմիջապէս իր բարեկամներն ալ արթնցուց, որոնք ինչպէս յոգնած մարդիկներուն կ'ըլլայ, յուզեալ քնոյ մը մէջ նոյն ձայնը լսած էին։ Իսկզբան երազի մէջ իրենց մտքին առջեւ նաւ մը կը ներկայանար, եւ այնպէս կ'երեւակայէին որ իր դաշն աւետելու համար՝ երէք թնդանօթ արձակելով՝ զիրենք նաւը կը հրաւիրէր։ Ոտք ելլելով՝ աչքերնուն զօրածին չափ ծովը դիտեցին. արեւելեան կողման ժայռին վրան ելան, բայց ոչ աչքով եւ ոչ դիտակով նաւ կամ նաւու նշմարանք տուող բան մը կրցան տեսնել։ Այսպէս յոյսերնին պարապ ելլելով, տեղերնին դարձան եւ նորէն պառկեցան. բայց հանդարտ չկրցան քնանալ, վասն զի թնդանօթի ձայնը միշտ ականջներնուն կը հնչէր։

Երկրորդ օրը կանուխ ճամբայ ելան։ Միշտ խորածորի մը մէջէն կը քալէին, եւ որչափ որ յառաջ կ'երթային՝ այնչափ ալ դուրս ցցուած ժայռերը ծովու տեսքը կը խափանէին։ Ետքէն ծովափնեայ տեղ մը լայն դաշտ մը գտնելով՝ ճամբանին հոնկից յառաջ տարին։ Նոյն ճամբէն երկու ժամու չափ յառաջ երթալով, աջ կողմի ժայռերուն մէջէն անցք մը զիրենք ուրիշ ժայռերով պատած դաշտ մը հանեց։ Հոն կենալով՝ կարթերնին նետեցին որ կերակրոյ համար ձուկ որսան։ Արագոտն եղջերուներն ալ լուծէն արձակելով՝ ազատ

Թող տուին, որ իրենք իրենցմէ երթան ճարակ գտնեն :

Աս ցած ժայռերով պատած ձորը՝ աչքին գեղեցիկ տեղք մը կը ներկայացընէր : Մէջէն հեղիկ մրմունջով առու մը կ'անցնէր, որուն ափունքը թփերով լեցուն էր : Արկու կողմերը գեղեցիկ խոտաշատ դաշտեր կային, ջրային թռչուններն ալ եղերքը կը թռչտէին : Նոյն ձորոյն գեղեցկութեան ու բարեբերութեան վրայ այնպէս զարմացան, որ իրենք զիրենք երկրին ուրիշ մէկ կողմը փոխադրուած կը կարծէին : Շրիցպերկի վրայ կողմ մ'ալ տյսպէս գեղեցիկ եւ խոտաշատ տեղ տեսած չէին. հոն գգալխոտ, ջրկոտեմն եւ ուրիշ իրենց անձանթթանկեր ալ կային. հողին թանձրութեան ալ իրենց տնակին քովի հողէն աւելի բլլալուն վրայ չէին տարակուսիր : Բոլոր ձորն այնպէս աղուոր երեւցաւ իրենց, որ որոշեցին թէ երկայն ատեն Շրիցպերկի վրայ կենալու ստիպուին նէ, ամարուան մեծ մասը նոյն տեղն անցընեն :

Նաւուղիղը մէկ բանին չէր հաճեր. այսինքն թէ ձորն այնպէս ամէն կողմանէ ժայռերով պատած բլլալով, ծովուն վրայ աղաւ ու բաց տեղք չունէին, որն որ իրենց համար էական բան մըն էր, առանց որոյ՝ ան կողմանէ անցնող նաւերը կրնային իրենց աչքէն պրծիլ :

Երեք բարեկամք կաթսայի մը բոլորտի-
քը շարուած էին, որուն մէջ ձուկ ու դգալ-
խոտ կ'եփէին: Չորին գեղեցկութեան վրայ
այնպէս զմայլելով կը խօսէին, որ միտ չէին
դրած թէ եղջերուներն իրենց աչքին առ-
ջեւէն աներեւոյթ եղած էին: Մէյ մ'ալ
յանկարծ հրացանի մը ձայնէ արթնցան
եւ տեսան որ պզտիկ արագոտն եղջերուն
դիմացի կողմը պատող ցած բլուրներուն
վրայէն փայլակի արագութեամբ ցատքելով՝
կու գայ: Մէկալ եղջերուն ուրիշ կողմա-
նէ կու գար: Հեռուէն ալ մարդիկներու
ձայն մը կը լսուէր:

Երեքն ալ յանկարծ վեր ցատքեցին, որ
եղածն իմանան: Օտար մարդիկներու ձայնն
իրենց ականջներուն քաղցր հնչում մըն
էր: Պզտիկ եղջերուին եկած կողմը նայե-
լով՝ չորս հոգի տեսան, որոնք հրացանով
ղինած ու նաւավարի զգեստ հագած էին,
եւ ժայռերուն վրայէն կը քալէին: Երեք
բարեկամաց բերնէն ուրախութեան աղա-
ղակ մը փրթաւ. գլխարկնին շարժելով՝
օտարականաց կը պոռային որ իրենց քովը
գան: Այնպէս ասլած էին որ հազիւ ի-
րենց աչքին կրնային հաւատալ, տեսած-
նին երազ կամ իրենց երեւակայութեան
ծնունդը կը համարէին: Բոլոր անդամ-
նին անգամալուծի պէս բռնուեցան,

որտերնին ալ սաստիկ կը զարնէր։ Բայց տեսածնին ցնորական երեւոյթ չէր, ազատութեան ժամը հնչած էր։ Օտարականը ալ գլխարկնին բարձրացընելով՝ ուրախութեան ազաղակ մը փրցուցին եւ ժայռերէն վար աճապարելով՝ դէպ իրենց կողմը կը վազէին։ Երեք բարեկամք ուրախութենէն չէին կրնար բառ մը զրուցել։ Տեղերնին անշարժ կեցած՝ արտասուալից աչուքնին մէջ մը դէպ ի երկինք կը վերցընէին, մէջ մը եկողներուն վրայ կը դարձընէին։

Վերջապէս նաւուղիդը խօսելու սկսաւ։ Հառաչելով. Տէր Աստուած, գոչեց, որչափ բարի ու ողորմած ես։ Ետքը երեքն իրարու փաթտուելով, Աստուած մեր աղաչանքը լսեց, ըսին, եւ մեր վշտերուն վերջ տուաւ։ Բարութիւնն ու կարողութիւնն ամբաւ է։ Աս ըսելով՝ օտարականաց կողմը սկսան վազել։ Բայց արդէն եկողներէն մէկը հեռուէն իրենց անունները կու տար, ձայնն ալ իրենց ծանօթ էր։

Տէր Աստուած, կանչեցին, եկողը նաւապետն է։ Ուրեմն զմեզ իրմէ բաժնող մըրկէն՝ փնաս մը չէ կրած։ Ան է, ստուգիւ ան է։ Եւ շուտով մը վրան վազելով՝ անոր փաթտուեցան։

Երկայն ժամանակէ վեր իրարմէ բաժնուած բարեկամներուն իրար տեսած ատեն ունեցած ուրախութիւնն ո՞վ կրնայ ստորագրել։ Երկայն ատեն այնպէս լռութեամբ մէկմէկու փաթտուած մնացին։ Վերջապէս

սկսան ուրախութեան արցունք թափել,
եւ Աստուծոյ իրենց բաժնի բարերարութեան մեծութիւնը ճանչնալնին՝ երկինք ար-
ձակած նայուածքով յայտնեցին: Բոլոր
կրած վշտերնին մոռնալով՝ երջանկու-
թեան ծովու մը մէջ կը լողային:

Աւերջապէս նաւապետը խօսելու սկսե-
լով՝ ըսաւ. Սիրելի բարեկամք, զձեզ գտնե-
լովս կրկնապատիկ երջանիկ կը սեպեմ զիս:
Ձեր իմ նաւէս բաժնուելէն ետքը՝ ծանր
հոգ մը միշտ սիրտս կը ճմլէր. զձեզ ձեր
հօրը անէն հանելով՝ աս ճամբորդութեան
ձեռք զարնել տալուս համար՝ միշտ կը
չարչարուէի: Աս պատճառաւ զձեզ նորէն
ձեր տառապեալ հօրը բազկացը հասցը-
նելու համար միտքս դրած էի որ ամէն
բանի ձեռք զարնեմ: Անոր համար դարուսն
եկածին պէս՝ դէպ ի Շրիցպէրկ ճամբայ
ելայ: Աղղոյն արեւելեան կողմը ծոցի մը
մէջ նաւս խարիսխ նետած է: Արդէն ե-
րէկ գիշեր նաւի մը դալուստը ձեզի իմա-
ցընելու համար երեք թնդանօթ արձակեցի:
Ձձեզ փնտռելու համար նաւակով մը մին-
չեւ հոս եկայ: Յամաքելելէս ետքը ժայ-
ռերուն վրայէն արագոտն եղջերու մը տես-
նելով՝ քայլերս դէպ ի ան կողմը դարձու-
ցի: Ես նոյնն ազատ կենդանի մը կարծե-
լով՝ հրացանս ուղղեցի, բայց չկրցայ հան-
դիպցընել: Ետեւէն ինկանք, եւ աս ձեր
դանուած գեղեցիկ հովիտն հասնելով՝ ձեզի
հետ միացանք: Միտքս ան էր, որ ձեր ինչ

եղածն իմանալու համար բոլոր կողմն պտը-
տիմ:

Երեք բարեկամք նաւապետը գրկելով՝
իրենց համար յանձն առած աշխատու-
թեան ու փութոյն համար շնորհակալ ե-
ղան: Նաեւ անոր ընկերներուն ձեռքերնին
երկրնցուցին, եւ ասանկ բարերար ան-
ձանց մէջ գտնուելնուն վրայ մեծապէս կ'ու-
րախանային: Աս ուրախալի գիպուածին
մէջ նորէն ամենախնամ՝ Նախախնամու-
թեան ընթացքը՝ պայծառ տեսան: Նա-
ւապետին կողմոյն արեւելեան կողմը դալն
ու հոն ապահով ծոց մը գտնելով՝ խարխա
նետելը պատահական բան էր: Աստուծ-
մէ չէ՞ր մի՛ որ նաւապետին նաւակն այն-
պիսի կողմ՝ կեցաւ, ուսկից մեր դիւցա-
զանց քովը գալը դիւրին եղաւ: Նաւապե-
տին ընթացքը երեք բարեկամաց կեցած
տեղն ուղղողը՝ անբան անասուն մըն էր:
Պատահական բան էր դաշտին գեղեցկու-
թեան վրայ այնչափ զմայլելնին՝ որ միշտ
իրենց բոլորտիքն արածուող եղջերուաց
հեռանալը չիմացան: Ո՞վ էր պղտիկ եղ-
ջերուն ըստ ամենայնի ան բլրին վրայ հա-
նողը, ուր որ նաւապետն ու իր ընկերները
զինքը կրնային տեսնել, եւ ոչ ուրիշ բլրի
վրայ՝ ուր նոյնպէս ճարակ կրնար գտնել:
Նաւաբեկեալք լռութեամբ իրենց մոգին
մէջ աս հարցումներն ընելով, սրտերնին
Աստուծոյ վրայ երախտադիտութեամբ լե-
ցուեցաւ:

Նաւապետն իր մարդիկները խրկեց որ երթան նաւակն իրենց գտնուած հովտին քովը բերեն: Նոյն միջոցին ինքն ու երեք բարեկամք՝ իրարու վիճակին վրայ զանազան հարցումներ կ'ընէին: Բայց հաղիւկրնային միայն երեւելի դիպուածներն իրարու հաղորդել, որոնք երկու կողմանէ ալ զարմանալի էին, եւ երկուքին մէջն ալ աստուածային Նախախնամութեան գործքերը կ'երեւային:

Նաւակը քիչ մը վերջը հասաւ: Նաւապետն աղէկ միտ, պարզամտ, գինի ու շաքարօղի բերել տուաւ, եւ նաւաստիներէն մէկն աղէկ կերակուր պատրաստեց: Ո՛հ, ինչպէս անուշ կու գար երեք բարեկամաց նաւական կերակուրը, պարզամտն ու գինին, որոնցմէ երկայն ատենէ վեր դրկուած էին: Բայց իրենք ալ նաւապետին առջեւն անանկ բան մը հանեցին՝ զորն որ շատ ատենէ վեր չէր ճաշակած: Եղջերուէն կաթ կթելով՝ թէյ եփեցին եւ երկուքով խառն ըմպելիք մը մատուցին:

Կերակրոյ ժամանակ՝ խօսակցութեան նիւթն էր երեք բարեկամաց գլխէն անցածները: Իրենց բնակարանը, անային կարգաւորութիւնները, ինչպէս եւ ուր տեղ ուտելիք գտնելին, եւ Աստուծոյ իրենց ինչպէս օգնելն ու նաեւ երբեմն զարմանալի կերպով օգնութեան հասնիլը՝ մէկիկ մէկիկ նկարագրուեցան: Նաւապետն ու իր մարդիկն աս պատմութիւնը մտադրու-

Թեամբ լսելով՝ երեք դժբախտներուն բա-
րեպաշտ զգածմանց վրայ շինուեցան։ Պատ-
մածնին՝ նաւապետին այնպէս արտաքոյ
կարգի բան կ'երեւար, որ ուզեց անձամբ
անոնց բնակարանն ու պաշարը տեսնել։
Որոշուեցաւ որ նաւակով մինչեւ պարա-
նոցն երթան, եւ անկէ ոտքով մինչեւ
տնակը յառաջանան։ Բեռերը, եղջերու-
ներն ու բալխիրը մէկտեղ նաւուն վրայ
բեռնաւորելով՝ անկէ բաժնուեցան։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ի Ե .

Հերոյ նախն գլխին եկա՞նք։

ՆԱԽԱՐԿԵԼՈՒ ատեն՝ նաւապետն ի-
րենցմէ բաժնուելէն ետքը գլուխն եկած-
ները պատմեց։ Նաւուղիդն ի վանին ու Ալե-
քսիին հետ հաստատուն երկիր մը փնտռելու
գացած ատեն՝ նաւը սառոյցներու մէջ ան-
շարժ կը կենար։ Գէտերուն ժայռին գլու-
խը նշան տալու համար վառած կրակն ու
երեք հրալից փամփուշտը նաւաստիք տես-
նելով եւ իմանալով որ անոնք բոլոր նա-
ւաստեաց բնակելու յարմար այր մը գտած
են, սկսան նաւը պարպելու պատրաստու-
թիւն տեսնել։ Ատորտած կայմերէ լաս-
տեր ու բալխիրներ շինեցին, որոնց վրայ պա-
շարները բեռնաւորելով՝ սառուցեալ դաշ-
տին վրայէն պիտի քաշէին։ Բոլոր նա-
ւաստիք՝ տակառները, արկղներն ու նա-
ւին մէջ գտնուած ամէն կահ կարասիքը

դուրս հանելու կը զբաղէին, որպէս զի շուտով բախիրներու վրայ բեռնաւորեն, Նոյն միջոցին նաւապետն իր թղթերն ու նաւարկութեան գործիքները կը ժողվէր։ Արդէն որոշած էր թէ նախ որոնք կղզին պիտ'որ երթան եւ ինչ պիտի տանին։ Մէյ մ'ալ երկրորդ նաւուղիդը վար իջնալով՝ այլայլութեամբ մը իրեն ըսաւ որ կղզին երթալը պէտք է աճապարել, վասն զի ամէն նշաններուն նայելով՝ օդը պիտի փոխուի եւ սաստիկ մրրիկ պիտի փրթի։ Նաւապետը շուտով մը ծածկին վրայ ելլելով՝ տեսաւ որ հովը հիւսիսային արեւմուտքէն կը փչէր։ Օդը խոնաւ էր եւ ձիւներու կը սկսէր։

Արդէն քանի մը բաներ շուտով դուրս հանելու հրաման տուած էր, մէյ մ'ալ հովը սաստկացաւ. կղզւոյն քովէն նաւը պատող սառոյցները դղրդելով՝ փրթան, եւ սկսան նաւը սաստկութեամբ ցամաքէն հեռացընել։ Ա՛լ անկէ ետեւ բախիրներով բեռերը փոխադրելու ձեռք չէին կրնար զարնել։ Երթալով վտանգը կ'աւելնար. վասն զի հովը հիւսիսային արեւմտեան սաստիկ փոթորկի մը փոխուած էր, որն որ սառոյցն ու նաւը՝ խրկուածներուն գտնրւած կղզւոյն հակառակ ուղղութեամբ կը տանէր։

Ա՛լ ան ատեն նաւապետն ըսաւ. Ատուած օգնական ըլլայ մեր երեք ընկերներուն, վասն զի եթէ մրրիկը շուտով չդա-

դրի նէ, ալ չենք կրնար անոնց հետ միա-
նալ: Հիմայ մենք պէտք է որ զմեզ մրրկին
ձեռքը թողունք: Նաւէն ելլելն անկարելի
է, բայց յոյսերնիս պէտք չէ որ կորսնցը-
նենք, վասն զի նաւին էական մասերն ան-
ֆնաս ֆնացած ըլլալով՝ կրնանք սառոյցնե-
րէն ազատիլ եւ բաց ծովուն մէջ մտնել:
Աս խօսքերը նաւաստեաց քաջալերութիւն
տուին. բայց նաւապետն այնչափ չէր յու-
սար որ ազատին: Միշտ կը վախնար որ
մրրկին բռնութենէն նաւը չընկղմի եւ
սառոյցներէն ալ չջախջախի: Ասկէ դատ՝
նաւը կայմ՝ չունէր. իսկ ղէկը սառուցի
հարուածներէն այնպէս ապականած էր, որ
բաց ծովու, եւս առաւել սառոյցներու
մէջ չէր կրնար կառավարուիլ. եւ այսպէս
հովին ձեռքը խաղալիկ պիտի ըլլար: Այս
ամենայն կը տեսնէր նաւապետը, բայց իր
անձկութիւնները չէր ուզեր նաւաստեաց
յայտնել, որ զիրենք ալ չվհատեցրնէ:
Անոնց առջեւն ինք զինքն ապահով կը
ցուցրնէր եւ անոնց հետ արիութեամբ
կը խօսէր, պարտքերնին կատարելու եւ իր
հրամանաց ճշդիւ հնազանդելու կը քաջա-
լերէր, վասն զի գործունէութեամբ եւ ամէն
մարդ իր պարտքը կատարելով՝ կրնային
վտանգին յաղթել:

Նաւին համար ամէն հարկաւոր կարգա-
դրութիւններն ընելէն ետքը՝ նաւապետը
վար իջաւ, եւ իր ազգականաց ու Լոն-
տոնի ծովապետութեան նամակներ գրելով,

Արխանկէլէն Շրիցպէրկ բրած ճամբորդութիւնը կը ստորագրէր. ասոնց քով գրաւ նաեւ օրագիրն ալ։ Աս ամէն գրուածնէրը պղտիկ տակառի մը մէջ դնելով՝ ամէն կողմանէ աղէկ մը ձիւթով գոցեց։ Միտքն ան էր՝ որ եթէ տեսներ թէ ալ աղատութեան յոյս չկայ, տակառը ծով ձգէ. կը յուսար որ նոյնը կրնայ ալիքներէն մղուելով՝ դէպ ի ցամաք երկիր մը մօտենալ եւ գտնուիլ։ Թէ որ նաւը կորսուելու բլար, ասիկայ միակ միջոց մըն էր իր վրայ տեղեկութիւն տալու։ Աս միջոցն ամէն նաւապետ վերջին վտանգի ատեն կը գործածէ։ Ծովափնեայ տեղեր սովորութիւն է որ մէկն այսպէս տակառ կամ արկղ մը գտնելուն պէս, առանց բանալու՝ կը տանի տէրութեան կը յանձնէ, ան ալ բանալով՝ նամակներն իրենց տեղը կը հասցընէ։

Բայց միրիկն երթալով կը սաստկանար երկինքն ալ սեւ ամպերով միշտ աւելի կը ծածկուէր։ Սակայն կ'երեւար որ պաղը քիչ մը կը նուազի։ Ան սառուցէ դաշտը՝ որուն վրայ նաւը մտուած էր, սկսաւ խորտակիլ եւ սառուցի խոշոր կտորներ անկէ կը փրթէին։ Հովը միշտ նաւը ցամաք երկրէն կը հեռացընէր։ Նոյն ատեննոր վտանգ մ'ալ վրայ եկաւ։ Տակի սառուցով մէկտեղ արդէն ծովուն մէջ մտած նաւն ահագին սառոյցներու հարուածէն կրնար խորտակիլ։ Աս կերպով նաւն երեք օր երեք գիշեր հովէն կը մղուէր։

Տակէն ալիքները սաստիկ կը յուղէին, զորոնք թէպէտ նաւին մէջիները չէին տեսներ, բայց անոնց զարհուրելի ձայնը կը լսէին: Առտու եղած ատեն՝ տեսան որ ասդին անդին ծովուն երեսը բաց էր. ալիքներն ալ շառաչմամբ կը յուղէին: Արդէն առաջին գիշերը՝ նաւը Շրիցպէրկէն այնչափ հեռացած էր, որ նոյն իսկ դիտակով ալ չէր երեւար:

Աերջապէս հովը դադրեցաւ, երկինքը պարզեցաւ. բայց պաղն երթալով կը սաստկանար: Նաւը սարսափելի խոշոր սառուցին վրայ կպած էր. նաւաստիք խիստ վտանգաւոր վիճակի մէջ էին, վասն զի օդը միշտ շարժման մէջ ըլլալով, կրնար ծանծաղուտ տեղ մը մղուիլ ու խրիլ, եւ ալ անկէ ետեւ աղատութեան ճար չէր մնար: Արնար նաեւ ծովուն յատակէն մինչեւ երեսը բարձրացած սառուցի լերան մը հանդիպիլ եւ այոպէսով տապալիլ:

Նաւաստեաց վիճակն երթալով աւելի զարհուրելի կ'ըլլար, եւ արդէն շատերը յուսահատած էին. միայն նաւապետը՝ թէպէտ բոլոր վտանգը կը տեսնէր, բայց իր հանդարտութիւնը պահելով՝ աղատութեան միջոց մը կը փնտռէր: Նաւը հաստատուն մակոյկ մ'ունէր. մոքերնին դրին որ կտրած կայմէն տեսակ մը բալխիր շինեն, մակոյկը պաշարով ու փայտերով լեցընեն եւ նաւաստիները նոյնը բալխրին վրայ զետեղելով՝ մինչեւ սառույցներուն ծայրը

տանին. Հոն ջուր իջեցրնելով՝ նաւուղին ու անոր ընկերաց գացած կղզին մօտենալու ջանան: Ասիկա նաւապետին մտածմունքն էր. եւ կը յուսար որ եթէ կիտորսութեան համար եկած նաւերէն մէկն ուշացած կամ մըրկէն ան կողմերը նետուած է նէ՝ անոր մէջը կը մտնեն:

Նոյն վտանգաւոր ճամբորդութեան համար ամէն պատրաստութիւնները տեսան. եւ մակուկին՝ նաւաստիներն առնելէն ետեւ տանել կըրցածին չափ բան բալխրին վրայ լեցուցին: Նաեւ փայտ, հանքային ածուխ, մուշտակ եւ պաղէն պատասպարուելու համար ամէն հարկաւոր եղածները դրին: Մէկ մեծ ու քանի մը հատ պղտիկ բալխիրներ շինեցին: Աս աշխատութեանց շատ օրեր ծախուեցան:

Նաւապետն առջի օրերէն աւելի ուրախ կ'երեւար, մտածելով որ դեռ աղատութեան թեթեւ յոյս մը կայ: Կը յուսար՝ միանգամայն որ գուցէ ան կողմերը նաւու մը կրնայ հանդիպիլ: Անոր համար նշան տալու ամէն հարկաւոր բաները պատրաստեց: Նաւին ծածկին վրայ միօրինակ կրակ կը վառէր. նոյնպէս երկայն գերան մը տնկեց, որուն ճոթը գիշերները կանթեղ կը վառէր: Ժամը մէյ մ'ալ հրալից փամփուշտ կ'արձակէր, եւ գիշեր ցորեկ մէկը միշտ պահպանութեան համար կը սպասէր, որ միտ դնէ թէ արդեօք իրենց նշանին պատասխան տուող կ'ըլլայ: Բայց

երթալով աս յոյսը նուազեցաւ : Ամենեւին նշան չէր երեւար : Ուստի եւ յոյսերնին միայն նաւակին վտանգաւոր ճամբորդութեան վրայ մնաց : Աս փորձին համար ալ երկրորդ օրն որոշուեցաւ :

Նաւաստեաց վրայ վհատութիւնը աւելած էր . եւ շատերը մտքերնին դրեր էին որ մահուընէ պիտի չկարենան աղատիլ : Մէյ մ'ալ ճամբայ ելելուն առջի զիշերը պահպանութիւն ընող նաւավարը դահավիժութեամբ վար նետուելով, Նշան մը, պոռաց, նշան մը, հարաւային արեւմտեան կողմանէ նշան մը :

Նաւապետն իր բոլոր մարդիկներովը նաւածածկին վրայ ելելով՝ ետեւէ ետեւ շատ հրալից փամփուշտներ արձակեցին : Հարաւային արեւմտեան կողմէն ալ հեռուէն երկու հրալից փամփուշտներ տեսան : Նաւ մը, նաւ մը, ալ փրկուեցանք, աղաղակը բերնէ բերան կը պտըտէր : Ուրախութենէն ինչ ընելիքնին չէին զիտեր : Ծնկան վրայ իյնալով՝ երախտադիտութեան արտասուօք, իրենց հասած անակնկալ օգնութեան համար Աստուծոյ շնորհակալ եղան : Վերջապէս հեռուէն կրակ մ'ալ տեսան, եւ թնդանօթի որոտմունք մը լսուեցաւ : Նաւապետը նոյնպէս պատասխան տուաւ, եւ մէկալ նաւէն նորէն թնդանօթ մ'արձակուեցաւ : Այսպէս փոփոխ նշան տալը՝ մինչեւ առտու տեւեց : Առտուանց կանուխ անձկութեանց մէջ

օպաստող դժբախտները տեսան որ նաւ մը
 իրենց օգնութեան հասնելու համար մա-
 կոյկը ծով կ'իջեցընէր։ Հիւսիս նաւաս-
 տիները սառոյցներու վրայէն՝ զիրենք աղա-
 տողներուն դիմացը գացին։ Մակոյկը շուտ
 մը սառոյցներուն քովն հասաւ։ Նոյնը
 խրկողը՝ Տանիմարգացի կիտորսի նաւ մըն
 էր, որն որ նոյն կողմերն ուշացած էր։
 Բոլոր նաւաստիք՝ իրենց նաւէն առնել
 կրցածնին մէկտեղ առած՝ նոյն նաւը գա-
 ցին, որն որ անմիջապէս դէպ ի Գորէն-
 հակ ճամբայ ելաւ։ Նաւապետն ու իր
 նաւաստիքն անկէ Անգղիա անցան, ուր
 գլուխնին եկած դժբախտութիւնն ամէն
 կողմ հրատարակուեցաւ։

Նաւապետն Անգղիա հասածին պէս,
 նամակ մը գրեց Օզարովին, որն որ իր որ-
 դւոյն ու եղբորորդւոյն վրայ շատ անհան-
 գիստ կ'ըլլար, եւ անոնց վրայ գիտցածը
 ծանոյց, հաստատելով որ երկրորդ տա-
 րին նորէն գէպ ի հիւսիսային բեւեռը
 ճամբորդութիւն ընելով, զանոնք գտնելու
 համար Շրիցպէրկ խարխիս կը նետէ։ Նոյն
 լուրը նաեւ նաւուղիին կնոջն ալ տալով՝
 նաեւ ստակ ալ խրկեց, որ անոր հեռա-
 ւորութեան ատեն՝ կինն ու որդիքը խեղ-
 ճութեան մէջ չմնան։

Անկէ ետեւ սկսաւ նոր արշաւանացը
 համար պատրաստութիւն տեսնել։ Իր ե-
 րեք ընկերաց վիճակը զինքը շատ անհան-
 գիստ կ'ընէր, վասն զի կը տեսնէր որ Ի-

վանին ու Ալեքսիին գլուխն եկած չարեաց
գլխաւոր պատճառն ինքն է: Խիղճը զինքը
կը ստիպէր որ ամէն ձեռքէն եկածն ի գործ
դնէ զանոնք ազատելու համար:

Մաւապետին Լոնտոն դառնուած ատենը՝
Անգղիայի տէրութիւնն որոշեց որ հիւսի-
սային բեւեռը նոր գիւտեր ընելու համար
գարնան շատ մը նաւեր խրկէ: Մաւապե-
տին՝ իր ճամբորդութեան ատեն կրած պա-
տահարները, եւ ան պատահարաց առջեւն
առնելու համար գործածած միջոցները ի-
րեն վրայ մեծ համարում տուած էին. աս-
կից զատ՝ իր սրտոտութիւնն ու գիտու-
թիւնն ամենուն ծանօթ էր: Ասով գիւ-
րաւ կրցաւ տէրութենէն նաւ մ'ընդունիլ,
որն որ տէրութեան ծախքովը պատրաս-
տուեցաւ: Մաւը նոր, հաստատուն ու
թեթեւաշարժ էր: Առաջին ճամբորդու-
թեան ատեն իրեն հետ եղող նաւառ-
տեաց շատերն իրեն հրամանին տակ մտան:

Արցածին չափ շուտ ճամբայ ելլելով՝
յաջող հովով Նորուեգիայի, Իսլանտիայի
ու Արէնլանտիայի ծովեզերքն անցաւ ու
Շբիցպերկի մօտեցաւ, ուր կը յուսար որ
իր երեք ընկերները կը գտնէ: Մոյն տարին
բեւեռին կողմը ճամբորդութիւն ընողնե-
րուն շատ յարմար էր: Մաւապետն իր ըն-
թացքն արդելող սառուցի դաշտերու ա-
մենեւին չհանդիպեցաւ: Իսկ պզտիկ սա-
ռոյցներէ կրնար խոյս տալով ազատիլ:

Երբոր Շբիցպերկի բարձրութեան հա-

սաւ, սկսաւ կողեաց քովերէն երթալով՝
մօտ տեղերը նաւ գտնուիլն իմացընելու հա-
մար երբեմն երբեմն թնդանօթ արձակել։
Հոն հասած ատեն՝ նաւաբեկելոց բնակած
տեղւոյն հակառակ կողմը խարիօխ ձգեց։
Ետքը մակուկի մը մէջ մօնելով՝ ցամաք
ելաւ եւ սկսաւ ղիբենք փնտռել։ Նախա-
խնամութիւնը ղիբենք զարմանալի եղանա-
կաւ մը իր գիմացը բերաւ։

Գ Լ ՈՒ Խ ԻԶ.

Երէ՛ Բարեկաթ իշխե՛ն ի՛նքն։

Աս պատմութեան ատենը՝ մակոյկը
խղին քովերը հասաւ։ Նաւապետն ու իր
ընկերներն այրը մօնելով՝ մէջի կարգա-
ւորութեան վրայ շատ զարմացան։ Իրենց
աչքին հանդիպած բաները խօսակցութեան
նիւթ կու տային, որմէ միշտ Աստուծոյ մեծ
բարերարութիւնն ու ամէն հարկաւորու-
թեան մէջ իրենց օգնութեան հասած
ըլլալը կը տեսնուէր։ Բոլոր պաշարներն
աչքէ անցան եւ որոշուեցաւ թէ հե-
տերնին ինչ պիտի առնուն եւ ինչ պիտի
թողուն։ Նաւապետը՝ որն որ խոհեմ ու
միանգամայն շատ գութ ունեցող մէկն
էր, մտածելով որ իր երեք բարեկամաց
գժքախտ գէպքն ուրիշ նաւորդներու
ալ կրնայ պատահիլ, անոնց համար ձմե-
րուան պաշար ուղեց թողուլ։ Նաեւ երեք
բարեկամաց հոն բնակած ատեն գործա-

Ժած բոլոր գործիքներն ալ հոն ձգել ու-
ղեց: Նաւուդղին յանձնուեցաւ որ այրին
նկարագրութիւնը շինէ, մէջն եղած առ-
արկայից ալ ցանկն առնէ, նաեւ կերա-
կուր հոգալու եւ նոյն կղզւոյն մէջ բնա-
կելու ամէն տեղեկութիւններն ալ տայ:
Իսկ ի վան նոյնն անգղիերէն թարգմանեց:
Գրուած տեղեկութիւնները թիթեղէ տփի
մը մէջ գոցելով՝ այրին մէջ սեղանին վրայ
դրին, որպէս զի հոն ինկող դժբախտ նաւ-
որդք դիւրաւ գտնեն: Թէպէտ եւ ժա-
մանակը նաւապետին համար շատ թանկա-
գին էր, ի վերայ այսր ամենայնի մինչեւ որ
այս ամենայն կարգաւորուեցաւ նէ՝ հոն
կեցաւ:

Անկէ ետքը հետերնին տանիլ ուղած-
նին՝ նաւակին մէջ տեղաւորեցին: Ասոնց
մէջ նաեւ իրենց համար շինած զգեստներն
ալ կային, դորոնք՝ նոյն կղզւոյն մէջ բնա-
կելնուն յիշատակին համար՝ քովերնին պա-
հել կ'ուղէին: Նաեւ այնպիսի ուտելիք-
ներն ալ առին՝ որոնք կենալով կրնային
սպականիլ: Արագոտն եղջերուներն ալ
որոնք այնպէս հեղ ու ընտանի էին, ուղե-
ցին մէկտեղ առնել: Նաւապետը թոյլ
տուաւ որ անոնք ալ մակուկին մէջ առ-
նուին: Բայց յառաջագոյն հարկ եղաւ որ
անոնց համար մամուռ ու խոտ ժողովեն եւ
չորցրնեն, որպէս զի ճամբան իրենց կերա-
կուր տան:

Բոլոր աս պատրաստութիւնները լմն-

նալով, երեք բարեկամք իրենց հրաժարա-
կանը տուին աս կղզւոյն՝ որն որ այնչափ
սրտաշարժ յիշատակներ կը թողուր իրենց
վրայ: Աստուածային նախախնամութեան
նոյն տեղն իրենց բրած ամէն բարիքնե-
րուն համար շնորհակալ եղան: Սրտեր-
նին շարժելով իրենց աչքին առջեւը կը
բերէին ան ամէն վտանգները՝ որոնցմէ զի-
րենք Աստուած աղատած էր: Ամէն տե-
սածնին՝ իրենց վրայ երախտագիտութեան
նոր զգածմունք մը կը զարթուցանէր:
Մակոյկ չմտած՝ գետինն իյնալով՝ պաղին
եւ իրենց արցունքովը թրջեցին ան սառուցէ-
գետինը՝ զորն որ ընդ միշտ կը թողուն:
Մինչեւ որ նաւ հասան նէ՝ աչքերնին միշտ
կղզւոյն վրայ էր, եւ սրտերնէն անցածը
իրենց կերպարանքով ու թափած արցունք-
ներով կը յայտնէին: Նաւին մէջինները
զիրենք ուրախութեան աղաղակներով ընդ-
ունեցան: Հոն շատ բարեկամներ գտան,
որոնց հետ առաջին ճամբորդութիւննին
բրած էին: Ամէնքն ալ նաւապետը կը
գովէին զանոնք գտնելու ետեւէ իյնալուն
համար, եւ գործքին աղէկ յաջողելուն հա-
մար սրտանց իրեն ուրախակից կ'ըլլային:

Նաւապետը հրաման ունէր կրցածին
չափ աւելի գէպի հիւսիս յառաջանալու եւ
չէր կրնար յառաջուրնէ իմանալ թէ ար-
դեօք պիտի կարենայ նոյն գործքը յաջող-
ցնել, կամ թէ գլուխն ինչ պիտի գայ:
Ար բաղձար որ երեք բարեկամները՝ որչափ

կարելի է նէ շուտով՝ իրենց հայրենիքը հասցընէ, իսկ իր արշաւանաց ատեն զանոնք հետը տանելով՝ նոյն վախճանին չէր կրնար հասնիլ։ Ուստի որոշեց որ նախ քիչ մը գէպ ի հարաւային կողմը նաւէ, ուր յոյս ունէր թէ կիտորսաց նաւի մը կը հանդիպի ու զիրենք ան նաւին յանձնելով՝ Արխանկէլ կը խրկէ։ Աս վախճանին համար Պաֆֆինի ծոցէն անցաւ, որն որ հիւսիսային Ամերիկայի ծայրն ու Արէնլանտայի մէջն է։ Օգը շատ յաջող էր, որով սառւոյցներէն նեղութիւն չկրեցին։

Նաւը նոյն ամսոյի երկիրներուն մէջ բնակող Էսքիմացւոց ու Արէնլանտացւոց հետ շատ անգամ՝ բան գործ ունենալով, մեր բարեկամներն անոնց բարուց վրայ աղէկ տեղեկութիւն ունեցան։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ի Է .

Արէնլանտայի + ու Էսքիմայի + :

Աս աղգերուն հասակը կարճ է, եւ գրեթէ միշտ հինգ ոտնաչափէ վար, բայց վայելուչ համեմատութեամբ։ Գէմքերնին լայն ու տափարակ է, կլոր ու գէր այտերով՝ որոնց ոսկրը դուրս ցցուած կ'ըլլայ։ Աչքերնին՝ պզտիկ ու սեւ, բայց քիչ փայլուն է. բերաննին՝ մեծ, շրթունքնին՝ թեթեւ մը դուրս դարձած, քթերնին՝ պզտիկ է, բայց տափակ չէ։ Գլուխնին մեծ է, երկայն, կակուղ ու սեւ, մազերով։

Էրիկ մարդիկ գրեթէ մօրուք չունին, վասն
զի բուսածին պէս՝ կը փրցընեն: Երեսներ-
նուն գոյնը ձիթապտղոյ գոյն է, եւ երբեմն
կենդանի կարմրութիւն մը կ'ունենայ:
Տղաք բաւական ճերմակ կը ծնանին, բայց
միօրինակ վերջին աստիճանի աղտոտու-
թեամբ ապրելով՝ շուտ մը մութ գոյն մը
կը ստանան: Ստուգիւ ալ միշտ եղի ու
ճարպի մէջ են, իրենց կանթեղին թանձր
մուխին քովը կը նստին եւ խիստ ցանցառ
կը լուացուին: Իրենց գունոյն աս թխու-
թիւնը կրնայ նաեւ կերած եղոտ ու ճար-
պոտ կերակուրներուն ալ տրուիլ, որոնք
այնպէս իրենց երակներուն մէջ կը թափ-
անցեն՝ որ քրտինքնին եղ ու ձուկ կը
հոտի, ձեռքերնին ալ՝ ծովահորթի ճարպ,
զորն որ միշտ կ'ուտեն ու կը շօշափեն:

Արէնլանտացւոց ձեռքերն ու ոտքերը
պզտիկ ու լեցուն են, ուսերնին՝ լայն է,
մանաւանդ կանանց, որոնք տղայութենէ
ծանր բեռեր կը կրեն: Գէր ու արիւնոտ
մարմին մ'ունին, աս բնածին որպիսու-
թեամբ ու թանձր մուշտակներու փաթ-
տուելով, գլուխնին ու վզերնին բաց՝ պաղ
օդերու տակ կը պտըտին: Տներնուն մէջ
միայն կէս մէջքերնէն մինչեւ ծնկուրները
ծածկուած կը պտըտին, բայց աս վիճակին
մէջ իրենց մարմնէն բուրած հոտն անտա-
նելի է:

Զգեստնին շատ հետաքրքրական է եւ
զանոնք շինելու, համար գործածած անպի-

տան գործիքներուն նայելով՝ չափաւոր վայելուչ։ Բոլորն ալ արագոտն եղջերուի, ծովահորթու եւ թռչնոյ մորթերէ կը շինեն։ Արկնոցնին Եւրոպացւոց սայլապանի զգեստին կը նմանի. միայն անոր չափ երկայն ու լայն չէ, առջեւի կողմանէ ալ մինչեւ կզակը կարուած է։ Նոյնին վերին կողմը գլխարկ կամ կնդուղ մը կայ, զորն որ անձրեւի կամ պաղի ատեն՝ գլուխնին կ'անցընեն, եւ առասանով մը ուղածնուն չափ երեսներնուն վրայ կրնան ամփոփել։ Անանց պարեգոտն արանց կրկնոցէն քիչ մը տարբեր է, գլխարկն ալ աւելի մեծ. իսկ վարի կողմը՝ կլոր կտրուած բլալու տեղ առջեւէն ետեւէն երկայն սրածայր կ'ըլլայ եւ երբեմն մինչեւ գետին ալ կը քսուի։ Ասկից զատ՝ կանանց պարեգօտը գոյնզգոյն մորթի կտորներով զարդարուած է՝ զորոնք խիստ ազուր ու նաեւ գեղեցիկ ճաշակով քովէ քով կը դնեն։ Աս զգեստը հասարակօրէն ծովահորթու մորթէն կը շինուի. բայց երբեմն նաեւ արագոտն եղջերուի ու թռչնոյ մորթ կը գործածեն՝ զանոնք ճարտարութեամբ մը միացընելով։ Եոթիմացիներէն ոմանք աս զգեստին տակէն՝ ծովահորթի փամփուշտներէ շինուած շապիկ մ'ալ կը հագնին։ Արաւիքնին՝ ծովահորթու կամ արագոտն եղջերուի մորթէն է. վերի կողմը խորշ խորշ ու մարմնոյն բոլորտիքը կապուած։ Հողաթափնին ու կօշիկնին ալ նոյն նիւթերէ կը շինեն, միայն ներքանը՝

ծովաձիու մորթէն է. կօշիկնին վերին կողմանէ չուանով ծնկան վրայ ամփոփելով կը կապեն, իսկ հողաթափնին՝ կոճեղներնուն վրայ:

Ծովու մէջ սովորական զգեստէն զատ՝ տեսակ մը տառատոկալ կը հագնին, որուն վերարկուն, վարտիքը, զանկապանները, հողաթափները մէկտեղ միացած ամբողջ մըն է: Աս տառատոկը ծովաշան լերկ մորթէն շինուած է եւ այնպէս աղէկ կարուած՝ որ ջուրը չիկրնար թափանցել: Առօրեայ վրայ պզտիկ ծակ մը կայ, ուսկից՝ ջրոյն վրան կենալու համար որչափ որ հարկաւոր կը համարին նէ՝ կը փչեն, ետքէն ալ խիցով մը կը գոցեն:

Էրիկ մարդիկ մաղերնին կը կտրեն եւ շատ անգամ առջեւի կողմը կ'ածիլեն ալ, որպէս զի գործելու ատեն իրենց նեղութիւն չպատճառէ: Բայց կնոջ մաղերն ածիլէն անպատուութիւն է, ի բաց առեալ սգոյ ու ամուսնութենէ հրաժարելու ատեն: Ասոնք մաղերնին երկու բաժնելով՝ ապակւոյ կտորներով գլխոյն վերի կողմը կը ժողվեն ու կը հլւսեն: Աս ապակիէ ուլունքը Արէնլանտացւոց ադամանդն է, ուսկից մանեակ, գինդ, ապարանջան կը շինեն, նաեւ զգեստնին ու հողաթափնին ալ զարդարելու կը գործածեն: Շատ հարուստները ճակատնին դերձանէ կամ մետաքսէ ժապաւէնով այնպէս մը կը սլատեն, որ երկու կողման խոպոպիքը որն որ իրենց ա-

մենէն մի զարդերն են, չեն ծածկուիր: Աւերին աստիճանի գեղեցկութեան բաղձա-
ցողները՝ պէտք է որ երեսներնուն վրայ
ծխէ սեւցած դերձանով բանուածք մ'ան-
ցնեն, որն որ իրենց կզակին, այտին, ու-
տից ու ձեռաց բոլորտիքը մորթին ու մսին
մէջէն կ'անցուի: Երբ որ նոյնը մորթին
տակէն կը հանուի, սեւ նշան մը թող
տուած կ'ըլլայ: Մարք շատ անգամ իրենց
աղջիկներուն վրայ պղտիկուց աս դործողու-
թիւնը կը կատարեն:

Չիւնէն ցոլացած սաստիկ լոյսը բարե-
խառնելու համար՝ տեսակ մը ճարտարագործ
ակնոց կը գործածեն, զորն որ Չեան ա-
կունք կը կոչեն: Աս ակնոցը մէկ ամբողջ
փայտէ բաղկացած է, եւ ներքին կողմը
թթին ու աչաց դուրս ցցուածն ամփոփելու
համար՝ փորուած: Ըստ ամենայնի երկու
աչաց վրայ՝ խոտորնակ եւ շատ նեղ, մէկ
մատնաչափ երկայնութեամբ ծակ մը կայ,
ուսկից որ առարկաները դիւրաւ կը տես-
նեն՝ առանց ձիւնէն անհանգստութիւն
կրելու:

Արէնլանտացիք ամառը վրանարնակ են,
իսկ ձմերուան համար տուն ունին: Աս
տներուն լայնութիւնը՝ երկու գրկաչափ
երկայնութիւնը՝ չորսէն մինչեւ տասու երկու
գրկաչափ կ'ըլլայ. բարձրութիւնն ալ մար-
դու մը հասակին չափ: Նոյն տները քանի
մը ճամբորդներուն ըսածին պէս՝ գետնի
տակ չեն շիներ, այլ բարձր տեղեր, եւ

դիւաւորաբար զառիւյր ժայռերու վրայ , որպէս զի ձիւնէն կամ բոլորովին եւ կամ ըստ մասին աղատ ըլլան : Աւելի ծովուն մօտերը կը շինեն տները , որպէս զի դիւրին ըլլայ ձկնորսութիւնը՝ ուսկից որ կ'ապրին : Պատերն իրարու վրայ դիզուած քարերէ կը շինեն՝ գրկաչափ մը լայնութեամբ եւ հողով ու խոտով կը ծեփեն : Ասոր վրայ բնակութեան երկայնութեան համեմատ՝ դերան մը կ'երկրնցնեն . թէ որ դերանը կարճ ըլլայ , երեք շորս հատ իրարու հետ փակերով կը կապեն եւ տակէն ցցերով կը հաստատեն : Աս դերաններուն վրայ շեղ հեծաններ , անոնց մէջ ալ՝ նեղ ու երկայն տախտակներ կը դնեն : Անոնց վրայ թփերով ու հողակուշտերով ծածկելով՝ վրան բարակ ու թեթեւ հող կը ցանեն : Քանի որ սառած կ'ըլլայ՝ աս շէնքերը հաստատուն կը մնան , բայց ձեան հալին ու ամարուան անձրեւները շէնքը կը խախտեն , եւ աշուն եկածին պէս՝ պատերն ու ծածկը պէտք կ'ըլլայ նորոգել : Տները ոչ դուռ ունին եւ ոչ ծխան . դրան տեղ՝ մէջտեղը երկու կամ երեք գրկաչափ լայն մուտք մը կը թողուն : Աս մուտքը հողէ ու քարէ շինուած կամար մըն է , որն որ առանց հովի ու պաղի ենթակայ ըլլալու՝ մէջի ապակոնած օդը մաքրելու կը ծառայէ , որովհետեւ անկիւնաչափի ձեւով կամ թմրկածեւ կամար մըն է , որուն մուտքը տան առջեւէն հաւասար հեռաւոր կ'ըլլայ . կամարն ալ այնպէս ցած

է, որ եւ ոչ ներսի կողմանէ ծռելով կր-
նան ներս մտնել, այլ չորս թաթի վրայ
գալով՝ կը մտնեն կ'ելլեն: Պատերը՝ վրան-
ներն ու նաւերը ծածկելու գործածուած
Հին մորթերով կը ծածկեն, եւ ծովահորթի
ոսկրներէ շինուած տեսակ մը գամով կը
հաստատեն: Աս մորթերը խոնաւութենէ
կը պահպանեն:

Տան մէջտեղէն մինչեւ կռնքի պատը՝
գետնէն մէկ ոտնաչափ բարձր տախտակա-
մած մը կայ: Նոյն տախտակամածը, յարկը
բռնող ցցերուն վրայ լարուած մորթերով
խորշ խորշ բաժնուած է, որոնք ակոռի նման
սենեակներ կը կազմեն: Ամէն մէկ սենեկին
մէջ մէյմէկ ընտանիք կը բնակին: Իւրա-
քանչիւր տուն երեքէն մինչեւ տասն ըն-
տանիք կ'ունենայ: Նոյն տախտակամածին
վրայ մորթ ծածկելով՝ վրան կը քնանան:
Հոն բոլոր օրը կը նստին, արք՝ ոտքերնին
տախտակամածէն վար կախած, իսկ կանայք՝
արեւելոց պէս ոտքերնին ծնկուրներնուն
տակն ամփոփելով: Չկնորսութեան գոր-
ծիքներն եւ ուրիշ կարասիքը բոլոր էրիկ
մարդիկ կը շինեն. իսկ կանայք՝ կերակուր
եփելու եւ կար կարելու կը զբաղին: Տան
առջեւի կողմը երկու քարակուսի ոտնաչա-
փի մեծութեամբ պատուհաններ կան. քո-
վէքով կարուած ծովու ձկանց աղիքներն
ապակւոյ տեղ կը ծառայեն: Նոյն աղիք-
ներն այնպէս թափանցիկ եւ իրարու հետ
այնպէս աղէկ կարուած են, որ լուսոյն

արդեւք չեն ըլլար եւ ներսը ոչ հով կը մտնէ եւ ոչ ալ ձիւն: Պատուհաններուն տակ, ներքին կողմը, պատին երկայնու-
թեամբ տախտակամած մ'ալ կը գտնուի,
ուր որ օտարականք կը նստին եւ կամ
կը պառկին:

Իւրաքանչիւր գերդաստան իր յատուկ
կրակարանն ունի. բաժանումներն ընող ցցին
առջեւը, դետնի վրայ, խոշոր գերան մը կը
ղետեղեն, անոր վրայ շիտակ քար մը, անոր
վրայ ալ՝ մարմորէ կանթեղը կրող եռոտանի
մը: Այնթեղը մէկ ոտնաչափ լայնութիւն
ունի եւ մահկաձեւ շինուած է. ասիկայ
հաւկթաձեւ փայտի մը մէջ զետեղուած է,
որուն մէջ կը ժողվի կաթած եղը: Իսկ
կանթեղի պատրոյգը՝ տեսակ մը բարակ ու
շատ աղէկ վառող մամուռ է: Տունն աս
կանթեղով կը լուսաւորի ու կը տաքնայ:
Ամէն մէկ կանթեղին վրայ՝ մարմորէ կամ
քարէ կաթսայ մը կախուած է չորս չուա-
նով. կանթեղին երկայնութիւնը մէկ ոտնա-
չափ է, իսկ լայնութիւնն՝ ութը մատ: Իւր-
աքանչիւր ընտանիք իր կերակուրն անոր մէջ
կ'եփէ: Այնթեղին բոցը կը ծառայէ նաեւ
լուացքն ու կօշիկները չորցընելու, զորոնք
յարկէն կախուած վանդակի նման բանի մը
վրայ կը տարածեն: Աս կանթեղները՝ որոնք
միշտ կը վառին, թէպէտ քիչ՝ բայց միակերպ
տաքութիւն կը պատճառեն: Սակայն նոյն
կանթեղին, կաթսային մէջ եղած ձկան ու
մսին, պատին վրայ տարածուած մարթերուն,

չորցընելու համար դրուած զդեփոններուն ու
կօշիկներուն սաստիկ հոտն օտարականնե-
րուն շատ անախորժ են :

Տնէն դուրս մահան մ'ունին , որուն
մէջ իրենց օրւան կերակուրները կը պա-
հեն . իսկ բուն մեծ պաշարնին՝ ձեան տակ
կը պահուի : Տան մօտերը կը տեսնուի
ցցի մը կապուած նաւակնին , որուն քով
կը գտնուին իրենց զէնքերն ու ձկնորսու-
թեան գործիքները : Սեպտեմբեր ամսէն
սկսեալ մինչեւ Ապրիլ կամ Մայիս ամիսն
աս բնակարանին մէջ կը կենան . եւ երբոր
նոյն ատենները ձիւնը հալելով՝ տան կոր-
ծանելուն վտանգ կ'ըլլայ , բնակիչք կը
սկսին վրաններու տակ բնակիլ :

Իսկ ամառուան բնակարաններն այսպէս
կ'ըլլան : Նախ գետինը շիտակ քարերով ու
երկայն քարակուսի ձեւով սալայատակ մը
կը շինեն : Աս քարերուն մէջ տասնէն մին-
չեւ քառասուն երկայն ցցեր կը գտնեն ,
զորոնք՝ մարդու հասակի բարձրութեան
հասած ատեն՝ կը միացընեն շրջանակի մը
հետ եւ ամպհովանի մը կը ձեւացընեն , ո-
րուն գազաթը բուրգի ձեւով կ'ըլլայ : Ա-
սոր վրայ ծովահորթու կրկին մորթ կ'անցը-
նեն . իսկ հարուստներն իրենց վրանին ներ-
քին կողմն ալ արագոտն եղջերուի մորթով
կը պատեն , որն որ զարդի տեղ ալ կը
ծառայէ : Գրսի մորթը մինչեւ գետին կը
համին . եւ որպէս ղի հովը չկարենայ վրա-
նը վար առնել , նոյն մորթերուն ծայրերը

մամուլ ու ծանր քարերով գետնի վրայ
կը հաստատեն : Իսկ դրան տեղ մուտքին
առջին՝ վարագոյր մը կը կախեն : Աս վա-
րագոյրը բարակ ու թափանցիկ աղիքներէ
շինուած եւ շատ աղէկ կարուած է . եւ
ճերմակ կաշիէ օղակներով կը կախուի :
Նոյնը՝ թէ՛ ներսը լուսաւոր կը պահէ եւ
թէ՛ օդէն կը պահպանէ : Արագուրէն ներս
մտնուելուն պէս՝ գաւիթ մը կ'ըլլայ, որուն
մէջ ուտելիքները կը պահուին : Աերակուրը
վրանին մէջ չեն եփեր, այլ դուրսը, բաց
օդը, պղնձէ կաթսաներու մէջ եւ փայ-
տով :

Իւրաքանչիւր վրանի մէջ հասարակօրէն
միայն մէկ ընտանիք կը բնակի . բայց եր-
բեմն քիչ մը մեծ կակ եղողներուն մէջ
շատ աղքատ ըլլալէն կամ ազգականութեան
պատճառաւ՝ երկու ընտանիք ալ կը բնա-
կին . այնպէս որ վրան մը մինչեւ քսան հո-
գի կրնայ ընդունիլ : Պառկելու տեղերը
ձմերուան բնակարանին մէջ եղածներուն
շատ կը նմանին . միայն թէ վրանին մէջին-
ները շատ աւելի աղէկ ու մաքուր են :

Իսկզբան Արենյանտացիք նետով ու
աղեղով որսի կ'երթային . բայց երբ որ
Եւրոպացիք սկսան իրենց հրացան ծախել,
ալ իրենց հին զէնքերուն համարումն ին-
կաւ : Չկնորսութեան համար փայտի կտոր-
ներէ ու կիտի աղրայէ շինած երեքժանի
կը գործածեն : Ասոր ճոթն եղած երկրթէ
ոլաքը ձկան մարմինը մտնելէն ետքը կոթէն

կրնայ բաժնուիլ . բայց նոյն սլաքը կապած է չուանով մը՝ որուն մէկալ ծայրը ձկնորսին նաւակին մէջն է եւ նոյն ծայրն օդով լեցուն փամփուշտ մ'ալ կայ : Աս փամփուշտը ջրոյն վրայ լողալով՝ կը ցուցնէ որ վիրաւորած անասունը ջրին տակ ո՞ր կողմը կը փախչի : Ձկնորսները հասարակօրէն երեք ժանուոյ նման ուրիշ մեծ նիզակ մ'ունին որուն կոթն ալ սլաքէն կրնայ բաժնուիլ . անկէ զատ նաեւ փոքր նիզակ մ'ալ ունին , որուն ճոթը երկայն սրոյ ծայր մը կայ :

Հիմայ Արէնլանտացւոց ձկնորսութեան դործածած նաւակին անցնինք : Ուրիշ կոչուած մեծ նաւերը՝ քառասուն ոտնաչափ երկայնութիւն , չորս հինգ ոտնաչափ լայնութիւն , երեք ոտնաչափ ալ խորութիւն ունին , երկու ճոթերնին՝ սրածայր է , իսկ յատակը՝ շիտակ : Աս յատակն երեք տախտակէ կը բաղկանայ , որոնք նաւուն ծայրերն իրարու հետ կը միանան : Նոյն երեք տախտակները տեղ տեղ դերաններով հաստատուած են . երկու կողման տախտակներուն վրայ ալ կարճ ցցեր հաստատուած են , որոնց վրայ նաւուն ծնօտները շինուած են : Աս ծնօտները հաստատուած են երկու տախտակներով . որոնք նաւին երկու ծայրն իրարու միացող երեք տախտակին հետ կը միանան : Աս հինգ դիւաւոր կտորներուն վրայ կիտի մօրութներէ շինուած երեք մատնաչափ լայնութեամբ բարակ տախտակներ հաստատուած են . եւ ամէն տախտակները , թէ՛ ներքուստ

ու թէ արտաքուստ, ծովահորթի մաքուր մորթով ծածկուած են: Բայց երկրթէ դամի տեղ, որն որ ժանդատելով՝ մորթերը կրնար ծակել, փայտէ սեպ ու կիտի փոկ կը գործածեն:

Արէնլանտայիք աս նաւը մեծ յաջողութեամբ, առանց գործեաց, առանց կանոնի կամ կարկնի շուտով կը շինեն: Իրենց ունեցած գործիքները՝ բոլոր բոլոր են, սղոց մը, քանդակագործի մը՝ որուն կոթանցուած ատեն՝ կացնի տեղ ալ կը ծառայէ, գչիր ու սրածայր կտրոց մը: Երբոր նաւ շինողը՝ ատաղձագործի գործքերը կը լմնցնէ, իր կինը նոյնը նոր ու կակուղ մորթերով կը պատէ, իսկ ծակտիքը՝ երկայն ատենէ մնացած ու ծթուած ճարպով կը գոցէ: Եւ այսպէս աս նաւերը՝ ամբողջ փայտէ շինուած նաւերէն նուազ ջուր կ'առնեն, վասն զի բոլոր ծակերը կ'ուռին ու կը գոցուին: Թէ որ ժայռի մը հանդիպելով՝ ծակ մը բացուելու ըլլայ, շուտ մը կը գոցեն: Բաց անկէ՝ նաեւ ամէն տարի ալ նաւը կը նորոգեն: Աս նաւերուն թիաւարները կանայք են, հասարակօրէն չորս հոգի, իսկ հինգերորդ մը ետեւի կողմը նստելով՝ թիակով մը կը ղեկավարէ: Թէ որ յայտնի վտանգ մը վրայ չհասնի՝ էրիկ մարդիկ երբեք չեն թիավարեր:

Թիակները կարճ ու լայն են եւ փոկով մը նաւին երկու կողմերը հաստատուած: Նաւուն առաջքը կայմի պէս գերան մը

կայ, ասոր վրայ աղիքներէ քովէքով կարուած առագաստ կը բանան, որուն բարձրութիւնը՝ մէկ, իսկ լայնութիւնը՝ մէկուկէս գրկաչափ է: Միայն հովը նաւուն ետեւէն փչած ատեն՝ առագաստ կը գործածեն, որով Եւրոպացի նաւակի մը շէն կրնար հասնիլ. անոր հակառակ, հովը հակառակ կամ խաղաղ եղած ատեն՝ թիակներով Եւրոպացոցմէ շուտ կը նաւեն: Աս նաւերով՝ մէկ նաւահանգստէ մէկալն երթալով, երբեմն տասը մինչեւ քսան հոգի, վրաններով, կահուք կարատեօք եւ ուտելիքներով, ծովեզրէն՝ մինչեւ երեք չորս հարիւր մղոն ճամբորդութիւն կ'ընեն: Աս ճամբորդութեան ատեն՝ օրը տասուերկու մղոն կ'երթան: Գիշերները նաւէն կ'ելլեն, վրաննին կը կանգնեն. իսկ նաւը ցամաք քաշելով՝ մէջը ծանր քարեր կը դնեն որ հովը չտանի: Թէ որ նոյն տեղը նաւը կեցընելու անյարմար ըլլայ, վեց կամ ութը հոգի գլուխներնուն վրայ առնելով՝ աւելի յարմար տեղ կը տանին:

Քայտ կոչուած պղտիկ նաւակները՝ տասնութը օտնաչափ երկայնութիւն ունին, երկու ծայրերնին սրածայր, որով ոտտայնանկի կկոցի կը նմանին. մէկ օտնաչափ խորութիւն եւ առ առաւելն մէկուկէս ալ լայնութիւն ունին: Նաւակին կողը՝ երկայն բարակ տախտակներէ շինուած է, որոնք շրջանակներով պատած ու կետի ոսկրով կամ անասնոց նեարդներով հաստաւորւած

են : Բոլոր նաւակը մորթէ պարկի մէջ
 դրուածի պէս՝ թէ ներսէն թէ դրսէն մոր-
 թով պատած է : Նաւակին թէ յառաջքը
 եւ թէ խելքը կետի ոսկրներով ամրացած
 է , որպէս զի քարի կամ ժայռի զարնուած
 ատեն՝ չմնասի : Նաւակին մէջտեղը՝ փայտե-
 կամ կետի ոսկրէ շրջանակով ծակ մը կայ :
 Չկնորսը մորթով ծածկուած տախտակի
 մը վրայ նստելով՝ ծնկուրները նոյն ծակէն
 ներս կը խոթէ : Ետքէն իր ձկնորսու-
 թեան զգեստովը կամ անոր հետ միացու-
 ցած ուրիշ մորթով մը նոյն ծակն այն-
 պէս ամրախից կը գոցէ , որ ջուրը չիկրնար
 ներս մտնել : Իսկ ինք երեսներն եւ ուսերը
 զգուշութեամբ գոցած՝ ինչ օդ որ ըլլայ
 նէ՝ ըլլայ , ձիւն , հով , մրրիկ՝ չինայիր , ծո-
 վու մէջէն կ'երթայ : Նիզակը նաւակին
 քովը կը կենայ՝ փոկով մը կապուած , դի-
 մացը՝ մասնաւոր պատրաստուած անուի մը
 վրայ պատած չուանն ալ պատրաստ է ,
 իսկ չուանին ծայրի փամփուշտն ալ՝ ետեւի
 կողմն է : Իր նաւակը կառավարելու եւ
 յառաջ տանելու համար՝ տասը ոտնաչափ
 երկայնութեամբ , երկու ծայրն ալ տափակ
 ու լայն , մէկ հատիկ թիակ մ'ունի , որուն
 ճոթերը հասարակօրէն կետի ոսկրէ վայե-
 լուչ զարդերով զարդարուած է : Թիակն
 երկու ձեռքով բռնելով եւ կանոնաւոր ու
 միօրինակ շարժմամբ մը փոփոխակի երկու
 կողմն ալ գործածելով , զարմանալի յաջո-
 ղակութեամբ ու երագութեամբ ջուրը

կը պատուէ եւ նաւակն ուզածին պէս
կ'ուղղէ :

Ստուգիւ շատ հետաքրքրական բան է
Արէնլանտացի մը տեսնելը՝ իր ճերմակ կո-
ճակներով զարդարուած՝ ձկնորսի գորշ
զգեստովը, որ քաջասրտութեամբ հովե-
րուն ու մրրիկներուն յաղթելով՝ տկար
նաւակի մը վրայ կը թիաւարէ, եւ թե-
թեւութեամբ մը ալիքները ճեղքելով՝ օ-
րուան մէջ մինչեւ քսանուչորս մղոն ճամ-
բայ կ'ընէ : Չէ թէ միայն ալիքներէ չիւլախ-
նար, այլ կարծես թէ զանոնք կը փնտուէ
ու սլաքի մը պէս անոնց վրայէն կը թռչի :
Թէեւ ալիքները վրան ալ թափուելու ըլ-
լան՝ տեղէն չիշարժիր : Թէ որ ալիքները
դիմացէն դան, զօրութիւնը կը ժողովէ եւ
անոնց կատաղութեան դէմ՝ իր թիակովը
կը կռուի : Քանի որ թիակը ձեռքն է,
դիւի վայր ջրին տակ մտնելու ալ ըլլայ :
Թիակի մէկ շարժմամբ նորէն կ'ելլէ : Բայց
թիակը կորսնցընելու որ ըլլայ, եթէ օգ-
նութեան հասնող մը չ'ըլլար նէ՝ բանը
բուսած է : Եւրոպացի մը չիգտնուիր, որ
ասանկ նաւակի մը վրայ թեթեւ հովի
մ'ատեն ալ նաւելու յանդգնի : Բայց ո-
րովհետեւ միայն երկայնժամանակեայ փոր-
ձերով աս քաջասրտութիւնն ու յաջողա-
կութիւնը կրնայ ձեռք բերուիլ, անոր հա-
մար իրենք ալ պզտիկութենէ՝ զանազան
կրթութիւններով կը վարժին :

Երբ որ Արէնլանտացի մը ծովու տա-

ռատուկը հագնելու հասակին կը հասնի,
 այսինքն՝ երբոր իր բոլոր կենաց մէջ գործ-
 ածելու արուեստին համար բաւական զօ-
 րութիւն, համարձակութիւն ու յաջողա-
 կութիւն կը ստանայ, նախ ծովահորթու-
 որսի կ'երթայ, որն որ երեք եղանակաւ
 կ'ըլլայ, կամ առանձին նաւակի մէջ, կամ
 մեծ նաւով ընկերութեամբ, կամ ձմեռը
 սառուցի վրայ: Առաջին տեսակն ամենէն
 աղէկ ու ամենէն հառարակ եղանակն է:
 Իր կահ կարասիքով նաւող ձկնորս մը՝ ծու-
 վու հորթ մը տեսածին պէս, կը ջանայ որ
 անասնոյն՝ հովին ու արեւին դէմ՝ դացած
 ատենը, որ ատեն առջեւէն զինքը վերա-
 ւորելու համար եկող մարդը չ'իմանար,
 յանկարծ վրան հասնի: Չկնորսը մեծ ալիքի
 մ'ետեւ պահուրտելով, վերաւորելու հա-
 մար՝ երեքժանին, չուանն ու փամփուշտը
 պատրաստ բռնած՝ մինչեւ հինգ վեց դըր-
 կաչափ՝ անասնոյն կը մօտենայ: Թիակը
 ձախ, իսկ երեքժանին կոթէն՝ աջ ձեռքը
 կ'առնէ: Թէ որ երեքժանին նպատակին
 աղէկ հասնելով՝ անասնոյն փորը կը մը-
 խուի, ան ատեն բունն ելլելով՝ ծովին ե-
 րեսը կը լողայ: Հարուածը տրուածին պէս,
 ձկնորսն՝ աւարին ծովուն տակ մտած կող-
 մը փամփուշտն ալ կը նետէ: Ետքը երեք-
 ժանւոյն բունը ծովուն երեսէն կ'առնէ,
 նաւակին մէջ կը դնէ: Անասունը փամ-
 փուշտը քաշելով՝ երբեմն ջրոյն տակն ալ
 կը տանի. բայց շատ դժուարութեամբ

վասն զի փամփուշտը շատ մեծ կ'ըլլայ սակայն ետքը, որովհետեւ անասունը շունչ առնելու համար ծովուն երեսը կ'ելլէ, շուտով նորէն կ'երեւայ: Արէնլանտացին՝ անասունը երկայն նիզակով նորէն խոցելու համար՝ փամփուշտը կը դիտէ: Ծովահորթին ամէն անգամ՝ երեւնալուն՝ նիզակի հարուածը կու տայ, մինչեւ որ ալ անասնոյն զօրութիւնը կտրի, ան ատեն պզտիկ նիզակով մը քովը կ'երթայ ու կը սատկեցնէ. սատկածին պէս՝ արեան հոսումը դադարեցնելու համար վէրքերը կը գոցէ. ետքէն թեթեւցնելու համար փչելով կ'ուռեցնէ եւ շուանով մը նաւակին ձախ կողմը կը կապէ:

Աս տեսակ որսը ամենէն յաճախ կը գործածուի, բայց ամենէն վտանգաւորն է, եւ շատ անգամ՝ ձկնորսը՝ կեանքը կը կորսնցնէ: Աս կերպով՝ միայն ապուշ տեսակ ծովահորթերը կրնան որսացուիլ եւ միայն մէկ հատ: Իսկ ուրիշ տեսակներէն կամ շատ մէկտեղ բռնելու համար, բազմութիւն պէտք է: Աս կերպ որսին մէջ Արէնլանտացիք մեծ աղմկով ու քարեր նետելով՝ ծովահորթերը կը գրգռեն որ տեղերէն դուրս ելնեն: Անասունները դուրս ելածնուն պէս՝ մինչեւ որ յոգնեցնեն՝ ետեւնէն կ'իյնան, եւ օդ շնչելու համար երկայն ժամանակ ջրոյն երեսը կենալու կը ստիպեն: Ան ատեն զիրենք ամէն կողմանէ կը պաշարեն ու պզտիկ նիզակներով կը

սատկեցրնեն : Անաստունը ջրոյն վրայ երեւ-
ցածին պէս՝ բոլոր որսորդներն աղաղակ-
ներով վրան կը թափին . ծովահորթը նո-
րէն կը սուղանի . մարդիկ ետեւէն երթալով
կը բացուին , մտադրութիւննին միշտ ան
տեղը դարձնելով , ուսկից որ կը կարծեն
թէ անասունը դուրս պիտի ելէ , որն որ
գրեթէ մզոն մը հեռուն կը հանդիպի :
Երբոր զարհուրած անասունը երկրի վրայ
երթալ ապաստանիլ կ'ուզէ , ան տեղը
կեցող կանայք ու տղաք գլխուն քար ու
գաւաղան կը նետեն , իսկ ետեւի կողմանէ
արք նիզակով կը խոցեն : Աս որսորդութիւ-
նը՝ Արէնլատացւոց շատ հաճոյ ու : զուար-
ճացուցիչ է , վասն զի երբեմն ամէն մէկը
մինչեւ տասը ծովահորթ կը բռնէ :

Աս կերպ որսը՝ գլխաւորաբար աշնան
կ'ըլլայ . իսկ ձմեռը՝ սառոյցներու վրայ կ'որ-
սան : Որովհետեւ ծովահորթը ձմեռը շունչ
առնելու համար սառոյցները կը կոտրէ ու
կը ծակէ , Արէնլատացի մը կու գայ ծակին
քով պզտիկ աթոռի վրայ կը նստի , ոտքն
ալ ուրիշ աթոռի մը վրայ դնելով՝ որ
պաղ չառնէ : Անասունը կնճիթը դուրս
հանելուն պէս՝ երեք ժանով մը կը զարնէ կը
վիրաւորէ : Շուտով մ'ալ քովի սառոյց-
ները կոտրելով՝ կենդանին ճանկով դուրս
կը քաշէ եւ շատ հարուածներով կը սատ-
կեցրնէ : Երբեմն մարդ մը տեսակ մը բալ-
խրի վրայ՝ մեծ ծակին քով երեսի վրայ կը
պառկի , որ ծակէն որ անասունն արեւէն

տաքնալու համար սառուցին վրայ կ'ելէ : Աս մեծ ծակին քովն ուրիշ պզտիկ մ'ալ կը բանան , որուն վրայ ձկնորսը՝ երկայն գաւազանի ծայր երեքժանի մ'անցուցած կը հաստատէ : Մեծ ծակին քով կեցողը երբ որ կը տեսնէ թէ անասունը երեքժանւոյն տակէն կ'անցի , ընկերին նշան կու տայ . ան ատեն մէկալը բոլոր զօրութեամբ երկաթը մարմնոյն մէջ կը մխէ : Երբեմն որսորդը սառուցի վրայ ծովահորթ տեսած ատեն՝ այնպէս մը անոր ձայնը կը ձեւացընէ , որ անասունը կարծելով թէ իր տեսակէն է , թող կու տայ որ իրեն մօտենայ , մէյ մ'ալ յանկարծ՝ փախչելու ժամանակ չունեցած՝ կը զարնուի :

Հիմայ պէտք է որ քիչ մ'ալ ծովահորթերու վրայ խօսինք : Աս անասունները հաստատուն , կարծր ու թաւ մորթ մ'ունին ցամաքային չորքոտանեաց պէս , աս տարբերութեամբ որ իրենց մազը խիտ եւ եղոտածի պէս սահուն է : Առջեւի երկու ոտքերը՝ քալելու , իսկ ետեւինները՝ լողալու համար են : Ամէն մէկ ոտքը չորս յօդերով հինգ մատ ունի , որոնք ժայռերէ ու սառույցներէ մագլելով վեր ելլելու համար՝ մագիլներ ունին : Ետեւի ոտուրներուն մատերը սազի թաթին պէս միացած են , այնպէս որ լողացած ատեն՝ հովահարի պէս կընայ բացուիլ : Գլուխը՝ ականջները կտրուած շան գլխուն կը նմանի , բայց ամենուն ալ միօրինակ նոյն ձեւով չէ . ոմանցը՝ ա-

ւելի կըր, ոմանցը աւելի երկայն ու նիհար
կ'ըլլայ: Անճիթներուն տակ մօրուք ունի,
քանի մը մաղ ալ քթին քովերը եւ քանի
մը հատ ալ՝ ընքուի պէս՝ աչուքներուն
վրայ: Աչուքները մեծ, խորունկ ու պայ-
ծառ են: Չանաղան գոյներով ծովահորթ
կայ. շատերը վագեր պէս խայտաբղէտ
կ'ըլլան, ոմանք ճերմակ պիսակներով՝ սեւ,
ոմանք ալ դեղին կամ գորշ կամ կարմիր:
Աղբանին շան աղբաներու պէս սուր, եւ
անոնցմէ աւելի զօրաւոր են, որով թեւի
հաստութեամբ գաւաղան մը կրնան կտրել.
մագիլնին՝ երկայն, սեւ ու սրածայր, իսկ
պոչերնին՝ կարճ է: Շան կերկերեալ ձայ-
նին պէս կը հաջեն. իսկ ձագերուն ձայնը՝
կատուի մլաւելուն նման է: Աս անասունը
թէպէտ երկակենցաղի տեսակ է, բայց
ծովուն մէջ կը կենայ եւ ձուկ կ'ուտէ: Մի-
այն քնանալու համար ցամաք կամ սա-
ռուցի վրայ կ'ելէ. արեւու մէջ այնպէս
խորունկ կը քնանայ ու կը խորդայ՝ որ
մէկէն բռնելը դիւրին է: Առջեւի ոտուը-
ններովը քալելով եւ ետեւիններովը ցատքելով՝
հաշմ' ընթացքով մը այնպէս կը վագէ, որ
մարդ հազիւ կրնայ ետեւէն հասնիլ: Սո-
վորական երկայնութիւնը՝ 5—8 ոտնաչափի
մէջ է: Մարմնոյն մէջտեղը հաստ է, իսկ
երկու ծայրերը կոնաձեւ կը վերջանան, ո-
րով շատ դիւրաւ կրնայ լողալ:

Աս է Արէնլանտացւոյ մը բոլոր կենաց
մէջ որսայած անասունը, որով իր ամէն

կարօտութիւնները կը լեցընէ : Միսն ուտելու կը գործածէ, ճարպը՝ լուսաւորուելու, մարթը՝ հագնելու, վրան շինելու եւ նաւերը պատելու : Արէնլանտացին աղայութենէ որսորդութեան կը վարժի, որն որ իր կենաց գլխաւոր զբաղումն ու մեծագոյն զուարճութիւնը կ'ըլլայ : Տղայ մը ձեռքն ու ոտքը գործածելու սկսածին պէս՝ հայրը ձեռքը նեւ ու աղեղ մը կու տայ, որ նպատակին նշան առնէ, ծովու քով տընկուած նպատակի մը քարով զարնել կը սորվեցընէ : Իրեն դանակ մը կը պարգեւէ, որն որ զուարճութեան կը ծառայէ : Տասը տարւան եղած ատեն՝ իրեն նաւակ մը կը հոգայ, որուն մէջ տղան թիավարելու, որսոյ ու ձկնորսութեան եւ վերջապէս ծովու աշխատութիւններն ու վտանգները փորձելու կը զբաղի : Իսկ տասնութինգ կամ տասնութեց տարւան եղած ատեն՝ հօրը հետ ծովահորթ որսալու կ'երթայ : Բռնած առաջին հրէշը, իր բոլոր ընտանեաց ու գրացիներուն կոչունք տալու կը գործածուի : Արէնլանտացի մը քսան տարւան եղած ատեն՝ իր նաւակն ու կահ կարասիքը կը շինէ : Անկէ ետքը ամուսնանալն ալ չուշանար. բայց հասարակօրէն ծնողաց քովը կը կենայ, եւ անտեսութեան վերին կառավարութիւնը մայրը կ'ընէ :

Իսկ աղջիկները մինչեւ որ տասնութինգ տարւան ըլլան, եթէ ջուր քաշելու չեն զբաղիր նէ, շաախօսութենէ, երգելէն ու

կաքաւելէն զատ բան չեն ըներ: Տասնու-
հինգ տարւան կ'ըլլան նէ՝ պէտք է որ
տղաք հոգան, կերակուր եփեն, մերթերը
պատրաստեն. եւ քանի որ հասակնին
կ'առնեն՝ նաւի մէջ թիափարել ու տուն
չինել ալ պիտի գիտնան:

Էրիկ մարդիկ ծովու վրայ որսի ու ձկնոր-
սութեան կ'երթան. ցամաք ելելէն ետքը
ալ ամենեւին բանի մը ձեռք չեն զարներ,
սպանած անասուննին ցամաք քաշելն իսկ
իրենց արժանաւորութենէն վար կը համա-
րին: Մնացած բաները բոլոր կանայք կ'ը-
նեն, մնալաճառութենէ սկսեալ՝ մինչեւ
կօշկակարութիւն: Ասոնք բոլոր իրենց
գործքերուն համար՝ մահկաձեւ դանակէ,
փայլեցընելու ոսկրէ կամ փղոսկրէ, մատնու-
ցէ ու երկու երեք ասեղէ զատ բան չունին:
Տուն շինելու ատեն՝ որմնադրութեան բոլոր
գործքերը կանանց է, իսկ ատաղձագործու-
թիւնը՝ արանց: Ծանր քարերն ուսերնին
շալկած՝ կիներուն իրենց առջեւէն անցնիլը
արք անտարբերութեամբ մը կը տեսնեն:
Բայց ասոր փոխարէն՝ իրենց ամէն վաստրկա-
ծին կամ բռնածին տէրութիւնը կանանց կը
թողուն, միայն կետի եզը դուրս հանելով,
զորն որ արք անձամբ կը ծախեն: Երբոր
տան մէջ պաշարնին լմննալով՝ ուտելու
բան չըլլայ նէ, այր եւ կին միաբան կը
համբերեն եւ միատեղ ալ կը մեռնին:
Միայն իրենց տղոց վիշտը զիրենք անհնարին
կը նեղէ: Ընտանիք մը որդի չունեցած ա-

տեն՝ այլը մէկ կամ երկու որը տղայ, իսկ
կինը՝ որը աղջիկ կամ այրի մը որդեգիր
կ'առնէ :

Ստոյգ է՝ Արէնլանտացւոց կենաց կերպը
կրթեալ մարդու մը ամենեւին ախորժե-
լի չիգար . բայց մարդս մըրկէ մը բռնուած
ատեն՝ անպիտան խիւղ մ'ալ իրեն քաղցր
նաւահանգիստ է . եւ այնպիսի երկիր
մը՝ ուր կարծես թէ ամէն տարերք միա-
բան մարդուս դէմ կ'ելեն, քաղցի նե-
ղութեանց մէջ շատ օրեր անցընելէն ետքը,
նոյն աղքատ վայրենիներուն ամենէն ո-
ղորմելի կերակուրն ալ կոչուէր մը կու-
գայ : Ասով՝ մարդս անոնց տան մէջ տի-
րած կարգաւորութեան եւ տեսակ մը մի-
այն իրենց սեպհական մաքրութեան վրայ
կ'ապշի : Թէպէտ ձեռուրնին աղտոտ ու
երեսնին եղոտ կ'ըլլայ եւ սաստիկ ձուկ
կը հոտին, ի վերայ այսր ամենայնի տօ-
նական զգեստնին՝ տեսակ մը մորթէ աս-
ղանկար պահարանի մը մէջ ծալած մաքուր
կը պահեն : Թէպէտ մորթէ գէշ հոտող
գոյլեր ունին, բայց ջրերնին մաքուր փայտէ
կարասի մը մէջ կը պահեն, որն որ պղնձով
ու փայլուն ոսկրով պատած է : Աւերջա-
պէս թէ որ միշտ եղի կամ ծովահորթի
ու կետի արեան մէջ լողացող ազգի մը
վրայ նոյն իսկ մեր հասարակ գործաւարաց
եւ գեղացւոց արտաքին կարգաւորութիւնը
չիտեսնուիր նէ, գոնէ իրենց մէկ խիւղին մէջ
ուր զանազան ցեղերէ յաւաք եկած շատ

ընտանիքներ մէկտեղ կը բնակին, մեր տներուն մէջ բնակող մի եւ նոյն արեւել յառաջ եկած մարդիկներուն մէջ չգտնուած միաբանութիւնն ու խաղաղութիւնը կը տիրէ: Իրենց որսէն՝ ուրիշներուն ալ այնպէս սիրով ու փութով պարգեւ կու տան, որ ոչ դք խնդրելու կը համարձակի. եւ ասաղքատ երկրին մէջ հիւրընկալութիւնը՝ մուրալէն յառաջ կը կանխէ:

Արէնլանտացւոց վաճառականութիւնը շատ պարզ է եւ կը կայանայ իրենց աւելորդ եղածը՝ պակասածին հետ փոխելու մէջ: Բայց իրերուն գինը չգիտնալով՝ տղու պէս ըստ քմաց կը վարուին: Ամէն նոր տեսած բաներնին ձեռք բերել ուղղելով՝ քսան փոխանակութիւն կ'ընեն, եւ ամէն մէկ տուրեւառի մէջ կը կորսընցընեն, ձեռուրնին գործածած գործիքնին՝ սնտաի բանի մը հետ փոխելով եւ իրենց հաճոյ եղածը՝ հարկաւորին տեղ տալով: Իրենց տուրեւառը տեսակ մը վաճառատեղւոյ մէջ կ'ըլլայ, ուր որ որոշեալ ժամանակ մը բոլոր ազգը կը ժողվի. աս ժամանակն ամէն տարի ձմերուան մէջ է: Արէնլանտացիք ան վաճառատեղը՝ պանդխտութեան մը պէս կ'երթան. վաճառքնին դուրս կը հանեն, եւ անոր տեղն առնել ուղածնին կը պահանջեն: Հարաւային բնակիչները՝ կէտ չունին, իսկ հիւսիսայինները՝ փայտ: Արէնլանտի հարաւային ու նաեւ արեւելեան եզերքէն նաւերով կ'երլնն եւ երեք չորս հարիւր մղոն

Ճամբայ ընելով, փայտ ու քարէ ամաններ կ'առնեն, եւ ասոնց տեղ ձկան եղջիւր ու աղբայ, կետի մօրուք, ոսկր ու պոչ կու տան: Այսպէս տուրեւաւր դրեթէ միայն իրենց ազգին մէջ կ'ըլլայ:

Աս ճամբորդութեան ատեն՝ ամէն մարդ իր բոլոր ընտանիքն ու ինչքը մէկտեղ կը տանի: Շատ անգամ իրենց հայրենիքէն դուրս տարիներ կ'անցընեն. վասն զի թէ որ ճամբան ձմեռը վրանին հասնելու ըլլայ, տեղ մը կը կենան եւ ձմեռն անցընելու համար խիւղ մը կը շինեն: Ամէն տեղ ծովն ու ցամաքն իրենց է. եւ որովհետեւ աս թափառական ընտանիքները երբեմն հոս երբեմն հոն են, միշտ ամէն տեղ ծանօթներ ու բարեկամներ կը գտնեն:

Արէնլանտացւոց օդաբաժինը՝ որչափ որ խիստ ալ է նէ, ի վերայ այսր ամենայնի իրենք ամէն ազգէն աւելի իրենց հայրենիքը կը սիրեն: Իրենց երկրէն հեռացողները, նաեւ խիստ աղէկ ալ նայուին եւ առատութեան ու զուարճութիւններու մէջ ալ լողան, միշտ իրենց ծփեալ լեռներուն, ծովահորթին ու ծխալից խիւղին կը բաղձան: Թէպէտ քանի մը նաւորդներ զիրենք իբրեւ գող ու նենգաւոր կը նկարագրեն. բայց մարդս իրենց ներքին կենաց թափանցելու ըլլայ նէ, կը տեսնէ որ քաղցր ու բարեբարոյ են:

Գ Լ Ո Ւ Խ Ի Ը .

Գ-ը : Ի-ը և Խ-ը : Ի-ը և Խ-ը :

Ի-ը և Խ-ը աս երկիրն աւելի եւս դիտելը՝ մեր բարեկամաց շատ ցանկալի էր, բայց իրենք անհամբերութեամբ կը բաղձային իրենց հայրենիքը հասնիլ : Արդէն նոյն կողմերն եկող նաւերուն կեցած տեղերէն շատերուն գացած էին . մէյ մ'ալ վերջապէս Ֆերուէլի գլուխը մօտենալով, որն որ կրէնլանտայի հարաւային կողմն է, նաւ մը տեսան : Ընթացքնին դէպ ի անոր ուղղեցին, եւ մօտենալով՝ տեսան որ կիտորսութեան համար նոյն կողմերն եկած Ռուսի նաւ մըն էր, որն որ արդէն Նորուեգիայի կողմերը պտըտած ըլլալով՝ Արխանկէլ դառնալու վրայ էր :

Նաւապետը մակոյկ մը խրկեց աղաչելով որ իր երեք Ռուս բարեկամներն ընդունի : Ռուս նաւապետն խկղբան ան երեք ճամբորդներուն անունն իմանալ ուղեց . եւ երբոր իմացաւ ու գլուխնին եկածը լսեց, ուրախութեամբ խնդիրը կատարեց, վասն զի երիտասարդներուն ազգական էր, եւ արդէն Արխանկէլ լսած էր որ նաւուղին հետ անգղիացի նաւով մը Շրիցպէրկ գացած եւ հոն նաւաբեկութեան հանդիպելով՝ դժբախտ կեանք մը կ'անցընեն, եթէ մեռած ալ չեն նէ : Ինքն ալ անձամբ կղզիներուն մէջ զիրենք փնտռած էր . բայց յաջող ելք մը չէր ունեցած :

Երեք բարեկամաց՝ նաւապետէն ու նաւաստիներէն բաժնուիլը՝ խիստ սրտաշարժ եղաւ։ Մասնաւորապէս նաւապետին կրկին կրկին շնորհակալ ըլլալով, խոստացան որ զինքն երեք չմոռնան։ Ռուսի նաւ մտածնուն պէտ՝ Ալեքսի ու Իվան սկսան իրենց հօրը վրայ նաւապետին բիւր հարցումներ ընել։ Նաւուղիդն ալ իր ամուսնոյն ու որդւոց վրայ տեղեկութիւն կը խնդրէր։ Նաւապետն իմացուց թէ Անդղիայէն Հէրայէ նաւապետին՝ Օզարովին ու նաւուղիին կնոջը գրած գրերը իրենց մեծ տրամուծիւն պատճառած էին։ Բոլոր Արխանկելի մէջ հռչակուեցաւ որ Շքիցպերկի վրայ հայրենակիցներ կան, եւ շատ նաւավարներ խոստացան որ կ'երթան զիրենք կը գտնեն ու հայրենիքնին կը բերեն։

Քանի որ իրենց հայրենեաց կը մօտենային, այնչափ ալ իւրաքանչիւրին սրտին մէջ իրենները տեսնելու բաղձանքն աւելի կը սաստկանար։ Բայց ճամբորդութիւնն իրենց բաղձացածին պէս շուտով չեղաւ։ Նաւը շատ անգամ հակառակ հովերու հանդիպելով՝ ստիպուեցաւ Իսլանտիայի մէկ նաւահանգիստը մտնել, որպէս զի յաջող հովի սպասէ եւ միանգամայն նաւին կրած քանի մը փափանքը նորոգէ։ Մեր ճամբորդները նոյն միջոցին ատեն ունեցան ան տեղերը պտըտելու եւ թէ երկրին թէ՛ բնակչաց վրայ տեղեկութիւններ ստանալու։

Աս կղզին պէտք է՝ իբրեւ խորոջներով

լեցուն ընդարձակ լեռ մը մտածել, որն որ ծոցը խիստ շատ հանքեր, ու ապակի դարձած եւ նաւթային նիւթեր կը պահէ: Իր մակերեւոյթը՝ մշտնջենաւոր ձիւնով ու սառուցով լեցուն ճերմակ լեռանց դադաթներ կը ներկայացընէ. աւելի վար՝ խառնակութեան ու աւերակներու տեսիլ մը կ'ընծայէ աչքին: Ամէն կողմ՝ ահագին քարերու կոտրտած ու սրածայր կտորներ կը տեսնուին, որոնք երբեմն ծակոտ ու կէս մը կրացած են, երբեմն ալ վրանին սեւ ու այրածի նշան ունին: Ժայռերուն ճեղքերը՝ կարմիր, սեւ ու ճերմակ աւազով լեցուն են: Բայց լեռներուն ձեւացուցած ձորերուն մէջ ընդարձակ ու զուարճալի դաշտեր ալ կը գտնուին. ուր բնութիւնը՝ որն որ իր պատճառած աղէտքները միշտ քաղցրութեամբ մը կը բարեխառնէ, հոն գտնուող մարդկան բնակելու ապաստանարան մը տուած է եւ իրենց հօտերուն համար առատ ու շատ փափուկ ճարակ կը մատակարարէ:

Աս կղզւոյն օդաբաժինը՝ գրեթէ Սուետիայի ու Դանիայի օդաբաժինն է: Ռէզիավիզ մայրաքաղաքը՝ որն որ եօթը հարիւր բնակիչ ունի, ամառը դանիացի վաճառականներ շատ կու գան: Անկէ զատ կղզւոյն մէջ ասդին անդին քիչ մը մշակութեան ընդունակ տեղերը՝ տներ, կամ՝ աւելի աղէկ ըսելու համար՝ իրարմէ հեռու գետնի տակ ամայացած խիւղեր կը գտնուին:

Աս վայրենի ու ժայռերով պատած

տեղը՝ մարդը զարմացմամբ լեցրնողն է գրլ-
խաւորարար եղեամբն ու կրակին հակառա-
կութիւնն ու միաբանութիւնը, ամէն կողմ
երկիրը ծածկող սառցայններն ու անկից մի-
օրինակ դուրս բխող բորբոքեալ նիւթերը :
Երկրագնդոյս ուրիշ ամենեւին մէկ կողմը
չխտեանաւիր մի եւնոյն երկրին մէջ՝ այնչափ
բոցարձակ խառնարաններ, այնչափ եռա-
ցեալ ջրոյ աղբիւրներ, այնչափ լաւայի հո-
տում : Հեքլայէն, Աէսդերէն, Եդքելէն,
Տրանկայէն եւ ուրիշ ձիւնով ծածկուած
լեռներէն զատ՝ Իսլանտիայի մէջ ուրիշ սա-
ռուցի պղտիկ բլրակներ ալ կը գտնուին,
որոնք միշտ իրենց ձեւն ու բարձրութիւնը
կը փոխեն : Հեքլա լեռը՝ որն որ աշխարհքիս
երեւելի հրաբուխներուն մէկը կը համարուի,
հիմակուան ատենս Իսլանտիայի նուազ
ֆնասակար հրաբուխներէն մէկն է Ասիկա
ԺԴ. դարուն մէջ զարհուրելի ֆնասներ
հասցուց. բայց անկէ ետքը հրաշնչութիւնն
երթալով քիչցաւ : Նոյն լեռան այցելու-
թիւն ընող ամէն ճամբորդները կը յիշա-
տակեն որ հրաբուխն իր բոլորաւիքը լաւայե-
40 — 70 ոտնաչափ բլրէ պատուար մը շինած է .
մէյ մը աս պատուարին դժուարութեան յաղ-
թելէն ետքը՝ մնացած ճամբան գիւրին է : Իր
բոլորաւիքը երկու մղոն հեռաւորութեամբ ոչ
խոտ կը գտնուի եւ ոչ տունկ, գետինը
հալած քարերու գետերով լեցուն է, ամէն
կողմ չեչաքար ու մոխիր կը տեսնուի : Հե-
քլայի գագաթը երեք ճիւղ բաժնուած է .

որոնց միջինն՝ ամենէն բարձրն է. ծովու երեսէն բարձրութիւնը 4—5 հազար ոտնաշափ է: Իր դադաթէն երբեմն երբեմն ծխոյ մրրիկ մը կ'ելլէ. երբեմն ան կողմերը եռացեալ ջրով լեցուն փոսեր կը տեսնուին:

Իսլանտիայի մէջ տաք ջրոյ շատ աղբիւրներ կը գտնուին, որոնք երեք կարգ կրնան բաժնուիլ: Ոմանք միջին բարեխառնութիւն մ'ունին, որն որ իրենց տաք տեղերէն անցնելէն կը պատճառի. ոմանք քիչ կամ շատ մեծ աւազանով աղբիւր ունին, որուն մէջ ջուրն այնպէս կ'եռայ՝ իրր թէ մեծ կրակի մը վրայ բլար: Աւերջապէս ոմանք ալ սառտիկ եռալով՝ ջրերնին վեր կը ցայտեցնեն, ոմանք շարունակ եւ առանց կարգի, ոմանք ալ՝ ժամանակ ժամանակ եւ հաստատուն կարգով մը: Հիւսիսային կողմերը աս վերջին տեսակէն՝ երեք հատ տաք ջրոյ աղբիւրներ կան: Ասոնք իրարմէ երեսնական կանգուն հեռու են. ամենուն ջուրն ալ կ'եռայ եւ փոփոխակի վեր կը ցայտէ: Աս երեք աղբիւրներուն միայն շարժման մշտնջենաւորութիւնն ու կանոնաւորութիւնը չէ որ զմարդը կը զարմացնէ, այլ իրենց յառաջ բերած արդիւնքը: Թէ որ մարդ մեծ աղբիւրէն՝ շիշի մը մէջ ջուր լեցնէ, նոյն ջուրը մէկ երկու անգամ շիշէն դուրս կ'ելլէ, ըստ ամենայնի նոյն տեսն՝ որ ատեն որ աղբիւրն ալ ջուր կը ցայտեցնէ, եւ աս երեւոյթը կը պատահի՝ մինչեւ որ շիշին ջրոյն եռալը դադրի: Երկու երեք

անդամ եռալէն ետքը՝ կը հանգարտի ու կը պաղի։ Շիշը լեցուելէն ետքը խցուելու որ ըլլայ, առաջին անգամ ջրին ցայտելուն ատենը՝ շառաջմամբ շիշը կտոր կտոր կ'ընէ։ Երբ որ մէկը մեծ աղբեր մէջը որպիսի ծանրութեամբ եւ իցէ բան մը նետէ, նետուածն անմիջապէս տակը կ'երթայ. բայց ջուր ցայտեցուցած ատեն՝ նետուածն ալ քանի մը քայլ հեռու կ'արձակուի։

Այս ամենայն տեսնելէն ու զարմանալէն եւ երկայն ճամբորդութիւն մ'ընելէն ետեւ վերջապէս մեր բարեկամներն իրենց ծնրնդեան քաղքին աշտարակները տեսան։ Ո՛հ, սրտերնին ինչպէս ուրախութենէն կը զարնէր։ Նաւին՝ Արխանկելի նաւահանգիստը մտած ատեն՝ ծնկան վրայ եկան եւ եռանդեամբ Աստուծոյ շնորհակալ եղան։

Օգլարովին ու նաւուղիին կնոջը մասնաւոր մարդիկներ խաւրուեցան, որպէս զի անոնց իմացընեն թէ երկայն ատենէ վեր կորսուած ու մեռած կարծածնին՝ դեռ կենդանի են եւ քիչ մը վերջը իրենց տունը կը հասնին։ Ա'ուղէին զիրենք աս եղանակաւ կամաց կամաց պատրաստել, որպէս զի յանկարծ ուրախութենէն դժբախտ դէպք մը չպատահի։ Քիչ մը վերջը նորէն լուր առին թէ երեք բարեկամները բերող նաւն արդէն նաւահանգիստը հասած է։ Օգլարով կ'ուղէր իր որդւոյն ու եղբորորդւոյն դիմացը վաղել, նոյնպէս նաւուղիին կինն ալ՝ իր ամուսնոյն. բայց երթալու

ատեննին՝ Ալեքսի ու Իվան արդէն Օդարովին բազկաց մէջն էին, իսկ նաւուղիդն իր ամուսինն ու որդիքը կը գրկէր։ Իրենց բերնէն խօսք չէին կրնար հանել, եւ զգացածնին՝ միայն արցունքով կը յայտնէին։

Գլուխնին եկած ամէն դէպքերը պատմած ատեննին՝ մեր ճամբորդները միշտ Աստուծոյ իրենց ցուցուցած զարմանալի բարութիւնն ալ ունկնդրաց առջեւը կը դնէին, միշտ կրկնելով թէ Աստուած՝ իրեն վստահ եղողները երբեք չի թողուր։ Իվան ու Ալեքսի ամէն առթի մէջ տղոց կը յանձնէին որ իրենց ծնողաց հնազանդ ըլլան եւ ամենեւին անոնց կամայք դէմ բան մը չընեն։ Ար ցուցընէին անոնց թէ իրենց գլուխն եկած բոլոր դժբախտութիւններն իրենց հօրն անհնազանդ գտնուելուն հետեւութիւններն են, եւ թէ նոյն հօր թափած արտասուաց ամէն մէկ կաթիլը՝ ծանրութեամբ իրենց վրայ ինկան։

Ամէն մարդ անոնց պատմութենէն շինութիւն կ'առնէր։ Ար յուսանք որ մեր ընթերցողք ալ նոյնպէս բարի օրինակ կ'առնեն. եւ առ երկու դժբախտ յանդուգներուն պատմութիւնն իրենց զօրաւոր ու օգտակար առաջադրութիւններ ընել կուտայ, եւ իրենց սրտին մէջ կը տնկէ Աստուծոյ սէրը մեր բարւոյն համար մեզի տրւած սուրբ պատուիրանաց յարգութիւնը։

Օգարով ո՛չ իր որդւոյն եւ ո՛չ ալ եղբօր որդւոյն յանդիմանութիւն տուաւ։ Իրեն

պատճառած տրամուլթեան համար իրենց վշտերովը բաւական պատժուած էին : Ալեքսի հօրը կամայք համաձայնելով՝ անմիջապէս ինք ղինքը վաճառականութեան տուաւ ու սկսաւ հօրը օգնել . եւ այսպէս անոր ուրախութիւնն ու միսիթարութիւնն կը պատճառէր : Նաւական կենաց դժբախտ մասին փորձն առած ըլլալով , իր ծննդեան քաղքին մէջ հանդիստ ու հանդարտ բնակելը՝ նոյնէն աւելի ընտրեց : Իսկ Իվան ղլուխն եկած վտանգներով աւելի եւս ինք ղինքն որոշեց եւ աւելի սիրտ առնելով՝ հօրեղբօրը հաւանութեամբը պատերազմական նաւու մը մէջ ծառայութեան մտաւ ու քաջ նաւապետ եղաւ :

Իսկ նաւուղիդն իր երկայն ընթացից այնչափ աշխատութիւններէն ու վտանգներէն այնպէս հիւծած էր՝ որ ալ ծովու վրայ չէր կրնար ծառայել : Շատ տարի ալ ապրեցաւ , եւ թէ՛ ինք ու թէ՛ իր ընտանիքը միշտ Օդարովին առատաձեռնութիւնը կը վայելէին :

8 U 6 4

ԳԼ. Ա. Գեորգի Օղուր-Է, եր Ալիսիսի արդիւն	
Իւնն Իւլիսիսի արդիւն	1
ԳԼ. Բ. Երկու հարիւր արդիւն արդիւն	
Իւլիսիսի արդիւն	9
ԳԼ. Գ. Անհնաւանդար-Իւնն	16
ԳԼ. Դ. Ճարգարդար-Իւնն արդիւն	22
ԳԼ. Ե. Նաւարդար-Իւնն	28
ԳԼ. Զ. Դիւրիւն արդիւն արդիւն արդիւն	39
ԳԼ. Է. Երկու արդիւն	53
ԳԼ. Ը. Ուրիւն արդիւն արդիւն	59
ԳԼ. Թ. Ճարգարդար-Իւնն	68
ԳԼ. Ժ. Նաւարդար-Իւնն արդիւն արդիւն	76
ԳԼ. ԺԱ. Արդիւն արդիւն արդիւն արդիւն	86
ԳԼ. ԺԲ. Պարդիւն արդիւն արդիւն արդիւն	
ԳԼ. ԺԳ. Երկու արդիւն արդիւն արդիւն արդիւն	101
ԳԼ. ԺԴ. Ալիսիսի արդիւն արդիւն արդիւն	105
ԳԼ. ԺԵ. Արդիւն արդիւն արդիւն արդիւն	
ԳԼ. ԺԶ. Արդիւն արդիւն արդիւն արդիւն	111
ԳԼ. ԺԷ. Արդիւն արդիւն արդիւն արդիւն	
ԳԼ. ԺԸ. Տարգարդար-Իւնն արդիւն արդիւն	120
ԳԼ. ԺԹ. Արդիւն արդիւն արդիւն արդիւն	129
ԳԼ. ԺՂ. Տարգարդար-Իւնն արդիւն արդիւն	137

ԳԼ. ԺԹ. Նոր գիրք, գրքերն էլ արժեքն հետ ինչ	146
ԳԼ. Ի. Սեթ հրեի էլ էլ արժեքն	156
ԳԼ. ԻԱ. Արարչի էլ արժեքն	177
ԳԼ. ԻԲ. Նոր հագիրքն արարչի էլ արժեքն	182
ԳԼ. ԻԳ. Նոր արժեքն արարչի էլ արժեքն	189
ԳԼ. ԻԴ. Նոր հագիրքն	197
ԳԼ. ԻԵ. Հրեի շահն արարչի էլ արժեքն	202
ԳԼ. ԻԶ. Երեմի արարչի էլ արժեքն	211
ԳԼ. ԻԷ. Կրեմի արարչի էլ արժեքն	214
ԳԼ. ԻԸ. Դորի արարչի էլ արժեքն	239

59651007N

2013

2001

